

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

POLITIKOS MOKSLŲ PROGRAMA

UGNĖ LITVINAITĖ

IV kurso studentė

PASITIKĖTI AR NEPASITIKĖTI? SOCIALINIO PASITIKĖJIMO

PAGRINDAI LIETUVOJE

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovė: doc. dr. Inga Vinogradnaitė

Vilnius, 2019

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Pasitikėti ar nepasitikėti? Socialinio pasitikėjimo pagrindai Lietuvoje“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Ugnė Litvinaitė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Litvinaitė U. Pasitikėti ar nepasitikėti? Socialinio pasitikėjimo pagrindai Lietuvoje. Politikos mokslų specialybės bakalauro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė doc. dr. I. Vinogradnaitė. – V., 2019. – 201 p.

Reikšminiai žodžiai: socialinis pasitikėjimas, socialinis pasitikėjimas Lietuvoje, socialinio pasitikėjimo pagrindai, generalizuotas pasitikėjimas, Lietuvos visuomenė, socialinė galia, pasitikėjimo pagrindai.

Šiame darbe nagrinėjama socialinio pasitikėjimo pagrindų tema. Detaliai analizuojami racionalūs, institucionalistiniai, socialinio kapitalo, norminiai ir moraliniai pagrindai, kuriais skirtingos teorijos siūlo grįsti visuomenės narių tarpusavio pasitikėjimo reiškinį.

Taikant kokybinio interviu ir naratyvinės analizės metodologiją, siekiama suprasti, kuo remdamiesi individai priima nuostatą pasitikėti nepažįstamais žmonėmis. Ieškoma sąsajų tarp visuomenės vaizdinio ir individo socialinės galios suvokimo laipsnio atitikties nuostatai steigti ir naudoti pasitikėjimą, ir formuluojamos nuostatų pasitikėjimo atžvilgiu tipologijos.

Turinys

Turinys	3
Įvadas	4
1. Teorija	6
1.1. Racionalistinė samprata	9
1.1.1. Hardinas: pasitikėjimas pagal instinktyvų bajesizmą	9
1.1.2. Rothsteinas: pasitikėjimas, nulemtas valdymo kokybės	11
1.1.3. Putnamas: pasitikėjimas kaip socialinio angažuotumo produktas	13
1.2. Moralistinė samprata	17
1.2.1. Uslaneris: pasitikėjimas kaip moralinė vertybė	17
1.2.2. Sztompka: pasitikėjimas kaip sociokultūriškai suderėta norma	22
2. Metodas	26
3. Tyrimo rezultatų analizė	28
3.1. INOVATORIUS	31
3.2. LAIMĖTOJAS	38
3.3. KOVOTOJAS	44
3.4. IŠGYVENTOJAS	51
3.4.1 ALTRUISTĖ	61
Išvados	65
Šaltinių ir literatūros sąrašas	70
Summary	72
Priedai	74

Ivadas

Socialinis pasitikėjimas, arba pasitikėjimas kitais visuomenės nariais, žmonėmis bendrąja prasme – reiškiny, politikos, sociologijos ir ekonomikos mokslininkų kamantinėjamas jau ne vieną dešimtmetį. Ir ne be reikalo: jis įsimezga į laimingų ir sėkmingų visuomenių pamušalą, eina drauge su tuo, ko bendruomenės, o savo ruožtu ir socialiniai mokslai galų gale siekia: efektyviu socialinių dilemų sprendimu ir sklandžiu kooperavimusi, žemu korupcijos lygiu, geru demokratinių ir valdymo institucijų veikimu, visuomenės solidarumu ir tolerancija, ekonominiu ir socialiniu gerbūviu, saugumo ir net laimės jausmu.¹ Pasitikėjimas individus tarsi sumezga į vieną didelę ir nepažįstamą, tačiau saugią ir rūpestingą bendruomenę.

Lietuvoje nusistovėjusi pusiausvyra yra veikiau neigiama. Kaip teigia sociologė Rūta Žiliukaitė: „Per trisdešimt metų, tiesą sakant, labai daug kas nepasikeitė. Mes esame pirmiausia visuomenė, kuriai būdingas nepasitikėjimas kitais žmonėmis, nepasitikėjimas nepažįstamuoju.“² 1990 m. Europos vertybių studijos duomenimis teiginiui „Dauguma žmonių galima pasitikėti“ pritarė 30,8 proc. apklaustųjų, 1999 m. – 25 proc., 2008 m. – 29,9 proc.³ Naujausi viešai prieinami duomenys iš Europos socialinio tyrimo (2016–2017) pasitikėjimą matuoja skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 reiškia „Dauguma žmonių galima pasitikėti“. Tarp linkusių pasitikėti (įvertinusių pasitikėjimo galimybę tarp 7 ir 10) buvo 32,6 proc. (analogiškai to paties tyrimo 2010–2011 m. duomenimis tokių buvo 24,8 proc.), kas politologui Algiui Krupavičiui leidžia teigti, jog esame „vieno trečdaliao pasitikinčiųjų visuomenė“⁴. Tiesa, lyginant polinkio pasitikėti vertinimo ES nares, ryškėja visų Europos visuomenių polinkis nepasitikėti – užtat Šiaurės šalys pasižymi atvirkštine situacija.⁵ Tai ryškina socialinio pasitikėjimo trūkumo problemą visame žemyne.

Visgi Rytų Europos valstybėms socialinio pasitikėjimo dauginimo klausimas gali būti itin reikšmingas tebevykstančios konvergencijos senųjų ES narių socialinių, demokratinių ir ekonominių standartų link – visuomenės tebepatiriami struktūrinius pokyčiai suteikia pagrindo manyti, kad socialinio pasitikėjimo pusiausvyra dar gali būti pakeista, jei bus teisingai identifikuoti

¹ Temos plotį ir reikšmę atskleidžia tokie darbai kaip: Ronald Inglehart, „The Renaissance of Political Culture”. *The American Political Science Review*, 82(4)1988; Gabriel Almond ir Sidney Verba. *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press, 1963, ir vėliau teorijoje cituojami šaltiniai.

² LRT Televizija, „Anapus čia ir dabar. Nenuoseklios vertybės: Rūta Žiliukaitė, sociologė“ 2019-03-21 <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013715617/anapus-cia-ir-dabar-nenuoseklios-vertybes-ruta-ziliukaite-sociologe>> [Žiūrėta 2019-03-31]

³ Rūta Žiliukaitė, „Anatomy of generalized trust: the Lithuanian case” Kn Stanislovas Juknevičius (sud.), *Post-Communist Lithuanian Society*. Vilnius: Kultūros, Filosofijos Ir Meno Institutas, 2005; Krupavičius, Algis. „Refleksijos arba Lietuva Europos socialinio tyrimo akimis“ DELFI, 2018 m. kovo 2 d. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/algis-krupavicius-refleksijos-arba-lietuva-europos-socialinio-tyrimo-akimis.d?id=77284403> [Žiūrėta 2019-03-31] Originalūs duomenys prieinami ESS Data duomenų bazėje, <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

⁴ Krupavičius

⁵ Ten pat

būdai, kuriems visuomenė būtų imli – arba, atvirkščiai, lemiamu momentu pasirinkti socialiniam pasitikėjimui nepalankūs sisteminiai sprendimai gali tokią galimybę atimti, turint omenyje, kad pasitikėjimas yra laikomas vienu iš sunkiausiai pokyčiui pasiduodančių rodiklių, kaip ir, pavyzdžiui, korupcija arba nelygybė⁶.

Klausimas, kas kloja pasitikėjimo pagrindus, yra daugiabriūnis ir nevienareikšmis. Apart to, kad pasitikėjimas yra toks socialinis resursas, kurio daugėja jį naudojant – Gambettos žodžiais, ėmus pasitikėti pačiu pasitikėjimu⁷, nėra aiškaus sutarimo ne tik kas stiprina pasitikėjimo kultūrą visuomenėje, bet ir kas jos nestiprina: teigiama institucijų reguliacijos reikšmė, pilietinių organizacijų ir savanorystės įtaka, gerovės valstybės poveikis ir panašiai. Toliau pateikiama glausta literatūros apžvalga, kurios plėtra pasižymės teorinė dalis.

Literatūroje apie socialinį pasitikėjimą išryškėja dvi skirtingos mąstymo apie pasitikėjimo pagrindus prieigos: racionali ir moralistinė. Pirmoji pasitikėjimą arba nepasitikėjimą grindžia racionali aiškinimu: lošimų teorija, tikimybinis svarstymas ar bajesiniu tikimybinis svarstymas – „pasitikėjimo ekonomizacija“, kaip apibendrina Gambetta⁸. Bendrai sprendimas pasitikėti arba ne čia grindžiamas turima informacija, interesais bei situaciją supančiomis paskatomis. Ryškiausiai jos atstovu galimas laikyti Hardinas⁹. Racionalistų požiūriu, reikalingas toks paskatų visetas, kad pasitikėjimas taptų racionali veiksmu, labiausiai atsiperkančia strategija. Iš racionalių prielaidų pasitikėjimo pagrindų kylanti institucionalistinė teorija nurodo tokiu visetu galint būti stiprų valstybės monopolį. Šio požiūrio klasiku galimo laikyti Bo Rothstein¹⁰. Instituciniame-socialiniame aiškinime gretima Roberto Putnamo vardu pažymėta socialinio kapitalo teorija, pasitikėjimo generavimą atiduoda piliečių organizavimuisi į asociacijas, klubus ir kitas savanoriškas veiklas¹¹. Pirmine pasitikėjimo motyvacija moralinius įsitikinimus ir žmogaus pasaulėžiūrą ar net pasaulėjautą apskritai laikanti prieiga atstovauja Uslaneris, įvedęs moralistinio pasitikėjimo

⁶ Pasitikėjimo lygmuo, būdingas visuomenei, angliškoje literatūroje apibūdinamas kaip „prilimpantis“ (*sticky*) – lėtai kintantis laike, sunkiai pasiduodantis reformai. Žiūrėti, pavyzdžiui: Bo Rothstein, *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press, 2011, 160; Eric M. Uslaner, *Corruption, Inequality, and the Rule of Law: The Bulging Pocket Makes the Easy Life*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 17.

⁷ Gambetta, Diego „Can we trust trust?“ Kn. Diego Gambetta (sud.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Blackwell, 1988, 213-237

⁸ Gambetta

⁹ Russell Hardin, *Trust and Trustworthiness*. New York: Russell Sage Foundation, 2002; Russell Hardin, *Trust*. Cambridge: Polity Press, 2006.

¹⁰ Bo Rothstein, „Trust, Social Dilemmas and Collective Memories“. *Journal of Theoretical Politics*, 12(4), 2000, 477-501.

¹¹ Robert Putnam, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press, 1993; Robert Putnam, „Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America.“ *Political Science & Politics* 28 (4), 1995, 664-683.

konceptą, kaip priešingą strateginiam pasitikėjimui.¹² Jis ieško būdų kurti solidarumo ir savitarpio palankumo kultūrai, kurioje pasitikėjimas iš esmės būtų visuomenės moralės dalis, save išpildanti norma.

Lietuvoje vyraujančio socialinio pasitikėjimo lygmens analizės daugiausiai apsiriboja kiekybinių rodiklių lyginimu ir interpretacija. Daugiausiai dėmesio skirta ekonominio ir socialinio saugumo, pasitenkinimo demokratija ir valdymu sąsajai su polinkiu pasitikėti¹³, tema nagrinėta per istorinės traumos prizmę¹⁴. Tačiau lieka neaišku, kaip susidūrę su pasitikėjimo dilema mąsto patys gyventojai. Pavyzdžiui, plintančios individualistinės vertybės gali ir lemti didesnę tarpusavio pasitikėjimą¹⁵, bet ir būti įvardytos (net pačių gyventojų) kaip nepasitikėjimo nešėjos ir kaltininkės¹⁶. Pastarajame Žiliukaitės ir Ramonaitės straipsnyje pora kartų cituojami gyventojai yra vienintelė užuomina į galimybę kokybiškai patyrinėti Lietuvos gyventojų refleksijas pasitikėjimo klausimu.

Nepaisant konfliktuojančių teorinių prieigų kiekybinių tyrimų gausos, pačių individų mąstymo logika, kuria remiantis jie priima sutiktus nepažįstamuosius kaip patikimus arba ne, lieka neaiški ir platesniame kontekste. Kokybinių tyrimų apie generalizuotą socialinį pasitikėjimą, kuriuose būtų siekiama analizuoti individų mąstymą naratyviniu būdu, išsaugant kiekvieno jų logikos nuoseklumą (o ne koduojant ir atrinkinėjant tai, ką tikimasi rasti jau remiantis kiekybiniais tyrimais) praktiškai nėra.

Kokiu būdu pasitikėjimas kaip socialinis išteklius, leidžiantis visuomenės nariams vieni kitiems suteikti abejonės privilegiją, yra „gaminamas“ ir naudojamas, taigi, kaip yra formuluojami socialinio pasitikėjimo pagrindai, yra pagrindinė šio darbo problema. Šio darbo siekis yra parnešti socialinio pasitikėjimo klausimą į erdvę, kurioje jis gimsta ir funkcionuoja – individo mąstymo sritį, todėl į problemą bus atsakoma naudojant kokybinio interviu metodą. Tyrime savo ruožtu darbo problema tampa klausimu, kuo remdamasis individas priima nuostatą (ne)pasitikėti nepažįstamais žmonėmis.

1. Teorija

Remiantis literatūros apžvalgos padiktuota perskyra, šiame tyrime formuojamos dvi socialinio pasitikėjimo pagrindų, čia pirmutinai reiškiančių individo nuostatos pasitikėti

¹² Eric M. Uslaner. *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 14–51. Daugiau žr. šiame darbe Uslaneriui skirtame skyrelyje.

¹³ Žiliukaitė, 2005; Rūta Žiliukaitė ir Ainė Ramonaitė, „Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas“ Kn. Rūta Žiliukaitė, et al. *Neatrasa Galia : Lietuvos Pilietinės Visuomenės žemėlapis*. Vilnius: Versus Aureus, 2006

¹⁴ Teodora Gaidytė, *Explaining political participation in mature and post-communist democracies: why social trust matters?* Amsterdam: Vrije Universiteit, 2015.

¹⁵ Žiliukaitė, 2005

¹⁶ Žiliukaitė ir Ramonaitė, 2006

motyvaciją, dimensijas: moralistinė ir racionali (žr. 1 pav.). Šią skirtį savo darbuose nuosekliausiai akcentuoja Uslaneris, įvedęs moralistinio pasitikėjimo konceptą, kaip priešingą strateginiam pasitikėjimui.¹⁷ Seligmanas teigia, kad pasitikėjimas yra kas kita, nei įsitikinimas (*confidence*), ar, kitaip, rėmimasis (*reliance*) jau nustatytais, instituciškai sutvarkytais nustatymais ir susitarimais.¹⁸ Tokią skirtį suponuoja Sztompkos įvedamas skirtumas tarp tikslingo pasitikėjimo (*target-driven trust*), suteikiamo apsvarsčius patikimumą, ir subjekto arba konteksto apspręsto pasitikėjimo (*agency driven, context driven trust*), kurie priklauso nuo pasitikėtojo „impulso“, polinkio pasitikėti, arba pasitikėjimo kultūros¹⁹. Yamagishi ir Yamagishi išvysto du skirtingus apibrėžimus: pasitikėjimas – tai geros valios ir palankių ketinimų tikėjimasis, pagrįstas kito žmogaus moralės, jo asmenybės bruožų ir intencijų vertinimu, tuo tarpu užtikrintumas (angl. *assurance*; pasitikrinimas, užsitikrinimas) – tai palankaus elgesio tikėjimasis, tačiau pasiektas samprotavimu apie potencialaus patikėtinio interesus ir padėtį, bei potencialų pasitikėjimo santykį supančios paskatų struktūros²⁰. Šią skirtį priima ir Hardinas, savo pasitikėjimo supratimą įvardydamas kaip nemoralizuotą, laisvą nuo moralės (*unmoralized*)²¹. Prielaidų logikos perskyra galėtų būti apibūdinta taip: pirmoji užsispyrusi klausia „kada individui apsimoka pasitikėti?“, o antroji – „koks (kodėl) individas pasiryžęs pasitikėti (nepaisant galimo rezultato)?“.

Formuojamos schemas priešpriešomis ir laikomi autoriai, patys save įsivardiję kaip moralistinio arba racionalaus mąstymo apie pasitikėjimą šalininkus: Uslaneris (A) ir Hardinas (D). Autorės akimis, galima teigti, kad šios dvi prieigos turtingoje literatūroje apie pasitikėjimą skyla į dar dvi subdimensijas, paaiškinančias pasitikėjimo kilmės, ar motyvacijos, priežastis. Institucijos, palengvinančios informacijos sklaidą ir struktūruojančios tam tikrų paskatų bei sankcijų sistemą, generuoja racionalią, bet ne tokią tiesmuką, struktūrinėms valstybės pastangoms paveikią logiką, pagrindžiančią motyvaciją pasitikėti (C). Tokios institucijos gali būti formalios (teisės viršenybė, užtikrinama teisėtvarkos pareigūnų ir bendrai valstybės monopolio) – šiam požiūriui atstovauja Rothsteinas – bet ir, kaip teigia Putnamas, neformalios (socialiniai tinklai ir organizacijos). Tuo tarpu moralistinė motyvacija, tai yra, veikimas remiantis vertybe ar pareiga, gali būti taikoma kaip labai universali, apimanti visus žmones apskritai, arba, atvirkščiai – diskriminacinė nuostata (B). Pastaruoju atveju pasitikėjimo šaltiniu tampa sociokultūriškai konstruojami įsitikinimai ar

¹⁷ Eric M. Uslaner. *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 14–51. Daugiau žr. šiame darbe Uslaneriui skirtame skyrelyje.

¹⁸ Adam B. Seligman, *The Problem of Trust*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1997, 24.

¹⁹ Piotr Sztompka, *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge University Press, 1999, 97

²⁰ Toshio Yamagishi & Midori Yamagishi, "Trust and commitment in the United States and Japan". *Motivation and Emotion*, 18 (2), 1994, 129–166

²¹ Russell Hardin, "The street-level epistemology of trust". *Politics and Society*, 21 (4), 1993, 505–529.

stereotipai apie identitetą, statusą, roles bei jų santykius apibrėžiančias taisykles, šiame darbe pristatomi remiantis Sztompka.

Į šią schemą galima žvelgti ir kaip į tam tikrą normatyvinio-ekonomizuoto mąstymo skalę: kuo toliau į dešinę, tuo sprendimas pasitikėti yra labiau nulemtas individo kaštų-naudos analizės, kuo labiau į kairę, tuo mažiau priklauso nuo tokio mąstymo. Kita vertus, skalės kraštuose esantys požiūriai pasižymi universalumu, tai yra lygiu potencialių patikėtinių ir mainų vertinimu: A atveju taikoma pasitikėjimo prezumpcija (privalu/reikia pasitikėti, arba tai yra natūrali reakcija į išskylančias situacijas), D – nepasitikėjimo (t.y. svarstoma, ar apsimoka pasitikėti), santykinai lyginant su jos viduryje esančiomis pozicijomis, kurios išskiria ir graduoja patikėtinius: tie, kurie dalyvauja toje pačioje organizacijoje, yra tam tikros sistemos, visuomenės ar grupės dalis, yra verti didesnio pasitikėjimo, nei kiti.

1 pav. Socialinio pasitikėjimo pagrindų (motyvacijos) dimensijos.

MORALISTINĖ SAMPRATA		RACIONALI SAMPRATA	
A. Pastovus požiūris į pasitikėjimą, paremtas moraline pareiga ir visuomenės moralės vertinimu ar bendru optimizmu	B. Pasitikėjimas, suderėtas per normas: pasitikėjimas, grįstas individo charakteristikomis, priimtinomis pagal stereotipą visuomenėje ar (tariamai) veikėjus vienijančia kultūrines/moraline norma	C. Pasitikėjimas, suderėtas per institucijas: pasitikėjimo (formaliomis ar neformaliomis) institucijomis nulemtas požiūris	D. Pasitikėjimas priklauso nuo konkretaus patikėtinio interesų konkrečioje situacijoje, kaštų ir naudos pasvėrimo ar naudos/žalos tikimybinio bajesinio apskaičiavimo
Uslaner	Sztompka	Rothstein / Putnam	Hardin

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Toliau pateikiama kiekvieną pasitikėjimo pagrindų dimensiją formuojančių teorijų analizė. Kiekviena jų traktuojama kaip savita mąstymo logika, galinti paaiškinti socialinio generalizuoto (ne)pasitikėjimo motyvaciją individualiu ir pagrindus visuomeniniu lygiu.

Autoriai iš skirtingų mokyklų neretai persikerta ir galimai vieni kitų mintis inkorporuoja į savo tyrimus – dažnai prieštaraudami, bet ne visada. Dėl šios priežasties, kaip ir dėl to, kad teoriniai prieštaravimai nustato pagrindinį lauką tyrimui ir kvestionavimui, pristatant skirtingas teorijas

nevengiama dinamiško jų supriešinimo, kritinio nušvietimo viena kitos kontekste.

1.1. Racionalistinė samprata

1.1.1. Hardinas: pasitikėjimas pagal instinktyvų bajesizmą

Hardino supratimas apie pasitikėjimą yra griežtai susijęs su konkrečiu objektu, dėl kurio pasitikima: „Tik mažas vaikas, įsimylėjęlis, Abraomas, kalbantis Dievui, ar charizmatiško lyderio fanatinis pasekėjas gali tarti „Aš tavimi pasitikiu“ be jokio implikuojamo turinio. Ir net šiais atvejais, būsime linkę vertinti juos kaip klaidinančius tiek save, tiek savo pasitikėjimo objektus“. ²² Pasitikėjimas yra trijų komponentų santykis: „A pasitiki B, kad jis atliks X“²³.

Pasak Hardino, „Tu pasitiki kitu tada, kai turi adekvačią priežastį tikėti, kad jo interesas bus elgtis patikimai aktualioje situacijoje duotu laiku“. Kitaip tariant, pasitikėjimas racionaliai gimsta, kai pasitikinčiojo interesai įvelkami į patikėtinio interesus – tai abiem pusėms naudingi mainai. Taigi pasitikėjimą apsprendžia turima informacija apie patikėtinio interesus, kitaip tariant, jo paskatas būti patikimam, su kuriomis konkrečioje situacijoje susiduria potencialus patikėtinis. Kaip rašo Hardinas, kai kuriais atvejais racionalios teorijos atstovai šį reikalavimą sušvelnina, teigdami, jog užtenka įsitikinimo, kad „patikėtinis įvykdys“ (*the trusted will fulfill*). Adekvati priežastis tokiam lūkesčiui turėtų būti praeities patirtis ir ateities paskatos.²⁴

Racionali prieiga geriausiai paaiškina tarpusavio pasitikėjimą artimuose santykiuose, kurie turi tiek praeities „reputacinį“ įrašą, tiek ateities perspektyvas, tampančias paskatomis, o greičiausiai ir konkretesnę interesų išraišką. Nemaža dalis kritikos racionaliai teorijai tenka dėl to, kad ji nepajėgi paaiškinti situacijų, kai pasitikima nepažįstamais žmonėmis – o taip pat, kad nėra akivaizdu, kaip, būdami racionalūs žaidėjai, individai pradės bendradarbiavimą kalinio dilemos sąlygomis pirmą kartą.²⁵ Šią kritiką dalinai sprendžia racionalios mokyklos institucionalistai, sprenddami, kokių institucijų įsteigimas gali sukurti paskatų ir sankcijų sistemas, padėsiančias išspręsti kolektyvines dilemas.²⁶ Tam pritaria ir Hardinas, pažymėdamas, kad pernelyg didelis

²² Russell Hardin, „The street-level epistemology of trust“. *Politics and Society*, 21 (4), 1993, 505–529.

²³ Russell Hardin, *Trust and Trustworthiness*. New York: Russell Sage Foundation, 2002, 9.

²⁴ Hardin, 1993

²⁵ Pavyzdžiui, Rothstein teigia, kad situacijos, kuriose veikiame iš pasitikėjimo, būtų kur kas retesnės, jei vadovautumės racionalių sprendimų – priešingai, nuolatos ieškotume veikėjų ir tik tokių, kurie norėtų mus išnaudoti. Žr. Bo Rothstein, „Trust, Social Dilemmas and Collective Memories“. *Journal of Theoretical Politics*, 12(4), 2000, 477–501. Aršiausiai kritikuoja Uslaneris, žr. Uslaner, 2002, 14–21 (bei jam skirtą šio darbo skyrių). Taip pat: Adam B. Seligman, *The Problem of Trust*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1997, 6–9. Apie pasitikėjimo pasitikėjimu problemą užsimena Diego Gambetta, nors ir nesiūlo atsisakyti racionalios teorijos prielaidų, žr. Diego Gambetta, „Can We Trust Trust?“. Kn. Diego Gambetta (sud.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Blackwell, 1988, 213–237

²⁶ Vėliau aprašomas Rothstein ir, kaip įrodysiu, Putnamas priklauso šiai grupei.

akcentas skiriamas pasitikėjimo skatinimui, kai iš tiesų turėtų būti kuriama sistema, produkto patikimumą. Jis įvardija informacijos cirkuliacijos būdus bei paskatų sistemas, kurios gali lygiai taip pat suteikti pagrindus racionaliam pasitikėjimui, kaip ir artimi ilgalaikiai santykiai.²⁷

Tačiau Hardinas šiame darbe aktualus tuo, kad būdamas racionalios pasitikėjimo aiškinimo mokyklos klasikas, jis pripažįsta, jog žmonės pasižymi skirtingu polinkiu pasitikėti, kas jam reiškia – adekvačiai įvertinti kitų patikimumą. Skirtingai nei galbūt būtų galima tikėtis, Hardinas teigia, kad pasitikėjimas nėra „sąmoningai pasirenkamas“. Jo teigimu, „tu pasitiki arba ne“, o tada jau renkiesi veikti arba neveikti. Šis (ne)pasitikėjimas apskaičiuojamas arba pagal informaciją iš konkrečių patirčių su patikėtiniu, arba darant intuityvią bajesenistinę generalizaciją iš anksčiau turėtų panašių patirčių. Tai reiškia, kad tokiais atvejais, kai disponuojame tik „gatvės lygmens informacija“ apie kitą žmogų (jo nepažįstame), mes remiamės informacija iš panašių praeities interakcijų – jos atsipirko, buvo pateisintos, ar ne. Bajesinės tikimybės skaičiavimas supaprastintame kasdieniame lygmenyje reikš, kad, jei turėjo daugiau gerų patirčių panašiomis aplinkybėmis su panašiu žmogumi, racionalus individas ryšis rizikuoti ir šį kartą. Jei pasitikėjimas pasitvirtins, tai prisidės prie jo turimų patirčių ir generuos dar didesnę tikimybę, kad kitą kartą jis pasitikės nepažįstamu žmogumi.²⁸

Įdomu tai, kad laikantis racionalaus aiškinimo apsimoka taikyti pasitikėjimo prezumpciją: nepasitikėjimas lemia prarastas galimybes, o pasitikėjimas gali sukurti ir praradimus (rizika), bet ir sėkmingas, abipusiai naudingas interakcijas. Nors Colemanas teigia, kad klaidingai suteiktas pasitikėjimas sukelia didelius praradimus, o „paleistas“, praleistas pasitikėjimas, t.y. atsisakyta galimybė bendradarbiauti – tik mažus praradimus²⁹, vis dėlto, Hardino nuomone, praradimai bus dideli, jei bus prarasta galimybė sukurti ilgalaikius naudingus santykius. Sistemingai taikoma nepasitikėjimo prezumpcija reiškia daugkartinį atsisakymą, nusišalinimą nuo tokių santykių sukūrimo galimybių, tad ilguoju laikotarpiu ši strategija tiesiog eliminuoja sėkmę. Visumoje, pasitikėjimas yra palankesnė strategija, nes, nors vienos interakcijos reikš praradimus, o kitos – laimėjimus, galų gale laimėjimai ilguoju laikotarpiu, gali reikšti didelę persvarą pasitikėjusiam palyginus su tuo, kuris atsisakė visų potencialių galimybių.³⁰

Šioje šviesoje matomas akivaizdus trūkumas tų, kurie turi, Hardino žodžiais, „žemą polinkį pasitikėti“ (teoriškai Hardinas daro prielaidą, kad optimalus pasitikėjimo lygmuo būtų 50 proc. visų atvejų). *Polinkis* pasitikėti yra įgyjamas, netgi išmokstamas, ir labiausiai priklauso nuo ankstyvos

²⁷ Hardin, 1993

²⁸ Ten pat

²⁹ James Coleman, *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press, 1990, 101.

³⁰ Hardin, 1993.

socializacijos šeimoje, teigia Hardinas, pasitelkdamas psichoanalitiko Eriko Eriksono psichologinę žmogaus vystymosi teoriją. Vaikystėje patyrę nepakankamai rūpesčio ar, dar blogiau, nepriežiūrą, smurtinių patirčių, ar dėl kitų priežasčių užaugę turėdami instinktyvų įtarumo ir nesaugumo jausmą, tokie žmonės bus nelinkę pasitikėti – o tą darydami retai, retai ir patirs atsiperkantį pasitikėjimą, kuris padėtų koreguoti „vidutinį patyrimą“ iš tokių ir panašių situacijų ir pamažu išlipti iš uždaro „atsitraukimo“ nuo galimai naudingų patirčių rato. Tuo tarpu tas, kuris užaugo itin laimingomis aplinkybėmis ir tapo „per dideliu optimistu“, nors pirma itin dažnai įsitrauks į nepasiteisinančius pasitikėjimo santykius, ilgainiui pasimokys ir koreguos savo patirčių „duomenų bazę“, iš kurios vėliau daromi supaprastinti bajesinės tikimybės skaičiavimai tiesiog taps konservatyvesni ir ims atitikti optimalų, t.y. dažniausiai atsiperkantį, pasitikėjimo lygmenį.³¹

Generalizuoto pasitikėjimo tyrimo kontekste negalima nepastebėti, kad racionali naudos tikėjimosi iš užsimezgusių santykių logika apriboja atvejų, kai nepažįstami žmonės kooperuos epizodiškai, kadangi esminis motyvacinis elementas yra galima ateities nauda. Taigi, jei santykių perspektyva individo nėra matoma kaip įmanoma, jis atsisakys kooperuoti. Jei matys galimą naudą, ji taps kooperacijos pagrindu – net ne „kontrakto“ dalimi, tačiau racionaliai apskaičiuota labiausiai tikėtina situacija ateityje. Jeigu racionali logikos vedini individai užmezga santykį, jis juos išskiria iš kitų tikimybinių santykių, tampa abipusės naudos predikatu ir dėl to skatina toliau jį palaikyti. Taip šiuose mainuose dalyvaujantys individai kaupia socialinį kapitalą ir gerina savo padėtį, tačiau aplinkiniams tai gali reikšti net ir situacijos pablogėjimą. Svarbu, kad ši teorija neturi moralinio turinio (tą pripažįsta pats Hardinas³²). Tipiškas pavyzdys – šešėlinė ekonomika arba sisteminė korupcija. Pirmasis sandėris, pavyzdžiui, perkant nelegalų produktą, arba siūlant kyšį už informaciją ar favoritizaciją, reikalauja rizikingo sprendimo pasitikėti. Tačiau pirmas kartas išsirutulioja į ilgalaikį santykį, kuriame abipusis pasitikėjimas paremtas abipusiu sukčiavimu.

1.1.2. Rothsteinas: pasitikėjimas, nulemtas valdymo kokybės

Bo Rothsteinas savo knygoje „Kokybės valdymas“ teigia, kad socialinį pasitikėjimą generuoja patikimos, nekorumpuotos, sąžiningos, nešališkos valdymo institucijos.³³ Ši tezė sutinka su jo ilgame pozicija, aprašyta daugelyje straipsnių, ir per laiką evoliucionavusia į išbaigtos, daugelio kriterijų teorijos lygmenį. Rothsteinas visada pasisakė už idėją, kad stiprios ir patikimos teisėsaugos institucijos, saugančios teisės principus ir viešąją tvarką, leidžia gyventojams pasitikėti

³¹ Ten pat

³² Ten pat

³³ Bo Rothstein, *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press, 2011, 145–193

ir vieni kitais³⁴. Inkorporuodamas lošimų teorijos logiką, Rothsteinas aiškina, kad taip yra dėl to, kad šios institucijos, jei tinkamai veikia ir yra matomos kaip tinkamai veikiančios, eliminuoja iš žaidimo sukčiautojus, tad žmonės jaučiasi saugūs. Tiesa, jis kelia vieną sąlygą šiam priežastiniam ryšiui: institucijos bei jų darbuotojai turi ne tik gerai atlikti šį darbą, bet ir turėti tokį įvaizdį visuomenės akyse – o pastarasis priklauso nuo istorinės kolektyvinės atminties.³⁵ Taigi pasitikėjimas teisės sargų ir pareigūnu darbu, ar veikiau įsitikinimas jo kokybe, kitaip tariant, nuomonė apie valdžios monopolio legitimumą ir efektyvumą, yra tas pagrindas, kuriuo grindžiamas visuotinis pasitikėjimas.

Pagal paskutinėje knygoje išplėtotą Rothsteino korupcijos-pasitikėjimo teoriją, valstybės tarnautojų korumpuotumo lygmuo yra esminis socialiniam pasitikėjimui visuomenėje, kurios nariai nepažįsta vieni kitų. Mokslininkas nurodo, kad taip yra dėl dviejų priežasčių: neturėdami tobulos informacijos apie kitus visuomenės asmenis ir daugumos iš jų niekada nesutikę, jie sprendžia apie visuomenės moralę iš pareigūnų, kurių pati teisė reikalauja tarnauti žmonėms, elgesio. Antra, liudydami pareigūnų polinkį į korumpuotas praktikas, žmonės turėtų suprasti, kad kiti visuomenės nariai irgi dalyvauja šiame „sąmoksle“, tad vien jo egzistavimas paliudija, kad visa visuomenė yra korumpuota.³⁶ Idėją, kad valdymo institucijų patikimumas, teisingumas ir nešališkumas lemia polinkį pasitikėti kitais visuomenės nariais, Rothsteinas patikrina eksperimentu. Tiek rumunų, tiek švedų moksleiviai (pirmieji – gyvenantys visuomenėje, pasižymintys žema pasitikėjimo kultūra, antrieji – didele, tiek pagal asmeninius atsakymus apie pasitikėjimą, tiek pagal gyvenamą šalį), perskaitę situaciją, kurioje kaip keliautojai paliudija korumpuotą daktaro arba policininko darbą „svečioje šalyje“, pagal situacijos rimtumą (kas inicijavo šališką procedūrą (priėmimą be eilės), daktaras/policininkas su tuo sutiko ar ne, ir buvo kyšis pasiūlytas ar ne), tendencingai žemiau vertina pareigūno autoritetą, o tai turi įtakos ir bendram tos srities tarnautojų patikimumo vertinimui bei visų tos šalies žmonių patikimumo vertinimui.³⁷ Tiesa, būtų galima kritikuoti eksperimento kredibilumą ir sukuriamą socialinį-moralinį spaudimą jo metu žymėti tam tikrus atsakymus.

Rothsteino, siūlomas „uždarys ratas“, beje, dalinai įrodytas kartu su Uslaneriū³⁸ susideda iš lygybės, pasitikėjimo ir kokybiško valdymo (pastarąjį Rothsteinas vertina įvairiais kriterijais, rodančiais institucijų nešališkumą ir patikimumą). Tuo tarpu korupcija, nelygybė bei pasitikėjimo trūkumas sudaro neigiamą ratą. Lygybė čia suprantama kaip tiek ekonominis pajamų ir turto

³⁴ Bo Rothstein, „Trust, Social Dilemmas and Collective Memories“. *Journal of Theoretical Politics*, 12(4), 2000, 477-501. Taip pat tokia jo pozicija minima kitų autorių darbuose, pavyzdžiui, Uslaner, 2002, 243.

³⁵ Ten pat

³⁶ Rothstein, 2011, 172–173

³⁷ Rothstein, 2011, 164–189

³⁸ Bo Rothstein ir Eric M. Uslaner, „All for All: Equality, Corruption, and Social Trust“. *World Politics*, 58 (1), spalio, 2005, 41-72.

pasiskirstymas, tiek lygios galimybės. Abi šios sąlygos geriausiai yra įgyvendinamos per universalias socialines programas. Pastarosios labiausiai perskirsto, taigi efektyviausiai kuria ekonominę lygybę, veikia universaliai, tad programuoja vienodas galimybes, bei išvengia tikslinės socialinės pagalbos programų šalutinio stigmatizacijos bei biurokratizacijos efekto, vietoj to kurdamos piliečių tarpusavio solidarumą jausmą.³⁹

Nors Rothsteinas rašo, kad sunku pasakyti, kas užsuka gerosios priežastinės grandinės ratą, iš tiesų atsakymą jis pateikia: lygybę kurianti politika neįmanoma be kokybiško valdymo. Su socialinio pasitikėjimo uždaru ratu tiesiogiai nesusijusioje analizėje, kurios išvados visgi stipriai atspindi jo kaip mokslininko darbuose bei pasisakymuose, jis pademonstruoja, kad būtent gera valdžia, kurią čia jis apibrėžia trimis kriterijais (ekspertų vertinimu): korumpuotumu (kaip rizika tarptautinėms kompanijoms ir finansiniam sektoriui), silpna teisės ir teisėsaugos sistema bei žema biurokratijos kokybe, gyventojų akyse yra pagrindas, ant kurio gali būti pastatytos universalios, stipriai perskirstančios gerovės valstybės institucijos⁴⁰ Svarbu pažymėti, kad originaliame straipsnio, teoretizavusio „nelygybės ir nepasitikėjimo sąstulius“, variante, rašytame drauge su Uslaneriu, akcentuojama, kad lygybė yra pagrindinė sąlyga, reikalinga paplitusiam pasitikėjimui ir solidarumui, leidžiančiam imtis didelio perskirstymo universalių socialinės gerovės programų. Valdžiai keliamas reikalavimas yra tik sąžiningumo, tai yra laisvės nuo korupcijos.⁴¹ Uslaneris gana kritiškas šiam požiūriui. Savo knygoje įrodo priešingą ryšį: tai pasitikėjimas padeda sukurti gerą teisinę sistemą, funkcionuojančią valstybę, padaryti demokratiją veikiančią, ne atvirkščiai.⁴² Tad nors su Rothsteinu ir sutaria dėl sąžiningai vykdomų socialinės politikos programų svarbos, jis greičiausiai nesutiktų, kad „žuvis pūva nuo galvos“⁴³.

1.1.3. Putnamas: pasitikėjimas kaip socialinio angažuotumo produktas

Nors pagrindinė socialinio kapitalo teorijos klasiko Roberto D. Putnamo tezė, suformuluota iš ilgalaikių Šiaurės ir Pietų Italijos regionų tyrimų, yra ta, kad pilietinis angažuotumas turi teigiamos įtakos demokratijos kokybei bei ekonominiam vystymuisi, matydamas pasitikėjimo normą kaip gyvybingų socialinio organizavimosi formų produktą, jis tampa ir pasitikėjimo teoretiku. Pasitikėjimą jis mato kaip resursą, kylantį iš socialinių ryšių audinio, kurį žmonės formuoja apsijungdami į organizacijas, savitarpio pagalbos grupes, klubus ir panašius junginius,

³⁹ Rothstein, 2011, 145–163

⁴⁰ Rothstein, 2011, 125–142

⁴¹ Rothstein ir Uslaner

⁴² Uslaner, 2002, 45

⁴³ Rothstein, 2011, 189–191

užtikrinančius nuolatinį bendradarbiavimą. Pasitikėjimas – tai tokių aktyvių piliečių kaupiamo socialinio kapitalo subproduktas: „socialinis kapitalas reiškia jungtis tarp individų – socialinius tinklus, savitarpiskumo (reciprocity) normas bei patikimumą, kuris iš jų kyla“⁴⁴. Putnamas tiki, kad vien apsijungimas į organizaciją, įveikiant socialinę dilemą, tai būtų savitarpiskumo pagalba tarp ūkininkų, rotacinio kredito asociacija ar choro draugija, savaime didina jos narių bendradarbiavimo tikimybę ir gebėjimą veikti bet kokiam bendram labui⁴⁵.

Argumentai, kuriais mokslininkas grindžia savo tezę, yra racionalaus mąstymo prigimties – visų pirma grįsti etnine teorema, kuri teigia, kad panacėja nuo sukčiavimo socialinėse dilemose yra kartotinio lošimo įvedimas. Tai palengvina apsikeitimą informacija, be to, organizacijos su istorija gali pateikti praeities sėkmingo bendradarbiavimo pavyzdžius, rašo Putnamas.⁴⁶ Iš to susikurianti savitarpiskumo norma, nors ir iš dalies primena moralistinį požiūrį („nuomonės, kad žmonės laikosi pažadų ir pripažįsta vietinę bendruomenę gerbiančio elgesio normas“⁴⁷), veikiausiai yra tai, apie ką kalba Hardinas ir kiti racionalios teorijos šalininkai: būtent iš praeities teigiamų patirčių atliepumo ateityje tikėtinais naudai susidaranti prezumpcija į santykį reaguoti pasitikėjimu, kol nenutiks kitaip. Kaip tą reziumuoja pats Putnamas, „Neapibrėžto savitarpiskumo normos ir pilietinio angažuotumo tinklai skatina socialinį pasitikėjimą ir bendradarbiavimą, nes mažina paskatas išsisukti ir netikrumą, taip pat pateikia modelius bendradarbiavimui ateityje“⁴⁸.

Tiesa, svarbu pridurti, kad Putnamo svarstymams nebūdingas vienas Hardino racionaliai teorijai būtinų elementų X, arba dalykas, *dėl kurio* pasitikima kitu. Dėl to galbūt ir neužkliūva normos sąvoka – pasitikėjimas, dažnai reiškiantis pagalbą arba žodžio tesėjimą, Putnamo aprašomoje bendruomenėje garantuojamas, net jei nenusimato tiesioginė momentinė grąža: „Jei du potencialūs bendradarbiautojai yra glaudžiai susijusios bendruomenės nariai, jie turi didelę tikimybę susitikti ateityje – arba išgirsti apie vienas kitą virš vyno taurės. Tai formuoja reputacinius kaštus, kurie beveik neabejotinai verti daugiau nei momentinės išdavystės būdu galima gauti nauda.“⁴⁹ Taigi Putnamas tiki savitarpiskumo norma, kuri gimsta kaip racionali nuostata dėl tankaus socialinių ryšių tinklo, palengvinančio komunikaciją, ir implikuoja ilgalaikę

⁴⁴ Robert D. Putnam, *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster, 2000, 19.

⁴⁵ Robert D. Putnam, *Kad Demokratija Veiktų: Pilietinės Tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*. Vilnius: Margi Raštai, 2001, 228 (Pastaba: originalus leidimas: 1994)

⁴⁶ Putnam, 2001, 228–229

⁴⁷ Ten pat

⁴⁸ Putnam, 2001, 233.

⁴⁹ Putnam, 2000, 144

bendruomeninio mąstymo logiką – tą, kuria žavėjosi dar Alexis de Tocqueville, lankydamasis Amerikoje XIXa.: „teisingai suprastu savu interesu“ (self-interest rightly understood).⁵⁰

Tačiau tai nėra tolygu kalbai apie vienodą moralę – ne tik dėl normos išsivystymo, jos kildinimo iš racionalių paskatų, tačiau ir dėl centrinės Putnamo modelyje savitarpiskumo normos tuščio turinio – ji puikiai tinka paaiškinti tiek rotacinio kredito ar kaimynų, padedančių vieni kitiems nuimti derlių, organizacijai ir tarpusavio pasitikėjimui bei sutelktumui, tiek ir mafijos šeimų veikimo mechanizmams paaiškinti – bei racionalaus jos palaikymo mechanizmo, kuris nustoja egzistuoti tada, kai sutrūkinėja efektyvūs komunikacijos ir savitarpiskumo tinklai: „Sąžiningumas yra geriausia politika“, bet tik esant tai sąlygai, kad bendruomenėje garantuojama pasitikėjimo grąža.⁵¹

Tokviliškas savo interesų bendruomenėje supratimas suponuotų partikuliaristinę mąstymo logiką – pasitikėti ir padėti apsimoka tik tais ir tiems, kurie gyvena greta (arba susaistyti kitokio pobūdžio socialinio tinklo). Tokiu atveju nepažįstamasis, sutiktas gatvėje, pasitikėjimo kaip ir nėra vertas – ne tik dėl to, kad pasitikėjimas negalėtų būti pagrįstas nei praeities patirtimi, nei ateities paskatomis patikėtiniui (taigi bijant, kad nepažįstamasis išduos), bet ir todėl, kad iš šių mainų nėra jokios potencialios naudos ateityje pačiam pasitikėtojų – čia neveikia, Michaelio Tayloro žodžiais, tokia veiksmų logika, susidedanti iš „trumpalaikio altruizmo ir ilgalaikio, perspektyvoje regimo savo intereso“.⁵² Iš čia kyla svarbus klausimas, kiek Putnamo apibūdintas pasitikėjimas iš tiesų yra generalizuotas.

Didžioji dalis Putnamo argumentų apie glaudžių socialinių ryšių ir saviorganizacijos naudą koncentruojasi į tų asmenų, kurie dalyvauja tuose ryšiuose, gerbūvį. Jie yra pirminiai pasitikėjimo naudos gavėjai: turinčiam daug socialinio kapitalo lengviau susirasti darbą, gauti pagalbą ar paslaugą, jis gyvena saugesnėje bendruomenėje ir t.t. Poveikis bendruomenei yra tas, kad norėdamas gauti šias naudas, individas privalo bendradarbiauti ir mainais savo bendruomenėje esantiems nariams suteikti tą patį. Taip, teigia Putnamas, kuriasi socialinė pusiausvyra, kuriai būdingas aukštas bendradarbiavimo, pasitikėjimo, savitarpiskumo, pilietinio angažuotumo ir kolektyvinės gerovės lygis.⁵³ Probėgšmiai čia reikia paminėti, kad kiekybiniai mokslininkų tyrimai, tarp jų ir šiame darbe pasitelkiamo Eric M. Uslanerio, parodė priežastinių ryšių dviprasmiškumą, kurio nepastebėjo Putnamas: ne pilietinis angažuotumas generuoja pasitikėjimą,

⁵⁰ Ten pat, 125

⁵¹ Ten pat, 143

⁵² Ten pat, 142

⁵³ Putnam, 2001, 233

o pasitikėjimas skatina jungtis į organizacijas⁵⁴. Tačiau net nekreipiant dėmesio į tai, kaip šie sėkmingi uždari ratai „užsisuka“, lieka neaišku, kaip jie paveikia asmenis, kurie į jų ribas nepatenka. Itin opus klausimas ir kaip tuomet išvengti uždarų socialinių ratų konkurencijos ir susipriešinimo tarpusavyje. Kitų mokslininkų darbuose, tarp kurių vėlgi paminėtinas Uslaneris, daroma skirtis tarp partikuliaraus pasitikėjimo į save panašių, artimų žmonių grupę bei generalaus „dauguma žmonių“, teigiant, kad savo grupės favoritizavimas bendram visuomenės pasitikėjimui gali būti netgi žalingas, kuriantis uždara ir korumpuotą moralę.⁵⁵ Putnamas šio klausimo nesprensdžia.

Krentančio pilietinio angažuotumo Amerikoje tendencijų ar kritikos prispaustas, knygoje *Bowling Alone* Putnamas daro skirtį ir tarp „tankaus“ (thick) bei „reto“ (thin) pasitikėjimo. Pirmasis – tai pasitikėjimas gerai pažįstamu Maxu iš parduotuvės ant kampo, antrasis – pasitikėjimas ten kartą sutiktu gyventoju (neatrodo, kad Putnamas galvotų apie visiškai nepažįstamą žmogų, nors šiame kontekste ir vartoja sąvoką „generalizuotas kitas“). Jis teikia ryškų pirmumą glaudiams, pasikartojantiems, stabilius ir tankius tinklus formuojantiems ryšiams. Jei šis audinys ima dilti, retėti, jo efektyvumas palaikant ir perduodant reputacinę informaciją sumažėja, taip susilpnindamas bendruomenės galią palaikyti sąžiningumo ir savitarpiskumo normas – o nuo to kenčia ir generalizuotas pasitikėjimas⁵⁶. Deja, Putnamas nepagrindžia, kodėl savo kaimynui ar futbolo komandos nariui dosnus pasitikėjimo asmuo turėtų taip pat elgtis su praeiviu gatvėje, apart to, kad kiekybiniai duomenys rodo koreliaciją, nepaaiškinančią priežastinių ryšių: aktyvesni piliečiai yra labiau pasitikintys ir labiau tiki žmonių sąžiningumu. Sudėtingas priežastines grandines tarp šių rodiklių, kaip pats pasako Putnamas, gali išsiaiškinti tik labai atidūs, gal net vien eksperimentiniai, tyrimai⁵⁷. Vis dėlto, net ir stipriai kritikuota jo tezė gali būti tikrinama. Ypatingai įdomus savitarpiskumo normos susikūrimas tarp vieno tinklo narių ir kiek jis yra partikuliarizuotas.

Gali pasirodyti reikalaujant papildomo aiškinimo, kodėl šio darbo klasifikacijoje Putnamą ir Rothsteiną regime vienoje subdimensijoje. Tai argumentuojama principu, pagal kurį jie mąsto apie pasitikėjimo motyvaciją (racionalių) bei iš racionalios logikos plaukiančius institucinius sprendimus pasitikėjimui užtikrinti – tik Putnamas remiasi neformaliais tinklais ir organizacijomis, arba pilietiniu sektoriumi, o Rothsteinas – teisės užtikrinimu, kokybišku valdymu, kuriuo pasitikima, taigi, valstybe. Svarbu pabrėžti, kad tai nereiškia, jog šie autoriai tarpusavyje sutartų. Priešingai, Rothsteinas yra gana aršus Putnamo kritikas: ne tik dėl to, kad jam pasitikėjimo ir aktyvaus dalyvavimo bendruomeninėje veikloje esantis ryšys atrodo atvirkščias, nei kad Putnamui

⁵⁴ Uslaner, 2002, 115–160

⁵⁵ Ten pat

⁵⁶ Putnam, 2000, 151

⁵⁷ Putnam, 2000, 145

(veikiau pasitikintys piliečiai yra aktyvūs nei aktyvūs tampa pasitikinčiais), bet ir dėl to, kad, Rothsteino (o taip pat čia su juo sutinkančio Uslanerio) supratimu, išaukštindamas pilietinės visuomenės svarbą, Putnamas įdavė įrankį atsiginti valstybės įsipareigojimų piliečiams. Tuo tarpu Šiaurės šalys, kurių rodikliai socialinio kapitalo bei pasitikėjimo srityse geriausi, turi išskirtinai aktyvią valstybę. Taigi į visuomeninio sektoriaus sprendimus orientuotas požiūris Rothsteino neįtikina – vietoje to, pati valstybė, jos kuriamos programos bei institucijos yra jo siūlomas pagrindinis aktorius, galintis stimuliuoti socialinį pasitikėjimą⁵⁸. Putnamas savo ruožtu stipriai nepritartų idėjai, kad teisinė sistema prisideda prie didesnio pasitikėjimo. Viena iš pagrindinių *Bowling Alone* nurodomų priežasčių, lėmusių socialinio dalyvavimo ir pasitikėjimo nuosmukį 7–10 dešimtmečiais, yra ta, kad žymiai padaugėjo teise grįsto kooperavimo, kuris, jo akimis, yra alternatyva socialiniu kapitalu grįstam pasitikėjimui (susitarimas pasiekiamas rankos paspaudimu arba teisiniu susitarimu – pastarajam atsiradus, pirmasis praranda vertę)⁵⁹.

1.2. Moralistinė samprata

1.2.1. Uslaneris: pasitikėjimas kaip moralinė vertybė

Ericas M. Uslaneris į pasitikėjimo autorius įsirašo konceptualiai revoliucinga knyga, pagrįsta itin išsamiai ir kredibiliai atliktais kiekybiniais tyrimais.⁶⁰ Joje politikos mokslininkas meta iššūkį nusistovėjusiai racionalistinei pasitikėjimo sampratai teigdamas, kad egzistuoja visiškai kitokių pagrindų nulemtas – moralistinis – pasitikėjimas, kuris, be to, jo įsitikinimu yra visuomenę ir geriau apibūdinantis, ir svarbesnis jos gerovei.⁶¹

Pasak Uslanerio, pasitikėjimo vertinimas, paremtas racionalia teorija, „vargiai aktualus kam nors kitam apart lošimo teoretikų, kuriuos domina strateginė kooperacija, ir filosofų, kurie gyvena iš knisinėjimosi po kasdienius reiškinius“⁶². Yra daugybė pasitikėjimo elgesio variantų, kurių negali paaiškinti konvencinė koncepcija. Taigi Uslaneris įveda moralistinio pasitikėjimo, priešingo strateginiam, sąvoką: tai – „tikėjimas, kad kiti turi tokias pat fundamentalias vertybes, kaip tu, todėl

⁵⁸ Rothstein, 2011, 145–164

⁵⁹ Rothstein, 2011, 146–157

⁶⁰ Pavyzdžiui, pasitikėjimą tyrinėjantis akademikas Williamas Mishleris Uslanerio knygos „The Moral Foundations of Trust“ recenzijoje, nors is nesutikdamas su „keistu“, nutolstančiu nuo įprastinio (*quirky*) požiūriu, negaili pagyrimų už „išsamius duomenis ir sofistikuotą kiekybinę analizę, kurios kokybę nedaug mokslininkų pasiekia“. Tiesa, jis pabrėžia, kad daugiausia remiamasi JAV duomenimis, o šis pavyzdys gali būti išskirtinis. Žiūrėti recenziją: William Mishler, „Book reviews: Eric Uslaner, *The Moral Foundations of Trust*. New York: Cambridge University Press, 2002. 298 pages, hardback and paperback“. *Journal of Public Policy*, 22(3), 2002, 349–355. Panašiai atsiliepia Justin Marlowe, „Book Review: Eric M. Uslaner. *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge University Press, 2002“. *Administrative Theory & Praxis*, 25(1), 2003, 149–153. Dėl šios priežasties Uslanerio kiekybinių tyrimų rezultatai naudojami šiame darbe kaip pagrindas tiek jo teorijai formuluoti, tiek tikslinti (kritiškai apžvelgti) kai kurias kitas (kaip Putnamo).

⁶¹ Eric M. Uslaner. *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 14–21.

⁶² Uslaner, 2002, 17.

su jais turėtų būti elgiamasi taip pat, kaip tu norėtum, kad jie su tavimi elgtųsi“⁶³. Kitaip tariant, moralistinio pasitikėjimo motyvacija yra Auksinės taisyklės, arba Kanto kategorinio imperatyvo, laikymasis. Pagrindas pasitikėti čia yra įsitikinimas, jog visuomenėje esama pamatinės sąžinės sampratos, būdingos daugumai žmonių. Moralistinis pasitikėjimas, kitaip nei strateginis, nepriklauso nuo patirčių, turimos informacijos apie ateitį, patikėtinio ar pasitikėjimo dalyko: jeigu strateginio pasitikėjimo gramatika yra „A pasitiki B, kad šis atliks X“, tai moralistinio pasitikėjimo – paprasčiausiai „A pasitiki.“ Strateginis (ne)pasitikėjimas kyla iš netikrumo (*uncertainty*) ir apskaičiuoto rizikos (ne)prisiėmimo. Tuo tarpu moralistiniam pasitikėjimui ši dilema, reikalaujanti informacijos, neaktuali: jis grįstas vidiniu pasitikinčiojo įsitikinimu, kad iš žmonių galima tikėtis gero. Jis netgi nereikalauja patikimo elgesio grąžos (taigi, nuspėjamumo) – moralistinė pasitikėjimo prezumpcija diktuoja, kad net *nepaisant* kito žmogaus elgesio, privalu su juo elgtis taip, tarsi jis galėtų būti patikimas. Uslaneris, siekdamas aiškumo, šią moralinę pasitikėjimo taisyklę sulygina su kitais moraliniais įsakais. „Aštuntasis įsakymas neskelbia: „Nevok, nebent kas nors kitas paims ką nors iš tavęs“, nei jis skelbia: „Nevok iš Bilio“. Taip, kaip suprantama sąžinės vertybė, taip suprantama ir pasitikėjimo vertybė. Tiesa, strateginį pasitikėjimą autorius laiko naudojamu asmeninių santykių srityje (konkrečiuose santykiuose individas nebepasitikės savo išdaviku), o moralistinį – pasitikėjimo „generalizuotu kitu“ prezumpcija, pagal kurią ištraukiama į santykius su nepažįstamais žmonėmis.⁶⁴

Prielaida moralistiniam pasitikėjimui – bendrystės su kitais žmonėmis jausmas, kitų priskyrimas savo moralinei bendruomenei.⁶⁵ Tačiau egzistuoja generalizuotas ir partikuliarizuotas moralistinis pasitikėjimas.⁶⁶ Tai, kas apibrėžia skirtumą tarp jų, pasak Uslanerio, yra savos moralinės bendruomenės, kurioje žmonės dalijasi tokiais pačiais fundamentaliomis vertybėmis, platumas ir įtraukumas. Generalizuotas pasitikėtojas tiki turintis tokį bendrumą su dauguma žmonių, taigi ir plačiu ratu nepažįstamųjų, kurie gali turėti net ir kitokius religinius ar politinius įsitikinimus. Tam tikra prasme, moralistinis pasitikėjimas yra savos visuomenės moralumo vertinimas.⁶⁷ Tuo tarpu partikuliarizuotas pasitikėtojas (šitokį šio darbo rėmuose priskirtume dimensijai C ir/arba B) pasitiki „tik savo rūšimi“ (*own kind*) – grupe, su kuria stipriai identifikuojasi. Svarbu pažymėti, kad šis pasitikėjimas pagal Uslanerį nėra vienareikšmiškai strateginės prigimties. Partikuliarizuotas pasitikėtojas pasitiki kitais savo grupėje *nepriklausomai* nuo aplinkybių. Toks

⁶³ Uslaner, 2002, 18

⁶⁴ Uslaner, 2002, 14–26

⁶⁵ Uslaner, 2002, 18

⁶⁶ Uslaner, 2002, 52–56

⁶⁷ Vėlesniuose darbuose Uslaneris dažnai akcentuoja iš moralistinio generalizuoto pasitikėjimo apibrėžimo plaukiančią tezę, jog žmogus palankiai vertina „moralinį savos visuomenės audinį“. Pvz.: Rothstein ir Uslaner, 2005

žmogus paprasčiausiai teigiamai vertina grupę, su kuria identifikuojasi – Uslaneriui tai visų pirma rasė, tautinė tapatybė, religinė bendrija – bet neigiamai, priešišškai – tas, kurioms pats nepriklauso, jei ne daugumą kitų žmonių visuomenėje. Tokio tipo gramatika pagal Uslanerį yra „A pasitiki B“. Taigi partikuliarizuoto pasitikėtojo moralinė bendruomenė yra apribota, priešingai nei generalizuoto.⁶⁸

Pasak Uslanerio, partikuliarizuoti pasitikėtojai dažniau mato pasaulį kaip pavojingą vietą, kurią vargiai gali kontroliuoti, kartais net priešiškų žmonių pilną vietą, todėl gali būti linkę segreguotis nuo išorinio pasaulio. Ritualai, simboliai ir kiti signalai padeda grupės nariams atpažinti vieni kitus. Iniciacijos apeigos ir privatūs vakarėliai, apranga ir kiti specifiniai bruožai signalizuoja grupės nariams, kuo jie gali pasitikėti, o ko turėtų vengti.⁶⁹ Segregacija savo ruožtu pati neigiamai veikia visuotinio pasitikėjimo lygmenį visuomenėje, kaip teigia Uslaneris, kadangi užkerta kelią skirtingiems žmonėms susitikti ir bendradarbiauti kaip lygiems vienos bendruomenės nariams.⁷⁰ Vis dėlto moralistiškai partikuliarizuotas pasitikėjimas tik savo socialiniu ratu ar grupe ir generalizuotas pasitikėjimas nėra tarpusavyje nesuderinami reiškiniai, teigia Uslaneris. Vieni žmonės gali naudotis savo grupe kaip tiesiančia kelius į išorę (kuomet stipri bendruomenė suteikia saugumo jausmą, padeda įsitvirtinti, kas yra reikalinga norint būti sėkmingu visuomenės nariu), tačiau kiti gali ne tik to nedaryti, bet ir sąmoningai atsitverti nuo likusios visuomenės, nes taip susikuria sau patogi erdvė, kurioje gal net jaučiasi „viršesni“ už visus „kitus“. Kita vertus, nors generalizuotas pasitikėtojas gali turėti (ir dažniausiai turi) stiprius pasitikėjimo ryšius su savo grupe ir artima aplinka, partikuliarusis pasitikėtojas Uslaneriui yra ryškiai apribotas savo grupės, su kuria tapatinasi, rėmų, taip pat jis jį apibūdina kaip linkusį į autoritarizmą, uždarumą, savanaudiškumą.⁷¹

Moralistinio generalizuoto pasitikėjimo šaltinis slypi optimistinėje pasaulėžiūroje, teigia Uslaneris. Jo atlikta kiekybinė įvairių JAV apklausų duomenų analizė rodo, kad optimistinis nusiteikimas ir jausmas, kad pats kontroliuoja savo gyvenimą, gali geriausiai paaiškinti polinkį pasitikėti dauguma žmonių. Tuo tarpu stiprus polinkis į partikuliarizuotą pasitikėjimą savo grupe ir autoritarinės vertybės paaiškina polinkį nepasitikėti dauguma žmonių. To *nenuspėja* respondentų socioekonominė padėtis – iš tiesų, ekonomiškai ir socialiai saugiausi respondentai buvo netgi mažiau linkę pasitikėti negu tie, kurie nebuvo tokie saugūs. Didelės įtakos neturi ir patirtys: žmonės, kurie sulaukė pagalbos iš kitų, nebuvo labiau pasitikintys bendrai žmonėmis nei kad tie, kurie tokios

⁶⁸ Uslaner, 2002, 26–32

⁶⁹ Uslaner, 2002, 31

⁷⁰ Eric M. Uslaner, *Segregation and Mistrust: Diversity, Isolation, and Social Cohesion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012

⁷¹ Uslaner, 2002, 31–32,

pagalbos negavo; skyrybos, tėvų skyrybos, apiplėšimas nebuvo pagrindas nepasitikėjimui.⁷² „Kai esama bendro žinojimo, ar kitais galima pasitikėti, nėra tikėtina, kad pavieniai įvykiai paveiks individo polinkį pasitikėti toje socialinėje aplinkoje, kurioje jis gyvena“⁷³

Revizijuodamas organizacijų ir pasitikėjimo ryšį, Uslaneris smarkiai kerta Putnamui: „tau nereikia [generalizuoto] pasitikėjimo, kad sukurtum klubą. [...] Ir tu neįgausi pasitikėjimo tais, kurių nepažįsti, iš savo pilietinio gyvenimo“. Putnamo aprašytas save produkuojančių gėrybių ratas (*virtuous cycle*) iš tiesų, teigia Uslaneris, yra nebent „gėrybių rodyklė“ (*virtuous arrow*), kur pasitikėjimas veda į pilietinį aktyvumą, o ne atvirkščiai – ir tai, suponuojant, kad rodyklė apskritai eina *kažkur*.⁷⁴ Pasitelkdamas kiekybinę duomenų analizę, Uslaneris revoliucingai įrodo: narystė organizacijose *nevysto* generalizuoto pasitikėjimo, nesvarbu kokio tipo organizacija tai būtų. Narystė religinėse bei etniniu pagrindu veikiančiose bendrijose netgi *sumažina* pasitikėjimo kitais (ne savo grupės nariais). Nuolat būdami tarp vienos grupės narių ir įprasdami remtis čia susidarančiu socialiniu kapitalu, atsitveriamo nuo kitokių už mus ir imame jais nepasitikėti. Ypač stipriai savo identitetą narystė tam tikroje organizacijoje grindžiantys žmonės demonstruoja šias tendencijas net ir kiekybiškai tikrinant (religiniai fundamentalistai). (Verta pažymėti, kad religingumas kaip asmeninės vertybės, t.y. tikėjimas bei religinių apeigų lankymas, nesusijusios su aktyviu įsitraukimu į organizacinę veiklą, bendrai generalizuotą pasitikėjimą padidina).⁷⁵

Tiesa, kitaip yra su savanoryste bei labdaringa veikla – tai yra, nemokamu savo resursų dalijimusi nesitikint atgalinės naudos. Savanoriaujantys (t.y. aukojantys savo laiką) bei aukojantys labdarai (t.y. aukojantys pinigus), taigi, pasak Uslanerio, užsiimantys veikla, kuri „glaudžiausiai siejasi su atsidavimu savo bendruomenei“ iš visų kitų pilietinio angažuotumo formų, iš tiesų skatina pasitikėjimą kitais. Tačiau, įspėja mokslininkas, ši veikla nėra geriausiai aukštą pasitikėjimo lygmenį nuspėjantys faktoriai – kai tuo tarpu pasitikėjimas yra vienas iš pagrindinių charakteristikų, apibrėžiančių savanoriaujančių ar aukojančių žmonių. Taigi pasitikėjimas yra reikalingas žmones įtraukti į geras veiklas, nors žmonės gali pasitikėti vieni kitais jose ir nedalyvaudami.⁷⁶

Vis dėlto generalizuotas pasitikėjimas negali būti visiškai atskirtas nuo patirties, „kaip mūsų pasaulėžiūra nuo mūsų pasaulio“. Išsilavinimas, rasė ir amžius išlaiko stiprų poveikį pasitikėjimui. Tačiau Uslaneris teigia, kad šie rodikliai yra daugiau specifiniai nei tipiški patirčiai apibrėžti. Mokymasis aukštojoje mokykloje didina ir tolerancijos lygį bei formuoja palankesnę pasaulio

⁷² Uslaner, 2002, 76–109

⁷³ Uslaner, 2002, cituota iš Rothstein, 2011, 175

⁷⁴ Uslaner, Eric M., „The Moral Foundations of Trust“. Paskaitos medžiaga. Paruošta simpoziumui „Trust in the Knowledge Society“, University of Jyväskylä, Jyväskylä, Suomija, 2002; prezentacijoms Nuffield koledže, Oxford University, 2003; Haifa University, 2003; McGill University, 2005.

⁷⁵ Uslaner, 2002, 115–160

⁷⁶ Ten pat

vaizdą. Tuo tarpu rasės įtaka (žinant, kad ekonominė situacija nėra tokia svarbi) jam atrodo daugiametės rasinės diskriminacijos, nuolatinių diskriminacinių patirčių grandinės, o ne personalios patirties, atspindys. Tai atbaido žmones nuo pasitikėjimo ne savo grupės (rasės) žmonėmis, pirmiausia tais, kurie priklauso istorinių išnaudotojų grupei. Ypač tai svarbu žinant, kad vienas iš reikšmingos įtakos turinčių faktorių (ir, verta pastebėti, personali patirtis, kurios įtaką Uslaneris pripažįsta⁷⁷) yra tėvų vaikams perduodamos vertybės bei sukuriamas tarpusavio ryšys. Optimizmas taip pat kildinamas iš ankstyvajame periode patirto elgesio. Vis dėlto Uslaneriui raktas, padedantis suprasti generalizuoto pasitikėjimo (kuris, jo nuomone, negali būti strateginis, o tik moralistinis) lygmens pokyčius laike, yra kolektyvinės patirtys. Pavyzdžiui, jo teigimu, pilietinių teisių judėjimas išaugino labiausiai pasitikinčią amerikiečių kartą, nes tai buvo „apie visų amerikiečių priėmimą į mūsų visų moralinę bendruomenę“.⁷⁸

Kolektyvinės patirties lygmenyje tampa svarbi viena pagrindinių Uslanerio įžvalgų apie pasitikėjimo pagrindus visuomenėje, o kartu ir jo sukonstruoto uždarojo rato modelis. Ieškodamas atsakymo į politinės kultūros tyrinėtojai gerai pažįstamą problemą, kodėl JAV nuo 7 dešimtmečio dėsningai mažėjo socialinio pasitikėjimo, Uslaneris parodo, kad pasitikėjimas kinta priklausomai nuo ekonominės nelygybės visuomenėje (arba tam tikroje kartoje). Didėjanti pajamų nelygybė sumažina optimizmo ir tikėjimo geresne finansine ateitimi sau ir savo vaikams, bei jausmo, kad visuomenė yra vienis, tokiu būdu išsekindama ir vertybinius socialinio pasitikėjimo resursus. „Kai esama didelio skirtumo tarp labiausiai ir mažiausiai pasiturinčių, žmonės abiejuose ekstremumuose gali jaustis turintys mažai ką bendra.“ Prielaida, kad kiti turi tokius pačius įsitikinimus, kaip tu, tampa ne tokia įtikinanti, kai pasirodo dideli klasių skirtumai. Būtent pajamų nelygybė, sumažinusi optimizmo, savo laimės kontrolės ir bendrumo jausmo, yra priežastis, kodėl JAV pasitikėjimo mažėjo, teigia jis, taip vėl kirsdamas Putnamui, kuris, tuo pačiu metu parašęs knygą apie krentančius pasitikėjimo ir pilietinio aktyvumo rodiklius, apie lygybę net neužsiminė.

79

Savo teiginį apie nelygybės poveikį socialiniam pasitikėjimui Uslaneris tikrina ir tarp šalių. Jo atsakymas: ekonominė nelygybė stipriai veikia pasitikėjimo lygmenį (pasitikėjimas tam įtakos

⁷⁷ Kita vertus, Uslaneris sieja tėvų savo vaikams perduodamus įsitikinimus apie pasitikėjimą su kolektyvinėmis patirtimis. Anot jo, egzistuoja etninis pasitikėjimo kultūros paveldėjimas: amerikiečiai, kurių seneliai imigravo iš Šiaurės šalių ir Didžiosios Britanijos, išsiskiria aukštu pasitikėjimo lygmeniu, net eliminavus kitus faktorius. Jis tai aiškina kultūriniu tų šalių palikimu. Žr. Eric M. Uslaner, „Where You Stand Depends upon Where Your Grandparents Sat: The Inheritability of Generalized Trust“. *The Public Opinion Quarterly*, 72(4), 2008, 725-740

⁷⁸ Uslaner, 2002, 35–37, 107–114

⁷⁹ Uslaner, 2002, 38, 160–190

neturi).⁸⁰ Vėlesniuose darbuose Uslaneris išplečia ir užbaigia savo teoriją apie nelygybės ir pasitikėjimo ryšį, pasiūlydamas ir kelią kurti pasitikėjimu bei optimizmu pasižyminčią visuomenę. Kuo egalitariškesnė visuomenės struktūra, tuo lengviau inicijuoti ir įgyvendinti universalias socialines (gerovės politikos) programas, kurios savo ruožtu palaikys sąlygas, palankias piliečių tarpusavio pasitikėjimui – ekonominę lygybę bei lygias galimybes. Tolygesnis resursų pasiskirstymas leidžia žmonėms optimistiškai žvelgti tiek į savo padėtį (nejausti kartėlio ar neteisybės, susipriešinimo), tiek į ateitį (nėra pagrindo netikėti savo sėkme, nes ši, pavyzdžiui, nėra priklausoma nuo įtakingų pažįstamų, kyšių ir panašiai). Be to, kai žmonių ekonominė ir socialinė padėtis yra lygesnė, turtingiausia ir vargingiausia visuomenės dalys nenutolsta ir netampa paskiromis moralinėmis bendruomenėmis. Išskirtinai svarbus faktorius – universalios programos. Naudojimas tomis pačiomis kokybiškomis viešosiomis švietimo ir sveikatos apsaugos paslaugomis ne tik turi vieną didžiausių perskirstymo efektų, bet ir išvengia universalistinės socialinės politikos priešpriešos – socialinių pašalpų ar kitų specifinių programų stigmatizacijos efekto. Paskiriamos tam tikroms specifinėms grupėms, kurių reikmė į tai „patikrinta“ (*means-tested benefits*), šios programos stigmatizuoja jų gavėjus, kurdamos akstiną nepasitikėti. Net eliminavus kitus faktorius, jie yra mažiau linkę pasitikėti generalizuota prasme.⁸¹

Nelygybė lemia polinkį į nepasitikėjimą, šis savo ruožtu trukdo įgyvendinti abi problemas sprendžiančią solidarią valstybės politiką. Uslaneris taip pat teigia, kad nelygybė, su nepasitikėjimu sudarydama bendrą sindromą, yra dirva, itin palanki korupcijai⁸².

Taigi, Uslaneris pasiūlo savitą prieigą pasitikėjimui nepažįstamaisiais paaiškinti, kuri akcentuoja optimizmo ir savivertės jausmą, glaudžiai susijusį su ankstyva socializacija šeimoje. Tačiau kaip politikos mokslininkas Uslaneris parodo, kaip kolektyvinės patirtys ir valstybės socioekonominė politika skatina optimizmą, solidarumą ir pasitikėjimą, arba jį žlugdo. Uslaneriui pasitikėjimas visų pirma yra susijęs su lygiomis galimybėmis ir ekonomine lygybe, bei solidarumą skatinančia universalistine socialine valstybės politika.

1.2.2. Sztompka: pasitikėjimas kaip sociokultūriškai suderėta norma

Kultūrinei sociologų bangai save priskiriantis⁸³ Piotr Sztompka išskirtinis ir šiame darbe formuojamai pasitikėjimo kilmės dimensinei teorijai svarbus tuo, kad apčiuopia kultūriškai suderėto ar net primesto pasitikėjimo režimo tipą. Kaip pats Sztompka pažymi, „ortodoksinės racionalaus pasirinkimo teorijos pamiršta, kad sprendimai pasitikėti arba nepasitikėti įvyksta

⁸⁰ Uslaner, 2002, 217–249

⁸¹ Rothstein ir Uslaner

⁸² Eric M. Uslaner, *Corruption, Inequality, and the Rule of Law: The Bulging Pocket Makes the Easy Life*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008

⁸³ Piotr Sztompka, *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge University Press, 1999, 8–9.

duotame kultūriniame kontekste“. Čia reiktų pridėti, kad tą dalinai pamiršta ir moralistinių pagrindų ar psichologinis aiškinimai. Nors Uslaneris apčiuopia galimas sociokultūrinio susipriešinimo įtakas moralistiniam pasitikėjimui kaip tam tikra prasme diskriminacinei nuostatai, jis palieka tai vien kaip bazę vidiniam grupės narių pasitikėjimui pagrįsti ir supriešina tokį pasitikėjimą su generalizuotu pasitikėjimu ne tik sau artimais žmonėmis, bet daugeliu visuomenės narių.⁸⁴

Tuo tarpu Sztompka parodo, kad kultūrinės normatyvinės stereotipinės nuostatos gali puikiai pagrįsti ir pasitikėjimą žmonėmis, *kurie nėra nei pažįstami, nei tokie patys* kaip pasitikėtojas, tačiau visuomenėje sociokultūriškai suderėtas jų statusas, rolė, ar įvaizdis yra pasitikėjimą keliantis (arba jo reikalaujantis). Pasak jo, normatyvinės visuomenės taisyklės, jei yra bendrai priimtinos, formuoja stiprų spaudimą individams elgtis viena ar kita linkme – pasitikėti ar nepasitikėti, o taip pat būti patikimam ar nebūti.

Sztompka pateikia pavyzdžius socialinių rolių, iš kurių tikimasi pasitikėti (pavyzdžiui, daktaras), nepasitikėti (apsauginis), būti patikimam (profesorius) ar nepatikimam (detektyvas) arba patikimai atlikti tam tikrą darbą (pavyzdžiui, auklei – prižiūrėti kūdikį). Tačiau čia sociologas nesustoja: pasak jo, visuomenėse gali vyrauti pasitikėjimo arba nepasitikėjimo kultūra. Pasitikinčioje visuomenėje reikalaujama tokio elgesio, kuris atitiktų bendrą pasitikėjimo ir tikėjimo, kad žmonės yra gera linkintys, jausmą, paremtą egzistenciniu saugumu. Be to, jis įvardija stereotipus ir prietarus kaip formuojančius lūkesčius tam tikrų socialinių savybių turėtojų atžvilgiu, ir savo ruožtu implikuojančius (ne)pasitikėjimą („Gali pasitikėti tik vyresniais žmonėmis“, „Nepasitikėk rusais“, „Pirk amerikietiškus produktus“).⁸⁵

Sztompka, tyrinėdamas pasitikėjimo kilmę, itin atidžiai atsižvelgia į sociokultūrinius faktorius, lemiančius sprendimą pasitikėti arba ne net nepaisant pasitikėjimo tipo (kultūrinis argumentas gali būti racionalizuotas ar psichologizuotas, ne tik veikti kaip norma *per se*). Kultūra tarsi „atsijoja“ tam tikrus kriterijus, kuriuos individas ima domėn spręsdamas, pasitikėti ar ne. Vertindamas potencialų patikėtinį, pasak Sztompkos, jis pirmiausia galvos apie šio tam tikras savybes, signalizuojančias (ne)patikimumą: reputaciją, veiksmus ir išvaizdą. Reputacija aktualiausia santykiuose su pažįstamais žmonėmis, tačiau ne vien – dažnai šiuolaikinėse visuomenėse tenka remtis antriniais reputacijos patvirtinimo šaltiniais: pasakojimais, biografijos detalėmis, naryste vertinamuose ratuose ar organizacijose, kitų žmonių atsiliepipimais bei masiniu populiarumu, kuris tarnauja tarsi reputacijos patvirtinimas. Jei tuo žmogumi pasitiki tas, kuriuo pasitiki individas, jis gali būti pasirengęs atkartoti tą pasitikėjimą. Veiksmai aktualūs tada, kai

⁸⁴ Uslaner, 2002, 26–38

⁸⁵ Sztompka, 60–68.

informacija apie praeitį nėra prieinama arba praranda patikimumą: dažniausiai tai susiję su įvairiomis tikrinimo, egzaminavimo, išbandymo procedūromis. Tuo tarpu išvaizda, kuri Sztompkos įsitikinimu vaidina svarbiausią vaidmenį moderniose visuomenėse, yra ne tik fiziniai parametrai – apsirengimas (ypatingai, jei tai uniforma), kūno kontrolė ir švara, manieros – bet ir papildomi atributai, nurodantys į socioekonominį statusą (pavyzdžiui, automobilis, kiti disponuojami daiktai, gyvenamas rajonas) ir sociume tam tikrą normatyvinį turinį įgyjančias savybes, kaip rasė, tautybė, lytis, amžius.⁸⁶ Pridėdamas situacines ir insitucines aplinkybes, darančias individą patikimesniu (*derived trustworthiness*), Sztompka mini ir tam tikrų vietų, kaip religinių apeigų, šventų vietų, stereotipinių-norminių poveikį pasitikėjimo suderėjimui.⁸⁷

Galima teigti, kad ši sociokultūrinė informacija tampa argumentu racionalizuotam sprendimui pagrįsti. Čia didelis ginčas apimtų tokių visuomenėje pasklidusių nuostatų, kaip kad „Nepasitikėk rusais“, kilmę ir realią informacinę vertę racionaliam sprendėjui. Kita vertus, net jei individai gali priimti kvestionuotino kredibilumo informaciją kaip pagrindą racionaliam sprendimui, visai logiška teigti, kad tai yra savitas motyvacinis pagrindas, kurį socialiniame tyrime būtina atskirti. Be to, šio tyrimo metodas atviras klausimui, ar stereotipinė, sociokultūriškai perduodama informacija apie žmones ir vietas sudaro pagrindą individams priimant sprendimą pasitikėti ar ne bei kokią formą įgyja – racionalaus protavimo apie tos informacijos suponuojamus galimai (ne)sėkmingos transakcijos kaštus ir naudą, ar daugiau moralistinio svarstymo, jog viena ar kita žmonių grupė tiesiog nėra „nusipelnusi“ pagalbos / atrodo pavojinga / neprieinama / nešvari / nutolusi ir pan.

Sztompkai labai svarbus pasitikėjimo kultūros konceptas. Nors jis ir nėra grįstas vien kultūriniais sociologiniais argumentais, o pasižymi polinkiu į racionalias prielaidas, tačiau tai yra kitų autorių siūlomų psuiausvyrų atitikmuo Sztompkos atveju, tad ji čia bus glaustai pateikiama.

Kaip pasitikėjimo impulsas (Sztompka taip vadina individo asmeninį savybę pasikliauti) yra tam tikrų žmonių biografijos produktas, taip pasitikėjimo kultūra – istorijos produktas. Kultūra formuojasi tiek iš viršaus, tiek iš apačios, iš įvairių ankstesnių praktikų kolektyvinėje atmintyje ir sąmonėje, aksiologinėje sampratoje įgydama tam tikras pastovias kokybes, kurios reiškiasi per vertybes, normas, simbolius, kodus, institucijas, organizacines formas, diskurso modeliavimą ir t.t. Tad aplink pasitikėjimą besikurianti praktikų, tampančių vertybėmis ir normomis, visuma yra sukaupotos ir kodifikuotos patirtys, susijusios su pasitikėjimu. Jei tarp individų ryšių dominuojantys sprendimai „rizikuoti pasitikėjimu“ rezultatai teigiami ir pasklidę, tai yra, pasitikėjimas pateisinamas ir sugrąžinamas, – atsiras generalizuota taisyklė pasitikėti (ir atvirkščiai). Pasitikėjimo kultūroje rinkdamasis pasitikėti individas nesirenka akiai – tačiau net ir vertindamas konkrečias

⁸⁶ Sztompka, 70–86

⁸⁷ Sztompka, 93–95

situacijas, tokioje kultūroje jis turės daugiau priežasčių pasitikėti ir rizikuos mažiau. Ir atvirkščiai, kartą patekus į nepasitikėjimo spąstus sunku iš jų ištrūkti.⁸⁸

Pats autorius suvokia, kaip tautologiškai skamba pasakymas „pasitikėjimą generuoja pasitikėjimo kultūra“. Todėl jis pasiūlo savitą schemą (kuri neretai laikoma išskirtiniu Sztompkos pasiekimu, įgaunančiu naujos vertės dėl pasitikėjimo susiejimo su demokratijos kokybe galutiniame rezultate), kaip pasitikėjimo kultūrai gali būti atvertas galimybės langas. Esminė prielaida pasitikėjimo kultūrai susiformuoti pagal Sztompką yra teigiamos patirtys, gautos nusprendus pasitikėti, jau apibūdintos anksčiau. Šis argumentas yra racionalistinės mokyklos. Tačiau tai, kaip jis teoretizuoja prieigą prie tokių patirčių galimybės, yra institucinio ir moralistinio argumentavimo tandemas. Jis teigia, kad tam reikalingos struktūrinės aplinkybės, palankios pasitikėjimui „išbandyti“, bei tą darančių žmonių kritinė masė (ar veikiau tokių žmonių turėtų būti ryški dauguma, tai turėtų būti „socialinė nuotaika“). Struktūriniai faktoriai pagal jį apima: normatyvinį koherentiškumą, kuris duoda savitarpio supratimą užtikrintumą dėl kitų elgesio ir iš to plaukiantį saugumą; socialinės tvarkos stabilumą, socialinio organizavimosi skaidrumą, aplinkos savumą, gebėjimą ją nuspėti („nuspėjamumas veikia pasitikėjimą“ (*predictability breeds trust*) bei kitų žmonių ir institucijų atskaitomybę. Tačiau tai – tik kontekstas, kuriuo pasinaudoti gali asmenybės, iš principo linkusios pasitikėti. Šias jis apibūdina kaip aktyvias, optimistiškas, orientuotas į ateitį, ambicingas, susikoncentravusias į sėkmę ir inovatyvias. Toks portretas artimas Uslanerio optimistui, jaučiančiam, kad gyvenimas bus geresnis ir yra jo paties rankose. Tiesa, Sztompka nėra linkęs nuvertinti ne tik institucinių aplinkybių, nei objektyvių faktorių, tokių kaip ekonominė gerovė, socialinis statusas, išsilavinimas ir integracija tinkluose.⁸⁹

Apibendrinant, keliamos tokios prielaidos, būdingos skirtingų dimensijų mąstymo logikoms (pagal kurias formuojami tyrimo interviu papildomieji klausimai):

A. Sprendimas pasitikėti pastovus ir priklauso nuo pasitikėtojo visuomenės moralės vertinimo – kiek jo vertybės sutampa su aplinkinių. Pasitikėtojas pasižymi aukštu tolerancijos lygiu – jo moralinė bendruomenė neapsiriboja tais, kurie yra panašūs į pasitikėtoją. Sprendimas pasitikėti nepriklauso nuo patirties ar naudos apskaičiavimo. Pasitikėjimas laikomas vertybe. Kuo didesniu optimizmu ir savo gyvenimo kontrolės jausmu pasižymi individas, tuo jis labiau linkęs į generalizuotą pasitikėjimą.

⁸⁸ Sztompka, 99–100 ir 119–121

⁸⁹ Sztompka, 121–133

B. Sprendimas pasitikėti priklauso nuo kultūriškai ir socialiai suformuotų lūkesčių tam tikroms rolėms, statusui, socialinėms grupėms ir vietoms. Taigi pasitikėjimas priklauso nuo sociokultūrinio konteksto.

C. 1. Polinkis pasitikėti tuo didesnis, kuo geriau pasitikėtojas vertina valstybės institucijų, ypač teisėsaugos sektoriaus pareigūnų, darbą. Valdžios legitimumas ir efektyvumas vaidina lemiamą vaidmenį sprendžiant apie kitų individų patikimumą. 2. Polinkis pasitikėti tuo didesnis, kuo pasitikėtojas turi daugiau socialinio kapitalo. Pasitikėtojas demonstruoja savitarpiškumo normą savo socialiniame tinkle.

D. Motyvacija pasitikėti priklauso nuo turimos informacijos apie potencialaus patikėtinio interesus. Tokios informacijos trūkumas kompensuojamas apibendrintu tikimybinio skaičiavimu iš praeities patirčių. Pasitikėjimu užmegztas santykis orientuotas į naudą.

2. Metodas

Į tyrimo klausimą – kuo remdamasis individas priima nuostatą (ne)pasitikėti nepažįstamais žmonėmis – siekiama leisti atsakyti patiems individams. Tam naudojamas pusiau struktūruoto kokybinio interviu metodas.

Interviu pagrindą (Interviu klausimyną žr. 1 priede) sudaro kasdienių pasitikėjimo dilemų, kuriomis čia laikomos situacijos, kurias galima išspręsti arba žymiai pagerinti įsitraukus į veiksmą arba pasitikėjimu grįstą santykį su kitu veikėju (-ais), tačiau kurio individualūs kaštai priklauso nuo kito (-ų) veikėjo (-ų) įsitraukimo, t.y. jam nebendradarbiaujant, pasitikėjęs asmuo neproporcingai nukentės. Situacijų pasitikėtojai siūloma nauda varijuoja – nuo moralinio pasitenkinimo suteikta pagalba iki socialinės bendrojo gėrio problemos išsprendimo arba konkrečios naudos, kurią gauna pasitikėtojas. Darbas nagrinėja generalizuotą pasitikėjimą, taigi įtrauktos tokios situacijos, kuriose veikėjai apie vienas kitą turi ribotą informaciją, bei veikia neapibrėžti griežtai instituciškai reguliuojamo elgsenos modelio. Siekta pasirinkti tokias dilemas, kurios būtų atpažįstamos kuo didesnei žmonių grupei, t.y. nesusijusios su specifinio statuso reikalaujančiomis vietomis ar interakcijomis, nors analizuojant tyrėjas atsižvelgia, į kokį kontekstą referuoja respondentas atsakinėdamas, ir kaip tai galimai paveikia jo mąstymą.

Turint omenyje teorines prielaidas, sudarančias bent keturias pasitikėjimo motyvacijos kilmės rūšis, informantams pateiktų situacijų analizavimo metu bandoma apčiuopti, kaip kiekvienas individas autentiškai reflektuoja ir kokią mąstymo logiką pasitelkia, ir kaip tai atliepia teoriškai suformuluotas logikas (papildomi šias logikas atspindintys klausimai taip pat nurodomi klausimyne, tačiau laikomasi principo reaguoti spontaniškai). Situacijos simuliuojamos tokiu būdu, kad susidarytų galimybė apimti abu pasitikėjimo apibrėžimus.

Tyrėjo bei tyrimo dalyvio santykis ir šio santykio tikslas – mokslinis tyrimas – nustato tam

tikrą kalbėjimo būdą ir jo tikslus. Interviu buvo pristatomas kaip baigiamojo politikos mokslų darbo tyrimas, kuriuo siekiama anonimiškai išsiaiškinti žmonių nuomones apie pasitikėjimą nepažįstamais žmonėmis. Taip buvo siekta sukurti palankias sąlygas reikšti savo nuomonę atvirai ir nesivaržant (garantuojamas anonimiškumas), tačiau ir pakankamai atsakingai, tiksliai (tai bus užrašyta moksliniame tyrime, pateks į akademinės analizės erdvę). Toks pristatymas pasirinktas ir kaip sudarantis sąlygas (saugiai reikšti mintis) ir paskatas (jos bus užrašytos, tyrinėjamos, galbūt išgirstos) formuluoti ir išreikšti „žinutę“ (plačiau žr. rezultatų analizėje), galima pasitikėti žmonėmis, visuomene, ar ne.

Interviu metu siekiama maksimalaus atvirumo unikaliems informantų svarstymams plėtojant savitus naratyvus, ir pirmenybė jame teikiama būtent informanto išreiškiamiems teiginiams, juos siekiant giliau reflektuoti, prie jų grįžti, o perpratus provokuoti pasiūlant priešingas nuostatas ar mąstymo logikų argumentus ir taip tikrinant jų limitacijas.

Laikomasi indukcinio tyrimo principo, Steinar Kvaless apibrėžto per keliautojo metaforą: tyrėjo vaidmuo yra pasirinkti maršrutą, tačiau tai, ką jis papasakos, priklausys nuo to, ką pats išgirs ir pamatys, prisidėdamas prie vietinių gyventojų, su jais leisdamas laiką ir stengdamasis perprasti jų gyvenimo būdą. „Kelionė gali iššaukti savirefleksiją ir nušviesti naujus supratimus, kaip ir atskleisti anksčiau nereflektuotas vertybes ir papročius jo paties šalyje“.⁹⁰

Atlikta 20 interviu (interviu transkripcijas žr. Priede nr. 2). Respondentai pasirinkti taikant netikimybinę didžiausios įvairovės atranką remiantis pagrindiniais sociodemografiniais bei socioekonominiais rodikliais, kurie yra minimi ir kaip turintys įtakos pasitikėjimui literatūroje: tai išsilavinimas, socialinis statusas ir ekonominis saugumas (profesija, pajamos), amžius, priklausymas kokiai nors organizacijai arba savanorystė, šeiminė padėtis, tautybė ir religija (informantų sociodemografinius duomenis žr. Priede nr. 3). Nors tiriant šiuolaikinėms visuomenėms būdingą generalizuotą pasitikėjimą, arba nepasitikėjimą visiškai nepažįstamais žmonėmis, gyvenamoji vieta neturėtų turėti reikšmės, visgi, turint omenyje skirtumus tarp didmiesčio ir kaimo gyvenimo, tyrimo rezultatų atitiktis nedidelio miesto ar kaimo kontekstams yra tirtina ateityje, kadangi dauguma tyrimo informantų buvo Vilniaus miesto gyventojai arba nuolat į jį ir iš jo migruojantys. Multikultūrinis didmiestis pasirinktas kaip vieta, kurioje kasdien reiškiasi generalizuotas pasitikėjimas kuo skirtingesniais patikėtiniais skirtinguose kontekstuose.

Vadovaujamosi „prisotinimo“ efekto koncepcija: kai informantų išsakytos pagrindinės mintys ima kartotis, laikoma, kad kokybinis tyrimas jau apčiuopė pagrindines mąstymo tipologijas.

⁹⁰ Steinar Kvaless, *InterViews : an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage, 1996, 3–5.

3. Tyrimo rezultatų analizė

Siekiant maksimalaus jautrumo kiekvieno informanto naratyvui, tyrimo rezultatams analizuoti taikomas naratyvinis prasmės struktūravimo metodas⁹¹.

Sociologė Riessman išskiria keturias naratyvinės analizės validumo sampratas: tai įtikinamumas (pagrįsta, apgalvota ir įtikima interpretacija), atitikimas (correspondence; sugrįžtant prie tyrimo dalyvių ir patikrinant tyrimo rezultatus), nuoseklumas (coherence) (kai atsižvelgiama į analizės vieneto naratyvą kaip visumą) ir nauda tolesniems tyrimams.⁹² Šiame tyrime visų pirma siekiama nuoseklios naratyvų interpretacijos, kuri yra, pirma, prieinamiausias būdas tyrimo klausimui validžiausiai atsakyti, antra, tyrimo eigoje patys jo rezultatai rodė tokios analizės reikalingumą.

Nuosekli naratyvo interpretacija turėtų neapsiriboti fragmentine pasakotojo paskirų minčių analize, bet siekti interpretuoti jas kaip visumą. Tyrėjas turėtų perprasti pasakotojo tikslus, kurių šis siekia konstruojamu naratyvu, siunčiamą „žinutę“ (globalus nuoseklumas), bei įsitikinimus, kuriais grįsta naratyvo logika. Hipotezes apie šią žinutę tyrėjai turi nuosekliai tikrinti ir modifikuoti smulkesnių pasakojimo dalių pateikimo ir struktūravimo (lokalus nuoseklumas) bei pasikartojančių temų (tematinis nuoseklumas) šviesoje.⁹³ Taigi analizuojant kiekvieną interviu, siekta maksimaliai įsigilinti į kiekvieno respondento mąstymo autentiškumą – nedaryti skubotų išvadų iš paskirų atsakymų, bet juos vertinti kaip visumos dalį. Analizės svarbiausias tikslas buvo atkoduoti ir perprasti pagrindinę mintį, „žinutę“, kurią informantas siekė perduoti konstruodamas savo atsakymus, bendrą naratyvą, o taip pat santykį su interviuotoju ir savo reprezentaciją.

Ši žinutė yra suprantama kaip vertybinė pozicija, apvienijanti respondento pateikiamus atsakymus, galima ar negalima pasitikėti žmonėmis (arba, patikima ar nepatikima yra visuomenė), ir laikoma atsakymu į tyrimo klausimą – *kokiais įsitikinimais, stereotipais, normomis, patirtimis, interesais, skaičiavimais ar kitais kriterijais remdamasis individas priima nuostata (ne)pasitikėti nepažįstamais žmonėmis*.

Svarbu įspėti, kad šiuo tyrimu norima išsiaiškinti nuostatas pasitikėjimo klausimu lemiančias priežastis (kaip įsitikinimai, patirtys ir t.t.), o ne nuspėti žmonių elgseną, tad atsakymų, kaip elgtųsi vienoje ar kitoje situacijoje, nuoširdumas nėra tiek svarbus, kiek jų santykis su respondento „siunčiama“ žinute ir atitiktis jo vertybiniais įsitikinimams, nuomonei apie kitus žmones, visuomenę, jo santykiui su visuomene ir pozicijai visuomenėje.

⁹¹ Kvale, 199–201

⁹² Catherine Kohler Riessman, *Narrative Analysis*. Newbury Park: Sage Publications, 1993, 64–69.

⁹³ Pagal Michael Agar & Jerry R. Hobbs, “Interpreting discourse: Coherence and the analysis of ethnographic interviews”. *Discourse Processes*, 5(1), 1982, cituota iš Riessman, 67.

Pirmame analizė etape respondento patirčių atpasakojimai ir interpretacija, idėjų, įvykių, objektų ir subjektų, nuostatų, vertybių įvardijimas ir inkorporavimas į pasakojimus, o taip pat jo atsakymai, kaip elgtųsi pateiktose pasitikėjimo dilemose, analizuoti priešinant ir gretinant vieną su kitu. Analizės sistematiškumą garantavo vadovavimasis teorinėje dalyje įvardytomis dimensijomis, paliekant komentarus apie respondentui būdingus autentiškumus, jei tokių būta. Tačiau tuo neapsiribota – užfiksavus tam tikrus pasikartojimus, kurie nenurodė į jokią mąstymo logiką arba sistemiškai prieštaravo teorijoje apibūdintam logikos veikimui, įvestos naujos koduotės. Po to grįžta prie dažniausiai besikartojusių ir intensyviausių (tiek tematinė, tiek intonacine, vartotos leksikos prasme) epizodų, nuodugniai išanalizuojant jos reikšmę, vartotą kalbą (verbalinę ir neverbalinę, išreikštą daugiausia garsu) bei santykį su interviuotoju tuo metu, pakartotinai įvertinant reikšmės prasmę, atkreipiant dėmesį į tai, koku būdu epizodai sąveikauja tarpusavyje ir su kitomis reikšmėmis bei kodėl apskritai konkrečios reikšmės komunikuojamos tyrėjui. Galiausiai, ieškota šias reikšmes jungiančios pozicijos (nuostatų pasitikėjimo klausimu), arba žinutės, kurią respondentas siekia perduoti savo kalbėjimu. Interviu epizodai, kritiškai svarbūs šiems įsitikinimams/šiai žinutei arba ją geriausiai apibendrinantys, žymėti tam skirtu kodu.

Nuosekliai analizuojant verbaliniu ir neverbaliniu būdu perduotą informaciją, laikyta būtinybe atsižvelgti į socialinę situaciją, kurioje ši informacija gauta. Tai santykis tarp tyrėjo ir respondento bei pastarojo savireprezentacija, siekis tam tikru būdu save pristatyti.

Interviu metu atsakinėdamas į vertybinio ir socialinio svorio turinčius klausimus respondentas neišvengiamai save reprezentuoja – jo atsakymai sudaro vienokį ar kitokį įspūdį. Pusiaus struktūruotame, išsamiaame vertybiniame interviu informantas turi galimybę per naratyvą formuoti savo identitetą pakankamai laisvai, t.y. jį riboja tik susiklostęs socialinis santykis. Vieni tą daro sąmoningai ir aktyviai, kiti mažiau. Nuosekli analizė šiame tyrime atsižvelgė į respondento savireprezentaciją perduodamos žinutės atžvilgiu.

Tyrimo metu pasireiškė keturių tipų santykiai tarp tyrėjos, arba interviuotojos, ir respondento(-ės). Pirmas, kai tyrėja laikoma *korespondente*, *mediatore* – laidu išreikšti savo poziciją arba nuomonę, tikintis, kad ji bus išgirsta ar bent jau įskaičiuota kaip egzistuojanti, galbūt turės kokį nors poveikį visuomenės lygmeniu. Tai panašu į interviu davimą žiniasklaidos priemonei gatvėje, tik šiuo atveju jis nėra viešas, bet pasiekia galimai autoritetingą auditoriją – akademiją. Dauguma respondentų bent jau epizodiškai naudojo šį santykį turėdami aiškią nuomonę, kurią norėjo „ištransliuoti“. Antras – kai tyrėja tampa pusiau *terapeute* savo patirtims arba kylantiems apmąstymams išsipasakoti. Dauguma respondentų bent kažkuriuo interviu metu perėjo į terapinį santykį, analizuodami savo veiksmus ir mąstymą. Šie du santykiai buvo dominuojantys interviu

metu ir skatinami – pirmasis leido eksplicitiškai išgirsti nuostatas pasitikėjimo atžvilgiu, visuomenei siunčiamą „žinutę“, antrasis – nuoširdžius atsakymus apie sprendimą pasitikėti arba ne, tam tikrus giluminius įsitikinimus, kurie irgi tapo interviu globaliai vienijančia žinute. Trečias – kai tyrėja vertinama *paternalistiškai*, siekiama jai perduoti savo išmintį, ją pamokyti. Šis santykis buvo retas, daugiau epizodinis. Ketvirtas – kai tyrėja vertinama *neutraliai*, interviu duoti per daug nenorima, bet tiesiog bandoma atlikti pareigą. Šis tipas buvo dažnas interviu pradžioje, tačiau jo eigoje pavykdavo jį pakeisti į pirmą arba antrą. Darant interviu analizę atsižvelgta į tai, kaip formuojamas santykis veikia atsakymus, o labiausiai – ką pasako pats savaime, kaip naratyvo konstravimo priemonė.

Antrame etape respondentai lyginti tarpusavyje pagal perduotas žinutes ir dažniausiai kartotus motyvus. Ieškota dėsningumų ir prieštaringumų, pagal kuriuos identifikuoti informanto įsitikinimų, stereotipų, normų, patirčių, interesų rinkinį socialinio pasitikėjimo atžvilgiu formuojantys elementai:

a) **nuomonė apie visuomenę ir/arba jos narius** – įsitikinimai apie žmogaus prigimtį ir/arba elgseną; įsitikinimai apie visuomenėje vyraujančias vertybes ir elgesio modelius, vertinimas, kokiomis vertybėmis, normomis, interesais ir kt. remiasi žmonės arba gyvenamos (suvokiamos) visuomenės nariai, gerų ar blogų žmonių visuomenėje yra daugiau; nuostata, verti ar neverti pasitikėjimo (pagalbos) (kokie, kada) žmonės yra; įsitikinimai apie visuomenės moralinę būklę, jos sugedimą arba, priešingai, progresyvumą;

b) **santykis su visuomene**, arba savo *gyvenimo ir aplinkos kontrolės jausmas* bei savo *socialinės galios suvokimas*. Gyvenimo kontrole laikomas informanto bendrai komunikuojamas, nurodomas savarankiškumas (toks laikomas duotu, nebent respondentas nuosekliai komunikuoja netikrumo, neužtikrintumo būseną), jo laipsnis bei galimybės keisti, gerinti savo gyvenimą (jeigu tokį norą respondentas turi), statusas visuomenėje ir pasitenkinimo juo laipsnis. Savo aplinkos kontrole laikomi respondento socialiniai įgūdžiai, jam prieinami būdai paveikti socialines situacijas, su kuriomis tiesiogiai susiduria. Socialine galia laikomas tikėjimas (jo laipsnis) savo galimybėmis paveikti kito žmogų, savo aplinką (kaimynystę, kitą bendruomenę, organizaciją) bei pačią visuomenę (valstybę), tikėjimas savo galimybėmis (ir atsakomybės prisiėmimas) keisti nusistovėjusias nuostatas.

Papildomai atsižvelgus į informantų formuotą identitetą, santykį, komunikuotas žinutes bei apžvelgus socioekonominės charakteristikas, išskirta

c) **nuostata, arba strategija, socialinio pasitikėjimo atžvilgiu** kaip tikslas, kuriam individas visuomenėje steigia ir naudoja pasitikėjimą pagal savo sampratą ir jam prieinamą logiką. Nuostata ir strategija, nors nėra savaime suprantami vienas kitą pakeičiantys sinonimai, tokiais tapo

nuosekliai analizuojant naratyvus, kuriuose informantai pakaitomis vertino pasitikėjimo dilemas iš moralinės ir racionalios perspektyvų: pasitikėjimas strategiškai naudojamas ir kaip išteklius ar taisyklė socialinėse dilemose, ir grindžiamas vertybiniais komponentais.

Šiuos tris komponentus vertinant kaip tarpusavyje veikiančius, vienas kitą sustiprinančius dėmenis, taip sudarant tam tikras nuostatų pusiausvyras, išskirti 4 idealieji tipai, apibūdinantys skirtingų nuostatų pasitikėjimo atžvilgiu rinkinius. Vienas iš jų turi potipį. Papildomai, trečiame analizės etape dar kartą įvertinti kiekvienam tipui būdingi naratyvo konstravimo bruožai, padedantys geriau suprasti ir apibūdinti kiekvieno tipo pasitikėjimo nuostatos raišką.

Kiekvienas tipas apibūdinamas remiantis trimis viršuje išskirtais elementais, naudojant geriausiai jų esmę ir sąveiką atspindinčias juos padėjusių atrasti informantų citatas ir analizuojant kitus jiems būdingus naratyvo konstravimo bruožus. Konkrečios kiekvieno elemento išraiškos gali būti pasiskirstę tarp tipui priskirtų informantų netolygiai, tačiau sutampa su pagrindiniu kiekvieno informanto komunikuojamu nuostatų rinkiniu. Prieš apibūdinant kiekvieną tipą, pateikiama jo savybių santrauka. Vertybinio komponento išryškinimui išskiriama ir žinutė, apimanti globalią tipui būdingo naratyvo prasmę, ir drauge pasitikėjimui suteikiamą reikšmę.

3.1. INOVATORIUS

biuro vadovė (49), mokymų vadovė (36), banko tarnautojas (52),
radikalus (moralistinis) inovatorius – *chemikė (45)*

Nuomonė apie visuomenę	Žmonės iš principo yra geri arba gerų žmonių yra dauguma. Visuomenė yra progresyvi
Santykis su visuomene ir padėtis visuomenėje (kontrolė ir socialinė galia)	Savo gyvenimo ir savo aplinkos kontrolė, aukštas tikėjimas savo socialine galia (atsakomybė už visą visuomenę)
Nuostata	Pasitikėti, siekiant kurti bendrąjį gerį (įskaitant dauginti paties pasitikėjimo)
Siunčiama žinutė	Reikia pasitikėti. Tai yra socialinė pareiga

Inovatorius pasižymi bendrai teigiama nuomone apie žmones ir visuomenę, o ryškiausias jo bruožas – tikėti visuomenės progresu (pirmiausia socialinių santykių, bendravimo kultūros srityje). Kita vertus, jis žino ir jautriai išgyvena visuomenės ydas, pačią neigiamą pasitikėjimo pusiausvyrą. Tačiau inovatoriaus socialinės galios suvokimas yra aukštas: jis tiki, kad savo elgesiu gali iššaukti

teigiamą atsaką savo aplinkoje ir visuomenėje, taigi mato save kaip bendro progreso dalyvį, gal net nešėją, – inovatorių. Nujausdama arba žinodamas, kad visuomenėje vyrauja nepasitikėjimas, tačiau tikėdamas, jog žmonės iš prigimties yra imlūs pasitikėjimo kultūrai, o visuomenė užprogramuota progresui, inovatorius angažuotai skatina taikyti pasitikėjimo prezumpciją, t.y. priimti jo inovaciją. Tam, kad jo visuomenė atrastų pasitikėjimo naudą ir imtų juo naudotis, generuodama tolesnį bendrąjį gėrį, kuriuo ir yra suinteresuotas inovatorius, jis pasitelkia įvairias savo inovacijos „reklamavimo“, advokatavimo jai priemones – nuo angažuoto, moralistinio naratyvo konstravimo iki kasdienių pasitikėjimo dilemų uolaus sprendimo pasitikėjimo dauginimo ir bendrojo gėrio naudai ar socialinių veiklų. Jis yra socialiai angažuotas tiek į savo gretas verbuoti kitus (kad šie taptų inovatoriais), tiek dalintis pasitikėjimo resursu ir iš jo plaukiančia gerove su kitais. Antra vertus, moraliai rinkdamasis pasitikėjimo prezumpciją, jis taip pat siekia minimizuoti riziką, kad pasitikėjimas bus nepateisintas arba išnaudotas amoraliams, prie bendrojo visuomenės gėrio neprisidedantiems tikslams, nes taip pasitikėjimo diegimas nepasiteisintų. Todėl inovatorius taiko įvairius rizikos valdymo mechanizmus.

Inovatorius pasitikėjimą regi kaip socialiai aktualią problemą, kas tampa jo santykio su visuomene ašimi. Šiam tipui priskiriami informantai interviu akimirksniu paverčia kanalu socialinei problematikai suaktualinti ir žinutei, kuri turi moralinį svorį, perduoti: visuomenė yra verta ir reikalinga pasitikėjimo. Socialinės pareigos pasitikėti teigimas tampa jo naratyvo apie savo santykį su visuomene „vedamąja“ teze: jis tvirtina, kad pasitikėti ne tik galima, bet ir *reikia*:

galima, ir reikia pasitikėti. Nežiūrint į bet kokias patirtis jau turėtas, reikia turėti drąsos, pozityvumo, ir tą skleisti [nusišypsos], nes, nu, pas mus to labai trūksta. – biuro vadovė

Inovatoriaus konstruojamas naratyvas viso interviu metu laikosi bendro principo advokatauti pasitikėjimo idėjai ir kartais net primena tam tikrą „politinę darbotvarkę“. Ši pozicija jau savaime rodo aukštą inovatorių tikėjimą savo socialine galia ir polinkį ją naudoti.

Implikuodamas, kad jo požiūris pasitikėti yra nepopuliarus visuomenėje, inovatorius taip konstruoja savo naratyvą, kad užbėgtų už akių skepsiui, demaskuotų nepasitikėtojų argumentus iš anksto: „**Tenka ir nusivilti**, – pradeda banko tarnautojas, – Bet aš asmeniškai manau, kad galima ir reikia pasitikėti.“ Biuro vadovė pasitelkdama racionalizuotą kalbėjimo būdą argumentuoja, kad pavienės neigiamos patirtys yra neišvengiamos: „Ko gero, mes kiekvienas esam turėję, kai kažką patikėjom, pasitikėjom, mus nuvylė, gal ir pažado neištesėjo“. Tačiau, pasak jos (ir kitų inovatorių), tai neturėtų užgožti dominuojančių gerų patirčių. Apie savo patirtis ji sako: „jeigu taip procentais įvardint, tai 2 proc. neigiamų, 98 proc. teigiamų“.

Inovatorius kontroliuoja tiek siunčiamą žinutę, kurios tikslas įtikinti kitus visuomenės narius

pasitikėti, tiek savo reakciją į įvykius, kurie gali suklibinti jo pasitikėjimą *pasitikėjimu*. Tai aiškiai pasirodo iš šio tipo informantams būdingos patirčių atpasakojimo konstruktės. Neigiamos, netgi asmeniškai skaudžios patirtys, nureikšminamos teigiamų patirčių srauto kontekste, paaiškinamos, neretai empatiškai išteisinant tą, kuris pasitikėjimo nepateisino, interpretuojamos tokiu būdu, kad sustiprintų socialiai išprususio, atjaučiančio inovatoriaus identitetą, jį „įgalintų“. Mokymų vadovė neneigia, kad blogi patyrimai buvo reikšmingi jo gyvenime, tačiau pabrėžia:

daugiau gal buvo tokių patirčių, kur va per pasitikėjimą gavau daugiau naudos, ir daugiau apie save žinių... Ir tas man kažkaip padėjo, įgalino mane gal.

Ši inovatorė vaizdžiai, išsiplėsdama, su komunikuojama pačios nuostaba žmonių gerumu atpasakoja patirtis, kuriose ji įgavo pasitikėjimo žmonėmis, suprato jo svarbą, arba jis buvo visiškai pateisintas – o interviu antrą kartą priartėjus prie apgavystės (negražinta skola) patirties, ją atpasakoja stengdamasi ignoruoti nuoskaudą, leidžiasi į empatišką įvairių aplinkybių įvertinimą, tarsi reabilituodama apgavikus: jie gyvena sunkiau besiverčiančioje šalyje, jiems iš šono ji atrodė kaip turtinga europietė, ji pati nesugebėjo užmegzti betarpiško santykio su jais, neįvertino, kad jie „žiūrėjo į ją kaip svetimšalę“. Panašiai banko tarnautojas atsiliepia apie pirštinių vagį:

Iš pradžių buvo apmaudu, bet gal paskui galvoju kitam žmogui labiau jų reikėjo [juokiasi] kaip sakant, negu man.. Nes aš atsargines turėjau.

Biuro vadovė netgi inkorporuoja turėtą neigiamą patirtį į savo identiteto naratyvą – nors jaunystėje išdavus draugui teko bankrutuoti, tai leido „sustiprinti santykius“ su antrąja puse. Taigi inovatorius visiškai kontroliuoja savo gyvenimą ir savo reakciją į nesėkmes, susilaikydamas nuo „keršijimo“ už tai visuomenei. Chemikė jai būdingu vaizdingu kalbėjimu įvardija šią inovatoriaus taisyklę:

tų situacijų, kad mane kažkas išdūrė – gal turbūt ir buvo...Nu va tas turbūt seneliokas – nu jisai kažkaip pamiršo, nu whatever. Bet aš kažkaip nelaikau kad čia yra kažkoks feilas.

Tuo tarpu teigiamos patirtys inovatoriaus pasakojime išryškinamos, pabrėžiamos, kaip įrodančios tiesą apie pasaulį, kupiną gerų žmonių, galinčių ir norinčių suteikti pagalbą, padėti, bendradarbiauti, veikti išvien – tik kartais reikalingų *postūmio*, – pasitikėjimo:

Man atrodo, jeigu paprašai pagalbos, tai žmonės.. nu kažkaip labiau.. Nu tikrai linkę padėti. Vat jeigu neprašai, ten pats tempi, tai gal ir niekas neprieis, bet jeigu paprašai, tai tikrai visi sutinka ir mielai padeda mokymų vadovė

Net susidūrusi su nepatinkančiu, pasitikėjimui tarsi prieštaraujančiu elgesiu, inovatorė tikės savo jėgomis pakeisti santykį:

Aš stengiuosi neatsakyti tuo pačiu, kaip žmogus, jeigu jisai, nu, neateina atviras, nusiteikęs

priešiška, tai aš stengiuosi neatsakyti tuo pačiu. Netgi priešingai, bandau santykį kurti net ir su tokiu žmogum – biuro vadovė

Svarbu tai, kad inovatorei paveikti santykį pasiseka, ji turi aukštus socialinius įgūdžius:

tu parodai savo poziciją, išsakai argumentus, nuomonę, ir supranti, kad net tie, kurie turi labai jau tų... nuostatų, jie irgi, jie atliepia į nuoširdžias, į teisingas pastabas. Jie ir nurimsta balse, ir siūlo kažkokius sprendimus... išlaisvina savo kūrybą – biuro vadovė

Inovatorius deda aktyvias pastangas, kad pasitikėjimo santykis būtų sukurtas: „kartais ne visada savaime įvyksta – kartais tai yra pastanga“ (mokymų vadovė). Viso interviu metu ši inovatorė komunikuoja tą pačią žinutę apie santykio kūrimą su žmonėmis: sprendama simuliuojamas pasitikėjimo dilemas su nepažįstamais ir mažai pažįstamais žmonėmis, ji pasirengusi domėtis kitą ištikusiais rūpesčiais, empatiškai vertinti situaciją, joje dalyvauti, ir tuo idealiai atspindi inovatoriams būdingą empatiškumą. Emocinis išprusimas visuomenės lygmeniu, prie kurio greičiausiai jaučiasi prisidėjusi, kadangi aktyviai komunikavo savo kaip ilgametės savanorės emocinėje tarnyboje, įvairių mokymų, susijusių su psichologine pagalba, vadovė, identitetą, yra svarbus progreso elementas:

Ir ekonominis gyvenimas, ir socialinis gerėja, ir psichologinė, emocinė būseną – man atrodo, žmonės pradeda po biškį atpažinti – ir savo jausmus, ir kaip jie jaučiasi, ką su tuo daryti, kaip apie tai kalbėtis.

Inovatoriui būdingas naratyvas, pabrėžiantis žmonių generuojamą progresą. Štai biuro vadovė, argumentuodama, kad visuomenėje yra daugiau geranoriškų žmonių, teigia:

Aš aktyviai dalyvauju savanorystės programoje, kur kalba yra ne apie pinigus, o laiko dovanojimą. Kur aš matau, nu, begaliniai daug tyliai darančių žmonių, kurie daro begaliniai didelius darbus

Perklausta, ar nemano, kad tai tik nedidelė dalis žmonių, informantė atsako netiesiogiai, referuodama į gerumo dauginimąsi, plėtrą:

ko gero ne, nes.. Na, tų savanorystės formų dabar labai įvairių yra ir jos labai plinta, ir va ką matau savo rate artimųjų, va, jaunimas, jiems jau taip natūralu yra savanoriauti, kad čia tikrai klausiu: kada ten, kada tu čia, kur tu būsi, ir viskas. Man atrodo, kad tai užkrečiama

Banko tarnautojas yra angažuočiausias pilietinio naratyvo generatorius, jis nepraleidžia progos kaip nors paminėti Lietuvos ekonominio ir demokratinio progreso. Tačiau svarbiausia, kad jis tiki inovatoriais, ateityje atnešiančiais sociokultūrinį pokytį:

kodėl va mūsų visuomenėje tiek daug visokių socialinių projektų? Kodėl žmonės aukoja? <...> Šiais laikais manau tikrai yra vadovų įmonių, akcininkų, kurie tikrai didelius pinigus uždirba. Kas juos skatina dalintis? Na, vieni dalinasi, kiti ne. Manau, kad tų besidalinančių bus daugiau. Ateity.

Kai mūsų visuomenė bus labiau subrendusi. O mes dar tik trisdešimt metų. Jums prieš akis viskas.

Svarbu tai, kad inovatoriaus nuomone tam tikras gyvenimo standartas (ekonominė gerovė) suteikia teisę ir pareigą skleisti gerumą, pasitikėjimą: banko tarnautojas „norėtų tikėti“, kad žmonės „geriau gyvendami gali dalintis tuo su kitais, ir tą pasitikėjimą skatinti“ Taigi tikėjimas visuomenės progresu inovatoriui yra ne tik suteikiantis galimybes, bet ir *įpareigojantis* prie jo dėtis, stengtis.

Inovatoriaus įsitraukimas į pasitikėjimo dilemą yra paremtas bendrojo gėrio principu. Esant patenkintai tai sąlygai, kad jo arba kitų žmonių saugumas nebus pastatytas į pavojų (sveikatai, gyvybei, reikšmingam finansiniam ar emociniam gerbūviui), inovatorius linkęs padėti negalvodamas apie savo individualius kaštus ar naudą:

aš visą laiką, visada būsiu ta, kuri pirma duosiu <...> kaip ir klasėj – yra vienas ten socialiai remtinas, – aš būsiu tas žmogus, kuris, jeigu nenorės dalintis, aš už tą žmogų uždėsiu. Nes tai yra...nu tai yra bendras reikalas, dėl šaukšto deguto neturi sugesti visas reikalas – chemikė

Daug svarbiau už materialius ar laiko kaštus inovatoriui – socialinio imperatyvo pasitikėti išpildymas, taip prisidedant prie visuomenės ir netgi kiekvieno jos nario gerovės, galimybė efektyviai pasidalinti resursais, kurti bendrąjį gėrį, o svarbiausia – generuoti pasitikėjimą pačiu pasitikėjimu, populiarinti nuostatą, kuria inovatorius tiki.

Tačiau būtų klaidinga manyti, kad inovatorius vadovaujasi iracionaliu impulsu pasitikėti, spontanišku „kaip bus taip bus“ ar determinuotu optimizmu, kaip būtų galima tikėtis iš uslaneriško generalizuoto moralistinio pasitikėtojo. Priešingai, inovatorius siekia *įgyvendinti savo išsikeltą imperatyvą pasitikėti, tuo pačiu „išsaugant“ racionalumą.*

Racionalizacijos procesą inovatorius, priklausomai nuo jo paties impulso pasitikėti stiprumo, skirtingu intensyvumu naudoja dviem kryptimis: arba bandydamas peržengti egoizmą, vidinius barjerus po nesėkmingų patirčių, baikštumą, kad įgyvendintų imperatyvą, – arba, priešingai, stengdamasis sustabdyti save nuo impulso pasitikėti. Pirmasis metodas daugiausia remiasi bajesine tikimybe, ad-hoc generuojamais riziką valdančiais racionaliais taisyklių pakeitimais, bet stengiantis maksimaliai palankiai ir lanksčiai vertinti situaciją, uslaneriško moralisto „dvasia“ susitapatinti su plačiąja visuomene.

Tačiau antroji racionalizacijos paskirtis, būtent siekiant atskirti tuos atvejus, kai pasitikėti būtų per daug rizikinga nuo *daugumos* atvejų, kelia įdomių papildomų įžvalgų turint omenyje Uslanerio moralisto, priimančio daugumą žmonių kaip tokios pat sąžinės ir nekvaršinančio galvos dėl galimų išdavysčių. Inovatorius mąsto kitaip. Jo pagrindinis tikslas yra dauginti pasitikėjimo, ko prielaida patikimas visuomenės narių dalyvavimas pasitikėjimo išteklių palaikyme ir generavime. Todėl jis privalo jį suteikti kiekvienam, *išskyrus*, nors jo supratimu ir retiems, tačiau

egzistuojantiems šio resurso išnaudotojams, kurių pasipelnymas iš pasitikėjimo dilemos prieštarautų inovatoriaus moralei bei galutiniam tikslui skleisti pasitikėjimo kultūrą.

Tarp inovatoriams priskiriamų informantų, nors chemikė tuo neužsiima (konstatuoja tiesiog „aš esu naivi“ – dėl to ji laikoma moralistine pasitikėtoja), kiti nurodo spontaniško noro pasitikėti pasikartojantį užslopinimą

Širdis sakyty, kad tikriausiai reikia įleisti [nepažįstamąjį nakvynei], o protas sakyty: dar trisdešimtkart pasitikrink. – banko tarnautojas

Tai galimai yra visuomenėje reto inovatoriaus identiteto padarinys (ką suponuoja ir inovatoriaus nuolatinis implikavimas esant jam priešingos daugumos pozicijos, kurią jis stengiasi savo angažuotumu paveikti), tarsi išmoktas būdas tiek įrodinėti, tiek nuolat tikrintis savo poziciją. Interviu laikytasi strategijos iš pradžių sudaryti saugią aplinką informantui konstruoti idėją, leisti ją išsakyti perklausančiam, o perpratus poziciją, pateikti priešingą idėją, situacijas sunkinti arba lengvinti, taip tikrinant informanto pozicijos tvirtumą. Pavyzdžiui, banko tarnautojas buvo labai atsparus, pateikdavo vis naujus atsakymus, kaip galėtų suvaldyti riziką, kad galutinis rezultatas vis tik būtų pasitikėjimas, kuriame jis nenukentėtų, o neištvėręs provokacijų konstatavo, tarsi pasipiktinęs interviuotoja:

jisai gali paskambinti kažkam, apgauti ir taip toliau.. Bet jeigu čia pradėti interviuoti kiekvieną, ką tu čia dabar kalbėsi, tai.. [balsas pakyla] Tada jau tikrai nepasitikėjimas visiškai žmogum ir tada geriau neduoti tada. – banko konsultantas

Tuo tarpu biuro vadovė interviu pabaigoje bando sutaisyti savo pradinę žinutę ir pasidavimą kai kuriuose simuliuotose situacijose: ji tarsi ginasi nesanti auksinė žuvelė, motina Teresė ar Tadas Blinda, kuris visus gelbsti (prieinamų metaforų gausa nurodo nuolatinį permąstymą arba dažną kritiką), bet vien iš apibūdinimo ryšku, kad limitas, kada neišitrauktų į pasitikėjimo dilemą, labai toli:

*Vis dar reikia to blaivaus proto. Nu negali čia būti toks jau čia.. Tadas Blinda ir gelbėti pasaulį. Nu vis tiek galvoji apie atsakomybę prieš save, prieš artimuosius ir.. Prieš **tą vertę, kurią kuri kitam**, jeigu jisai nu va, kaip čia aptarinėjom, pagalbos prašo.. tiksliai.*

Vertė, kuriama kitam, negali turėti savyje amoralaus turinio. Pavyzdžiui, inovatorė nešelpė norinčio už tuos pinigus nusipirkti alkoholio ar cigarečių (mokymų vadovė), ar netgi nepasitikėtų alkoholiku iš principo, jam jis būtų atgrasus (biuro vadovė). Tai nėra vien racionaliai išmąstomas argumentas, kad toks žmogus būtinai kelia grėsmę (nors šis argumentas gali papildyti pirmąjį), veikiau jis vertinamas kaip moraliai neteisingas. Vadinas, moralinė bendruomenė, kurią inovatoriai kvalifikuoja kaip bendrojo gėrio adresatą, nors ir yra plačiausia iš visų tipų, nebūtinai yra uslaneriškai absoliuti. Vertybė pasitikėti inovatoriaus progresyvios visuomenės vaizdinyje

nesuderinama su asmenimis, kurie nepaiso tam tikrų moralinių standartų.

Trukdantys inovatoriaus visuomenei progresyvėti, inovatoriui nėra ne tik verti inovatoriaus dėmesio ir pagalbos, bet ir implicitinio ar aiškiai išreikšto pasmerkimo. Inovatorius turi tam tikrą moralinio elgesio standartą, kurį skatina taikyti geranoriškai, tačiau sunkiai atleidžia tiems, kurie, jų nuomone, piktybiškai tam trukdo. Pavyzdžiui, banko konsultantui, kuriam labai svarbus sėkmingos Lietuvos naratyvas, nepriimtini tie,

kurie važiuoja į norvegijas, vagia daiktus ir čia pardavinėja, tokių begalė yra. Nu ne begalė, bet tokių yra daug, nemažai. Kaip čia kažkas juokavo – ačiū Dievui, visi tokie išvažiavo į Europą. Nuo to mums gerai nėra, nes jie gadina mūsų vardą.

Jis daro skirtį tarp tų, kurie į užsienį važiuoja „plėšti“, ir tų, kurie – „mokytis ir pamatyti, išgirsti“. Būtent tokius žmones jis linkęs laikyti pokyčio nešėjais, dėl to skirtis akivaizdžiai atrodo kaip tarp inovatorių ir jiems trukdančiųjų.

Iš tiesų, inovatorius nelabai supranta, kaip galima būti kitokių vertybių nei kad bendrojo gėrio šalininku. Jis gali nepasižymėti aktyviu moralizuotojo identitetu, bet daryti implicitinę perskyrą tarp inovatorių ir jiems priešingųjų. Chemikė, nors mažiausiai iš visų pasižymi moralizuotojos tonu, formuluoja savo asmeninę taisyklę taip:

tą, ką tu įdėsi, principe tą ir turėsi. Ir aš neužaugau [turėdama] tokio [įsitikinimo], kad kažkas kitas ateis ir padarys

Supriešindama aktyvias pastangas dėl bendruomeninės gerovės, būdingas jai, ir pasyvų naudojimąsi, ji išreiškia inovatoriams būdingą tam tikrą pasibjaurėjimą savanaudiškumu ir juo pagrįstą visuomenės skirstymą.

Vis dėlto, nepaisant šių iš dalies politinį susipriešinimą primenančių epizodų, kurie pasitarnauja ir kaip tam tikro moralizatoriaus apie teisingą socialinį buvimą visuomenėje laikysenai, identitetui, jo inovacijos „pardavimams“, inovatoriaus pastangos iš esmės yra nukreiptos plėsti savo moralinę bendruomenę, dauginti pasitikėjimo, pasitarnauti visuomenei kuo plačiau. Pavyzdžiui, vidinį nepasitikėjimą „netvarkingais“ žmonėmis turinti biuro vadovė pasirinko tapti savanore, bendraujančia su paaugliais „iš rizikos grupių“. Paklausta, ar pasitiki tais paaugliais, ji atsako:

tu atveju taip, nes prieš tai jie praeina filtrą labai didžiulį. Kad patektų į tą programą, juos atrenka mokyklose psichologai, sociologai.. Ir nuolat, visos programos metu – draugystės, oficialiai ji trunka metus – tu nuolat turi supervizijas, gali pasitarti, ta prasme, tu nuolat turi palaikymą iš tos programos šeiminių. Aišku, po to, kai baigiasi ta programa, o draugystė tęsiasi, tai tu jau, nu, tiek per tuos metus tą santykį sukūrei, kad jau pažįsti žmogų, labai pažįsti. Ir tas tęsiasi jau be

kažkokių saugiklių papildomų, bet jų ir nereikia.

Taip inovatorė, pasitelkdama pasitikėjimo dilemą lengvinančius racionalius mechanizmus (organizacijos užtikrinama informacija, reputacinis ir atskaitomybės mechanizmai), įgyvendina savo imperatyvą prisidėti prie teigiamo pokyčio visuomenėje bei *plečia* savo patikimųjų bendruomenę už savo socialinio rato ribų.

Mokymų vadovės savanoriška ir profesinė socialinė veikla irgi pasižymėjo plačiai apimančia socialine verte (skyrelyje, skirtame mažiesiems inovatoriams, bus apibrėžtas skirtumas tarp tokio ir daugiau interesais grįsto organizavimosi bei dalyvavimo) – 7 metus ji savanoriavo emocinėje tarnyboje, teikdama pagalbą anonimiškai iš visos Lietuvos skambinantiesiems vaikams, kurioje vėliau įsidarbino ir ėmė vesti mokymus bei koordinuoti projektus. Interviu metu ji nurodė vedanti ir savižudybių prevencijos mokymus bei mokymus iš kitų šalių atvykusiems Solidarumo korpuso programos savanoriams (pati tokia savanore taip pat yra buvusi kitoje Europos šalyje).

Ne mažiau svarbu tai, kad šitoks principas yra pagrindinis inovatorius dalyvavimo bendruomenėse ir organizacijose, savanorystės akstinas – o ne, pavyzdžiui, jungimasis į savo interesus atspindinčias organizacijas. Jis dalyvauja tiesdamas tiltus, kaip pasakytų Putnamas, bet jis nustebtų sužinojęs, kad tiltų gale inovatorius nemato grįžtančios naudos, kurią tikisi pasiimti antrajam lošime – priešingai, inovatorius nemini pažįstamų tinklų kaip sau naudingų ar lengvinančių kasdienės pasitikėjimo dilemas. Jo tikslas naudingas nebent grįžtančia pasitikėjimo kultūros banga, kuria tiki ir kurios laukia.

Inovatorišką pasišventimą visuomenei kaip vieniui geriausiai iliustruoja chemikė, taip apibūdindama savo nuostatas:

*jeigu du vaikai pešis gatvėj, aš nueisiu ir va taip [rodo rankomis] ištrauksiu, nes aš, **aš negaliu kitaip.***

Taigi inovatorius nėra uslaneriškas moralistas, veikiantis iš pasitikėjimo impulso, grynas optimistas ar visiškai tikintis žmonių gerumu – įgyvendindamas imperatyvą, jis kliaujasi racionalios ir stereotipų logikos kombinacija. Imperatyvas pasitikėti taip pat turi ribas moraline prasme, jis galioja tiems, kurie seka pagrindiniais moraliniais standartais – o ne visiems. Toks elgesys inovatoriui atrodytų neatsakingas. Tačiau inovatorius naudoja principą kvieisti visuomenės narius į didžiąją moralinės bendruomenės šeimą, kurioje galioja patikimumo ir pasitikėjimo, savitarpio supratimo ir pagalbos taisyklės – šeimą, kurioje pasitikėjimo inovacija jau yra įdiegta ir kurioje dėl to gyventi geriau.

3.2. LAIMĖTOJAS

teisininkas (38), finansistė (38), verslo konsultantas (35)

Nuomonė apie visuomenę	Dauguma žmonių yra geri, tikimybė sutikti blogą žmogų yra maža. Visuomenė yra saugi
Santykis su visuomene ir padėtis visuomenėje (kontrolė ir socialinė galia)	Aukšta savo gyvenimo ir aplinkos kontrolė, siekis išlaikyti socialinį statusą visuomenėje
Nuostata	Pasitikėti, kai dilemos rizika valdoma, kaštai minimalūs arba nauda garantuota; riziką valdyti taip, kad būtų išsaugotas status quo
Siunčiama žinutė	Reikia mokėti užtikrinti tokią situaciją, kurioje pasitikėjimas būtų optimalus. Reikia vadovautis teisinėmis taisyklėmis

Laimėtojas teigia, kad žmonėmis pasitiki, o dauguma žmonių yra geri. Jis taip pat pasižymi aukšta savo gyvenimo kontrole, pasitikėjimu savo galia socialiniame santykių, ypač išlavintu gebėjimu naudotis teisiniais ar kitokiais socialinės organizacijos instrumentais. Tačiau laimėtojas, priešingai nei inovatorius, yra patenkintas savo padėtimi ir esama visuomenės būkle. Jo taikoma strategija daugiausia remiasi tos būklės apsaugojimu ar palaikymu: laimėtojas įsitraukia į pasitikėjimo dilemas tada, kai gali valdyti riziką, kaštai yra minimalūs arba nauda jam asmeniškai aktuali. Moralinės pareigos pasitikėti jis nejaučia – laimėtojo pasitikėjimas yra hardiniškos prigimties. Norėdamas valdyti riziką, šis pasitikėtojas daugiausia naudoja teisinę sistemą, kuria pasitiki ir kuriai apskritai yra lojalus. Jis naudoja teisinius instrumentus atskaitomybei prieš save užtikrinti.

Paprašytas įvardinti, kiek žmonėmis pasitikėtų skalėje nuo 0 iki 10, laimėtojas skiria aukščiausius balus (dominuojantis 9). Iš pirminio įspūdžio, jei būtų apsiribota kiekybinuose tyrimuose keliamu klausimu, jis netgi pasižymi užtikrintesniu pasitikėjimu nei kad inovatorius. Laimėtojas nedvejoja dėl to – tai yra racionali, pagrįsta išvada iš turimų patirčių ir bajesinės tikimybės skaičiavimo:

mano nuomone, dauguma žmonių yra teigiami, geri, ir...iš tos visos masės žmonių, kiek yra aplinkui, dauguma yra teigiami. Ir tikimybė sutikti neigiamą žmogų yra nedidelė, – finansistė

Bendrai laimėtoją charakterizuoja pasitenkinimas savo gyvenimu, esama padėtimi, o taip pat ir visuomene, šalimi, bendrai sistema, kurioje gyvena. Tai papildoma žinomas faktas apie jo socioekonominį statusą (pajamas ir profesiją), kuris tarp šiam tipui priskiriamų tyrimo informantų yra aukščiausias – jie yra laimėtojai šioje visuomenėje, tad jaučiasi patogiai ir saugiai. Tuo pačiu

nėra angažuoti pokyčiui, nes nemato visuomenės ydų arba noro kardinaliai keisti savo padėtį. Priešingai nei inovatorius, laimėtojas neįvardija socialinių problemų, neformuluoja socialiai angažuotų žinučių, neturi aiškos socialinės darbotvarkės.

Tipinis laimėtojas neprisimena reikšmingų neigiamų patirčių, susijusių su nepateisintu pasitikėjimu. Pasakojamos patirtys yra nebent epizodinės, atsitiktinės, ir jose jie patyrė laimėjimą:

Nu nieko, atsistojau į pozą, atsiėmiau pinigus grynais. Ir po to dar juos išdūriau. [tyliai sukikena], – verslo konsultantas

Finansistei, paprašytai įvardyti kokią nors pasitikėjimo pareikalavusią patirtį su nepažįstamu žmogumi, į galvą ateinanti patirtis netgi yra situacija, kai pasitikėjo ja:

*Gal galiu papasakot **ne kaip aš pasitikėjau**, bet kaip **kitas žmogus pasitikėjo**. Pavyzdžiui, vakar paštininkė atnešė siuntinį, kurį internetu buvom užsisakę, ir nieko nebuvo namuose – tai jinai tiesiog paliko prie vartų. Jinai paskambino, sako: aš paliksiu prie vartų tą siuntinį. Gerai, sakom, palikit. Tai iš tikrųjų rodo, kad ir mes ja pasitikim, kad jinai nepasakys, kad aš palieku tą siuntinį, bet iš tikrųjų jį pasiims, o iš kitos pusės, jinai irgi pasitiki žmonėm, kad to siuntinio niekas nepavogs ir jos niekas neapkaltins.*

Pasitikėjimas atpasakojamoje patirtyje buvo pateisintas ne tik pačios santykio dalyvės, bet ir jos aplinkos – niekas iš kaimynų siuntinio nepavogė. Tai nurodo į svarbų socioekonominio statuso faktorių – galima preziumuoti, kad jis laimėtojui užtikrina gyvenimą saugioje aplinkoje. Finansistė tą užčiuopia pati, argumentuodama, kodėl bendrai jaučiasi saugiai:

Nu nežinau...šiaip naktį..nevaikštau kažkokiom tamsiom.. [prasijuokia] pakampėm. Gal ten ir... būtų kažkas nesaugaus, bet čia turbūt atsitiktinumo daugiau reikalas.. Bet šiaip tai.. Aišku, turbūt būtų nejauku. Bet, bet šiaip iš principo manau, kad pakankamai saugu.

Nesaugumas yra pažįstamas, bent jau žinomas šiems informantams ta prasme, kad jie susitinka su juo gatvėje per išmaldos prašančius žmones, girtuoklius, įkyriai ką nors pardavinėjančius varguolius (kaip įvardijo finansistė, *bomžus* ir *čigonus*), gal net žino, ką reiškia jausti pavojų iš banditų grupuočių (verslo konsultantas). Tačiau laimėtojas yra atsparus tokiems epizodams – jis nekelia nei abejonės pasitikėjimo normalumu dauguma atvejų, nei visuomenės saugumu ar gerumu. Susidūrimus su asmenimis iš socialinės atskirties grupės jis priskiria nedidelei ekstremalių atvejų grupei, kai pasitikėti negalima, ir tiesiog jų vengia, tad net nesvarsto apie pasitikėjimą tokiuose kontekstuose:

*Nu tai jeigu vat pamatytum tą patį bomžą, kur jis ten kasdien trainiojasi aplinkui, ir matai, kaip jis ten susirinkęs pinigus juos kažkam atiduoda arba ten eina nusigeria, tai matyt **net nepradėtum kalbėtis su juo**,* – verslo konsultantas

Tiesa, tai yra labiau laimėtojo pažiūras socialinėje plotmėje nusakantis principas, o ne jo

strategija pasitikėjimo dilemose. Laimėtojas pasižymi aukšta socialinių situacijų kontrole, todėl jų nebijo. Vadovaudamasis kaštų ir naudos principu, jis gali *sau leisti sustoti* racionaliai įvertinti patikėtinio ir savo interesus kiekvienoje situacijoje atskirai ir tada pasirinkti veikimo būdą. Tai aktualiausia priimant pagalbą. Pavyzdžiui, verslo konsultantas atsako, ar sutiktų priimti nepažįstamojo, kuris atrodo lyg gyvenantis gatvėje, pagalbą:

Tai matyt.. Sau užsidėtum tą kuprinę, ar nešulį, kuriame yra brangiausi daiktai, o jam duotum panešti kitus daiktus.

Nors paskui priduria:

Nu kažkaip sunkiai įsivaizduoju tokioj situacijoj žmogų, kuris ten atsidurtų ir kuriuo nepasitikėčiau.

Teisininkas analogiškai taiko bajesinę tikimybę bei prieinamą neutralią informaciją apie tipinį benamį, kad pasvertų riziką:

Benamis? Net sunkiai įsivaizduoju tokią situaciją, kad pasitaikytų benamis, kurio prašyčiau panešt. Bet.. why not. Manau, kad benamis neturi, kur slėpt pinigų maišo.

Laimėtojas jaučiasi gerai kontroliuojantis socialines situacijas – nepaklaidinamas, besiorientuojantis, gebantis įvertinti aplinkybes ir išvengti rizikų, tad nebijo remtis kitų pagalba. Visi laimėtojams priskiriami informantai lengvai sutiko, kad duotų panešti savo nešulius, tranzuotų, jei susidarytų tokia situacija, kad to reiktų – nors ji ir suprantama kaip veikiau teorinė arba jaunystės prisiminimas. Jiems taip pat neatrodė problematiška padėti, pavyzdžiui, paskolinti telefoną, nes buvo įsitikinę, kad atskirtų vagį nuo pagalbos reikalingo žmogaus:

Čia toks irgi common sense, ar ne.. Nu, ta prasme, pamačius tą žmogų, jis vis tiek turėtų kažkaip elgtis kažkoku būdu, dėl to telefono, kodėl jam jo reikėjo, nu paaiškinti kažkaip... – finansistė

Tam tikri minimalūs kaštai laimėtojui yra nieko verti, tad laimėtojas gali sau leisti tokiais atvejais rizikos nepaisyti, jam nerūpi, pasitikėjimas bus pateisintas ar ne:

Čia mes vis dar kalbam apie tuos pačius penkis eurus? [pašaipiai]. Nematau problemų.

– Bet ar dovanai duotumėt, ar pasitikėtumėt, kad jis grąžins juos?

[įkvepia] Nu jeigu žmogus negrąžins, tai, kaip čia pasakyti, tai jo sąžinė ten kentės, o aš tai nekentėsiu dėl to.

Dar svarbiau, kad jei apskaičiuota rizika netenkina laimėtojo, jis nesivaržys atsisakyti dalyvauti pasitikėjimo dilemoje ir ją modifikuoti savo naudai. Pavyzdžiui, atsakydamas, kaip elgtųsi, jei traukinio kontrolierė neturėtų grąžos ir sakytų ją atnešianti, kai praeis per vagonus, teisininkas išsiskiria iš pasitikinčiųjų informantų teigdamas, kad pinigų neduotų:

*grįžkit su ta grąža ir tada parduokit man bilietą. Nes taip yra racionaliau. Jinai pažadėjo, kad jinai pakeis, kaip sakant, atsiskaitymo sąlygas. Aš jai suteikiu tą galimybę, bet nu, **tai turi įvykti pagal mano sąlygas.***

Keisdamas santykį su interviuotoja iš neutralaus į pakankamai angažuatą, jis aiškina savo poziciją:

*ko man pasitikėt? Kad jinai tikrai su ta grąža grįš? **Man čia net nereikia niekuom pasitikėt. Aš jai tiesiog neduosiu** savo pinigų. Aš sėdžiu vietoj ten kažkur, fiksuotoj, kaip sakant, patalpoj, ir jinai gali mane susirasti. Pats esu dirbęs tokių darbų, kur grąžos reikėjo turėti – ir tu tuo turi pasirūpint. Čia yra tavo pareiga. **Tu negali to klientui užtraukt.***

Kitaip tariant, pasitikėjimas ar jo dėka kuriamas bendrasis gėris, kad ir traukinio kontrolierės darbo palengvinimas, laimėtojų nėra konstruojamas kaip vertybė. Užtat racionalus, efektyvus socialinių dilemų valdymas, išsaugantis laimėtojo kaip sprendžiančiojo statusą saugų, yra vertybė. Žinutė, kurią siekia perduoti laimėtojai, geriausiai suformuluota teisininko:

*pasitikėjimas visą laiką turi būti susietas ir su **pareiga patikrinti**, pareiga įsitikinti, pareiga aiškiai suformuluoti... Nu, ta prasme, tas lūkestis yra dvipusis. Jisai nėra vien tikslai, kad „aš noriu, kad va tas man, va, kaip sakant, sakyti tiesą, daryti taip, kaip noriu.*

Vertybė protingai valdyti riziką ir taip laviruoti tarp pasitikėjimo ir elementaraus užtikrintumo geriausiai atsiskleidžia laimėtojui susidūrus su bendruomeninių reikalų tvarkymu:

*Vienas yra pinigų davimas, kitas – pinigų davimas žinant, kad jie bus panaudoti tam tikslui. <...> Tu **duodi ne šiaip sau kad duot pinigų** – tu **duodi, kad išspręstum** kažkokią problemą – teisininkas*

mano vieno dalis problemos tai neišspręs. Ir nepriklausomai nuo to, ar tu pasitiki žmogum, ar ne. Ta prasme, mano viena penktoji ar dvidešimtoji, tai.. Niekur neveda. – verslo konsultantas

Išreiškiama aiški pozicija, kad reikalo sprendimas turi būti tiksliai sutartas tarp jį sprendžiančių kaimynų, ir jų įsitraukimas garantuotas. Minimali forma – susirašinėjimas tarp kaimynų, kuriame jie įsipareigoja (verslo konsultantas). Teisininkui ir finansistei tai neatsiejama nuo teisinės susitarimo įtvirtinimo formos – pozicija, kad galima tiesiog imtis iniciatyvos ir tikėtis geriausio, net šokiruoja:

Tiesiog eina per žmones ir renka pinigus?!.. Tai manau, kad, nuuu, ne. Vis tiek turi būti įforminta tokie reikalai dokumentais. Nebūtinai ten fondas gali būt – šiaip..juridiškai įforminama.. netgi notariškai (!) yra tokie dalykai forminami. (finansistė)

Komunikuodamas žinutę apie „tvarkingą“ pasitikėjimo dilemų valdymą remiantis racionalumu ir teisiniais įsipareigojimais, laimėtojas konstruoja ir savo kaip „išmanančio“ tuos dalykus asmens identitetą:

tai yra situacija, kurią reikia apiforminti atitinkamai. Ir aš manau, kad tai yra paprasta, aš manau, kad tai yra greita, kad tai yra lengva, ir aš manau, kad jeigu visa tai būtų padaryta – tada duočiau.

Galimai laimėtojas bus pasiryžęs ir užsiimti „teisingu“ reikalų tvarkymu. Neatmestina, kad viena motyvacijos formų yra „noras būti vienu iš tų, kuris organizuoja ir vadovauja“, kaip nenoromis prisipažįsta verslo konsultantas, taip išsaugant visuomenėje įgytą ir įprastą statusą, tačiau pasitikėjimo nuostatos kontekste svarbu, kad laimėtojai yra suinteresuoti bendruoju gėriu, kai šis yra reikalingas jų pačių patenkinamai gyvenimo padėčiai išlaikyti – kad ir gyvenamosios vietos saugumu ir tvarkingumu. Todėl laimėtojai tokiais atvejais yra pasirengę įsitraukti daugiau nei kasdienėse dilemose: teisininkas pats rinktų (ir yra tą daręs) pinigus bei užtikrintų teisinį situacijos įforminimą, verslo konsultantas mokėtų ir už tą mažumą, kuri nenorėtų dalyvauti (tokia situacija taip pat buvo). Jis pats pabrėžia, kad tai ne pasitikėjimo klausimas, o problema, kurią reikia išspręsti, numatant ir suvaldant riziką:

Tai kaimynai visą laiką visi tai nesidės. Tai matyt reikės dėtis daugiau. <...> statistika rodo, kad 20 proc. niekada nesideda. Bet čia vėlgi, ne pasitikėjimo klausimas. Mes bandėm spręsti problemą, tai susimetė 80 proc. ir išsprendėm tą problemą. (verslo konsultantas)

Tikslumas, apibrėžtumas ir garantijos, kad pasitikėjimo dilemoje dalyvaus, o ne tik žadės dalyvauti kiti, yra esminės. Laimėtojai būdingas noras neapsikrauti bereikalingomis dvejonėmis dėl kitų pasitikėjimo išpildymo, apskritai savo laiko, energijos ir saugios, užtikrintos būklės branginimas:

Aš nenoriu staiga pradėt galvot: [imituoja susirūpinusį telenovelinį balsą:] kaip čia dabar su tais mano pinigais? Man dabar čia atsiimti...? (teisininkas)

Socialinės veiklos, t.y. nukreiptos į bendrąjį, o ne asmeninį gėrį, kuriose dalyvauja laimėtojai, dažniausiai apsiriboja bendruomeninių reikalų organizavimu, remiantis savinaudos principu. Nei interviu, kurio metu daugiausiai palaiko neutralų santykį, išskyrus vietas, kur įrodinėja rizikos valdymo ir teisės laikymosi būtinybę, nei už jo ribų laimėtojai nepasižymi socialiniu angažuotumu.

Pastebėtina, kad rėmimasis teisine sistema laimėtojams yra svarbus socialinių santykių reguliavimo mechanizmas iš principo. Reaguodami į simuliuojamą situaciją, kurioje autoįvykio kaltininkas siūlo susitarti jo neforminti, atsižvelgiant į padarytą minimalią žalą, laimėtojai angažuojasi komunikuodami būtinybę remtis teisine sistema:

[pertraukdama interviuotoją:] *Ne, nu taisyklės yra taisyklės. Tai jeigu kažkas kažką padarė ne pagal taisykles, tai yra tam tikros taisyklės, pagal kurias reikia elgtis, ypač va tokiose situacijose (finansistė)*

Šis „advokatavimas“ teisinei sistemai atrodo paremtas laimėtojų palankaus, suprantamo, jų vertybes atitinkančio pasaulio vertybe. Kita vertus – tai ir dalis racionalaus mąstymo mechanizmo, kurios nematoma dalis yra nepasitikėjimas:

*Čia to negalima daryti, nes tai sukelia atsakomybę. Vien tiktai pagal mūsų teisės aktus. Tai ta prasme to-net-negalima-daryti. Nes jeigu taip vat susitarčiau, tai **jisai elementariai galėtų suforminti tai kaip įvykį, ir aš būčiau kaltas šitoj vietoj.** [dėsto griežtai ir įsitempęs:] *Tai aš tiesiog žinau kaip veikia valstybėj šita sistema ir to negalima daryti.* [auklėjamuoju tonu:] *Čia net ne pinigų klausimas, čia yra klausimas, ar tu esi linkęs kvailai rizikuoti – [ir] dėl ko? Dėl ko? Kad nuotykių trūksta?* (teisininkas)*

Laimėtojai taip pat bus linkę deleguoti jiems rizikingai atrodančias, tačiau socialiai jautrias dilemas valstybės institucijoms ir pagalbos tarnyboms – policijai, medikams.

Laimėtojas turėtų potencialo tapti inovatoriumi, jeigu yra ar dėl kokių nors priežasčių tampa imlesnis socialinei kritikai. Veikdamas pagal strategiją užsitikrinti reikiamą rezultatą, jis vis tiek gali ir gal net sėkmingai „inovuoti“ sistemas, pateisindamas kitų ir savo pasitikėjimą skirtinguose kontekstuose. Tačiau savinaudos principas ir kito sluoksnio patikėtinių vengimas savaime skelia pleišta tarp inovatoriaus ir laimėtojo.

3.3. KOVOTOJAS

pardavėjas-konsultantas (27), prekių krovėjas (32)

Nuomonė apie visuomenę	Visuomenė yra individų susidūrimo laukas, kuriame laimi geriausiai mokantys išnaudoti šio lauko siūlomas galimybes. Žmogus yra linkęs siekti naudos sau
Santykis su visuomene ir padėtis visuomenėje (kontrolė ir socialinė galia)	Siekis kontroliuoti savo gyvenimą ir aplinką (tranzicijoje iš žemos į aukštą gyvenimo kontrolės būseną)
Nuostata	Steigti ir išnaudoti pasitikėjimą, kuris jam naudingas, geriausia – orientuotas į daugkartinį lošimą, programuojantį savitarpiskumą
Siunčiama žinutė	Reikia kovoti už save

Kovotojas turi tvirtus įsitikinimus apie savanaudišką žmogaus prigimtį, tačiau tuo pačiu numano, kad kiekvieno žmogaus interesai, jo naudos supratimas ir ribos skirtingi, tad neskuba daryti generalizacijų, – „kiekvienas žmogus yra visai kitas žmogus“. Dar daugiau, tam tikrose situacijose kito individo interesai gali sutapti su jo paties. Tinkamų interesų sujungimas ir kiekvienos progos išnaudojimas yra kovotojo tikslas, tad jis pasitikėjimo dilemas vertina kaip

atsietas, atsargiai, įvertindamas galimą naudą ir kaštus. Kad įsitrauktų į pasitikėjimo dilemą, kovotojas turi matyti galimą naudą, ir jausti ją kontroliuojantis, t.y. pats apibrėžti rizikos kiekį, kurį priiima ir valdo tam tikru būdu. Tam geriausiai pasitarnauja tiesioginės atskaitomybės principas, kurį jis preferuoja įvesti ir kontroliuoti pats, nesiremdamas teisiniais institutais ar netgi duotais tinklais, o verčiau juos kurdamas pats. Idealiu atveju kovotojas nori gauti konkrečiai išreikštos (materialios) naudos iš pasitikėjimo dilemos, minimaliu – emocinio pasitenkinimo. Pirmuoju atveju jis ir bus linkęs rizikuoti labiau ir tuo, ką labiau vertina – materialiais ištekliais. Pagrindinis principas, kuriuo remiasi sprendamas įsitraukti ar pasitraukti iš daugkartinio lošimo pasitikėjimo dilemų, yra savitarpiškumas, arba „akis už akį, dantis už dantį“

Kovotojas visuomenę mato nei kaip patikimą, nei kaip nepatikimą – apskritai, visuomenės kaip vienio konceptas jo sampratoje sunkiai aptinkamas. Visuomenė kovotojui yra laukas, kupinas individualių susidūrimų, kurie lydimi rizikos, nes jo dalyviai siekia naudos sau (dėl to jis skiria itin mažus pasitikėjimo balus), bet tai jam nekelia nevaldomos baimės ar moralinio pasibjaurėjimo, kaip kad išgyventojui, kadangi jis jaučia galįs ir *nori* situacijas išnaudoti savo naudai, taip siekia aukštesnio statuso visuomenėje. Jis nelabai supranta ir problemos, dominuojančios išgyventojų ar inovatoriaus svarstymus, kokių žmonių visuomenėje yra daugiau – patikimų ar nepatikimų, nes pasitikėjimą supranta pagal elementarią racionalią mokyklą – tai santykis konkrečiuose lošimuose:

*Žmonių yra daug, žmonės yra **skirtingi**, ir tas pasitikėjimas – jis visur. O tas visur – tai turėtų būti kažkiek atsargi, nes tu niekada nežinosi – galbūt tu pasitikėsi blogu žmogumi. Visur yra rizika, supranti. **Pasitikėjimas irgi yra rizika*** (pardavėjas)

Šiai rizikai pasverti reikalinga perprasti *konkretaus* žmogaus interesus konkrečioje situacijoje arba santykyje:

*Aš visada žiūriu, kaip tas žmogus elgiasi, kokie jo **motyvai**, ką jis nori, ką jis galvoja.. Nu koks, **koks tikslas**, pavyzdžiui, kad mes bendraujam* (pardavėjas)

Kovotojo supratimu, žmogus nėra nei geras, nei blogas, jis tiesiog siekia naudos sau:

*Žinai tokį faktą, kad blogą dalyką darantis žmogus negalvoja, kad jis daro blogą dalyką? <...> Žmogus iš tikrųjų darydamas kažką savanoriškai niekada negalvoja, kad jis daro blogą dalyką. <...> pavagia darbą baigiamąjį, pavyzdžiui. Jis galvoja, kad jis daro gerai – sau. **Jis negalvoja, kad jis tau blogai daro, jis daro gerai sau.*** – pardavėjas

Savanaudiškumas kovotojo naratyve nėra yda, tai – determinuotas elgesio modelis, kurį naudoja kiekvienas protingas individas. Kovotojo supratimu, strategiją „rūpintis“ pačiu savimi reikia perprasti, priimti ir pačiam naudoti:

*Kiekvienam žmogui reikia kažką tokio daryti, kad jam gyvenimas gerėtų. Nemanau, kad kitas žmogus už jį turi pasirūpinti, ta prasme, kaip sako, ten Seimo nariai vagys, taip toliau.. Bet ar, jeigu tu sėdėtum Seime, ar tu nevogtum? Nu ta prasme, ar to pačio nedarytum? Kiekvienas žmogus **turim** savim rūpintis.* – krovėjas

Kitaip tariant, kovotojo siunčiama žinutė yra „kiekvienas turi kovoti už save“, nes „*galima pasitikėti tik pačiu savim*“ (krovėjas). Priešingai nei išgyventojo, šitoks nuostatų rinkinys, nors ir buvo „užkrautas“ kovotojui realybės patyrimo, jo nevaro į neviltį, priešingai – jis jaučiasi įgalintas, stiprus. Tą rodo naratyvo konstruotė, naudojamos verbalinės bei paraverbalinės priemonės, laviruojančios santykį su „auditorija“ (tyrėjo pavidalu) tarp motyvacinės kalbos ir paternalistinio dalijimosi sukaupta išmintimi:

*Aš **nieko nesitikiu iš žmonių**. Aš per gyvenimą supratau tokius dalykus – aš kaip senis kalbu – bet per gyvenimą aš supratau, kad... nereikia pasitikėti,* – konstatuoja pardavėjas, pratęsdamas: – *Ir ta prasme, tas visas ššš malimas apie karmą ir... Ta prasme, to nėra.*

Susiedamas savanaudiškos veikimo logikos determinizmą ir pareigą pačiam savimi pasirūpinti, kovotojas formuluoja moralinį pagrindą savo egoizmui išlaisvinti – kiekvienas turi paisyti savo naudos, nepasitikėti „aklai“, nes tai reikštų palikti savo likimą spręsti kitiems, pasiduoti, o tai nepasiteisina – perfrazuojant pardavėjo skeptišką, beveik sarkastišką įvertinimą, karma nei apdovanoja, nei baudžia, tai tik mitas.

Pasitikėjimo dilemose tai reiškia ne tik, kad ne jos moralinis turinys yra paprasčiausiai nereikšmingas, bet ir kad žaidime, kuriame negali užtikrinti kito atskaitomybės, naudos sugrąžinimo, neverta žaisti – praloši. Savinaudos ir atskaitomybės būtinumo principas akivaizdžiai pasirodo pardavėjui simuliuojant dilemą su nepažįstamu bendrakeleiviu, prašančiu paskolinti pinigų traukinio bilietui, su pažadu grąžinti atvykus į stotį.

*Ne, kodėl? Nu **kodėl**. [prunkšteli] Tu manęs.. Aš tavęs nepažįstu. Tokiais atvejais galima sakyti: ne, aš tau neskolinsiu. **Kada** tu man **grąžinsi**... **Kas tu** toks... **Kur tu** gyveni.. [intonacija beveik konspiracinė, vardydamas įtarimus šnabžda]*

Nors ir egzistuoja pardavėjo konfliktas su norma padėti, elgtis pagal Auksinę taisyklę, tačiau jis atsparus jai, ir, galima spėti, tą primenantiems aplinkiniams kasdieniame gyvenime:

*Aš **nejaučiu** kažkokios pareigos duot pinigų... <...> Netikiu karma. **Nejaučiu** polinkio... Neturiu reikalo. Gal man tie pinigai yra svarbesni. Gal aš turiu kažką nupirkt už juos. Aš neturiu.. Neturiu **teisės** tokios.*

Individo moralinė pareiga, pagal kovotojo supratimą – ne padėti kitiems, o *padėti sau* ir *nesitikėti* pagalbos iš jų; jis netgi *neturi teisės* nuneigti save kito atžvilgiu. Egoizmas tampa vertybe pasirūpinti savimi. Tai užtikrina, kad kovotojas jaučiasi teisus žiūrėdamas savo naudos.

Pasitelkdamas hiperbolizuotą žodyną ir užslėptą sarkazmą ir išraiškingą retoriką, kovotojas netgi siūlo universalizuoti, moraliai įteisinti savanaudiškumą:

*Tada karma man smogtų [ironizuoja], ir tokioj pat situacijoje aš sakyčiau: oh well, tie žmonės manęs nepažįsta, viskas gerai. <...> kai tu nepadedi kažkokiam žmogui, tave turėtų užgraužt sąžinė. Ane, labai baisiai. Kad tau bus tokia situacija – tau kažkas nepadės... Bet aš tada priimu labai logišką sprendimą: **jeigu tas žmogus manęs nepažįsta, jis turi pilną teisę man neskolint pinigų. Aš tą patį irgi daryčiau – neskolinčiau.***

Kovotojas netgi linkęs smerkti tuos, kurie yra silpnieji, nesugeba ar nenori patys kovoti dėl savęs, – tai jie yra savanaudžiai kovotojo žodyne, nes iš tinginystės bei pavydo primeta nepagrįstą moralinę naštą tiems, kurie kovoja dėl savo gyvenimo (kaip pats kovotojas ar Seimo narys):

*Manau, kad.. Lietuvoje yra daugiau nepatikimų žmonių.. Nes jie.. [cakteli liežuviu] **Ne tai, kad nepatikimų, bet kurie galvoja vien apie save. Ir galvoja, kad viskas aplinkui yra blogai, ir viskas bus dar blogiau, ir dar blogiau. Nu Lietuvoj daugiau negatyvių žmonių, ne tai kad nepatikimų. Nu ta prasme, visi mėgsta skųstis, viskuo visi būti nepatenkinti, ir taip toliau ir taip toliau, o kažką daryti, kad būtų geriau, nenori.*** (krovėjas)

Toks nuostatų rinkinys susijęs su žemu socialinės galios suvokimu, apskritai konceptualaus mąstymo apie visuomenę kaip vieną bendruomenę nebuvimu. Paklaustas, ar nemano, kad jo pagalba nepažįstamam žmogui šį įkvėptų padėti kitam nepažįstamajam, pardavėjas nustemba: „kas jau bus tarp to kito žmogaus ir jo, jau yra jo reikalas. Kad aš būčiau kažkoks empatiškas dar *k i t a m* [pabrėždamas] žmogui – to nėra.“ Jis nemano, kad gali paveikti kitų individų santykius, ir jam tai nerūpi: *Aš nežinau, kaip jis ten elgsis su kitais ateity, man jau ten nelabai net rūpi. Nes tai nuo jo priklauso, kaip jis ten elgsis su kitais.*

Užtat kovotojui aktualūs asmeniniai santykiai, kuriuose jis jaučia turįs kontrolę. Jis bus, pavyzdžiui, linkęs padaryti paslaugą pažįstamam, ar pažįstamų tinklo nariui, netgi paskolinti pinigų. Žinodamas, kad lošimas yra daugkartinis, taigi, galioja reputacijos ir atskaitomybės principas, kovotojas nusiteikęs suteikti „abejonės privilegiją“ (angl. *benefit of the doubt*), ir rizikuoti – ir net ne vieną kartą, o du: „Jei yra draugas ir tokios situacijos nebuvo, paskolink man kažkiek pinigų visa – imk, drąsiai. Gražinsi, kada galėsi. **Galiu netgi antrąkart paskolint, bet trečiąkart neduosiu.**“

Principas padėti pažįstamui galioja dėl savitarpiskumo normos įsteigimo galimybės:

jei aš tau paskolinsiu pinigų, tai tikėsiuosi, kad ir tu man paskolinsi, jei ne, tai na nieko tokio, bet tu toliau prašinėsi ir man nieko neduos – mes nedraugausim.(pardavėjas)

Tokiu būdu kovotojas užsiima savo socialinių ryšių kūrimu ir socialinio kapitalo kaupimu. Ilguoju laikotarpiu, bent jau teoriškai, kovotojo supratimu tankus pažįstamų tinklas yra tai, kas

užtikrina gerą gyvenimą, pasisėkimą. Pardavėjas, paklaustas, ar Lietuvoje geras gyvenimas gerėja, tą pasako eksplicitiškai:

*Net neįsivaizduoju. Gal gerėja [abejodamas]. Nors žinai, nu tai irgi.. Rast kažką naujo, kažkokio darbo.. reikia daugiau pastangų įdėti. Vis vien matai, tas toks.. **Kas yra gerėja? Kai tu turi pažįstamų – gerėja. Kitiems ne.***

Svarbu suvokti galutinį tinklų steigimo tikslą, nes kovotojui jie turi kitokią prasmę nei kad inovatoriui ar išgyventojui – jis kliaujasi ne moraliniu, bet racionalių pasitikėjimu savo tinkle, todėl tinklų išnaudojimas yra fragmentiškas ir nukreiptas į individualią naudą. Bendrojo gėrio kūrimas jo paties tinkle suprantamas kaip tam tikra nauda, todėl kovotojas linkęs dėtis prie bendro laiptinės tvarkymo projekto. Tačiau užsitikrinimo ir savinaudos principas socialinėje dilemoje iš daug narių užkerta kelią taikyti pasitikėjimo prezumpciją: jis nebus iniciatorius ir sieks minimizuoti riziką, „gudriai“ strateguos savo ėjimus dilemoje, kad užsitikrintų, jog kiti žaidėjai irgi dalyvauja, o jo kaštai minimalūs.

*Aš padaryčiau gudriai. <..> Pirma sakyčiau, o kurioj vietoj mes tvarkom? Yra kažkur parašas, įrodantis tą dalyką, ką **jūs** čia investuojat? Yra tas dalykas? <...> Man, nu, įrodymo. <...> O ateitų su parašais, bet mano pats pirmas būtų... Sakyčiau: žiūrėkit, jūs nueikit pas šitus kaimynus, aš paieškosiu pinigų. Aš pasidėjau, kažką... Nueikit, tada – **pamatyčiau, kad pasirašė kiti.** Gal jis pasirašys – gal jo draugai, bet bus tas bukletas parašų. Pirmą kartą duosiu. Ten dešimt eurų. Jei matysiu, kad niekas nepasikeitė, nieko nevyksta – **nueinu, susigrąžinu.***

Sumąstęs rizikos valdymo strategiją, pardavėjas triumfuoja, mėgaujasi savo sumanumu: „Viskas easy.“ Tuo jis skiriasi ne tik nuo inovatoriaus, bet ir laimėtojo (nors jie visi demonstruoja pakankamai aukštus gebėjimus kontroliuoti tokias situacijas), kurie stengiasi išlaikyti tolygų santykį tarp rizikos valdymo ir projekto įgyvendinimo, tad nors ir su sąlygomis, bet preferuodami bendrojo gėrio kūrimą.

Kovotojo kuriamas tinklas neturi pasitikėjimo kultūros, greičiau – pakankamai brutalų atskaitingumą. Nors ir yra linkęs padėti savo tinklo nariams, – apnakvindinti pažįstamo draugą, paskolinti pažįstamui pinigų, daiktą ir panašiai, – tai paremta ne vien saugumu, kad pasitikėjimas nebus sunkiai išduotas, bet *pareiga*, kad „kitame žaidime“ skola ar paslauga bus sugrąžinta, atskaitomybė gali būti užtikrinama net ir labai brutaliu būdu, kaip itin agresyviai taria pardavėjas: „Jei normaliai atrodantis kaimynas – čia pat nueini, duodi galvon, moralą atskaitai, sakai: „duok [atiduok – U. L.] siurbli“.

Be to, kovotojo pasaulyje patikimumas egzistuoja tik tam tikrose sąlygose, kol nepasikeičia santykis ar interesai (nebūtinai racionaliūs):

Aš manau, yra daug draugų, kurių aš dar negaliu vadinti draugais. Ateis momentas, kai bus

sunku, jie sakys: neee, ką tu čia. O kai man pasiseks, pradėsiu keliaut, jau įsuksiu tą filmavimą, jie galės sakyti: oooo, kaip tau čia pavyko, labas! [priduria sarkastiškai:] Right. – pardavėjas

Kovotojo tikslas santykių su visuomene – priimti atsakomybę už savo gyvenimą (priešingai nei inovatoriaus, kuris jaučiasi atsakingas ir už visą visuomenę), pasiekti asmeninių tikslų; jei ne užkopti į visuomenės hierarchijos viršūnę, tai bent jau nuolatos kovoti dėl savo pozicijos, nes, kitaip nei laimėtojas, jis nesijaučia patenkintas ar užtikrintas. Jį žavi žmonės, sugebantys pasiekti savo:

žinai tą momentą, kai nori dainuoti, bet pasirodo, kad neturi tam balso, nori groti instrumentu, bet neturi tam talento. Bet tu turi svajonę. <...> Aš apgalvoju, žmonės, kurie sugeba tą pasiekti, nors šimtą kartų jiems buvo pasakyta, kad tu negalėsi, tu nesugebėsi, tau nepavyks. Tie žmonės yra žiauriai nuostabūs. – pardavėjas

Kovotojo identitetas yra pastatytas ant individualios svajonės arba sėkmės istorijos – jis turi aiškų asmeninį naratyvą, kurį paverčia kalbėjimo apie visuomenę ir savo santykius su ja ašimi. Tai papildo sociodemografiniai kovotojo tipui priskiriamų informantų duomenys: jie turi aukštąjį išsilavinimą, bet dirba žemesnės kvalifikacijos darbus, vienas iš jų dirbo emigracijoje, ir grįžęs gavo stabilų darbą, kitas (kaip atsiskleidė interviu metu) – apie emigraciją nuolat svarsto, turi žemas pajamas. Geresnio gyvenimo siekis, bet tuo pačiu žemas socialinės galios supratimas persipina su savanaudiško žaidimo „perpratimu“. Tad asmeninis naratyvas ir komunikuojama vertybių sistema iš dalies tarnauja kaip savanaudiškumo pa(si)teisinimas, atsparumas sunkioms gyvenimo sąlygoms (jei, kaip pardavėjas, turi svajonę tapti kanalo „Youtube“ žvaigžde, nors 27-erių vis dar gyveni Vilniaus rajone su tėvais), kita vertus – įrodymas, kad rėmimasis savimi, o ne visuomenės solidarumu, yra nors ir sunki, bet pasiteisinusi, ori strategija:

Atvažiavau į Lietuvą, ir galvoju, nu bliamba, galima ir toje Lietuvoje kažką padaryti. Nusprendžiau grįžti į Lietuvą ir pirmas darbas, kurį susiradau, buvo X-e [bendrovės pavadinimas]. Ir va jau dirbu keturis metus. Galima ir Lietuvoje gyventi. Ir nereikia ten kažkieno prašyti pagalbos ar ten dar kažko, dar kažko. – krovėjas

Siekdamas savo tikslų, kovotojas mato visuomenę ir ją reguliuojančias sistemas kaip duotą žaidimo lauką ir paprasčiausiai programuoja ėjimus, rūpindamasis žaidimo taisyklėmis tik tiek, kiek jos jam gali padėti laimėti naudos. Dėl to jis gali jas tiek naudoti, tiek išnaudoti ar apeiti. Jis neturi polinkio ginti pastovių teisinių, institucinių ar kitokių sistemų, nors ir nedemonstruoja nepasitikėjimo jomis, tiesiog kartais galima reikalą išspręsti naudingiau: „svoločiai kaimynai, debilai– jie policiją kaimynui kvietė! Policininkas, jis pats nesupranta: ar jiems gerai, ar ne?..“. Tuo pačiu kovotojas nesiekia keisti, gerinti socialinių santykių principų. Nebūtų teisinga teigti, kad jis

niekada nepadeda – kartais gal net (savanorystė ar pagalba kitiems grįsta savinauda, o jei kažkas netinka – pasitraukimu).

Svarbu, kad kovotojo manipuliavimas socialinėmis taisyklėmis ir pozityvus prisitaikymas prie jų rodo pakankamai aukštą gebą kontroliuoti savo aplinką. Bendrai kovotojas pasižymi, kaip ir laimėtojas, blaiviu, nuo baimės laisvu svarstymu, jis nepervertina dilemų rizikingumo. Jis negyvena nuolatinėje pavojaus nuojautoje, kaip išgyventojas – atvirkščiai. nors ir yra kritiškas ir neturi iliuzijų dėl žmonių aptakaus gerumo, racionalus interesų vertinimas ir gebėjimas taikyti bajesnię tikimybę jam leidžia naudotis sistemomis, įeiti į kontaktą, kai jis *nusprendžia*, o ne yra priverčiamas.

Vis tiek, nu kažkaip pasižiūri, nu, kažkas parašo, važiuoju, tarkim, į Zarasus, pigiau. Nu tai ir važiuoja tikriausiai..į Zarasus. **Niekada** nebuvo tokių minčių, kad, Dieve, nuveš į mišką, dar ten kas nors. – krovėjas

Dėl kokių nors priežasčių *norėdamas* suteikti pagalbą, pavyzdžiui, jam „*būtų gera nuotaika*“, kovotojas tai gali padaryti, nors dažniau tiesiog nurašydamas riziką: „*sakyčiau, paimk 5 eurus ir negrąžink man. Fuck it. Have fun.*“ (pardavėjas).

Kovotojas, ramesnis dėl savo statuso – jau pasakojantis nebe savo svajonę (pardavėjas), o savo sėkmės istoriją (krovėjas), gali būti ir labai parankus į nelaimę patekusiam nepažįstamam bendrapiliečiui. Jis neturi vidinės baimės, būdingos išgyventojui, jo motyvus lemia nauda:

Jeigu gera nuotaika, jeigu pačiam reikia ten... vakare neturi ką veikti ir reikia kompanijos kokios – nu gerai, imk, ateik, miegok. – krovėjas

Tokioje situacijoje kovotojas pabrėš, kad supranta riziką, bet paprasčiausiai nemano, kad ji didelė, ypač lengvinančių aplinkybių atveju, kaip kad pagalbos prašančiojo lytis ar elgsena:

Aš nežinau, ar jai iš tikrųjų reikia pagalbos, aš nežinau, ar jinai mane apvogė / neapvogė, bet jeigu tai moteris ir ten matosi, kad verkia ir visa kita – nu gerai, priimsiu gal. Greičiau, kad priimsiu, negu kad nepriimsiu. – krovėjas

Kai gali priiimti sprendėjo vaidmenį pasitikėjimo dilemoje, ir nusprendžia „šįkart pabūti geras“, kovotojas jaučiasi gal net laisviau nei laimėtojas – jis triumfuoja, mėgaujasi pranašumu.

Jeigu ten bomžas ar dar kažką, tai jo, gerai – neturiu telefono, dar kažką. Bet jeigu ten matai žmogus šone stresuoja labai, Dieve, reikia pagalbos kažkokios, duokit, man paskambint reikia – tai jo, gerai, prašau. Nu paskambink, nu Dieve...Nu..nemanau, kad bent jau Lietuvoj tokie visi žmonės ten jau blogi labai, kaip ten kai kurie apibrėžia taip, kad, Dieve, Lietuvoj baisūs dalykai dedasi, nu nemanau, kad imtų ir pavogtų. – krovėjas

Tai suponuoja, kad kovotojas turi potencialo tapti laimėtoju. Galimai aukštesnis socioekonominis statusas leistų kovotojui įsirašyti į sistemos – teisinės, institucinės – gretas, galbūt mažiau jaudindamasis dėl savo statuso jis turėtų progą performuluoti radikalų įgalinto egoisto

santykį su visuomene į laimėtojo, kuris gali suderinti tiek savo naudą, tiek bendrojo gėrio palaikymą.

3.4. IŠGYVENTOJAS

statybininkas (54), studentė (22), salės darbuotojas (25), mokytoja (36), prekių surinkėja (46), žurnalistas (24), biologas-universiteto dėstytojas (40), valytoja (68)

Nuomonė apie visuomenę	Niekada negali žinoti, su geru ar blogu žmogumi bendrauji / žmonės verčiami elgtis amoraliai. Visuomenė yra pavojinga ar net regresuojanti
Santykis su visuomene ir padėtis visuomenėje (kontrolė ir socialinė galia)	Žema arba vidutinė savo gyvenimo kontrolė ir aplinkos kontrolė, socialinės galios nebuvimas
Nuostata	Atsiriboti ir prisitaikyti. Padėti kitiems išgyventojams, kurie kelia užuojautą ar susitapatinimą
Siunčiama žinutė	<i>Neaiškiai suformuluota, tampri.</i> Reikia būti atsargiam, vengti susidūrimo su visuomene, padėti nebent kitam išgyventojui

Išgyventojų nuostatos visuomenės atžvilgiu charakterizuojamos baimės, pavojaus nuojautos. Net prisiversdamas blaiviai vertinti (išgyventojui tenka nuolatos tai sau priminti), jog pavojų galinčių sukelti žmonių nėra dauguma, jis įsitikinęs, kad atsargumas, rėmimasis savimi arba kitais mediatoriais tarp savęs ir visuomenės, atsiribojimas nuo jos yra svarbios išgyvenimo strategijos, jeigu ne vertybės savaime, rodančios išmintingumą. Ne moraliniai įsitikinimai ar racionali rizikos įvertinimas ir suvaldymas motyvuoja išgyventojų nuostatą pasitikėjimo klausimu, o baimė ir įtarumas.⁹⁴ Prisitaikymas yra bruožas, apibūdinantis išgyventojų santykį su visuomene, kurią jis nesijaučia galintis ne tik paveikti ar kontroliuoti, bet net ir iki galo perprasti. Todėl į pasitikėjimo dilemas išgyventojas dažniau yra įtraukiamas, o ne nusprendžia įsitraukti pats, taigi menkai jas valdo, reaguoja kaip į primestas ir su įtarumu, kas tampa jo pasitikėjimo spąstais: sėkmės atveju jis nesijaučia įgalintis – o nesėkmė tik užtvirtina turėtas pradines nuostatas. Pats išgyventojas pasitikėjimą kuria ir naudoja pagalbos forma ir tik tada, kai jaučiasi saugus, tam, kad padėtų nesaugioje padėtyje atsidūrusiam kitam išgyventojui, kurį užjaučia.

⁹⁴ Baimė (vietoj rizikos) kaip opozicija pasitikėjimui yra ne pirmą kartą formuluojama pokomunistinių visuomenių socialinio pasitikėjimo tyrimuose, nors tai dar nereiškia, kad darbe išskiriamos tipologijos yra išskirtinai pokomunistinės. Baimės kaip priešpriešos pasitikėjimui metafora, žr., pvz., Gaidytė, 2015, 74, 80.

Išgyventojas susilaiko nuo teigimo, kad visi žmonės yra blogi iš prigimties arba tokiai prigimčiai paklūsta, tačiau yra linkęs taikyti tokią *prezumpciją* – nes, pasinaudojant valytojos žodžiais, „ką tu žinai, koks tau tas žmogus papuls?“.

„**Tie**“ blogieji išgyventojų visuomenės vaizdinyje „labiau išryškėja savo blogais poelgiais“. Pasitikėjimo dilemos išdavystės, dominuojančios išgyventojų naratyve, susijusios su brutaliu pavojumi sveikatai ir gyvybei:

*tu prisigalvoji, ką šiaip žmonės gali padaryt kitiem žmonėms, kokios yra jų ribos. Tu eini namo – tave gali pagrobti, apvogti ir t.t. Tau tai sukuria galvoj siužetus, kurie **galimai net neegzistuoja**. <...>*

Net jei apie juos išgyventojas žino tik iš pasakojimų ir medijų, gal net susikuria savo vaizduotėje pats, *juk tai iš tiesų kažkada nutinka*, todėl būtų ir neišmintinga nepaisyti savo saugumo:

tai turi kažkada įvykti, *tada kažkas sukuriama, parodoma plačiajai visuomenei, ir tada tu galvoji, kad jeigu jau tokių gali būt išsigimimų, žmogaus teisių pažeidimų, tai jau čia kad pfff tu pats įsėdi į mašiną ir paskui tave kažkur tai... <...>*

Kaip rodo studentės dėstymas, išgyventojas jaučia psichologinį poreikį ir drauge atsakomybę išvengti *mažiausios tikimybės* atsidurti pavojuje. Tai yra aukščiau racionaliai skaičiuojamų galimybių ar naudos – studentė naudodamasi nemokamu pavežėjimu ar apnakvindinimu galėtų sutaupti, gal net dažniau keliauti, tačiau ji linkusi abejoti gera baigtimi, būti šališka pavojaus vaizdiniui, geriau rinktis materialius, bet ne baimės sąlygotus kaštus.

Išgyventojas nuolatos nerimauja dėl savo saugumo: pavojus gali užklupti bet kurią akimirką, kad ir netinkamam žmogui pravėrus duris, kurių dažnas išgyventojas net neatidarinėja, jei nėra susitaręs. Net kaimynui jas atidaryti gali būti pavojinga, nes „galbūt kažkas ten stovi įrėmęs jo vaikui peilį už kampo“, kaip sako mokytoja, prisimindama laukinius 90-uosius Lietuvoje. Nors ir supranta, kad šiandien tokia situacija mažiau tikėtina, baimė išlieka, tapdama kliūtimi vertinti situacijas iš racionalios perspektyvos, ir drauge formuodama *vertybę* rūpintis savo saugumu: atidarinėti duris nepažįstamiems yra „negerai“.

Visuomenė yra sudėtingas ir nepažinus organizmas išgyventojui. Joje veikiančios jėgos, sisteminė nelygybė, išnaudojama blogų žmonių, gali priversti net ir gerus žmones elgtis amoraliai. <...> gyvenime tokių variantų būna, kur.. **Dėl kelių eurų tave gali užmušti. Ypač jeigu reikia dozės.** Jau jam neveikia smegenys, neveikia moralė – jam veikia kūno kažkokie poreikiai, kur... *Smegenys atsijungia.*

Visuomenėje slypinčių, užmaskuotų pavojų baimė sustiprinama įsitikinimo apie jos netinkamą sanklodą, sisteminį sugedimą. Čia atsiranda prarastos bendruomenės, tarpusavio ryšio

motyvas – kaip urbanizacijos, sovietinės santvarkos pasekmė (biologas), arba, atvirkščiai – sovietmečiu egzistavusių egalitarinių principų, kai „visi eidavo, susibūriuodavo“ bendrose šventėse (surinkėja). Visuomenės vertybės apibrėžiamos pagal jos ekonominę santvarką – išgyventojas dažnai bus įsitikinęs kapitalizmo programuojamu principu, kad „viskas yra mokama“ (studentė ir kt.) arba netgi jo stimuliuojamu savanaudiškumu, susipriešinimu (statybininkas). Į intelektualinį svarstymą linkęs išgyventojas piešia distopišką ateities vaizdą, determinuotą nevaldomos technologijų penetracijos į žmonių gyvenimą (žurnalistas). Taip išgyventojų naratyve tarsi reabilituojami paskiri individai, o atsakomybė permetama sisteminei aplinkybėms – tačiau nesaugumo bei regreso tematika, skatinanti nepasitikėjimą, tik sustiprėja – nors ir nebūtinai reiškia, kad išgyventojas savo ateitį vertina blogai. Iš tiesų, jis greičiau ją vertins gerai ar neutraliai, pasilikdamas vietos sarkastiškam visuomenės pašiepimui („kas liko, tam gerėja“, surinkėja) – tarsi laikydamasis to paties principo nespręsti, žmonės blogi ar ne, bet būti pasiruošus blogiausiam, nes to nekontroliuoti – gali nebent prisitaikyti arba atsiriboti. Štai savo gyvenimu bendrai patenkintas, reiškiantis bendrą pasitikėjimą žmonėmis (nors praktiškai nei simuliacijose to netaiko) salės darbuotojas, paklaustas, ar gyvenimas Lietuvoje gerėja, nurodo problemas, ir reziumuoja:

Jei bus dar blogiau Lietuvoj – nu tai, [sarkastiškai] emigruot, ir viskas. Į kitas šalis.. Jo.

Įsitikinimas socialiniu determinizmu yra ryškiausias išgyventojų bruožas. Visuomenės kaip pavojingos „vietos“ vaizdinio dominavimas išgyventojų sąmonėje ir žemas socialinės galios suvokimas yra dvi vieno medalio pusės. Štai žurnalistas kalba apie jam nepatinkančias tendencijas:

*aš išgyvenu siaubą, kai aš įlipu į troleibusą ir aš matau visus žmones scrollinančius telefonus. Ir aš galvoju: jesus. Aš **nenoriu gyvent tokiam pasauly**..<...> man baisu, kad žmonės praras kažką tokio žmogiško.. Ką yra sunku apibūdinti paprastais žodžiais.. Nu kažkokius va tuos dalykus kaip pokalbiai su nepažįstamais žmonėmis troleibuse. Jeigu tu pažiūrėsi žmones, kuriems dabar yra 70–80 metų, jie kažkaip tą moka.*

Ir pats pasako, kad nėra pajėgus įgyvendinti pokyčio net pats savyje:

*Man tai būna faina, kai mane bobutės užkalbina troleibuse, bet **pats tai nedrįstu kažkaip**. Ir tas vat pradingsta tame [rodo išmanųjį telefoną].*

Išgyventojų pasakojimo konstruotė yra priešinga inovatoriaus: jis akcentuoja ne socialinės ydos sprendimą, tačiau padėties beviltiškumą; ne programuoja pokyčio strategiją, bet griaua iliuziją, kad viskas *neva* yra gerai. Pasitelkiant mokytojos naratyvo pavyzdį, galima stebėti, kaip ji pakartotinai siunčia socialiai angažuotas žinutes apie nelygybę ir priklausomybes nuo svaigiųjų medžiagų, tarsi kaltindama ar niekindama to nematančius:

<...> žmonės tiesiog yra užsimerkę prieš realybę. Kad Lietuva yra prisigėrusi. Ir labai baisiai

prasigėrusi. O jaunoji karta – dar ir prasi..svaiginusi [cakteli lūpa]. Nes prieinamumas yra baisus. Ir kas baisiausia, kad mūsų...tam tikri organai neužtikrina to ir iš to gauna pinigus. Nors korumpuotos policijos identifikavimas kaip kaltininko tarsi nurodo atsakingą socialinį veikėją, kuris turi keistis, primindamas Rothsteino pasitikėjimo įtvirtinimo būdą, pats išgyventojas iš esmės netiki, kad institucijos gali pakeisti pakeisti pasaulį – mokytoja čia pat konstatuoja individo trumparegiško egoistiškumo determinaciją, griaušančią pastarąją logiką: „Tie gi žmonės [pareigūnai, imantys kyšius – U.L.] turi vaikų. Bet jie visada galvoja, kad *mano* vaikams tas neatsitiks“. Supratimas apie sisteminę nelygybę, netgi apsišvietimas apie būklę visame pasaulyje išgyventoją ne įgalina ieškoti išeikių, bet pasiguosti, kad jam taip nenuitiko: „Kiek yra prekybos žmonėmis atvejų.. Visa tai vyksta, mes tiesiog, kadangi negyvename... Mums *pasisekė*, kad negyvename tam tikruose sluoksniuose... Arba tam tikroje valstybėje gimėme.“ Pasakodama mokytoja remiasi savo patirtimi, – dirbdama skurdžiam rajone, o gyvendama turtingame, ji kasdien patiria disonansą, mato, kaip nelygybė veikia žmonių likimus. Tai sustiprina dar ir darbo mokykloje specifika, prisiliečiant prie nelygių auklėtinių sąlygų pačioje jų gyvenimo pradžioje. Tačiau ji nejaučia savo veikimo galios keisti aplinką ar visuomenę, vaiko likimas yra determinuotas, paveikiamas tik tėvų:

Aš.. retai turiu kažkokių savo aplinkoj žmonių, kurie, sakykime, būtų, iš, nu kaip sakyti, socialiai kažkokios remtinos šeimos, asocialios kuri, ar ne.. Kad [jū] vaikai būtų.. kažkokie..pfft..intelligentai.

Atsiribojimas, pasitraukimas iš nekontroliuojamos ir sugedusios visuomenės į saugesnes vietas, kur pasitikėjimo dilemų sumažinama iki minimumo, yra išgyventojų pagrindiniai socialinės galios resursai ir kontrolės mechanizmai moderuojant arba, apskritai *išvengiant* pasitikėjimo dilemų. Šis motyvas dominuoja išgyventojų konstruojamame naratyve net ir vartojamo žodyno prasme :

*jeigu nepažįstamas žmogus, aš iš karto apsiriboju. Aš atsiriboju nuo nepažįstamų žmonių. Bet **emociškai**. Aš jaučiu ir apskritai nenoriu su žmonėmis, kurių nepažįstu, nieko bendro turėt. Net nenoriu jų energijos prisileist. – ekonomistė*

*Aš esu toks žmogus, kuris išvengia, nu, **atsiriboja** nuo tokių žmonių. Aš matau – jeigu agresyvus, aš išvis tyliu ir išeinu. Ta prasme, aš nieko nesakau. Nes neverta nervų gadinti – jo ir savo... [juokiasi] Nu, aš toks žmogus, aš nežinau.. – surinkėja*

Tačiau būtent atsiribodamas išgyventojas tolsta nuo visuomenės ir neigiamas jos vaizdinys kaip tik stiprėja, o įgūdžiai elgtis universaliose situacijose su nepažįstamais žmonėmis ne tik nesivysto, bet ir nyksta drąsa ar stimulus tą daryti.

Žvelgiant iš šono, išgyventojų konstruojamas naratyvas, aiškinant tokį savo elgesį, gali

pasirodyti sau prieštaraujantis: aplinkinius kaltina neteisybės ignoravimu, tačiau pats atsiriboja nuo socialiai jautrių situacijų, negina reikalingų pagalbos, teigia, kad žmonėms reikėtų daugiau bendrauti ir dalyvauti, bet pats niekur neina, yra užsidaręs siaurame socialiniame rate, demonstruoja pasibjaurėjimą savanaudiškumu, bet pats elgiasi taip, kad ir kitas jį galėtų apkaltinti tuo pačiu. Štai surinkėja kritikuoja visuomenės narius, tokius kaip ji pati:

*Nu va pavyzdžiui. Jeigu tau nukrito tašė. **Nieks nepadės.** Jeigu tu ten parklupai ar kažką.. Nu ta prasme.. aš mačiau, kad yra daug žmonių, [pritylina balsą] ten nors ir išgeriantis, ten koks nors bomžas, jis guli – **nu nieks neprieis.***

Kartu ji išsako pagrindinę priežastį, kodėl taip yra: **Žmonės bijo, bijo padėt, nenori prieit, gal nenori liest – aš nežinau.**

Menkai kontroliuodamas socialines situacijas, išgyventojas dažnai į jas patenka tiesiog atsitiktinai vedamas kokių nors aplinkybių ar manipuliuojamas susidūrimo su aukštesnę kontrolę turinčiu individu. Jis nebūtinai nuo jų nukenčia, bet ir nejaučia esantis jų įgalintas – tiesiog patikėjęs pro šalįėjusiam „prastam žmogui“ savo brangų daiktą, jaučiasi nusteбęs, kai šis jo nepavogė, bet tai nepakeis nuomonės apie žmones (statybininkas), davęs pinigus kaimynei, kuri planuoja laiptinės remontą, jaučiasi nusivylęs, nes tikėjosi, kad bus padaryta daugiau (biologas) arba kokybiškiau (žurnalistas), – o jei ir remontas pasisekė, jis nežino kaip, tiesiog „padarė visiems, buvo privaloma“ (surinkėja). Žemas socialinės galios ir kontrolės jausmas išgyventojų tipui daugybę socialinių sprendimų paverčia lemties žaidimu, kas daugina netikrumo, o nesėkmės atvejais didina nusivylimą, užtvirtina pradines nuostatas apie pavojingus žmones: „mano pirminės įžvalgos, jos buvo teisingos. Aš tiesiog norėjau tikėti, kad aš klystu“ (mokytoja).

Net tada, kai jam pasitikėjimas būtų akivaizdžiai naudingas, išgyventojas vengia dilemos, – geriau remsis savimi ir/arba ieškos brangesnių, bet *saugesnių* (mažiau rizikingų) sprendimų.

*Jeigu aš nė vieno žmogaus nerasčiau, **kuris man patikimas**, aš rasčiau kelią viena. Aš klaidžiočiau visą naktį, bet rasčiau.* – ekonomistė

Laiko, materialūs kaštai nesvarbūs, palyginus su tvirta nuostata *nelošti iš baimės*. Maksimalus savarankiškumas yra išgyventojų pamoka, jo vertybė:

*Aš ne tokia durna, aš neišeisiu iš namų su dešimt lagaminų žinodama, kad yra dvi rankos. Gali būt du lagaminai labai sunkūs, bet aš juos vis tiek panešiu. Jeigu tu nepavelki, kaip aš sakau, net ir darbe, arba gyvenime, jeigu tu nežinai savo jėgų ir užsikrauni daugiau negu tu moki, tai yra blogai. Aš visada įvertinu **savo** jėgas.* – ekonomistė

Nors kliovimasis „tik savimi“ yra kovotojo identiteto dalis, tačiau jis tą supranta kaip kovą už savo svajonę ar įrodymą, ko yra vertas, savo aplinkai. Išgyventojas, priešingai, kovoja dėl savo

išgyvenimo:

aš kažkokią tokią turiu sakyčiau stojišką, veikiau nei optimistinę, nuostatą į gyvenimą. Taip buitiškai suprantant tą stojiškumą. Ta prasme, kad visą laiką bus sunku... tokios visiško džiaugsmo, visiškos laimės akimirkos bus trumpos.. Ir gyvenimas yra kova už būvį ir jinai tęsiasi iki mirties.
(žurnalistas)

Išgyventojas formuoja savo identitetą kaip moralaus asmens, turinčio nuolat atsilaikyti prieš visuomenę. Pasibjaurėjimas kitų žmonių išnaudojimu kaip principu, kombinuotas su baime įsivelti į santykį su netinkamu žmogumi, lemia tai, kad išgyventojas neturi polinkio išnaudoti galimybių, kurti naujų ryšių (kaip kad kovotojas): „Tuos žmones, kuriuos aš turiu savo pasauly, man jų užtenka. <...> Man nėra tokių klausimų kad: [tonas kiek skeptiškas, imituoja „minkštą“ balsą:] aš turiu jais pasitikėt, ar ne... Manęs nedomina. [tarsi sakytų: man nieko iš jų nereikia]“ (ekonomistė).

Ištikus situacijai, kai remtis savimi neįmanoma, antrąją instanciją tampa organizacijos, kurias savo naratyve išgyventojas netiesiogiai kritikuoja kaip kapitalistinės ar kitos sistemos dalį – pelno siekiančios (statybininkas kvieštų avarinę tarnybą ar policiją, surinkėja – taksi, ir t.t.). Šie pagalbos mechanizmai jam pažįstami ir užtikrinti, tad tiesioginių santykių su jais sferoje jis nejunta baimės. Vadinasi, jų pagalbos suteikimo principais išgyventojas *pasitiki*, nepaisant to, kad *netiki* jų gebėjimu priversti/skatinti žmones gerai elgtis arba netgi galvoja, kad būtent dėl šių institutų žmonės priversti siekti sau naudos ir pan. Tai, kad policija gali teisingai nustatyti statybininkui padarytą kito individo žalą, dar nereiškia, kad tas individas apsisukęs kitam nepadarys to paties, jau nekalbant apie žaidimus ir kovas, kurie vyksta toje visuomenės sferoje, kuri veisiasi išgyventojų (pa)sąmonės vaizdinyje, galimai formuojamame žinių apie nusikaltimus (vėlgi, tai nurodo statybininkas), bendrai stebimos neteisybės ir pasakojimų apie ją. Tai yra vienas iš svarbių skirtumų, galvojant apie institucionalistinį argumentą, teigiantį politinio ir socialinio pasitikėjimo skirtumus.

Naudodamasis institutais, kurie paremti jų poreikių ar nelaimių išnaudojimo principais, išgyventojas paradoksaliai nesijaučia išnaudotas arba nepasitikintis. Priešingai, garantija, kad kaštai yra fiksuoti, o labiausiai – *pati dilema yra fiksuojama*, išgyventojui suteikia užtikrintumo jausmą – arba panaikina baimę. Šis paradoksas geriausiai atsiskleidžia dekonstruojant išgyventojų pasitikėjimą dalijimosi ekonomikos instrumentais ir socialiniais tinklais. Studentė kategoriškai nesinaudoja platforma „Couchsurfing“, kurioje žmonės siūlo nemokamą nakvynę: „Ne, ne. Viskas, kas eina per tvirtesnę kažkokį ryšį, nežinau, ne, **tiktai** bookingas, airbnb [platformos, kuriose žmonės siūlo nakvynę už tam tikrą mokestį – U. L.] arba viešbučiai.“ Analogiškai – pavežėjimo programėle, nors niekada netranzuotų. Ji argumentuoja taip:

tai vis tiek yra kažkokios sistemos dalis, kur tu esi fiksuojamas, stebimas... Nu taip [šypteli],

couchsurfing tau irgi reikia prisiregistruoti ir panašiai, bet nu man atrodo, kad **mes gyvenam tokiame pasauly, kur, nu, nieko nėra nemokamo**. Ar yra tokių žmonių, kurie norėtų dalytis savo intymiausia erdve, kad padėtų studentam keliauti į Portugaliją?

Rizika, o tiksliau baimė, su kuria susiduria, yra ekstremalaus pavojaus vaizdinys („tave apvogė ar kepenų donoro panaudos couchsurfing miegant naktį“). Informantė šios baimės akivaizdoje, kartu vengdama teiginio, kad visi žmonės blogi, atsako į savo klausimą palikdama vietos abejonei ir dvigubam saugojimuisi:

*šiai man atrodo, kad [atsidūsta] yra tokių žmonių, bet **nemanau, kad tiek daug, kiek yra užsiregistravusių, ir kiek promotina**. Bet va matai viskas remiasi į pasitikėjimą, **pasitikėjimas remiasi į saugumą**, tai tikriausiai vat aš nepasitikiu.*

Mokestis už paslaugą kaip jos gyvenamoje realybėje įprastas ir pažįstamas instrumentas, eliminuoja šias neraminančias mintis. Ji pati nenoriai reziumuoja:

nu realiai jeigu jau vėl apie tuos pinigus, tai tada nu logiškai skamba taip. Nes tu moki už paslaugą. <...> ne nu tai būtų smagu, jei nereikėtų mokėti, bet tada pagalvoji, ar tada taip yra iš tikrųjų.. Nu tu susimoki, tada yra institucija, kažkoks patvirtinimas, kažkas.. Nu jo, tada taip išeina, kad pinigai [leidžia pasitikėti]. (studentė)

Kitaip tariant, išgyventojas pasitiki tuo (pvz., pinigais), kas lemia jo nepasitikėjimą visuomene ir žmonių gera valia („mes gyvename tokiame pasauly, kur nieko nėra nemokamo“). Tokiu būdu kombinuojama antimoralistinė nuostata ir užsitikrinimo logika rodo skirties tarp strateginio ir moralistinio pasitikėjimo praktinės prasmės nebuvimą. Individų logikai perprasti neužtenka jų suskirstyti į vieną gerą valią besiremiančius arba vien konkrečiu santykiu su konkrečiu pažįstamu besiremiančius – tarp šių komponentų savitai įsiterpia visuomenės institutai.

Įdomesniu tampa klausimas, ar, jei visgi laikytume išgyventoją antimoralistą, reiškia, kad jis yra partikuliarusis moralistas?

Šeima, draugai, arba gerai pažįstamos, savyos grupės, vietos ir organizacijos tampa „vieta“, į kurią atsitraukiama iš neprognozuojamos visuomenės. Radikali išgyventoja teigia:

Man nėra tokios sąvokos pasitikėjimas. Man pasitikėjimas tai yra.. draugai. Visi kiti žmonės, aš jas nei pasitikiu, nei nepasitikiu. Man jie yra kaip nulis. – ekonomistė

Svarbus skirtumas, kad išgyventojas kalba apie draugus ar šeimą, ne pažįstamus. Uslaneriško partikuliaristinio moralisto teorija sunkiai randa atramą tyrimo duomenyse, gal iš dalies dėl Lietuvos visuomenės homogeniškumo – maža stiprių skirčių, pagal kurias būtų galima tapatintis ir segreguotis. Visų pirma, išgyventojai patys savo naratyve neįpina bendruomenės svarbos. Daugumai jų visiškai užtenka savęs, artimiausio rato ir institucijų teikiamų socialinio pasitikėjimo

pakaitalų. Kita vertus, *paklausti*, o ne patys įvardiję, dauguma informantų nedvejodami sutiko, kad artimesnis ryšys pažįstamų tinkluose ir jungiančiose organizacijose egzistuoja. Bet vienintelis žurnalistas teigė jaučiantis moralinę pareigą padėti savo ansamblio bendruomenės nariams. Įprastai išgyventojas klausimus apie pagalbą, naudos cirkuliaciją tinkluose vertino atsargiai, net skeptiškai:

*Ne, tai aišku, jeigu tu pažįsti jau žmogų ir turi jį savo rate, tai jis visada tau atrodo jau... kaip, Vilnius gi pažįstamų ir giminių kraštas. [mėgdžioja patarėjo intonaciją:] „Oi čiaaa, va, jau žiūrėk, aš tau duosiu pažįstamą, čia ta padarys tau nuolaidą“ ir taip toliau ir taip toliau.. [sukietėjusia, ironiška intonacija:] **Dažniausiai ten dar dvigubai brangiau būna**, ar ne. Tai.. Nežinau, viskas priklauso nuo situacijos, žiūrint ko reikia tau.. Kuom pasitikėt, dėl ko? Savo vaiką palikt? **Niekada gyvenime nepasitikėčiau**. Tokiem va, iš pažįstamų rato. Išskyrus, kad savo draugam arba šeimos nariam. Kad pasitikėti ką, kad ..nuvežt ten kokią siuntinį? Pasitikėčiau.*

Interesais grįstos organizacijos, savanorystės bendruomenės ar kaimynystė yra saugesnė erdvė nei nepažini visuomenė, čia egzistuoja tam tikras tikėjimas gera valia ir geranoriškumas (apie savitarpiskumą nekalbama), pavyzdžiui, galima paskolinti daiktą. Tačiau vos dilemos kaštams pakilus, išgyventojas savisauga šokteli į viršų: „yra **ribos**“, – atsako studentė, savanoriaujanti kino festivalyje, stebinti rinkimus kaip nepriklausoma stebėtoja, esanti reguliari kraujo donorė. Panašiai vertina ir savo profesinius interesus ir pomėgius apimančiose organizacijose aktyvus biologas:

Paprastai gi gyveni kažkokį gyvenimą ir nėra taip, kad reikėtų nuolat prašyt kažkokių ten, nežinau, pagalbos ar ko.. Jau jei kas nors labai rimta gyvenime, tai dažniausiai eini, bendrauji su labai artimais žmonėmis.

Pasitikėjimo dilemą „suminkštinanti“ vaidmenį gali atlikti ir pažįstamos vietos, susijusios su sociokultūriniu statusu: mokytoja bilietui traukinyje neskolinutų, rastų tam priežasčių, net pyktų, bet savo koncertų salėje nemato problemos. Visgi dominuojanti argumentacija primena užsitikrinimą mokant už paslaugą per tam tikrą institutą:

<...> tų salių Vilniuje nėra tiek daug – vieną kartą tu kažkur kažką apgavai – tu ten grįžt nebegali. Nes tave atsimins. [priduria kita intonacija, lengvesne:] Paprastai kas eina į koncertų sales, žmonės, jie..nu, nebūna tokie jau sukčiai [kikena]

Taigi vyrauja tapatinimosi su vieta/bendruomene teikiamas saugumas, netelpantis į jokios pasitikėjimo mokyklos rėmus, nes apima tiek užsitikrinimo logiką, tiek Sztompkos apibrėžtą sociokultūrinės informacijos poveikį pasitikėjimui. Tuo pačiu Uslanderio moralistinių generalizuotų pasitikėtojų ir moralistinių partikuliarizuotų pasitikėtojų tipologija ar tuo labiau Putnamo prieiga neaktuali, nes pirminis bendruomenės vaidmuo išgyventojui nėra susijęs su nei su joje cirkuliuojančiu savitarpiskumu, nei su jos kuriamu įgūdžiu pasitikėti kitais.

Kita vertus, išgyventojas nėra egoistas, praradęs empatiją ar žmogiškumą – atvirkščiai. Iš

tiesų, nepaisant to, kad pats bene niekada neprašo pagalbos, jis linkęs atpažinti kitą išgyventoją, ir jam padėti:

*Ne, būna tokios situacijos, kad matau, **jeigu žmogus užstrigo**, ar dar ką...tada aš padėsiu. O taip – nelabai. Nesustoju.* (statybininkas)

Matoma, kad išgyventojas ryšis padėti tik tada, kai jausis visiškai saugus ir valdantis situaciją – pats nuspręs, kada įsitraukti, ir tik įvertinęs, kad patikėtinis tikrai reikalingas pagalbos. Jei laimėtojai ar inovatoriai linkę išskirti, su kuo **nekomunikuotų**, tai išgyventojai – su kuo *komunikuotų*, leistųsi į dilemas:

duočiau tuo atveju, jeigu tikrai matyčiau, kad tas žmogus yra vaikas, senas...jisai nepabėgs, staiga nedings.. – žurnalistas

Atskirti patikimus žmones nuo nepatikimų yra labai aktualu, todėl išgyventojas dažnai turės kokią nors metaforą tokiai savo galiai apibūdinti („iš akių matau“, „man iškart matosi, kuris jau <...>“, „mano skaneris“, „jaučiu energiją“ ir pan.). Taip išgyventojas formuoja įgudusio demaskuotojo identitetą. Tačiau išgyventojas pasakojimui vystantis ir įgaunant nuoširdesnę formą, santykiui peraugant į terapeutinį iš neutralaus ir net priešiško, aiškėja užsislėpusio, išgyventojas žemų socialinės kontrolės resursų trūkumai:

*Nu, aišku, **kas labai įvaldęs apgavystės meną** – taip ir apgauna, atrodo pasitikėjimo vertas, taip ir išvilioja tada iš žmonių pinigus ar ką nors.* – biologas

Tad nors stereotipai yra vienas iš pagrindinių išgyventojui prieinamų socialinės kontrolės mechanizmų, apie juos užklausus dažniau prieštarausama – „ir su kostiumu, ir prastais drabužiais žmogus“ gali būti blogas, apgavikas, ir „moteriškės būna aferistės“, „vaikais galima puikiai manipuliuoti“. Išgyventojas net gali pateikti patirčių, kai tokio statuso žmogus, iš kurio tikrai nesitikėtum grėsmės, ją sukėlė. Pavyzdžiui, valytoja pasakoja tranzavusių merginų serijinio žudiko istoriją:

Vot senelis ir padarė taip mergaitei. Senelis buvo. Tikras kolūkietis [prasijuokia]. Taip kad išvaizda labai apgaulinga. – valytoja

Taigi išgyventojas taikoma klasifikacija, kada kitas yra jo pagalbos patikėtinis, neapsiriboja stereotipine nuostata apie to patikėtinio moralę (kaip kad aktualu inovatoriui) ar interesus (laimėtojo požiūris), taip pat ir savi tinklai nėra sankcija ir net ryškus stimulus (kovotojas). Iš tiesų, aukštesnio ekonominio statuso išgyventojas gali leisti savimi net pasinaudoti kitam išgyventojui, bet tik tada, kai jis tą nusprendžia:

*Bet kas, kas gali būti suvokta kaip tokie benamystės požymiai..tai iš karto yra indikatorius, kad žmogui tiesiog trūksta pinigų. Ir **jis tiesiog bando tave išduoti**. Bet tu supranti, ir jis tavęs*

neišdurs. Bet jis vis dėlto yra žmogus, kuris pakliuvo į bėdą, jam dėl kažkokios priežasties reikia ten nuvažiuot ir jis neturi už ką. Nu tai.. Tada tu gali, nu tiesiog, sumokėt už tą jo bilietą. – žurnalistas

Kitaip tariant, išgyventojas atpažįsta kitą išgyventoją – tai jam suprantama situacija, gal net sunkesnė už jo, todėl jis renkasi padėti. Kvalifikacija į išgyventojų „luomą“ nėra tokia paprasta, pavyzdžiui, biologas mano, kad „jeigu gali sau leist automobilį, tai gali sau leist ir apmokėt baudas... kažkokias. Legaliai, tarkim.“. Prabangos prekė, kaip automobilį šiuo atveju įvardija biologas (taip pat universiteto dėstytojas), kuris „puikiai gyvena be automobilio“, reiškia, kad jos turėtojas gali sau leisti su ja susijusias papildomas išlaidas. Jeigu toks turėtojas yra ir socialiai nepažeidžiamas – pavyzdžiui, vyras, o ne „mama kokia su vaikais vežimėliais apsikrovus“, tai išgyventojui jis nekelia atjautos. Kitaip tariant, jis nėra išgyventojas. Galima tik preziumuoti, kad toks susidūrimas su tariamu ar tikru laimėtoju išgyventojui – ypač žemesnio socioekonominio statuso – kelia jam įprastą baimės jausmą arba moralinį pasidygėjimą. Juk tam, kad laimėtum sugedusioje visuomenėje, tikriausiai turi veikti pagal joje vyraujančias neteisingas taisykles.

Tarp tyrimo informantų, priskiriamų išgyventojų tipui, žemesio statuso pagal išsilavinimą/profesiją yra pusė. Kita vertus, tie, kurie šioje grupėje pasižymi aukštu socialiniu statusu (mokytoja, biologas-dėstytojas), konstravo savo identitetą neaplenkdami ekonominio konteksto. Abu pabrėžė neteisingą atlygį už darbą, kurį laiko moraliai vertingu, taip įteisindami save kaip orią auką: mokytoja save dėl žemų pajamų eksplicitiškai pavadino pirminiu nusikaltėliu taikiniu pasakodama patirtį, dėstytojas įvardijo olimpiadininkų ruošimą kalbėdamas apie savanorystę, nors už tai gauna atlygį, pabrėžė, kad yra „iš šeimos, kuri tikrai nelengvai vertėsi, ir dabar nėra kažkokių ten ypatingų dalykų materialių“.

Būdas, kuriuo išgyventojas renkasi padėti – ir užsitikrina, kad patikėtinis jam nesukels nesaugumo, kas yra išgyventojų rizikos atitikmuo – primena savo moralinės bendruomenės paieškas: jis ieško atpažįstamų socialinių situacijų, statuso ženklų. Be to, tikslas yra grynai moralistinis, nesiekiant naudos, o veiksmą lydintis jausmas – saugumas – kuria bendruomenės jausmą (išgyventojų atveju, saugumas *ir yra* pasitikėjimas). Tuo pačiu, net kai kalbama apie girtuoklio ar benamio sušelpimą, eksplicitiškai nėra sykio neminima krikščioniško dosnumo vertybė, kuri galėtų būti alternatyva solidarumo bendruomeniniam aiškinimui. Socialinė atskirtis Lietuvoje yra didelė ir auganti, kitaip nei dauguma kitų stabilių ir tik visuomenės mažumą apimančių skirtumų, kaip etninė kilmė, ar nykstančių, kaip religija. Be to, socialinės atskirties etninės mažumos yra labiau paliestos (tyrime dalyvavo du save kitokiai tautybei nei lietuvių priskiriantys asmenys ir viena save lietuve laikanti dvikalbė, kurios mama yra Lietuvos ukrainietė. Iš šių trijų informantų du priskiriami išgyventojams). Be to, Uslaneris, pagal kurio teoriją rastas šis bruožas,

akcentuoja (ne)lygybę kaip vieną svarbiausių faktorių visuomenės (ne)pasitikėjimo pusiausvyroje. Tai leistų kvalifikuoti išgyventoją kaip Uslanerio partikuliaristinį moralistinį pasitikėtoją, pabrėžiant Lietuvos atvejo demonstruojamus ypatumus.

Kita vertus, grupė siunčia tematiškai labai skirtingas žinutes, net jei jos vienijamos bendrų principų, kas rodo organizacijos ir angažuotumo nebuvimą, išgyventojai pasižymi skirtingu sociokultūriniu statusu ir interesais, o svarbiausia, kad tarp jų negalioja savitarpiskumo norma (tik vienas asmuo padeda kitam, pagalbos išgyventojas nelinkęs prašyti) ir kolektyvinių dilemų sprendimo gebėjimas (spręsdami bendruomeninius reikalus, išgyventojai pasitraukia į savigynos poziciją, net jei pasitiki kaimynais po vieną).

Išgyventojas, kaip tipas linkęs į nepasitikėjimo pusiausvyrą savo naratyve, derinamą su neužtikrintumu, reakcingumu į duotas situacijas, pasidavimu elgesiui pagal normą, yra baseinas kitų tipų (ne)pasitikėtojams užsiimti verbavimu į savo gretas. Išgyventojai *neturi aiškių nuostatų* pasitikėjimo dilemose, pasižymi – jie atsiriboja/prisitaiko prie vyraujančio socialinių normų standarto (o atsiribojimas per tam tikrus institutus yra vienas iš tų standartų), tačiau nėra tikri, ar pritaria tai normai.

Jausdami didesnę socialinę galią ir užsitikrinę didesnę savo gyvenimo bei aplinkos kontrolę, dalis išgyventojų turėtų tinkamus duomenis tapti inovatoriais (socialinė kritika, susirūpinimas visuomene kaip vieniu, ne tik savimi) arba laimėtojais (polinkis į racionalumą, užsitikrinimą per institucinius mediatorius).

Kita vertus, kai kurie turi kovotojo bruožų, tačiau vis dar laikosi tam tikro solidarumo principo ir nėra tokie suinteresuoti personaline sėkme (ir geriau jau nebūtų, nes tada nuspręstų nepasitikėti).

3.4.1 ALTRUISTĖ

pensininkė (80), dažytoja (47)

Nuomonė apie visuomenę	Niekada negali žinoti, su geru ar blogu žmogumi bendrauji / žmonės verčiami elgtis amoraliai. Visuomenė yra pavojinga
Santykis su visuomene ir padėtis visuomenėje (kontrolė ir socialinė galia)	Žema arba vidutinė savo gyvenimo ir aplinkos kontrolė
Strategija	Pagalba
Siunčiama žinutė	Reikia padėti, nepaisant to, kad žmonės to gali nepateisinti, o visuomenė yra pavojinga

Altruistė yra išgyventojos potipis. Ši išgyventoja, turėdama panašų pavojingos, nepažinios ir jai neatliepios visuomenės vaizdinį, pasižymi ypač stipria nuostata padėti kitam. Visuomenė yra

nedėkinga vieta gyventi, gyvenimas yra kupinas neužtikrintumo, tad solidarumas su kitais išgyventojais yra būdas kovoti su beprasmybe ir neviltimi. Kažkuriuo laipsniu ši nuostata būdinga visiems išgyventojams, tačiau altruistė angažuota *universalio* pagalbos principu (taip nekeldama klausimų dėl priklausymo partikuliaristinei bendruomenei). Ši strategija jai garantuoja tam tikrą identitetą. Altruistė reprezentuoja save kaip padedančią net sunkiomis sąlygomis, nesitikinčią gražos, nors tuo pačiu komunikuoja žinutę apie sugedusius žmones, kurie jos pasitikėjimo dažniausiai nepateisina, taip tarsi pasilikdama teisę atsiskaityti su visuomene bent jau per asmeninį naratyvą.

Altruistė yra tikra, kad pasitikėti žmonėmis negalima, tuo lenkdama tipinį išgyventoją, kuris dvejoja. Pensininkė maternalistiškai moko:

*aš jums pasakysiu: **pasitikėti niekuo negalima** <...> paskui išlenda, kad viskas prieš tave atsisuka tas pasitikėjimas, bet kur, bet kur.*

Blogos patirtys, jos ar perpasakotos, formuoja altruistės atsakymą, ji sureikšmina pažįstamų išdavystes:

Vat pasakai paslaptį, – tai būtinai išduos, būtinai išduos.[...]ir taip jaučia žmonės tokį malonumą, tokį malonumą! Nu, ne, ne, nesakysiu nesakysiu! A tik ir laukia, kad greičiau pabėgt ir kažkur kažkam perduot

Tačiau nepaisant blogos nuomonės apie visuomenę ir pamokymo nepasitikėti, altruistė eksplicitiškai steigia savo identitetą kaip patikimos visuomenės narės, nepaklūstančios vešančiam amoralumui: „**O aš!** Man[im] galima patikėt.“ Altruistė formuluoja tokią savojo elgesio visuomenėje taisyklę:

jeigu jam reikia pagalbos. Jeigu ir nepažįstamas. Visuomet padėsiu, visuomet paklausiu, ištiesiu pagalbos ranką

Altruistės naratyvo konstruotė rodo santykį su visuomene esant ne susipriešinimo (išgyventojas) ar jos keitimo (inovatorius), tačiau asmeninio atsakingumo, gal net ne prieš visuomenę ar kitą žmogų, bet save – tai yra vienintelė altruistei prieinama socialinės kontrolės sritis. Pensininkė savo taisyklės tvirtumą kildina iš vaikystės patirčių: ji buvo nuvilta ir sugniuždyta, kai badaujančios nepamaitindavo draugų tėvai, patys sėsdami prie stalo, tad pasižadėjo žmogaus iš savo namų niekada alkano neišleisti; patyrė, ką reiškia draugės nuvylinimas ją išdavus, tad nuo tada pasimokė ir tapo patikima. Vis dėlto jos patikimumas altruistei yra susijęs su pagalbos reikalingo žmogaus pasitikėjimo pateisinimu, kas atsikartoja daugelyje altruistės pasakojimo epizodų. Pensininkė, įtikinama: pavyzdžiui, nuolat pateisino padedančio žmogaus vardą padėdama gatvės praeiviams, pasikviesdama priklydusius nepažįstamuosius į savo namus, net ir pernaktoti, ir pan.

Pavieniais epizodais auditorija susipažįsta su tipu, kuris teigia nepasitikėjimą žmonėmis, siunčia žinutę apie pasitikėjimo išdavystės pavojų, bet elgiasi taip, *tarsi pasitikėtų*.

Altruistė, būdama išgyventojų potipis, jaučia baimę – nors sociokultūrinis statusas, su juo susijusios patirtys ir ypač pasakojimai apie blogus nutikimus gali ją moderuoti (istorikė pensininkė nekomunikavo išreikštos pavojaus žinutės, kaip dažytoja, bet atsitraukė iš simuliuojamų dilemų, kurios priminė itin sunkius nusikaltimus, apie kuriuos skaitė ar girdėjo). Jai, kaip ir tipiniam išgyventojui, būtinas saugumas, paprastai garantuojamas tam tikrų patikėtinio bruožų ir savanoriško įsitraukimo į situaciją:

Nu, paprastai tai neprašo. Paprastai matosi. Jeigu žmogui iš tikrųjų blogai..Tu matai, kad normalus.. Jeigu reikia kažkokios pagalbos. – dažytoja

Altruistė skiriasi nuo išgyventojų tuo, kad nors jai būtina atpažinti pagalbos reikalingą situaciją, ir su ja susitapatinti, ji netaiko „luominės kvalifikacijos“ principo, kai atskiriami verti nuo nevertų, tačiau atsijuoja pavienius jai pernelyg pavojingus atvejus nuo visų kitų (tuo daugiau primindama kitus tipus). Susitapatinusi su nelaimės, kažkokio poreikio situacija, net ir nepasitikėdama, altruistė ryšis lošti iš savo baimės, kitaip tariant, stipriai nuneigti savo emocinę būklę ir – bent jau vaizduotėje – fizinę būklę:

*I7: Nu **gaila**, gi stovi žmogus, balsuoja [tranzuoja – U.L.], nu tai ką daryt su juo [...] Bet visą laiką stebi. **Pas tave akys gi turi būti keturios** [prasijuokia] Ne dvi.*

U: Kai važiuojat?

I7: Jo. Ir matai: jeigu jinai viena sėda, tada viskas normaliai. Ir šalia sėda. Tada aš matau, ką jinai veikia. O jeigu.. Gale atsisėstų, tai nežinau..

Socialinė kontrolė yra žema, išgyventojų altruistė visus kaštus prisiima sau, nepagalvodama, kad galėtų moderuoti situaciją, valdyti riziką – altruistė valdo tik savo baimę:

U: Paprašytumėt persėst?

*I7: Nu gal ne, **bet visą laiką stebėčiau**.*

Simuliuodama dilemą su nepažįstamuoju, prašančiu priimti nakvynei, dažytoja pakartoja tikrąją nuostatą pasitikėjimo klausimu (šiaip pamokančiai tvirtino, kad pasitikėti negalima):

*Gal ir.. priimčiau iš tikrųjų. Šiaip tai **aš žmogus toksai...nu, pasitikiu žmonėm. Bet daugiausiai aš.. nukeičiu nuo jų. Gal ir priimčiau**.*

Altruistė negali pamiršti apmąstyti savo saugumo, nes ji yra išgyventojų, neturinti didelių optimizmo ir kontrolės jausmo išteklių. Dėl to, leisdamosi į itin baimės atžvilgiu rizikingas dilemas, ji turi nuolat svarstyti strategijas, kaip apsisaugoti nuo savo pačios prisiimtų baimę keliančios situacijos:

I7: Tiktai, aišku, į atskirą kambarį... viską susirinkčiau: dokumentus, pinigus. Nu ir tegul, dėl Dievo. Tegu miega.

U: Nu bet jūs užmigsit – jis gali ateit, pasiimt viską, ir išeit.

I7: Aš galiu užsirakint. Savam kambary.

Iš situacijų simuliacijos ir naratyvizavimo proceso ryškėja, kad altruistė-išgyventoja, ypač būdama žemesnio sociokultūrinio (ne socioekonominio) statuso, tik nuneigia savo baimę, o ne valdo ją pasitikėjimo dilemoje. Galvodama apie patirsimus kaštus, ji nuolat veikiama nesaugumo jausmo, tad susidaro įspūdis, kad bando suvaldyti riziką, tačiau ją valdo dar mažiau nei kiti išgyventojai. *Susitaikymas* su nepateisintu pasitikėjimu yra pagrindinė rizikos valdymo strategija ir artimesniuose santykiuose, nes taisyklė padėti tiesiog nepalieka kitos išeities:

Nu va skambina, prašo: vot, va, atvažiuok, nu padėk, man tą reikia, man tą reikia. Nu kur tu dingsti – nu reikia važiuot. Be abejo, aišku, kitą kartą tas žmogus, kuriam tu padėjai, kaip čia pasakyt, kitą kartą mes tave per petį, pamirš, bet padėt tai, aišku, reikia, – dažytoja

Užtat net tais retais atvejais, kai priima pagalbą (šiaip jau pati remiasi savimi, nebent „nėra išeities“), išgyventoja-altruistė išlieka toje pačioje baimės, nerimo būklėje, kaip ir ją suteikdama: „Bet koku atveju aš galiu už save pastovėt. Kažkiek“, – savigyniškai tvirtina dažytoja, kai po ilgo simuliacijos prisileidžia idėją stabdyti pakeleivingą mašiną (iš pradžių teigė galinti pati pakeisti ratą; pėsčia nueiti iki kolonėlės). Visgi net ir sulaukti pavežėjimo „šansų mažai“, nes ji nėra patyrusi daug gerumo iš kitų, suteikto aktyviai:

Ooooi, patikėkit, kiek mums prisireikė, kad mus pavežtų – niekas nestojo! Absoliučiai. Niekas nestojo! Vieną kartą tiktai papuolė, kad mus sustojo. – dažytoja

Altruistė linkusi pabrėžti tuos atvejus, kai žmonės jos pasitikėjimą savo gerumu prarado. Prisiminusi krizės metais suteiktą pagalbą, ji susimąsto („yra tokių [gerų] žmonių, negaliu sakyti“), tačiau paskuba nuneigti jos reikšmę: „Nu.. juos reikia žinot. Nes dabar iš tikrųjų labai daug tokių, kad sakau – iš veido nepažinsi, kas jis toks.“

Tai tik užtvirtina altruistės-išgyventojos komunikuojamą nuostatą, kad visuomenė sugedusi, žmonės praradę įgūdžius rūpintis vieni kitais, gyvena atsiriboję:

Viską sprendžia pinigai. Kur tu beeitum, visur reikia mokėt už viską. Ir ką bedarytum, vis tiek atsimuši į tą patį. – dažytoja

Altruistė gali jaustis moraliai teisinga santykiyje su visuomene, kuris yra iš esmės nekeičiantis visuomenės būklės. Ji nejaučia turinti resursų ir socialinės galios keisti visuomenę iš esmės, todėl strategija, užtikrinanti jai prasmingo būvio neteisingame pasaulyje jausmą yra geriausia, ką altruistė gali padaryti.

Pensininkei tai ir savita emocinio apsisaugojimo strategija – iš pasakojimo patirčių ryškėja, o

ir pati eksplicitiškai pripažįsta, kad emociniai kaštai išdavus kito pasitikėjimą ar net viltį (kad ji pasitikės) jai nepakeliamai emociškai, tad ji geriau renkasi rizikuoti (rizikos valdyti nesistengia), negu kad atsisakyti ir jausti to pasekmes dar ilgai:

aš kitaip negaliu, nes aš paskui pergyvensiu! Aš iš egoistiškų tikslų, kad paskui nepergyvent, <...>, tai aš būtinai padėsiu, nu jeigu negaliu, tai ne, bet jei nors truputį galiu, tai aš visuomet duosiu, padėsiu, prigladiusiu, pamaitinsiu.

Altruistė galėtų būti kovotoja – ji stipriai remiasi savimi, nieko nesitiki iš kitų žmonių. Išgyventojas vis dar linkęs kaltinti aplinką ir tikėtis, kad ji jį išgirs, altruistė – jau *visiškai susitaikiusi* su tokia žiauria arba tiesiog atsitiktinumų valdoma realybe, kokia ji yra. Tad nuo kitų žmonių išnaudojimo ją galimai saugo tik moralinės nuostatos.

Nuostatos, leidžiančios altruistei atsitiktiniu būdu generuoti pasitikėjimą, ją moraliai priartina prie inovatoriaus. Tačiau jos altruizmas nėra susijęs su tikėjimu pakeisti visuomenę, ar protingas altruizmas, numatantis racionalų išteklių paskirstymą save pajungiant bendrojo gėrio tikslui, būdingi inovatoriui. Altruistė tuo nesirūpina – ji tiesiog veikia čia ir dabar, naudodamasi primityviais jai prieinamais instrumentais baimei valdyti, bet ne rizikai ar galutiniam rezultatui, nes taip ji randa savo „sielos ramybę“ ir paskirtį visuomenėje – tai irgi tam tikra išgyvenimo pavojingos, determinuotai ydingos visuomenės sąlygomis.

Išvados

Socialinis pasitikėjimas, nors yra sutartinai vertinamas kaip naudingas išsivysčiusių demokratinių visuomenių socialinis resursas ir tyrinėjamas kaip svarbus politinės kultūros elementas, jau pačiame apibrėžime talpina nesuderinamas prieštaras, kurios siūlo iš esmės skirtingas jo kilmės bei pagrindų prieigas. Pasitikėjimą apibrėžiantys kaip racionalų pasirinkimą vertinant riziką ir naudą, socialinio pasitikėjimo pagrindus mato visų pirma kokybiškai savo darbą atliekančiose institucijose, kaip teisė ir jos užtikrinimas, kurios eliminuoja rizikas, arba tankiuose socialiniuose tinkluose ir organizacijose, kurios per savitarpiskumo normą sklandžiai užtikrina pasitikėjimo grąžą. Tuo tarpu vertybinio aiškinimo šalininkai, išryškinantys geros valios elementą (pasi)tikėjime generalizuotu kitu, nurodantį į kito moralės vertinimą ir/ar gebėjimą tapatintis su juo, koncentruojasi į egzistuojančias normas, stereotipus ir visuomenės polinkį grupotis palei joms jautrias skirtis, kurios graduoja visuomenės narius į skirtingo patikimumo kategorijas. Konceptualizuotai atskyrus racionalią ir moralistinę prieigas, bei išanalizavus jų siūlomas skirtingas logikas sudėtingai socialinio pasitikėjimo kilmei paaiškinti, šiame darbe siekta atsakyti į klausimą, kaip nuostata (ne)pasitikėti nepažįstamais žmonėmis yra formuluojama paties individo, tai yra kokiais įsitikinimais, stereotipais, normomis, patirtimis, interesais, skaičiavimais ar kitais kriterijais

remdamiesi žmonės priima nuostatą (ne)pasitikėti nepažįstamais žmonėmis. Iš teoriškai turtingo, daugiadimensio, tačiau prielaidų lygmenyje konfliktuojančio socialinio pasitikėjimo pagrindų problemos aiškinimo lauko išeita ten, kur jis prasideda: individo, sprendžiančio pasitikėjimo dilemą, nuostatų formacijos procesą. Pusiau struktūruoto interviu metu skirtingi individai buvo prašomi samprotauti, kaip elgtųsi skirtingose socialinėse situacijose, reikalaujančiose įvairaus lygmens ir pobūdžio pasitikėjimo žmonėmis, apie kuriuos jie turėjo minimalų kiekį arba jokios informacijos.

Interviu metu individo plėtotas naratyvas, atsižvelgiant į pačią socialinę interviu situaciją, kurioje jis save reprezentavo ir kūrė tam tikrą santykį, leido atsekti tridimensius nuostatų pasitikėjimo atžvilgiu rinkinius, kur nuomonė apie visuomenę ir/arba jos narius bei individo santykis su visuomene (suprantamas kaip individo gyvenimo ir aplinkos kontrolės jausmas bei savo socialinės galios suvokimas) tarpusavyje vienas kitą sustiprindami ir sąveikaudami su individo identitetu formavo nuostatą pasitikėjimo atžvilgiu. Ši nuostata apibrėžta kaip tikslas, kuriam individas visuomenėje steigia ir naudoja pasitikėjimą pagal savo sampratą ir jam prieinamą logiką.

Šie trys komponentai leido išskirti 4 idealiuosius tipus, apibūdinančius skirtingų nuostatų pasitikėjimo atžvilgiu turėtojus.

Inovatorius tiki žmonių polinkiu į gerumą ir visuomenės progresu, nors tuo pačiu yra socialinis kritikas ir programuoja aukštus moralinius standartus savo visuomenei. prigimties yra imlūs pasitikėjimo kultūrai, o visuomenė užprogramuota progresui, ypač stipriai savo socialine galia tikintis inovatorius kelia imperatyvą įsitraukti į pasitikėjimo dilemas ir socialinę veiklą siekiant bendrojo gėrio, kurio vienas iš komponentų jo giliu įsitikinimu yra pats pasitikėjimas. Inovatoriui rūpi konkrečios pasitikėjimo dilemos rezultatas ta prasme, kad iš jos abi pusės išeitų įsitikinusios, jog verta būti patikimu ir verta pasitikėti. Taip jis skatina rinkos imlumą savo inovacijai – pasitikėjimo diegimui. Tad inovatorius negali leisti, kad kažkas išnaudotų jo pasitikėjimą ne vien dėl savaugos ar kaštų (jis pasižymi vidutiniu socioekonominiu statusu, tad turi ir ribotus išteklius), bet ir dėl to, kad pasitikėjimo išnaudojimas neleistų pasiekti esminio pasitikėjimo kultūros kūrimo tikslo. Dėl to jis generuoja racionalius mechanizmus rizikai valdyti bei siekia perprasti nepažįstamo patikėtinio moralę ir tikslus. Nors ir smerkia pasitikėjimo išnaudotojus ir demonizuoja kai kurias visuomenės grupes, o taip pat tuos, kurie pasižymi priešingomis vertybėmis, inovatorius nuolatos plečia savo moralinę bendruomenę savanoriaudamas tokioms bendruomenėms, kurios labiausiai skiriasi nuo jo paties, bei skelbdamas socialiai angažuotas žinutes ir taip verbuodamas potencialius inovatorius.

Laimėtojas yra patenkintas savo padėtimi ir esama visuomenės būkle. Jis taip pat pasižymi aukšta savo gyvenimo kontrole, pasitikėjimu savo galia socialiniame santykių, ypač išlavintu

gebėjimu naudotis teisiniais ar kitokiais socialinės organizacijos instrumentais. Jis pasižymi racionalių tikimybės susidurti su jį galinčiu išnaudoti patikėtiniu skaičiavimu – ši, turint omenyje jo aukštą socioekonominį statusą ir aukštus įgūdžius suvaldyti pasitikėjimo dilemas taip, kad nenukentėtų arba jas išnaudotų, yra žema. Tai jam leidžia teigti, kad žmonėmis pasitiki, o dauguma žmonių yra geri. Laimėtojo taikoma nuostata pasitikėjimo atžvilgiu daugiausia remiasi į jį tenkinančios asmeninės ir institucinės visuomenės būklės apsaugojimą ar palaikymą: laimėtojas įsitraukia į pasitikėjimo dilemas tada, kai gali valdyti riziką, kaštai yra minimalūs arba nauda jam asmeniškai aktuali, ir preferuodamas teisinių institutų įtraukimą į dilemos suvaldymą. Moralinės pareigos pasitikėti nejaučia, nors gali padėti, nes tai jam nėra reikšmingi kaštai, bei priimti pagalbą, nes net tada geba išlikti situacijos kontrolieriumi.

Kovotojas. Visuomenė kovotojui yra laukas, kupinas individualių susidūrimų ir pasitikėjimo dilemų, lydimų rizikos, nes jo dalyviai siekia naudoti sau. Tačiau savanaudiško elgesio modelio laikymas norma, arba sėkmės taisykle visuomenėje, išlaisvina kovotoją pačiam išnaudoti socialines situacijas ir taip siekti aukštesnio statuso visuomenėje. Jo identitetas paremtas sėkmės istorijos, svajonės siekiu, sutampantis su pakankamai žemu socialiniu statusu, bet pastangomis jį pakeisti, kovoti už save, būti savo likimo kalviu. Kad įsitrauktų į pasitikėjimo dilemą, kovotojas turi matyti galimą naudą, ir jausti tą situaciją kontroliuojantis, t.y. pats apibrėžti rizikos kiekį, kurį prisiima ir valdo tam tikru būdu. Tam geriausiai pasitarnauja tiesioginės atskaitomybės principas, kurį jis preferuoja įvesti ir kontroliuoti pats, steigdamas savitarpio principą daugkartiniame lošime. Teisiniais institutais ar netgi duotais tinklais jis linkęs remtis daugiau epizodiškai, pakreipti juos savo naudai, apeiti ar išnaudoti, priklausomai nuo konkrečios situacijos. Pagrindinis principas, kuriuo remiasi kovotojas sprenddamas įsitraukti ar pasitraukti iš daugkartinio lošimo pasitikėjimo dilemų, yra principas „akis už akį, dantis už dantį“.

Išgyventojo nuostatos visuomenės atžvilgiu charakterizuojamos baimės, pavojaus nuojaautos. Visuomenė jo vaizdinyje yra sudėtinga ir pavojinga, jose vyraujančios vertybės ir elgesio modeliai rodo jos regresą. Net prisiversdamas blaiviai vertinti, jog pavojų galinčių sukelti žmonių nėra dauguma, galimos netinkamo susidūrimo pasekmės atrodo tokios fatališkos, kad jis įsitikinęs, jog atsargumas, rėmimasis savimi arba kitais mediatoriais tarp savęs ir visuomenės, atsiribojimas nuo jos ir kartu pasitikėjimo dilemų yra svarbios išgyvenimo strategijos, jeigu ne vertybės savaime, rodančios išmintingumą. Ne moraliniai įsitikinimai ar racionalių rizikos įvertinimas ir suvaldymas motyvuoja išgyventojo nuostatą pasitikėjimo klausimu, o baimė ir įtarumas. Pasyvus reakcingumas yra antroji strategija po atsiribojimo, apibūdinanti išgyventojo santykį su visuomene, kurią jis nesijaučia galintis ne tik paveikti ar kontroliuoti, bet net ir iki galo perprasti. Todėl į pasitikėjimo

dilemas išgyventojas dažniau yra įtraukiamas, o ne nusprendžia įsitraukti pats, taigi menkai jas valdo, reaguoja kaip į primestas ir su įtarumu, kas tampa jo pasitikėjimo spąstais: sėkmės atveju jis nesijaučia įgalintas – o nesėkmė tik užtvirtina turėtas pradines nuostatas. Pats išgyventojas pasitikėjimą kuria ir naudoja pagalbos forma ir tik tada, kai jaučiasi saugus, tam, kad padėtų nesaugioje padėtyje atsidūrusiam kitam išgyventojui, kurį užjaučia.

Altruistė yra išgyventojos potipis. Ši išgyventoja, turėdama panašų pavojingos, nepažinios ir jai neatliepios visuomenės vaizdinį, pasižymi ypač stipria nuostata padėti kitam. Visuomenė yra nedėkinga vieta gyventi, gyvenimas yra kupinas neužtikrintumo, tad solidarumas su kitais išgyventojais yra būdas kovoti su beprasmybe ir neviltimi. Kažkuriuo laipsniu ši nuostata būdinga visiems išgyventojams, tačiau altruistė angažuota *universalio* pagalbos principu (taip nekeldama klausimų dėl priklausymo partikuliaristinei bendruomenei). Ši strategija jai garantuoja tam tikrą identitetą. Altruistė reprezentuoja save kaip padedančią net sunkiomis sąlygomis, nesitikinčią gražos, nors tuo pačiu komunikuoja žinutę apie sugedusius žmones, kurie jos pasitikėjimo dažniausiai nepateisina, taip tarsi pasilikdama teisę atsiskaityti su visuomene bent jau per asmeninį naratyvą.

Kaip parodė informantų konstruoti naratyvai ir pagal juos išskirtos tipologijos, *įsitikinimas* apie žmonių prigimtį ir elgseną, bei visuomenę kaip tokią – ji sugedusi ar progresyvi, joje dominuoja vertybiškai, instituciškai moderuoti gerų žmonių interesai ar savanaudiškų ir neprognozuojamų individų kova – formuoja pasitikėtojo sąmonėje tam tikrą vaizdinį, lemiantį pirminę nuostatą, koku būdu vertinti vien pasitikėjimo dilemos *galimybę*, išreikštą moraline taisykle (inovatorius), emociniu impulsu (išgyventojas), moralinės taisyklės ir emocinio impulso kombinacija (altruistė), ar racionalios (instituciškai moderuotos) logikos priėmimo būdu (kovotojas (laimėtojas)). Netgi nuostata vertinti pasitikėjimo dilemas iš racionalios kaštų ir naudos perspektyvos *yra vertybinė*, ir jai pateisinti individas kuria naratyvą, kuriame konstruoja savo vertybes, kartu (laimėtojui tai – pareiga įsitikinti ir užsitikrinti, kovotojui – savanaudiškumas, jo naratyve tampantis atsakomybės už save prisiėmimu). Tik po to individas imasi tam tikros logikos įdarbinimo rizikai (baimei) valdyti, kuri dažniausiai yra kombinuota: pasitelkiant tiek racionalų situacijos modifikavimą, pavyzdžiui, kaštų minimizavimą, spontanišką atskaitomybės instituto steigimą, tiek ir stereotipinį vertinimą, institucinius mechanizmus, ir t.t. Taigi nė viena pasitikėjimą aiškinanti logika nėra pakankama. Racionali hardiniška mokykla priima prielaidą, kad individai yra racionalūs, svarstydami, ar įsitraukti į pasitikėjimo dilemą, jie rūpinasi savo interesais ir nauda, moralistinė uslaneriška – kad jie skirstosi į grynai vertybines bendruomenes, kuriose veikia iš impulso ar taisyklės pasitikėti tuo, kurį priima kaip savą. Tačiau individai nėra nei racionalūs, nei iracionalūs. Jie yra visuomenėje socializuotos būtybės, gyvenančios tam tikromis sąlygomis, tad

formuoja tiek vertybines nuostatas, tiek laikosi strategijų, kurios leistų pasiekti savo tikslų, ad-hoc būdu naudodami įvairias pasitikėjimo rizikos (baimės) valdymo strategijas, o naudodami tam tikras strategijas, jaučia poreikį suteikti joms vertę. Uslanerio ir kitų daroma skirtis tarp moralisto ir stratego iš tiesų nėra tokia ryški ir nesuderinama.

Paradoksaliai pirmajam kriterijui, tam tikra nuostata pasitikėjimo ar net visuomenės atžvilgiu nėra *laisvas* pasirinkimas. Tai individo pozicijoje susikirtusių sociokultūrinių-socioekonominių aplinkybių visuma, kurioje jis užima iš kurios jis bando „išgauti prasmę“ ir drauge išgyventi – ne veltui vienas iš tipų yra vadinamas išgyventoju. Dėl to itin svarbus tipologijoje išskirtas socialinės galios jausmo konceptas. Tai, kiek užtikrintai ir išlavintai pasitikėtojas geba naudotis socialinės moderacijos mechanizmais, tiki savo galia keisti situacijas, o ypač – paveikti pačią visuomenę, formuoja ir jo santykį su visuomene, ir kiek bei koku būdu jis nusiteikęs dalyvauti pasitikėjimo dilemose. Išgyventojas nepasitikėjimas yra susijęs su visuomenės baime, kuri įsigali išgyvenant jos nevaldomumo ir nepažinumo vaizdą, jos neteisybes ir nelygybes, taip pat baimę susidūrus su socialinėmis dilemomis, kurių nemoka valdyti. Tuo tarpu inovatoriaus drąsus taisyklės pasitikėti kėlimas nebūtų įmanomas be jausmo, jog jis yra visuomenės lėmėjas ir keitėjas bei jausmo, kad gali tokias situacijas kontroliuoti. laimėtojas – kad jis visada geba optimaliai valdyti socialines dilemas ir iškavintai naudotis teisiniais įrankiais.

Socialinė galia, savo aplinkos ir gyvenimo kontrolė nėra per bendruomenes ir organizacijas generuojamas išteklius, kaip teigtų Putnamas. Iš tiesų jo teorija randa mažai atliepumo tyrimo rezultatuose: priklausantys įvairioms organizacijoms aktyviai jų neįtraukia į savo naratyvą kalbėdami apie visuomenę ir pasitikėjimą, o net ir įtraukdami, nebent pripažįsta, kad jaučia pareigą pagelbėti jų nariams. Kitaip yra su savanoryste, ypač angažuota veikti socialinių grupių, kurioms pasitikėtojas nepriklauso, gėrio labui, kas būdinga inovatoriams.

Įdomu tai, kad tyrimo rezultatai nutyli kokią nors valdymo institucijų reikšmę, praktiškai eliminuodami Rothsteino teoriją kaip bereikalingą. Visgi tai nebūtinai yra pasitikėjimo pagrindų nepaaiškinanti teorija, – tiesiog individams, kasdienybėje simuliuojantiems dilemas, saugumas ir valdymo institucijos nėra tokios svarbios.

Veikia jau socioekonominės-sociokultūrinės charakteristikos moderuoja tokių institutų kaip statusas, leidžiantis derėtis dėl pasitikėjimo dilemos sąlygų, prieinamumą. Tačiau tai nėra vienareikšmis santykis tarp pajamų ir socialinės galios: čia įsiterpia identitetas, vertybės, sisteminės nelygybės patirtys ir kt. Menkesnis priklausymo šalies bendruomenei jausmas, nulemtas sociokultūrinių ir socioekonominių sanklodų išsiskyrimo, gali nukirsti santykį su visuomene, tarsi „išmesti“ pasitikėtoją iš tos bendruomenės, kuri įgyvendina progreso naratyvą, neįtalpinantį

individo gyvenamos realybės (išgyventojas). Tai svarbus Uslanerio praplėtimas: ne tik savo gyvenimo kontrolė, bet ir jausmas, kad gali paveikti visuomenę, ne tik savo visuomenės priėmimas, bet ir ją simbolizuojančios pastangos tave priimti yra svarbios pasitikėjimui.

Galiausiai, tyrimo rezultatai suaktualino paties pasitikėjimo apibrėžimą, kas yra svarbu ateities tyrimams. Akivaizdu, kad kiekvienas individas, paklaustas klasikinio kiekybinių apklausų pasitikėjimo klausimo, atsako pagal skirtingą supratimą (laimėtojo pasitikėjimas yra užsitikrinimas, kai išgyventojas – lošimas iš baimės/saugumas, inovatoriaus – moralinė vertybė ir socialinės galios išraiška, kovotojo – resursas išnaudojimui, altruistės – savanoriškai kito išnaudojimui steigiamas resursas). Šie rezultatai taip pat verčia suabejoti, ar žmogus gali būti nepasitikintis – iš tikrųjų klausimas yra, kokia nuostata remdamasis, kokiam tikslui, kokiose situacijose individas steigia ir naudoja pasitikėjimą, kada, kodėl ir į kokį pasitikėjimo santykį įsitraukia.

Taigi šis tyrimas, išėjęs iš tikslų ir logiškų skirtingų mokyklų prieigų, naratyvinėse analizėse rado savitas ir tiek individų vertybinei nuostatai, tiek su ja susijusiai socioekonominėi ir sociokultūrinei individų pozicijai jautresnes pasitikėjimo pusiausvyras. Individų naratyvizuojama nuostata pasitikėti priklauso nuo turimo visuomenės ir jos narių vaizdinio bei socialinės galios jį keisti jausmu, taip pat prieinamais resursais kontroliuoti savo gyvenimą bei socialines situacijas, kas lemia tam tikrą identitetą ir tam tikras strategijas bei nuostatas pasitikėjimo atžvilgiu.

Norint atsakyti į klausimą, kaip dauginti pasitikėjimo resurso visuomenėje, viena vertus, reikėtų susirūpinti visuomenės vaizdinio, klestinčio joje gyvenančių individų sąmonėje, kilme, ko šis tyrimas negalėjo apimti – ir, kita vertus, plėtoti socialinės galios kaip reikalingo asmeninio resurso santykyje su visuomene svarbai – kartu, išplečiant jį už generalizuoto pasitikėjimo visai visuomenei neteikiančių organizacijų skatinimo ribų. Trečia, reikėtų atkreipti dėmesį, kokioms strategijoms visuomenėje yra naudojamas pasitikėjimas bei kurio pasitikėjimo norėtų dauginti. Iš tiesų, kelianti nerimą tendencija yra pasitikėjimo išnaudojimas savo socioekonominėms, sociokultūrinėms pozicijoms ginti, kas galimai signalizuoja nelygybės efektus socialiniams individų santykiams, tačiau šis darbas gali tik nurodyti tokią tyrimo nišą.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

1. Almond, Gabriel ir Sidney Verba. *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press, 1963
2. Gaidytė, Teodora, *Explaining political participation in mature and post-communist democracies: why social trust matters?* Amsterdam: Vrije Universiteit, 2015.
3. Gambetta, Diego, „Can we trust trust?“ Kn. Diego Gambetta (sud.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Blackwell, 1988, 213-237
4. Hardin, Russell, *Trust and Trustworthiness*. New York: Russell Sage Foundation, 2002

5. Hardin, Russell, "The street-level epistemology of trust". *Politics and Society*, 21 (4), 1993, 505–529.
6. Inglehart, Ronald, "The Renaissance of Political Culture". *The American Political Science Review*, 82(4)1988;
7. Krupavičius, Algis. „Refleksijos arba Lietuva Europos socialinio tyrimo akimis“ DELFI, 2018 m. kovo 2 d. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/algis-krupavicius-refleksijos-arba-lietuva-europos-socialinio-tyrimo-akimis.d?id=77284403> [Žiūrėta 2019-03-31]
8. Kvale, Steinar, *InterViews : an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage, 1996
9. LRT Televizija, „Anapus čia ir dabar. Nenuoseklios vertybės: Rūta Žiliukaitė, sociologė“. 2019-03-21<<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013715617/anapus-cia-ir-dabar-nenuoseklios-vertybes-ruta-ziliukaite-sociologe>> [Žiūrėta 2019-03-31]
10. Marlowe, Justin "Book Review: Eric M. Uslaner. The Moral Foundations of Trust. Cambridge University Press, 2002". *Administrative Theory & Praxis*, 25(1), 2003, 149-153.
11. Mishler, William, "Book reviews: Eric Uslaner, The Moral Foundations of Trust. New York: Cambridge University Press, 2002. 298 pages, hardback and paperback". *Journal of Public Policy*, 22(3), 2002
12. Putnam, Robert D., *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster, 2000
13. Putnam, Robert D., *Kad Demokratija Veiktų: Pilietinės Tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*. Vilnius: Margi Raštai, 2001
14. Riessman, Catherine Kohler, *Narrative Analysis*. Newbury Park: Sage Publications, 1993
15. Rothstein, Bo, *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press, 2011
16. Rothstein, Bo, „Trust, Social Dilemmas and Collective Memories“. *Journal of Theoretical Politics*, 12(4), 2000, 477-501
17. Rothstein, Bo ir Eric M. Uslaner, "All for All: Equality, Corruption, and Social Trust". *World Politics*, 58 (1), spalio, 2005
18. Seligman, Adam B., *The Problem of Trust*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1997
19. Sztompka, Piotr, *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge University Press, 1999
20. Uslaner, Eric M., *Corruption, Inequality, and the Rule of Law: The Bulging Pocket Makes the Easy Life*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008
21. Uslaner, Eric M., *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002
22. Uslaner, Eric M., "The Moral Foundations of Trust". Paskaitos medžiaga. Paruošta simpoziumui "Trust in the Knowledge Society", University of Jyväskylä, Jyväskylä, Suomija, 2002; prezentacijoms Nuffield koledže, Oxford University, 2003; Haifa University, 2003; McGill University, 2005
23. Uslaner, Eric M., "Where You Stand Depends upon Where Your Grandparents Sat: The Inheritability of Generalized Trust". *The Public Opinion Quarterly*, 72(4), 2008, 725-740
24. Yamagishi, Toshio & Midori Yamagishi, "Trust and commitment in the United States and Japan". *Motivation and Emotion*, 18 (2), 1994, 129–166

25. Žiliukaitė, Rūta ir Ainė Ramonaitė, „Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas“ Kn. Rūta Žiliukaitė et al. *Neatrasta Galia : Lietuvos Pilietinės Visuomenės žemėlapis*. Vilnius: Versus Aureus, 2006
26. Žiliukaitė, Rūta “Anatomy of generalized trust: the Lithuanian case” Kn. Stanislovas Juknevičius (sud.), *Post-Communist Lithuanian Society*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005

Summary

Social trust being widely accepted as a valuable resource of the societies and broadly studied by a number of theorists as well as researchers in a quantitative field still poses a riddle how it is build and maintained. This research paper aims to bring the issue where it starts – to the very center of the formation of the notion to trust or distrust one’s fellow yet unknown society members. A careful and coherent narrative analysis of the individuals’ answers provided during the lengthy interviews based on simulations of different social dilemmas brings a new perspective to the theory of the foundations of social trust. It is neither institutionally nor organisationally based, nor made as a rational gamble or a moral choice. In a paper it is closely analysed how the judgement of the morality and capacity to progress/tendency to regress of one’s society intermingles with a different level of social efficacy, here argued to be the belief of ones’s ability to make an impact in a society and take a responsibility for its future, and ability to control arising social situations. It is argued that one’s understanding of trust, its building and maintaining strategy compound of these two components, intermingling and reinforcing each other. The different sets of these thhree variables offer a new typology of the (dis)trusters. Four types and one sub-type are found. First, an innovator, who is highly engaged in a societal affairs and believes one can make a difference to be a part of the progress of the society, thinks society just needs a push from individuals aware of its need for a trust culture. The innovator follows one’s imperative to trust others for the social good, and especially to stimulate the skill in a society to be generous of trust. But he could not let one exploit him because his mission is to create a culture of trustful and moral community so that he employs numerous rational techniques to avoid the risks. Second, a winner. This type poses a high socioeconomic status in a society and is satisfied with a current state of both the society and his life. Thus, he is not socially or morally motivated to trust others and skillfully manages the upcoming dilemmas to make them be in an optimum where the fullfillment of the trust and the benefit is guaranteed, mainly by legal institutions, so he maintains a state of control. Third, a fighter, struggling to get ot of his strata and lower socioeconomic position, and building his view of the society as a game field where the ones who look for themselves win. He is wary with the view of solidarity, and narrates his own identity around a dream or success story. To make this happen, he is eager to build ties based on reciprocity, because social capital is what

leads one to success. Fourth, a survivor. This type is deeply fearful of the society which is flawed and dominated by the visions of dangers and threats in his mind. This narrative is only accumulated by reactionist strategy in social dilemmas which makes him disempowered. Even if only some people are dangerous, the society members could be exploited by evil forces, so that it is better to distance oneself to the safe zones such as himself (a survivor does not ask for the help), paid services and organisations, then family and a close circle of friends where these social dilemmas do not exist. He only acts to help for the stranger who is also struggling through the life as he does and generates a sense of compassion. This type has a subgroup – altruist – who is fearful and sceptic of the society but still helps *every time* one meets the one who is in need for help. This typology helps to explain how individuals themselves construct their views on society and their relation to it what is then followed by different strategies they use in social dilemmas.

Priedai

Priedas nr 1. Interviu klausimynas

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?
– Ar buvo kokia nors patirtis, kuri nulėmė tokį jūsų požiūrį?
– Kokią turėjote paskutinę situaciją, kai teko turėti reikalą su nepažįstamu žmogumi? Gal galėtumėte prisiminti, koks tai buvo reikalas, dėl ko turėjote susitarti su nepažįstamu žmogumi ir pasitikėti, kad jis kažką padarys (ar nepadarys)? Kodėl nusprendėte juo/ja/jais/jomis pasitikėti?

2 dalis: simuliaciniai klausimai

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą? Nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte? Į ką kreiptumėtės pagalbos?

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

– Žmogus prašo paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sako jums grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį (ten jo kažkas lauks). Kaip elgtumėtės?

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasiklausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

– Į jūsų buto / namo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui (-ei) prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblių?

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės / gatvės apšvietimui sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės? Kodėl?

– Ar priimtumėte nepažįstamąjį į savo namus, jei jis pasibelstų sakydamas, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

– O jeigu tai būtų jūsų pažįstamo pažįstamas, ar tuomet padarytumėte tokią paslaugą?

– Ar dalyvaujate kokioje nors veikloje? (bendruomeninėje veikloje, pavyzdžiui, namo, vaiko mokyklos savivaldoje, specifiniame užsiėmime, klube, būrelyje.. profesinėje sąjungoje?)

[jeigu taip] Ar žinodamas, kad žmogus dalyvauja ten pat, jūs būtumėte linkęs jam padaryti paslaugą? Ar labiau juo pasitikėtumėte?

– Jums prireikė būti pavežėtam autostradoje. Ar bandytumėte keliauti autostopu? Kodėl?

– Į kokio žmogaus mašiną sėstumėte? Į kokio – atsisakytumėte sėsti?

Žymintis atsakymus į simuliacinius klausimus:

– Koks žmogus jums kelia pasitikėjimą? Nepasitikėjimą, įtarumą?

– Ar svarbu, kad tas žmogus būtų... lietuvis? Kalbantis lietuvių kalba? Katalikas? Išsilavinęs? Moteris? Vyras? Pasiturintis? Atvirkščiai?

– Ar svarbu, kad tas žmogus atitiktų kažkokiais vertybes, standartus? Kaip tai spręstumėte iš nepažįstamo žmogaus?

– Ar svarstote, kokia jo(s) moralė?

– Ar svarstote, kas jam/jai apsimoka/neapsimoka?

– Ar oficialios procedūros, teisinės garantijos jums leidžia labiau pasitikėti žmogumi?

– Ar pasitikite, kad teisingumas būtų atstatytas, laikantis teisinių procedūrų?

– Ar patikimesnis žmogus atrodo, kai yra linkęs eiti į kompromisus dėl taisyklių?

– Ar žinodamas, kad tai yra jūsų pažįstamo pažįstamas, jūs labiau pasitikite kitu žmogumi?

– Ar priklausote kokiai nors organizacijai?

– Ar dalyvaujate kokioje nors veikloje? (bendruomeninėje, specifiniame užsiėmime, klube, būrelyje..)

[jeigu taip] Ar žinodamas, kad žmogus dalyvauja ten pat, jūs būtumėte linkęs jam padaryti paslaugą? Pavyzdžiui, paskolinti pinigų/priimti jo pažįstamą nakvynei.

Ar labiau pasitiktumėte juo?

– Ar svarstote, kas kitam žmogui apsimoka?

– Kaip nusprendžiate, kad jam tai apsimoka? Ir pan.

– Kaip manote, kokių yra daugiau žmonių mūsų visuomenėje – patikimų ar nepatikimų?

– Ar jaučiatės saugiai [kasdieniame gyvenime/šioje visuomenėje/Lietuvoje]?

– Ar manote, kad gyvenimas Lietuvoje gerėja?

– Ar jums gyvenimas gerėja?

– Ar esate optimistas?

– Skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

Priedas nr. 2. Interviu transkripcijos

Transkribavimo taisyklės.

Visų interviu interviuotoja – tyrėja. Jos kalba išskiriama pradedant brūkšniu „–“ arba „U:“ naujoje eilutėje. Tyrėjo kalba pradedama iš naujos eilutės be jokio žymimojo ženklo. Šifruojant laikytasi principo kalbą palikti originalią, ji netaisyta. Kad šifruotė atspindėtų kalbėjimo situaciją, reikalingą pagal apsibrėžtus metodinius ir analizės tikslus (žr. skyrius *Metodas* ir *Tyrimo rezultatų analizė*) žymimos pastabos. Interviuotojos pastabos apie tyrėjo paraverbalinę kalbą (juokas, atsidusimas ir pan.), verbalinės kalbos prasmę papildančią intonaciją (imituoja kito žmogaus žodžius, sarkastiškai pabrėžia, pabrėžia, kalba įsijautęs ir pan.), minimalią neverbalinę kalbą, kuri yra verbalinės kalbos pakaitalas ar esminis, intensyvus papildinys (linkteli, rodo į kokią nors daiktą, intensyviai žvelgia į akis) bei kuriamą santykį (nutraukia, kalba pamokančiai ir pan.) žymimos laužtiniuose skliaustuose [...], pastabos apie papildomas aplinkybes, trikdžius arba neaiškiai išreikštos minties interpretuojama žodinė reikšmė [... – U.L.].

Informantų prašoma bendrų sociodemografinių duomenų (žr. *Priedą nr. 3*). Pastebėjus, kad informantai mieliau atskleidžia šiuos duomenis po interviu, dauguma atvejų ir laikytasi šios tvarkos, duomenys pildomi po pokalbio ir išjungus diktofoną). Jeigu informantas anketos pildymo metu arba

po jos užpildymo dar nenorėjo baigti interviu, ką nors sugalvojo, įsidrąsino pasakyti ar jautė poreikį užtvirtinti, reziumuoti pasakytas mintis, buvo vėl įjungiamas diktofonas ir fiksuojamas spontaniškas naratyvo-pokalbio pratęsimas (tokių interviu transkripcijų pabaigoje yra skyrelis *Papildymas*).

Informantė nr. 1: studentė, 22 m.

Interviu data: 2019-02-26

– Kaip manai, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Manau, jog galima.

– Kodėl?

Labai priklauso, kas yra tie žmonės. Jei tavo aplinkos žmonės, tai natūralu, kad augdamas, būdamas [su jais] tu jais pasitikėsi. Gal kyla klausimas, ar reikia pasitikėti svetimais žmonėmis.

– Taip.

Ir kuomet reikia jais pasitikėti.

– Jeigu tu matai nepažįstamą žmogų, ar jis tau kelia pasitikėjimą, ar ne?

Man atrodo, kad pasitikėjimas turi kilti iš saugumo jausmo. Jei atsiranda saugumo jausmas, tai tu tuo žmogum pasitiki. Jei jis yra svetimas, tu vis tiek turi pabendrauti su juo, pabūti, kad atsirastų tas natūralus pasitikėjimas. Nebūtinai dviprasmiškas..ne iš abiejų pusių, bet bent jau kad tu pasitikėtum.

– Ar prisimeni kokią nors paskutinę situaciją, kai turėjai kokį nors bendrą reikalą su nepažįstamu žmogum?

[pauzė, įkvėpimas, džiaugsmas prisiminus] Tai va, kad mes su draugais planuojam vykti prie jūros trumpų atostogų, ir reikia susirasti pavežėją, transporto kažkokią priemonę. Parašiau į feisbuko grupę „vežu-pavežu“, kuri seniai yra sukurta, turi daug like'ų, diskusijų, ten vyksta visokie susirašinėjimai dėl pavežimo paslaugų, atrodo gan patikima, bet tiesiog kai man atrasė vienas vaikinai, tai nuoširdžiai, nu natūraliai aš pamačius jo profilio nuotrauką, supratau, kad aš tokiu žmogum negaliu pasitikėti.

– O kas toje nuotraukoje buvo?

Nu jo nuotrauka buvo visiškai tamsi, ten matosi vos veidas, sunku įžiūrėti ir išvis suprasti...nu tiesiog neturi absoliučiai jokio suvokimo, kas tas žmogus gali būti. Tai vis tiek turi būti kažkoks pasitikėjimas. Bet čia gali būti labai daug skirtingų aiškinimų. Tai nežinau, tai gali būti dėl to gal, kad tai vyras, gal dėl to kad jis atrodo, nežinau, kitokios tautybės, tai yra daug visokių aiškinimų... ne vien svetimo pasitikėjimas.

– o koks žmogus tau kelia pasitikėjimą?

dabar turėčiau nupiešti jo portretą?

– gal prisimeni kokį kitą atvejį, kai sutikai kitą žmogų, kai tau norėjosi pasitikėti ir jauteisi saugi?

kas tada įeina į tą pasitikėjimo apibrėžimą.. Jei mane užkalbina troleibuse moteris, pasiklausianti, ar jina važiuoja tinkama linkme, ir aš jai atsakau, ir paskui mes persimetam pora sakinių, kokia graži diena, ar kaip čia viskas smagu, tai gal tada ir pasitiki, bet tada klausimas, apie kokį pasitikėjimą mes kalbam. Ar tai užtenka, kad mes su tavim pasikalbam dvi minutes, ir tu man atrodai normalus, ar mes einam į kažkokią gilesnę erdvę.

– na gerai, o jei tu atsidurtum austradoje ir tau reiktų, kad kažkas pavežėtų. Ar bandytum keliauti autostopu?

Ne.

– Kodėl?

ne tik mūsų visuomenėje, absoliučiai globalioje visuomenėje, jeigu galima taip išsireikšti, girdim daug visokių įvykių, nelaimingų įvykių, kažkokių blogų patirčių, kurios gali įvykti, jeigu merginos arba vaikinai, nepriklausomai, keliauja autostopu.

– ką esi girdėjusi, kas atsitiko?

nu pavyzdžiui, iš mano artimos aplinkos buvo žmonės, kurie keliavo į Italiją, buvo mergina ir vaikinai. Tiesiog, ne tai kad jiems kažkas labai atsitiko, jų neišprievartavo ar kažką, bet nu tiesiog, nejaukumas, nežinau, kelis kartus pasakojo, kad greičio viršijimas, nelabai gražus bendravimas tarpusavy, jeigu buvo dar ne tik pakeleiviai kuriuos paėmė, bet žmonės, kurie buvo mašinoje prieš tai, važiavo kaip keleiviai, draugas gal ar kažkas vairuotojo. Ginčai, barniai, lenktyniavimai

autostradoj...Bijau sumeluot, bet mano kažkokia ne nepažįstama, bet tiesiog iš kažkokio rato draugų pasakojo, kad net yra bėgusi ir bandžiusi laisvintis iš mašinos, būdama pakeleivė.

– Lietuvoje ar kažkur užsieny?

man atrodo, kad užsieny. Bet tai fakto nekeičia.

– o tu pati esi bandžiusi keliauti autostopu?

ne. Aš bandau save įstatyti į tokią situaciją, kad man tuo nereikėtų naudotis.

– o jei prireiktų, į kokio žmogaus mašiną sėstum?

[pauzė, įkvepia, iškvepia] na .. tada atrodo čia kyla visiškai kitokie kriterijai žmogaus.. aš nebandau kažkaip išskirti lyties, bet tas žmogus tą akimirką turėtų tau atrodyt, nežinau, šypsotis, tave užkalbinti, gal jo mašinoj jau sėdėtų kažkas tai.. Nu bet vis tiek aš visada galvočiau kad...nu gali ten sėdėt moteris ir vyras, ir jie vis tiek turėtų kažkokių ketinimų. Nu aš turiu toki.

– jei jie tave užkalbintų..

nu aš vis tiek turiu savo sąmonę tą, kad kažkas gali už to slypėti. Man atrodo, kad tai yra suformuotas tiesiog dalykas.

– gerai, kita situacija. Vėlyvą vakarą pasiklydai mieste, kuriame pirmą kartą lankaisi. Esi atokiau nuo centro, nežinai, kaip grįžti. Tavo telefonas išsikrovęs. Ką darytum?

o, čia tokios drastinės, krizinės situacijos. Tikriausiai pamatyčiau žmogų.. arba nueičiau į kokią nors kavinę, piceriją, barą, ir paprašyčiau kokio nors barmeno, ar galima pasinaudoti jo telefonu, arba tiesiog paaiškinčiau situaciją ir jis, tarkim, galėtų man paskolinti pakrovėją, galėčiau tiesiog pasikrauti ir man nieko nereikėtų net prašyti pagalbos. Bet tokioj situacijoj žinant save, tai turbūt nekraučiau telefono, pradėčiau isterikuot, tiesiog paprašyčiau kad man duotų kažkas paskambinti, ar tiesiog paaiškinti, kaip aš galėčiau parsirasti į savo tašką.

– ir jeigu nebūtų jokios kavinės ar kitos įstaigos, klaustum kažkokio žmogaus.

taip.

– kaip išsirinktum, kieno klausti pagalbos?

pirmo, kurį sutikčiau, to ir paklausčiau.

– net jeigu jis būtų panašus į tą žmogų, su kuriuo nenorėjai važiuoti?

bet tai yra dvi skirtingos situacijos. Autostradoj yra tikimybė, kad gali sustoti viena mašina iš dešimties. Nes tai yra... ir mūsų bent jau visuomenėje – mūsų, tikrai, Lietuvoj yra suformuota, kad, nu, nežinau, mano mama per tiek metų kiek aš esu su ja važinėjus, niekada nėra paėmus žmogaus. Ir mano, ir kitų pažįstamų, nu nes arba susidaro tokia padėtis kad nėra vietos arba mes tiesiog važiuojam nu ir važiuojam. Tai tavo tikimybė, man atrodo, autostradoje mažesnė būtų, kad sustotų mašina ir tave paimtų, negu tu mieste sutiktum kažką tai. Tai aš manau, jeigu jau aš mieste sutikčiau kažką kas vaikšto, tai aš tiesiog turėčiau didesnę kažkokią tai pasirinkimų galimybių...

– ta prasme, kad tu rinkumeisi.

Aš turėčiau didesnę pasirinkimą, man atrodo mieste būtų nesvarbu, ką aš sutikčiau, aš vis tiek kažką sutikčiau ir to paklausčiau. Tiesiog jausčiausi saugesnė, kad nebūčiau kažkokioj žinai..nu vat mašinoj ar ... Man atrodo, kad aš turėčiau daugiau erdvės veikti. Jeigu kas. Nu bet matai, viskas remiasi į tą saugumą.

– Jaustumeisi nesaugi, nes..

nesaugiau jausčiausi mašinoj, negu kažkokiam svetimam mieste.

– Stovi priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negali panešti. Skubi į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtum nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

taip.

– nesvarbu, kokio?

nesvarbu, kokio. [pauzė]. Nu tai.. gerai, nu tai kas tuose ryšuluose...

– Nešuluose yra tavo svarbiausi daiktai ir pinigų.

[pauzė] nežinau, šiaip visai jaučiuosi stipri ir kad daug galėčiau pati pasinešti [juokiasi]. Bet jeigu jau būtų labai kritinė situacija, manau, kad jo...

– na, tarkime, tu kraustaisi, ar buvai ilgam išvažiavusi...

nu tai va, tai čia nuo daugelio kitokių aplinkybių, gal aš susineščiau visus daiktus...arba kažkaip..

– tai ar pati bandytum išspręsti ar...?

galbūt bandyčiau pati išspręst.

– ir jeigu tau šypsodamasis ateitų kažkoks žmogus ir siūlytų pagalbą, tu sakytum: ne, ačiū? nu tai va, čia vyksta analizė, reikia žiūrėt, koks tas žmogus ateina.

– koks, pavyzdžiui?

nu gerai, ateitų, nežinau, jaunas, jaunikaitis, [kikena], sportiškas, sakytų, labas, aš tau padėsiu, nu tai taip. Ateitų moteris, irgi. Bet jeigu ateitų pavyzdžiui koks nors, nežinau, atrodantis.. apdriskęs, dar kažkoks..nežinau.. Kartais atrodo kad matai iš žmogaus veido, ką jis galėtų padaryt. Nežinau, iš jo bendravimo, jo kalbėsenos, iš jo kūno kalbos.. Tai galbūt tokiam ir neduočiau.

– iš visų šitų dalykų, ką tu bandai atspėti apie žmogų?

nu tai šitoj situacijoje, ar jis mano šitų ryšulių nepaims ir nepabėgs nuo manęs. Tai ne tik kad aš į autobusą nespėsiu, tai dar ir tą turėsiu vyti ir savo kitus krepšius palikt.

– ar tu mąstai apie jo tam tikras vertybes?

[ilga pauzė]

– ar jis turi kažkokią moralę?

ne.

– ar tu mąstai apie tai, kas jam apsimoka?

aha. Bet gal.. Nors ne, jeigu mąstai, kas jam apsimoka, tai irgi turėtų remtis į kažkokias moralės normas. Ar jam apsimoka tiesiog padėti ir būti moraliai teisingam, ar tiesiog sau tarkim vat pasigerint vakarą ten pardavus mano kažkokius daiktus, kompiuterį va pavyzdžiui. Bet irgi tai priklauso kokius tu daiktus duosi, gal ten bus tik pagalvės, ir bėgtų su tom pagalvėm mano iš IKEAos. [kikena]

– reiškia, tu bandai atspėti jo socialinį statusą?

greičiau jo.

– greičiau negu kad jo moralę?

uhm.

– nes manai, kad moralė nėra tiek svarbi, ar kad manai, kad jos neįmanoma atspėti?

manau, kad per tokį trumpą laiką kalbant, ar tu padėsi panešt mano daiktus, moralės tu nelabai gali suprasti, kokia ji yra.

– žmogus, tarkim, gali būti apdriskęs, bet atrodyti..

nu tai kiek tada laiko reikia, kad tai suprastum?

– na, tu sakai, kad iš veido tai gali suprasti.

tu gali gal tiktais nuspėti, labai tvirtas žodis būtų suprasti. Tu gali tiktais nuspėti.

– tai jeigu vargingai atrodantis žmogus su tavim elgtųsi maloniai, šypsotųsi, ir keltų bendrai toki...

na čia tiesiog tokios kaip sociumo normos atrodo. Na tu kai mane vartai, aš ir pasimečiau. Aš nemanau, kad žmogus yra blogas, jeigu jis...[staiga prisimena:] Aš net turėjau tokių situacijų, kai žmogus atidavė mano daiktus. [surimtėjęs tonas]

– gal gali papasakoti?

Aš buvau ketvirtoj klasėj, ką tik grįžus iš Šveicarijos, mes ruošėmės pas močiutę ir mano mama sukrovė visokių ten lauktuvių, visko tokį didelį maišą. Ir man pasakė: išnešk šiukšles. O aš net nepažiūrėjau kas tam maiše. Tik pažiūrėjau, o, mineralinio butelis, kodėl mama jį išmeta? Bet nesigilinau, nu nes vasara buvo. Ir išnešiau su viskuo, nu nežinau, už kokius 200 litų [akcentuoja] maisto ten buvo. Ir aš padėjau – aš jo net neikėliau į konteinerį – aš jį tiesiog padėjau. Dar ten vaikščiojo toks žmogus prie konteinerių, aš net nežinau, nu gal jis turi kažkokį socialinį būstą, bet nu jei jis renka iš konteinerių, tai jau kažką mum imponuot turėtų. Ir tu įsivaizduoji, jis išsitraukė tiktais mineralinį ir visą tą maistą paliko. Ir kai aš atbėgau su mama, jis pasakė: nu aš taip ir pagalvojau, kad tu, vaikelis, susimaišei. Ir iki dabar aš jį matau dar, nes gyvenu toj pačioj vietoj.

– tai ar ši istorija tau kažkuo atsiliepia, kai tu matai panašius žmones į jį, ar vis dėlto ne?

nu man gal labiau įstrigo, kad kai aš jį pamatau savo rajone [kiek ironiškai], tai aš visada prisimenu šią istoriją, bet pavyzdžiui, nemanau, [balsas nusileidžia, liūdnai konstatuoja] kad daug tokių yra. Jo kategorijos žmonių.

– tai tu renkiesi racionaliai vertinti?

taip.

– Traukinyje perki bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o tavo 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiesi?

pasitikiu, nes man ne vieną kartą taip buvo.
– grynai dėl to, kad anksčiau gražindavo?
nu tai normalu, kad ji yra kažkokios institucijos darbuotoja, nu, ir būtų juokinga, jei ji bėgtų su tais penkiolika eurų.
– tai tau yra svarbu, kai situacija apribota kažkokių oficialių procedūrų.
nu tai turi kažkokios reikšmės. Nu man atrodo, kad čia toks [ieško žodžių] paprastas pasitikėjimas. Ir viskas
– paprastas pasitikėjimas?
tiesiog, jeigu ji pasakė, tai ji davė žodį, plius ji yra apribota kažkokių institucinių reglamentų, kaip tu sakai, tai yra normalu, kad ji nebėgs su tais penkiolika eurų.
– kodėl normalu?
nu nemanau, kad jai, jeigu čia taip giliai, kad jai vertėtų pavogti penkiolika eurų iš studento ir paskui netekti darbo.
– tai tu vertini racionaliai?
aš manau, kad kai dabar tau aiškinu, tai atrodo racionalu, bet aš tiesiog suprasčiau, kad nu jinai niekur..nu kur tu [prunkšteli] nu praeisi tu tuos vagonus, susirinksi tą gražą ir gražinsi, nu normalu
– o jeigu tai būtų šiaip žmogus traukinyje, kuris norėtų pasiskolinti pinigų, tarkim norėtų nusipirkti kavos, ir paprašytų tavęs?
tai jeigu aš stovėčiau... hm, aš net, prisimenu, pavyzdžiui, stovėjom Vingio kino teatro aikštelėj, ir mes neturėjom kaip susimokėt už automobilį, kortele negali. Tai mums tiesiog kažkas sumokėjo, ir mes pervedėm iš karto. Tai gal turėdamas tokių situacijų...vėlgi priklauso, kur tu. jei stovi kažkur coffeine, bankomatas užlūžęs, kažkas prašo, sumokėkit – aš jums pervedu, tai taip, va prašau, čia ir dabar. Ir priklauso nuo ko, nu nuo dviejų eurų tai tam žmogui sąžinei paskui atsilieps. Bet jeigu man sakytų duok šimtą eurų tai sakyčiau, palaukit, visų pirma aš pati tiek neturiu [juokiasi]
– o tai kokia yra suma, kurią taip negailėdama per daug negalvodama duotum?
nu, tai dešimt eurų. Mat jį, velniai nematė...
– bet kokiam žmogui?
[trumpa pauzė] jo. Manau, jo. Jeigu aš pati tikrai turėčiau, nu, visko gi gali būt. Bet vėlgi, kiek yra buvę, ir mūsų spaudoj ir panašiai, vyrai meluoja, kad atvažiavę iš Vokietijos, nebeturi autobusui iki kažkur tai, ir paskui ten penkiasdešimt kartų žmones apgauna. Tai irgi labai priklauso.. Nu ta prasme, sakau, priklauso nuo situacijos, kur tu būtum, jeigu tu būtum kažkur stovėjimo aikštelėj ar kažkur, nu tai gerai. Bet jeigu tu matai, kad žmogus, nežinau, su alkoholio kvapu, su didžiausia mėlyne po akim, keikiasi visom kalbom, ir sako, duok man, mergina, penkis eurus..nu tai ne.
– ar tau svarbu, kad tai vyktų, kad tu būtum geranoriška, tau pažįstamoj vietoj, aplinkoj?
ne.
– ar tu vairuoji?
ne.
– tuomet šį praleidžiam. Kitas: Ar leistum nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti tavo telefonu?
tikriausiai ne.
– kodėl?
nu vat aš nedarau dviejų dalykų: tai niekam neduodu savo telefono ir kompiuterio. Net savo draugam.
– tai tavo privatūs daiktai.
taip. Tai man tiesiog sakytų, tai vat padiktuokit numerį, aš surinksiu ir paskambinsiu. Įjungsiu garsiakalbį ir jūs kalbėkit. Sakytų, ne, aš noriu laikyt. Sakyčiau, nu tai sėkmės jum, eikit, nusipirkit, nežinau, .. yra gi dar tie, kur gali įmest pinigų ir paskambint.
– ar dėl to, kad tau nemalonu, ar tu nepasitiki?
ir nemalonu, ir nepasitikiu. Bet ne dėl to, kad aš savo draugais nepasitikiu. Tai yra mano erdvė.
– Į tavo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirsti, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus dar nesi mačiusi. Ar paskolintum siurblių?
uhm, paskolinčiau. Tai vis tiek, jeigu kaimynas, turėtų ateit su, nežinau.. Nu jeigu ateitų su striuke, batais, šaliku, kepure, sakytų, sveiki, aš esu Petras, man reikia jūsų dulkių siurblio, tai gal būtų ir truputį keistai, bet.. Aš kaimynus savo name pažįstu.
– bet šis yra naujas, tu jo nepažįsti.

nu žinok...duočiau, man nelabai patinka mano dulkių siurblys [juokiasi]

– o jeigu būtų geras siurblys?

tai irgi duočiau, bet, fun fact, aš beveik niekada neatidarau durų, jeigu nepažįstu žmogaus.

– kodėl?

mmm...ne tai, kad nepasitikėjimas, tiesiog turiu visokių tokių [pritrūksta trumpam žodžio] minčių ir baimių, ir neatidarinėju.

– pavyzdžiui, kokių baimių?

[tyla, sukikena, gėdinasi]

nu tiesiog, kad... nežinau, gal čia iš vaikystės toks atėjęs... tėvai mokė, [pradedo prunkšti] kad jeigu nepažįsti, tai nebendrauk ir neatidarinėk durų. [bando surimtėti] Ne nu, aš turiu šunį...

– taip mokė tėvai vaikystėj?

ne tai kad mokė, bet tiesiog įspėjo..kad..būna, kad ten jei iškviečia kokius elektrikus, santechnikus, ir yra informuotas laikas susitartas ir panašiai, .. tai ir tai tiktais dar kai būdavo mano sesė [vyresnė – UL], mes įsileidavom, bet ir tai kažkaip bandydavo tėvai to nedaryt, kad geriau būtų kažkas iš suaugusių. Nu aš žinau [pabrėžia, tarsi teisinasi], kad aš esu suaugusi, ir aš atidarau, kai aš tikrai žinau, kad ar man siunta atėjo, ar va rinkimų balsavimo biuletenis, bet šiaip kažkas ateitų paskambintų, aš nueinu pasižiūriu, tai, pavyzdžiui, jei ten kiti kaimynai išėję, gal reikia, pavyzdžiui, skaitliukus patikrint ar panašiai, tai tada taip. Bet šiaip aš neatidarinėju. Nu aš neturiu kažkokio susitarimo, nieko nelaukiu, tai žinai.

– o jeigu žmogus pavydžiui prašytų pagalbos iš gatvės, tarkim, sakytų, kad jį kažkas vejasi? jis net nepatektų pas mus, nes yra durys.

– o jeigu taip nutiktų, kad patektų?

[cakteli liežuviu] nu nežinau, aš turiu šunį, tai jeigu ką, tai jam būtų blogai, jeigu jis mus apgaudinėja.. [kikena]. Nu bet nežinau, nu įleisčiau tikriausiai. Ir tada paskambinčiau kokiems kaimynam, nes mes visi visai bendraujam. Nu ne visi bet. Ir tada gal kažkas ateitų irgi.

– jaustumeisi nesaugi su tuo žmogum?

uhm. Kai tu esi savo intymioj aplinkoj vienas, tai yra vienaip, bet jei yra kažkas svetimas.. mano pasąmonėj būtų, kad čia yra kažkas negerai, arba kažkas slypi po tuo.

– o skirtųsi, ar tai yra vyras, ar moteris?

nemanau, ne.

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės apšvietimui sutvarkyti. Nežinau, kaip atrodo tavo laiptinė, bet tarkime, kad ji yra nesutvarkyta. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgtumeis?

jeigu yra kažkoks reglamentas, kuris yra pasirašytas, ir kad čia mums visiems dabar reikia, nu tai aišku, kad duočiau.

– koks reglamentas?

nu nežinau, būsto savivaldos koks nors nežinau, turėtų gi būt rajono.

– ar tu klaustum, ar yra tokios taisyklės priimtos?

tai jeigu ateitų su fondu ir kažkokiu raštu ar kažką tai.. visų pirma, tai tokius, dalykus turi daryti asmuo, kurį turi pažinoti būsto bendrijoj arba..[užstringa]

– tai tarkim tu jį žinai, bet jis nėra tavo bičiulis.

nu taip, duočiau.

– o jeigu nebūtų jokio oficialiaus rašto?

nu tai pasiteiraučiau, kur tas raštas. Tokie dalykai yra planuojami, jie turi būti. [supykus, jaučiama panika interviuotojui]

– gal tai būtų spontaniška iniciatyva kito kaimyno, kurio tu gerai nepažįsti, ir jis nėra už tai oficialiai atsakingas, bet jį tiesiog užkniso, kad nėra apšvietimo jau kuris laikas.

nu tai tada sakyčiau, einam į „Būstą“ ir kalbam.

– tu bandytum tai išspręst per kažkokias institucijas?

nu taip, nes tai turi būti kažkaip koordinuojama, tu negali čia susigalvot, yra būsto lėšos kažkokios...

– o jis sakytų, kad jis koordinuoja: „Cmon, susirenkam visi po dvidešimt eurų ir viskas bus išspręsta“.

tai pirma reikia parašų, ar visi sutaria, ir tada susirinksim.

– tai tu pirmiausia derėtumeisi dėl kažkokių taisyklių.

nu taip, nes man atrodo, kad čionais, nu, racionalu [šypteli] turėtų būti daryti tai pagal kažkokią tvarką, o ne šiaip susirenkam čia pinigėlius ir čia dabar vat..

– o jeigu jis įtikinėtų tave, kad čia ilgai užtruks, o jis va tiesiog pereis visus šiandien rytoj ir viskas bus sutvarkyta?

nu tai neužteks surinkti pinigų ir tiesiog pamesti. Darydamas beleką... Supranti, taip, čia yra racionalumas, nes tu negali tiesiog taip sugalvoti nutiesti, įsteigti, įžiebtį kažko...turi viskas būti susitarta, įtvirtinta, raštai kažkokie, tu negali imtis savavališkų veiksmų: surenku pinigėlius, ir įžiebsiu lemputes naujas visiems.

– kodėl?

nes tai yra būsto bendrija, tu pvz norėdamas sieną pramušt turi gaut leidimus visokius ir t.t.... [staiga pakyla balsas, pasikeičia minties kryptis] Tu apšvietimą nori sutvarkyt? Tai aš tau tą lemputę nemokamai galiu įsukt. Aš net taip padaryčiau.

– tai jei jis nori visoj laiptinėj?

tai o kam po dvidešimt eurų rinkt iš kiekvieno buto? [šypteli, tarsi prigavusi apgaulę]

– na, tarkim, reikia dar ką nors sutvarkyti.

nu tai.. Aš racionaliai tada eičiau ir viskas. Ne nu tai sakyčiau, pakalbam, Jonai.

– tai tu įsitrauktum į tą veiksmą?

nu taip, nes man būtų smalsu, ką jis čia rezga [sukikena].

– jeigu tai būtų kažkas, kam laiptinės dauguma pritartų, bet nesutiktų naudoti sukaupytų būsto valdymo lėšų, sutinka dėtis tik dalis, ar tu dėtumeis?

nu jeigu tai būtų man kažkokia esminė problema.. Tai taip, dėčiausi.

– Bendrai paėmus, ar patikimesnis atrodo žmogus, kuris linkęs laikytis tasyklių, ar eiti į kompromisus?

tai gal kompromisų. Nes kartais vienas pritaria, kitas ne, ir tu matai, kad...

– dalyvauji kokios nors organizacijos veikloj?

nuolatos ne.

– o fragmentiškai?

nu pavyzdžiui, dabar savanoriauju „Baltosiose pirštinėse“.

– ar tu jautiesi tos bendruomenės dalim?

nu kol kas ne, jausiuos rytoj ir poryt [juokiasi]

– o buvai kur nors rimčiau įsitraukus?

X kino festivalis . Jaučiausi.

– aha. Gerai. ar tie kiti savanoriai, jeigu tavęs paprašytų paslaugos, ar tu jais labiau pasitikėtum nei šiaip nepažįstamais žmonėmis?

jo. Bet ir priklauso nuo situacijos. Jei tu su jais būni ir leidi laiką, ir tu žinai, kad jie yra čia, jie buvo atrinkti, į juos dedami kažkokie lūkesčiai, jie prisideda prie kažkokios veiklos įgyvendinimo, tai normalu, kad tu jais turėtum pasitikėti. Vien tai, kad tu juos matai, kad jie yra kažkokios organizacijos, kurioj tu esi, dalis.

– ar paskolintum kažkuriam iš savanorių, festivaliui pasibaigus, pinigų?

ne.

– jei knygą?

uhm, drąsiai, prašau, švieskitės. [pauzė] Aš manau, kad yra tam tikros ribos, kurios atsiranda dėl įvairių dalykų, kaip pinigai. Pinigai yra [atsidūsta] saugumas, stabilumas. Tu neini ir jų visiems neskolini, neduodi. Bet yra va tam tikra materija, knyga, kas nėra žmogui toks svarbus dalykas, tam tikroj riboj.

– na gerai, ar jis galėtų pažiūrėti tavo šunį?

oi, tu čia mane gaudai.. mano šuns niekas negali pažiūrėt. Nu bet nu taip, paprašyčiau, jeigu reikėtų. Bet tada įeitų į mano buto erdvę.. [šypteli iš savęs] neeee. Nu tai turi būti žmogus, kurį aš gerai pažįstu.

– kadangi užsiminei apie tą grupę feisbuke, tai noriu paklausti, ar tau yra lengviau pasitikėti žmogum, kurį pirmą kartą matai gatvėje, ar žmogum, kurio niekada nesu sutikęs, bet matai fesibuko profilį?

gatvėj.

– kodėl?

nes tu matai, kad tas žmogus yra tikras. O feisbuke tai žinai kas dabar tenais? Internetinėj, kibernetinėj erdvėj. [tikslinasi klausimą:] tu turi mintyje, kai netikėtai kas nors parašo, ar tikrovėje sako: sveika, tu čia labai įdomią knygą skaitai kažkur coffeine..

– pasakei, kad autostopu nevažiuotum. Bet tu naudojiesi grupe pavežu-vežu.

per visus šešis metus, kai aš esu tos grupės narė, aš pirmą kartą parašiau. Net ir parašydama, tikėjausi kažko, kad net jeigu man kažkas parašys, aš nesinaudosiu.

– esi couchsurfinus?

ne. Ne, ne. Viskas, kas eina per tvirtesnę kažkokį ryšį, nežinau, ne, tiktais bookingas, airbnb arba viešbučiai.

– uberis?

irgi taip, bet tai vis tiek yra kažkokios sistemos dalis, kur tu esi nežinau, fiksuojamas, stebimas... Nu taip [šypteli], couchsurfinge tau irgi reikia prisiregistruoti ir panašiai, bet nu man atrodo, kad mes gyvenam tokiame pasaulyje, kur, nu, nieko nėra nemokamo. Ar yra tokių žmonių, kurie norėtų dalytis savo intymiausią erdvę, kad padėtų studentui keliauti į Portugaliją?

– tu manai, kad už to slėpi kažkokį nesaugumą?

[atsidūsta] ir nesaugumas, bet ir šiaip man atrodo, kad [atsidūsta] yra tokių žmonių, bet nematau, kad tiek daug, kiek yra užsiregistravusių, ir kiek promotina. Bet va matai viskas remiasi į pasitikėjimą, pasitikėjimas remiasi į saugumą, tai tikriausiai vat aš nepasitikiu.

– ar aš teisingai supratau, kad couchsurfingas ne, bet jeigu iš tavęs paprašo tam tikros pinigų sumos, tu pasitiki, kad viskas bus gerai airbnb.

nu realiai jeigu jau vėl apie tuos pinigus, tai tada nu logiškai skamba taip. Nes tu moki už paslaugą.

– paminėjai, kad nieko nėra nemokamo.

[įkvepia lyg prieštarauti] nu. Nu tai taip tada, jo.

– tai susimokėjimas tau sukelia pasitikėjimą.

nu jeigu jau taip pasakei tai taip. Ne tai kad pasakei, bet nu tai taip, kai logiškai pagalvoji, taip.

– ar tu tiesiog jautiesi geriau, kai susimoki?

ne nu tai būtų smagu, jei nereikėtų mokėti, bet tada pagalvoji, ar tada taip yra iš tikrųjų.. Nu tu susimoki, tada yra institucija, kažkoks patvirtinimas, kažkas.. Nu jo, tada taip išeina, kad pinigai.

– na tai ačiū. Nebent nori dar ką nors pasakyti?

ne. Ačiū tau.

– ar kažką sužinojai naujo iš šito interviu?

kad nepasitikiu žmonėmis.

– jeigu tau reiktų įsivertinti save skalėje nuo 1 iki 10, kur 1 – niekada negali būti per daug atsargus, 10 – visais galimais absoliučiai pasitikėti, kur padėtum save?

tarp 5 ir 6.

Papildymas

– iš kur kyla tie vaizdiniai, skatinantys nepasitikėjimą?

na aš dabar tikrai neatsiminsiu, kokiuose filmuose, bet šiaip pavyzdžiui... gal jie neturėtų būti susiję su tuo kad pas kažką apsigyvenai ir tt. Bet šiaip.. Tu prisigalvoji, ką šiaip žmonės gali padaryti kitiems žmonėms, kokios yra jų ribos. Tu eini namo, ir tave gali pagrobti, apvogti ir t.t. Tau tai sukuria galvoj sužetų, kurie galimai net neegzistuoja, bet tu žinai, kad tikrai jau čia nieko nebus baisaus, kai tave apvogs ar kepenų donoru panaudos couchsurfinge miegant naktį [palyginus su tuo, ką žmonės yra padarę]. Čia kyla iš socialinių medijų, konstruktų kažkokių. Tiesiog: tai turi kažkada įvykti, tada kažkas sukurama, parodoma plačiajai visuomenei, ir tada tu galvoji, kad jeigu jau tokių gali būti išsigimimų, žmogaus teisių pažeidimų, tai jau čia kad pfff tu pats įsėdi į mašiną ir paskui tave kažkur tai supranti nežinau..

– bet tave labiausiai veikia sukurti dalykai?

nu tai bet vis tiek tai turėjo kažkada atsitikti.

– bet iš kur tai ateina, iš kur tu turi tuos vaizdinius?

tai neturi būti kažkokie konkretūs pavyzdžiai, kad va amerikietė Kolorade tranzavo ir nežinau ten ją rado Nebraskoj. Tai ne vien, bet nu apskritai žmogaus žiaurumas, kaip jis pasireiškia. Ir tada tu galvoji: jeigu jau taip dienos šviesoj kažkas galėjo atsitikti, ir tu ten tranzuoji, vakare pasiklysti, ir tada tu galvoji, kad dar baisiau gali atsitikti. Aš nežinau, kartu supranti, ką aš noriu pasakyti?

– Suprantu. Kita vertus, bet kodėl nėra pirmame plane tas žmogus, su kuriuo tu sėdi mašinoje, o tie vaizdai iš tų kažkokių filmų?
nu nežinau čia jau gal reikia kažko gilesnio man.
– bet iš tikrųjų tau prasisuka tie dalykai, nepaisant to, kad išeitų, tarkime, kažkoks besišypsantis gražus vyras?
nu man prasisuka.
– bet labiau filmai, ar ką perskaitai spaudoje, ar ką pasakoja draugai?
ir ten, ir ten. Nu tai aišku, labiausiai ką pasakoja. Jei tau aplinkos žmonės kažką pasakoja, tai reiškia, kad tai vyksta.

Informantė nr. 2: istorikė, pensininkė, 80 m.

Interviu data: 2019-02-28

...[pristatomas interviu]
[nutraukia] aš jums pasakysiu: pasitikėti niekuo negalima
– O kodėl jūs taip galvojat?
O todėl, kad paskui išlenda, kad viskas prieš tave atsisuka tas pasitikėjimas, bet kur, bet kur.
– išduoda žmonės?
Jo, išduoda žmonės, išduoda, pasinaudoja tuo pasitikėjimu.
– gal galit papasakot kokį nors atvejį, kai jums tai buvo?
oi, labai paprasta, ant kiekvieno žingsnio, ant kiekvieno žingsnio.
– na koks paskutinis atvejis buvo?
paskutinio, paskutinio, paskutinio... Kaip, aš dabar nebepasitikiu, tai gal nebuvo [juokiasi] bet, bet anksčiau, anksčiau tai buvo.. Vat pasakai paslaptį, – tai būtinai išduos, būtinai išduos.
– bet ar pažįstami žmonės, ar nepažįstami?
pažįstami, pažįstami... ir taip jaučia žmonės tokį malonumą, tokį malonumą! Nu, ne, ne, nesakysiu nesakysiu! A tik ir laukia, kad greičiau pabėgt ir kažkur kažkam perduot. O aš! Man galima patikėt [juokiasi]. Ir pasakysiu kodėl. Iki ketvirtos klasės, nu, aš pasitikėjau ir man kažkokių paslapčių mergaitės – nu draugės, ketvirtoji klasė, įsivaizduojat, ten aštuoni devyni metai. Ir man tokia Veronika kažką ant kitos draugės pasakė. Nu, aš su ta kita draugeėjau kartu iš mokyklos ir į mokyklą, ten du kilometrai kelio, nu ir prie progos aš paėmiau jai ir pasakiau. Vieną kartą, už kažkiek dienų, sėdim mes mokykloj, ten prieangys toks, sėdim mes, taip, kiek ten mūsų vaikų, ateina ta Veronika ir sako: aš gi tave prašiau, kad tu nesakytum, a kodėl tu pasakei?! Ir ta mergaitė sėdi. Jo. Ir vsio. Ir man čia buvo tokia pamoka! Tokia pamoka! Ir man po šiai dienai. Jeigu man pasakyta nesakyt.. Buvo tokių atvejų, kad tie žmonės mirė, ir ką jie sakė ant kito žmogaus, aš ir po mirties jų neišdaviau. Nes vėlė yra, viskas yra, viskas, kuo mes netikim, čia viskas egzistuoja. Ir visai žinai neseniai, čia prie sustojimo autobuso yra toks namukas mūrinis antras iš tos pusės, ir ten gyvena tokia Antusė [vardas pakeistas – U. L.], jinai turėjo du sūnus, jos vyras anksti mirė, paskui sūnus kariuomenėj buvo nuudytas, ir jinai labais irg ir jauna mirė. Ir ji kažkaip laukiam autobuso ir jinai žinai ant ko? Ant Marijos [vardas pakeistas – U. L.] – nu jinai tokia falšyva, tokia falšyva ! O ta Marija pasakojo man, kad jinai susikivirčiojo su ja dėl kažko. Ir jinai mirė po kurio laiko. Ir aš tai Marijai nei pusės žodžio – nes sako, apie mirusį arba gerai, arba nieko... [pastaba: per kambarį praeina dukra, kuriai matomai skiriamas vardo minėjimas – U. L.] oi, ne vieną kartą. Viena motina ant savo marčios buvo labai nepatenkinta ir surašė visą sąsiuvinį, visą sąsiuvinį surašė, o kadangi jos vyras, o šitos sūnus mokėsi pas mano vyrą, tai jinai vot atvėrė dūšią ir prirašė savo, kuo jinai ten nepatenkinta buvo. Ir aš tą sąsiuvinį turėjau, perskaičiau, ir paskui ta motina miršta. Ir aš tą sąsiuvinį sudeginau. Sudeginau, ir niekam nieko nepasakiau. O žiūrėkit kaip buvo. Čia buvo seniai, mes dar Antakalny gyvenom, man sako, kad ta motina man skambino ir prašė paskambinti. Aš, kaip paprastai laiko neturėjau – čia vaikai, čia darbai, čia vyras, tą tą tą, ir pagalvojau, jei jau aš jai labai reikalinga, tai jinai paskambins. Praėjo gal dvi savaitės – sako, kad jinai mirė. Ir aš jai nepaskambinau, nu, jau turiu nuodėmę. Ir sapnuoju, kad yra toks kiemas, ir aš einu, ir – !!! – ir ją matau. Ir jinai juoda visa, nu jinai pati juoda buvo tokia. Mane pamatė, ir aš ją pamačiau – nu jinai rusė buvo – ir aš jai sakau [rusiškai]: Aš jūsų ieškojau. A jinai taip pasižiūrėjo: blogai tu manęs ieškojai. [tarsi įrodžiusi, kad yra teisi:] prašau.
– o prisimenat kokią situaciją su nepažįstamu žmogum, gatvėj gal kur nors, kokį reikalą turėjot?

turėjau. Turėjau! [prasijuokia] a, nepažįstamą. Tai daug turėjau. Nu daleiskim Paveikslų galerijoj, aš dirbau ekskursijų vadove. Aš ten vedžiau ekskursiją. Nu ir tokia moteris, aukšta tokia, juoda, nu paskui pasirodė žydė jina. Dalyvauja mano ekskursijoj, klausosi klausosi. Paskui po ekskursijos jina nu kažką man ten aiškino, pasirodo jina meno istorikė, dirba Maskvoj, kur Raudonojoj aikštėj yra muziejus istorijos, jina ten dirba, nu ir kaip ten buvo nežinau, pas ką jina atvažiavo, kas ką, vienu žodžiu kad jina neturi kur pernaktuoti. Ir aš ją paėmiau pas save, namo. Ir jina ar ten tris dienas nakvojo pas mane. Nu ir paskui susirašinėjom, ir draugės tapom. Mane prigąsdino: kaip tu galėjai! nepažįstamą moterį, vo, tik matei, ir pas save, o gal jina kokia aferistė, gal jina kokia! Nu ir nieko, ir viskas gerai buvo. Tai va tiek atsimenu. Nu prie to pašto.. Prie to pašto tai čia ne prie ko. Mes su drauge einam – jau jina amžinatele – ir toks vyras, vyras, vidutinio amžiaus, girtas, ir eit negali. Nu ne toks girtas, kad guli, bet jis paeit negali. Nu tai mes jį už parankės, ir davedėm iki namų. [juokiasi] nu.

– o tai bet kokį žmogų priimtumėt, pavyzdžiui, pasibelstų ir paprašytų nakvynės?

nu gal dabar ir nepriimčiau. [juokiasi]

– O kodėl dabar jau nebe?

nu žiūrėčiau, jeigu pasitikėjimą sukeltų, tai gal ir paaimčiau. O jeigu nepasitikėjimą, tai turbūt... dabar ne. Dabar jau ne.

– o koks žmogus jums kelia nepasitikėjimą?

aš žiūriu į akis. Ir skaitau. [juokiasi žiūrėdama man į akis]

– o kaip jūs išskaitot?

nu taip, taip, viskas matosi. Su laiku viskas matosi. Galima skaityt. Nu, atvažiavo popiežius, Paulius II. nu atvažiavo, nu ir – jį gi labai garbino jį visi, ir dabar garbina, ir šventą padarė – ir jis šypsosi, toks malonus. Ir paskui jis čia Vingio parke turėjo susitikimą su tauta, su tauta [nuklysta į atsiminimą]. Nu ir jis taip sėdi. Tas psichologas buvo, kuris jį rodė liaudžiai. Ir aš tik žiūriu, žiūriu: a jis tokiom akim nešventom žiūri ! [juokiasi] Nu vot, iš karto, iš karto

– o būna, kad geros akys pas vargingą žmogų pavyzdžiui?

būna, būna, aišku būna. Daugiausiai pas vargingą būna. Ypač pas girtuoklius.

– tai jūs jais pasitikėtumėt, kad nieko nepadarys, jei priimtumėt į namus?

nu ne visus, ne visus. Būna gerų ir pas tų, ir pas tų. Ir pas aukštai sėdinčių, ir žemai sėdinčių, ir vidutiniai sėdinčių, ir ir visokių. Yra visokių. Nu ką jūs mane klausot, aš jau kaip sakoma 80 metų tai jau daug mačiusi. Jūs tokius kaip jūs, kaip jūs va tokius klausinėkit, aš jau patirtį turiu.

– Dabar aš jums apibūdinsiu istuaciją, ir jūsų paprašysiu atsakyti, kaip jūs elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti į tą kalną ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

nu irgi žiūrint [prajunka] koks pažįstamas, koks nepažįstamas, ir pasižiūrėčiau į jį. Jeigu aiškiai matyčiau, kad jis apgavikas – bet man išeities nėra, nėra išeities. Aš arba paliksiu, arba reikia paprašyt ko nors. Tai turbūt priimčiau.

– o kaip išsirinktumėt, jeigu jums pačiai reiktų paprašyt, kaip nuspręstumėt, kieno prašyti?

A: nu pasižiūrėčiau, ir paprašyčiau. [kikena] tas, kuris man pasitikėjimo daugiau [kelia]..

– o jaunesnio prašytumėt ar vyresnio?

nu vyresnis, jeigu jis paeit negalėtų, tai aišku ne [juokiasi] Kas galėtų.. ir neatsisakytų, tai ir paprašyčiau.

– o vyro labiau ar moters?

tas pats, tas pats.. Koks skirtumas. Kas galės.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Klausčiau, klausčiau. Klausčiau praeivių, nu, pasakyčiau, man reikia ten ir ten ir ten. [pradedą juoktis] apie šitą tai aš irgi jums papasakosiu. Nu, viena iš tų ekskursijų dalyvių – pasiklydo, pasiklydo. [pasakoja istoriją apie seserį ekskursijoje Vokietijoje, kurios metu ji pasiklydo, ir, nemokėdama kalbos, negalėjo susikalbėti su praeiviais. Paskui kioske dirbanti moterį, kuri kalbėjo lenkų ir rusų kalbomis, ją pakvietė ir paaiškino kelią]

– Na gerai, kita situacija. Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?

nu ką, nu pasitikėčiau, aišku. Nu jis gi vis dėlto tarnautojas, tarnautojas. Tai ir apskust galima! [juokiasi] Jis gi dirba, darbo vietoj. Tai jau čia pasitikėčiau, aišku. O mum būna taip autobuse, ne kartą buvo. Paduodi pinigų, duoda bilietą, vairuotojas sako: kai surinksiu, aš jums atiduosiu.

– nu bet traukinyje išeina į kitą vagoną.

nu tai ką, nieko, nieko. Aišku, nesvarbu.

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

nu, viena mano pažįstama pasitikėjo, davė telefoną – ir čia buvo cerkvėj [juokiasi] – ne gatvėj, o cerkvėj! Nu ką, jis paėmė, surinko numerį, ten alio alio, ir paskui su tuo telefonu iš cerkvės išėjo ir viskas, ir viso gero. [juokiasi] tai po tokių atsitikimų aš ir nepasitikėčiau, sakyčiau duokit savo numerį, ką jums reikia, aš surinksiu, bet iki to atvejo, nežinočiau, kad taip žmonės daro, gal ir pasitikėčiau.

– Į jūsų namo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate mačiusi, jis sako, kad naujai atsikraustė. Ar paskolintumėte siurblių?

nu aišku paskolinčiau! Kaipgi ne, kaipgi kaimynui nepaskolinsi! Paskolinčiau, tikrai paskolinčiau.

– nekiltų idėja, kad jis gal nėra jūsų kaimynas?

ne ne ne. Jeigu jis kaimynas, naujas kaimynas [imituoja labai džiugų, šiltą balsą:] – laba diena! Laba diena, o, būsim kaimynai! O, prašau, būsim kaimynai!

– o jeigu jums jo akys nepatiktų?

nuu, vis tiek duočiau. Kaip sako: žmoną arba vyrą išsirenki, o kaimyną Dievas duoda.

– [juokas] teisingai. Gerai. Steigiamas fondas jūsų gatvės apšvietimui sutvarkyti. Įsivaizduokim, kad jis nesutvarkytas, ir atsirado žmogus, kuris ėmėsi iniciatyvos surinkti pinigų iš gyventojų ir išspręsti tą problemą. Jis renka tuos pinigus, ir jei visi susidės, tą problemą ir išspręs. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės? Kodėl?

nu aišku duočiau. Nu, duočiau. Duočiau, aišku. Nu kažkas pirmas tai turi duot. Nu tai duočiau.

– nebūtų jums baisu, kad kiti neduos?

nu duos – neduos. Ką čia toli eit. Mes kaip šitą va butą nusipirkom, reikėjo langus paremontuoti laiptinėj. Nu, ir aš susitariau su meistru, jis suremontavo, aš sumokėjau – o paskui buvo tokių kaimynų, kurie nedavė. Pirmam aukšte kurie gyvena. Aš sakau, kad po šimtą litų reikia susidėt. Va, kaimynas langą suremontavo, reikia po šimtą... Nu jis taip su žmona stovėjo: vo, duot-neduot [imituoja svarstantį toną, atrodo, kad jautėsi pažeminta]... Dar taip juokavo. Nu, aišku, jiems gal pirmam aukšte tas langas neaktualus. Jau daugiau antras, trečias, ketvirtas, tie langai aktualūs, o jis kaip pirmam aukšte, gal jam da lampački, ar tas langas sutvarkytas bus ar ne. Nu ir jis nedavė. Nu ir aš nenubiednėjau, o jis nepraturtėjo. Nu ir taip ir liko. Aš daugiau neprašiau. Nu. ir į teismą nepadaviau.

– tai jūs žinot, kad žmonės kartais, nu, neduoda, bet vis tiek duotumėt?

nu neduoda. Nu vis tiek duočiau. Nu bendram reikalui reikia, nu, o kaipgi. Viens neduos, kits neduos, trečias neduos. Nee, duočiau, duočiau, nors ir žinau, kad gali neduot, bet vis tiek duočiau. [staiga susigriebia] aišku, ten jau tūkstančiai tai ne, bet šimtą litų – aš nenubiednėjau – ir vo... [įtarpas apie atėjusį katiną]

– tai žūrėkit, ar aš teisingai supratau, kad kartais jūs labiau pasitikit nepažįstamais žmonėmis negu pažįstamais?

[pauzė] nu tai! Pažįstamais aš pasitikiu! [tarsi įtikinėja, teisinasi] Bet aš tik matau, ar jis geras, ar negeras. [juokiasi] O tai, nu kaip aš.. jį.. [pasimetusi]

– o ką reiškia geras?

geras? Gera linkintis. Žmogus, kuris tau gera linki. Ir ne tik man, o jis visiems gera linki. Nu tai čia matosi, va, ant veido parašyta, koks yra žmogus.

– ar tai reiškia, kad jis tikintis yra?

a, čia neturi reikšmės. Tie, kurie labai tiki, labai vaikšto, meldžiasi [suvaizdina galvą užvertusį dievobaimingą žmogų], tai.. Būna visokių. Ir tokių, ir tokių, būna visokių.

– o pavyzdžiui, gatvėj sutiktumėt ką nors, prašytų jūsų ką nors, tarkim, telefono. Jūs galvotumėt, kokie to žmogaus interesai pavyzdžiui yra? Ar tiktai žiūrėtumėt, ar jis geras?

ne. Nu daleiskim, va, čia vieną kartą einu ant sankryžos, stovi moteris su lagaminu, ir klausia, kur čia toks namas? O namas va ten yra.. O jinai sako, aš atvažiavau iš Lenkijos, o nieko namuose nėra, aš neįspėjau, čia turėjo močiutė būt namuose visą laiką, o dabar močiutės nėra, nieko nėra, ir

telefono nėra, o anksčiau tų mobiliųjų nebuvo. Ir atsivedžiau. Nu ir nieko. Nu pavalgydinau, pasodinau, pakalbėjom, pabendravom. Paskui iš darbo atėjo giminaitė, o pasirodo kad močiutė mirus, ir už tai namuose nieko nebuvo. Nu ir vo, ir tapom draugais.

– jums ta moteris patiko, ar jūs tiesiog norėjot padėti?

man jina patiko, bet jos toks įtartinas žvilgnis. Vat kaip ji žiūri, tai visą laiką su kažkoku įtarimu.

– bet vis tiek jūs pasitikėjot?

nu vis tiek, vis tiek, nu ką čia jina padarys.

– o jeigu vyras būtų buvęs?

[pasikeitusi intonacija, surimtėjusi] oi vyras, nežinau... jeigu gražus, tai taip. [prajunka] O jeigu negražus.. [juokiasi]

– nu gerai, gražus, bet gal jisai raumeningas, toksai...

nu tai gal, gal tada ir nekviesčiau namo [juokiasi] O jeigu gražus, vertas grieko, tai ir pakviesčiau [juokiasi] Nu aišku, aš juokauju, jeigu reikėtų pagalbos, tai suteikčiau, suteikčiau. O! Visai neseniai, vasarą, ateina pas mane tokia Beata, moteris, ir, ir šuo, nepririštas šuo. Ir loja! Aš išbėgau. Be batų aš buvau. Stovi kieme moteris, jau pusę kiemo praėjus, stovi moteris. Graži. Graži, matau jau iš tolo, labai simpatiška, su balta bliusku, plaukai taip surišti. Nu ir aš sakau: neikit, neikit, stovėkit, sakau, aš tuoj pririšiu šunį. Paskui Beatai sakau: pririšk šunį, o aš pati nuėjau užsidėt batus. Kol aš užsidėjau tuos batus, jau žiūriu, ta mano Beata vedasi ją namo. Namo. ir pas mus prieangys, virtuvė ir toks kambaryukas mažas, ir jina jau šitam kambaryuke, Beata eina jau į savo kambarį, kur jina ten nusirenginėja, o aš girdžiu: aš tave išmokysiu, kaip su vyru gyventi. Ir dabar, nežinau, ką daryti. Kaip ją išpradyt. Nes man jina jau nepatiko, kadangi jau čia burtai – kad aš tave išmokysiu. O jina graži, o patraukli, ir tokį pasitikėjimą iššaukia. O man kažko tas žodis taip nepatiko. Ir aš negaliu pasakyti: išeikit, mes nebendrausim, nes nepriimta man šitas. Ir jina taip stovėjo: nu tikrai, tokia simpatiška labai. Aš ją apkabinu, sakau: jūs tokia graži, jūs tokia maloni, ir aš ją nusuku link išėjimo, ir ją laikau, ir komplimentus jai sakau, o Beatai sakau: Beata, prirink kriaušių tai poniai. Ir Beata išbėgo tų kriaušių. O aš ją taip apkabinus ir išstumi iš virtuvės į lauką. Sakau: palaukit, palaukit, atneš kriaušių jums. Aha. o kai jina stovėjo ir puolė ją ta Rudė, aš jai sakiau, kaip jūs taip drąsiai einat, taigi matot kad šuo? O ji man sako [rusiškai]: a vo, ir nieko nepadarė man ta Rudė. Nu ir aš ją palikau lauke, sakiau palaukit tų kriaušių, a man kažko riekėjo grįžt. Kol aš grįžau, jau jos nebuvo – nei ji tų kriaušių laukė, nė nieko. Gal už mėnesio-pusantro gaunu laikraštį, o ten jos nuotrauka, i ten parašyta, kad jina burtininkė, kad išviliojo iš vienos 4000, iš kitos ten tą, pas ją padaryta krata, visokių auksinių ri su kainom papuošalų pas ją rasta, ir va, prašau. Nors jina simpatiška, ir magiją tokią turi, bet aš kažką pajutau, ir sakiau kakaja jūs krasivaja, ir ta Beata stebėjus sakė, kaip čia jums pasisekė ją išpravadyt.

– tai jūs kiekvieną kartą žiūrit labai į žmogų ir sprendžiat?

nu pasižiūri ir matai, nereikia labai, pasižiūri ir matai. Ir šita man patiko, sakau, bet..

– o dar turiu tokį klausimą, ar esate kada nors stabdžiusi mašiną, kad pavežtų?

oi, labai dažnai. Dažnai.

– ir važiuotumėt dabar?

nu žinot... aš .. dabar.... Jeigu mieste, tai aišku važiuočiau. Bet kaime, plente, tai ne.

– kodėl?

oi, visokių atsitikimų būna. Visokių, perskaičiau per gyvenimą, prisiskaičiau labai daug ką. Kažkur Radvilišky, vo, tai irgi sustabdė mergaitė, vėlavo į darbą, sustabdė ir dingo. Ir žmonės matė, kaip jina stabdė, kaime gyveno..jo.. Dabar ne, ne, ne ne.

– o anksčiau nebijojo?

anksčiau ne, nebijoju. Nu, čia mane Dievas saugojo. Kiekvienas žmogus turi angelą.

– bet jau vis tiek dabar nebepasitikėtumėt, neberizikuotumėt?

dabar ne. Nepasitikėčiau. Ypač tais, kurie patys sustoja. Nu patys varutojai sustoja: gal jus pavežt? Jau man įtartina būtų.

– tai čia dėl to, kad sužinojot apie tuos nutikimus?

nu jo. Tik todėl, kad sužinojau.

– ir jus taip paveikė?

taip taip taip taip. Ir čia ne vieną kartą buvo. Nu, gerai, kad laikraščiai pradėjo rašyti tokius atsitikimus.

– o anksčiau nerašė?

anksčiau nerašė. Ne, ne. O Janytė dirbo policijos komisariete, tai jinai sakė, kad labai daug atsitikimų tokių. Jo... čia mane irgi vijosi. Mes gyvenom tokiame bute čia, buvo mano gimtadienis, ir atėjo Aldutė tokia. Kalbėjom kalbėjom, !! žiūrim dvylikta valanda. Ir aš ją palydėjau iki sustojimo į apačią [nuo kalno į Pylimo g.]. Ir aš galvoju, aš tai ją playdėjau, o kaip aš dabar daeisiu? Iraš sirgau, man buvo sunku vaikščiot. Ir aš nuo sustojimo į kalną, pušku pušku, pušku pušku, o noriu greičiau, o neišeina. Ir aš žiūriu, apačioj kažkoks vyras, Pylimo gatvėj. Ir jis pasuko į mūsų gatvę. Ir jis aišku pamatė mane kai kirtau sankryžą. Ir va šitą gabaliuką nuo sankryžos aš tai greitai, jau taip greitai stengiuosi. Jau daėjau iki šitos bromos, žiūriu, o kur tas žmogus. O jis jau prie tų mažų namukų. Tai aš tik įsukau į bromą, ir pradėjau bėgt. Prabėgau tą bromą, tą kiemą, o jis jau brome – tai reiškia, jis kaip mane pamatė, tai jis jau bėgo. O pas mus pirmam aukšte tokia Anė gyvena. Ir aš jau bėgu, ir galvoju, dar palauksiu, dar nerėksiu [prajunka], ir aš jau prie to Anės įėjimo durų, o jis jau čia prie tų namukų, jau įsuko. Ir aš kaip dėjau abiem rankom į tas duris. O tos durys buvo vbet kokios, jos atsidarė, o čia pirmam aukšte Anė nemiegojo, šviesa degė. Nu ir jis grįžo. ... aš paksui specialiaiėjau žiūrėti, ar iškabinta jo nuotrauka [policijoj]. Ir žiūriu – tip top jo nuotrauka. Ir jis labai žymus buvo, moterys įgąsdintos baisiausiai. Algirdas Lingė, tarp kitko. Jau buvo tamsu tamsu, pirma valanda nakties, tik Anė mane išgelbėjo. Jau jis nedrįso įbėgt. O kodėl nedrįso, nes Gogolio gatvėj jis įbėgo, ir ten tą kaimynę išgelbėjo vyrai, jau jis buvo įbėgęs.

– ar dalyvaujat kokioj bendruomeninėj veikloj?

ne.. Ne, aš neturiu sveikatos jau, niekur nedalyvauju. [tik su kaimynais pabendrauja]

– o, pavyzdžiui, jeigu žinot, kad žmogus yra jūsų pažįstamo pažįstamas, ar tai jums kelia pasitikėjimą?

[įkvepia] jeigu reikia padėt, tai visuomet padėsiu.

– pažįstamo pažįstamui?

nu jeigu jam reikia pagalbos. Jeigu ir nepažįstamas. Visuomet padėsiu, visuomet paklausu, ištiesiu pagalbos ranką.

– nesvarstydamas?

nesvarstydamas, ar ten pažįstamas, ar nepažįstamas, o.. o reikia padėt..

– čia jūsų tokia moralinė nuostata?

čia mano toks charakteris. Nu, aišku, ir moralinė tokia nuostata. Ir charakteris, aš kitaip negaliu, nes aš paskui pergyvensiu! Aš iš egoistiškų tikslų, kad paskui nepergyvent, kaip dėl tų kačių [prajunka]. Prieš prasidedant interviu pasakojo, kaip gailisi, kad užmigdė katę – U.L., tai aš būtinai padėsiu, nu jeigu negaliu, tai ne, bet jei nors truputį galiu, tai aš visuomet duosiu, padėsiu, priklausu, pamaitinsiu. A kodėl? Todėl, kad aš pati labai sunkiai gyvenau, mamytės nebuvo, buvo tėvelis, vargšas dirbo dieną naktį, o pinigų tų vis tiek nebuvo, ir buvo nepriteklus, ir apsirengt nebuvo, ir pavalgyt nebuvo, – ir turėjau tokias dvi drauges: viena žydė, kita rusė. Ir, aišku, alkana aš buvau visada. Ir vat ateinu aš pas tą žydę. Jie sėda valgyt, jo? Ir mane sodina. [susigraudina, šluosto besikaupiančias ašaras] jo, sodina mane. Ir vaišina – ką patys valgo, tuo ir mane pavaišina. Ateidavau aš pas tą rusę – o ten buvo kiti. Nu aišku, jie turėjo tris mergaites, tėvas buvo pulkininkas, čia buvo [19]56–57-i[ei] metai, tie karininkai daugiau gaudavo ir aišku, geriau gyvendavo. Nu ir jie sėda valgyt – o aš ten stoviu. Arba sėdžiu. Ir vieną kartą jie valgė barščius. O anksčiau nebuvo tos chemijos, ir visi tie produktai buvo tokie natūralūs, ir tie barščiai taip kvepėjo, ant viso kambario. Ir jie valgo, o aš taip noriu, taip noriu! Ir galvoju: paprašysiu. Paprašysiu. Paprašysiu! Bet toks durnas charakteris – neišdrįsau. Ir tada aš sau pasakiau, kad jeigu kada nors pas mane ateis žmogus, ir aš turėsiu, nu pati valgysiu, ne tik kad [jei] pati valgysiu, bet jeigu žinosiu, kad jis nori valgyt, aš neišleisiu iš namų jo nepamaitinus. Tokią priesaiką sau daviau. Ir taip aš laikausi ir po šiai dienai. Nes aš tada taip norėjau valgyt, taip norėjau, ir man nepasiūlė.

– o dar noriu paklaust, ar devyniasdešimtaisiais, kai keitėsi santvarka, nebuvo tokio nesaugumo, kad mažiau pasitikėdavot žmonėm?

nee, pasitikėdavau, oi! Haha, oi! Dar pas mus direktorius buvo rusas, nu ir aš: oi, kaip čia gerai, kad čia Sąjūdis, kad atsiskirsim nuo Rusijos, ir jis ant manęs užpyko, o aš pasitikėdavau, oi.. Valio, valio. Jo jo..

– paskutinis klausimas. Jeigu būtų skalė nuo vieno iki dešimt, klausimas, ar galima pasitikėt žmonėm, dešimt reiškia, kad galima pasitikėt žmonėm nepažįstamais, o vienas – kad negali būt pernelyg atsargus. Kokį skaičių sau?

[pamokančiai] reikia būt pernelyg atsargiam. [juokiais]
 – tikrai?
 tikrai, tikrai...
 – tai vieną sakytumėt.
 nu kaip vieną.
 – nuo vieno iki dešimt?
 tai dešimts. [juokiasi]
 – tai dešimt reiškia, kad pasitikit visais visada.
 nepasitikėti! Negalima pasitikėti!
 [sufleruoja dukra: tai vienas tada]
 – tai gali būt penki tada..
 nu tai vo daviai rašyk penki tada. Penki – pasitikėt, penki – nepasitikėt.
 – ačiū.
 pamokyta aš, šaudytas žvirblis...
 – ką turit omeny?
 nu kad aš gyvenime žinau, kai būna. nu pamokyta aš, žinau, kad negalima pasitikėt.
 – bet nepapasakojot, kad būtų apgavęs kažkas?
 apgavęs? Ne... apgavęs, tai ne. [staiga prisimena, tonas pakyla, įkvepia garsiai] Tai sako: tik durnius iš savo klaidų mokosi. O protingas iš kitų, iš svetimų [juokiasi].

Informantė nr. 3: ekonomistė, 41 m.

Interviu data: 2019-02-28

– kaip manote, ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?
 apskritai, ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?..
 – taip.
 [tvirtai, pabrėžtinai:] ne. Aš negaliu pasakyti, kodėl ne, pas mane eina per jausmus – aš jaučiu žmones. Pavyzdžiui, aš galiu ateiti, pamatyti ką nors, vardo nežinodama, praeidama [rodo gestais nustumimą, atsiribojimą:] ne.
 – bet yra ir žmonių, kuriuos kitaip jaučiate, tikriausiai?
 Aš atsiribojau. Aš eidama gatvėj, jeigu nepažįstamas žmogus, aš iš karto apsiribojau. Aš atsiribojau nuo nepažįstamų žmonių. Bet emociškai. Aš jaučiu ir apskritai nenoriu su žmonėmis, kurių nepažįstu, nieko bendro turėt. Net nenoriu jų energijos prisileist.
 – nes, kodėl...
 [nutraukia] Aš nenoriu. Tuos žmones, kuriuos aš turiu savo pasauly, man jų užtenka. [kalba užtikrintai, griežtai, net tarsi gindamasi] Net draugų rate jeigu ateina koks nors naujas žmogus, kurio aš nepažįstu, ta prasme kaip asmenybės, man užtruks, kol aš jį prisileisiu. [kiek patylėjusi, priduria, tarsi ramindama interviuotoją:] Bet čia aš tokia, nenormali.
 – o ar prisimenat kokį nors paskutinį reikalą, kurį turėjot su nepažįstamu žmogumi?
 kuria prasme? [nepatenkinta, net kiek išsigandusi]
 – na, kur nors, kur teko su nepažįstamu žmogumi kažką bendro turėti.
 ne. Aš nenoriu jokių nepažįstamų žmonių turėti savo rate.
 – bet būna tokių situacijų, ar ne? Nebūtina jį į jas įsitraukiate, bet gal jus, pavyzdžiui, bando įtraukti.
 nu man darbe, mano susitikimai su bankais, ar dar kažkuo, aš normaliai su jais bendrauju, bet aš ne tai kad jais pasitikiu ar ne, aš tikrai verslo reikalais: [kapotai, griežtai:] ateinu, pasisveikinu, pakalbam, išeinu. Man nėra tokių klausimų kad: [tonas kiek skeptiškas, imituoja „minkštą“ balsą:] aš turiu jais pasitikėt, ar ne...Manęs nedomina. [griežtai pakalbėjusi nutyla, tuomet kiek atsiprašinėdama taria:] Aš žinau, biški sudėtingai... bet aš.. nenoriu tiesiog turėt jokių reikalų.
 – Supratau, viskas suprantama. Aš turiu keletą situacijų, paklausiu, kaip jūs elgtumėtės. Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte? Į ką kreiptumėtės pagalbos?
 o kaip, viskas jau uždaryta?
 – sakykim, kad taip.
 ir aplinkui žmonių nėra?

– yra, kažkas praeina.

aš prie kiekvieno neičiau pasiklaust kelią, bet irgi pagal jausmą priečiau – galbūt šitas žmogus galėtų būt.. geras [tonas sušvelnėjęs, daugiau dvejoja], bet prie pirmo pasitaikiusio neičiau. Aš geriau nerasiau kelio, bet neičiau. Aš pagal energiją pasižiūrėčiau, kuris daugmaž.. Patikimas [ištaria tą žodį dvejodama, įtariai, lyg nepasitikėdama pačiu žodžiu]... Nu, ten jaučiasi...

– vis tiek kažkaip žiūrit, kaip jis atrodo, sprendžiat, ar bent jau artėti link jo?

pas mane nėra loginių paaiškinimų, tikrai aš negaliu pasakyti kodėl, prie ko aš priečiau pasiklaust... bet man kažkaip ateina tokia kažkas tai: va to galiu paklaust. Jeigu aš nė vieno žmogaus nerasiau, kuris man patikimas, aš rasčiau kelią viena. Aš klaidžiočiau visą naktį – bet rasčiau [pati].

– ar yra buvę, kad klausėt?

y..yra [nustebusi]. Yra, bet aš prie kiekvieno neinu.

– gal galit papasakot?

nu pavyzdžiui, aš dieną jeigu noriu ką nors paklaust, kurion ten pusėn.. [sustoja, galvoja] nu vat negaliu pasakyti, aš galiu pasakyti, kuris žmogus patikimas, bet negaliu pasakyti kodėl. Pagal išvaizdą, elgesį gal..[dvejodama. Staiga:] Aš galiu prie bomžo prieiti paklaust..!

– na, kai kurie neitų prie turtingo, nes kaip tik tokių nelaiko patikimais.

man nėra ar turtingas, ar varganas.. Bet man kažkaip.. Aš galiu pasakyti, kuris žmogus toks.. šviesesnis ar kažkas, nežinau, iš šviesulio gali pasakyti.

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

[pauzė] Ne [tvirtas].

– o ką darytumėte?

viena šiaip ne taip užsineščiau. [labai griežtai:] Aš ne tokia durna, aš neišeisiu iš namų su dešimt lagaminų žinodama, kad yra dvi rankos. Gali būt du lagaminai labai sunkūs, bet aš juos vis tiek panešiu. Ir jeigu aš net pavėluosiu į autobusą ar net į lėktuvą, aš nesvarbu, aš vis tiek..nu aš taksi pasiimčiau, [ką norit] sakykit, laiptais užlipdama, autobuso man nereikia. Aš pasiimčiau taksi.

– o jeigu kas nors siūlytųsi kažkas jums pagalbą?

ne.

– ne? Tikrai ne?

Ne. Nes aš ne tokia durna, aš eidama iš namų neprisikrausiu daiktų, kurių aš nepanešiu.

– nu bet tarkim kas nors buvo su jumis, tačiau..

[šūkteldama pertraukia] aš ne! Pas mane [taip] nėra, aš per daug racionali, – bet ir jausminga. Ne. Jeigu tu nepavelki, kaip aš sakau, net ir darbe, arba gyvenime, jeigu tu nežinai savo jėgų ir užsikrauni daugiau negu tu moki, tai yra blogai. Aš visada įvertinu savo jėgas. Nešimui, darbe, sprendimams, viskam.

– supratau.

[susijuokia] sorry [šypteli interviuotojai tarsi atsiprašinėdama, kad šaukė] Nu bet aš tik tiek sakau, kaip aš esu.

– viskas gerai, taip ir reikia. Ar esate kada nors keliavusi autostopu?

taip.

– esat?

taip.

– ar tai buvo gera patirtis?

nemaloni. Ta prasme aš niekada nesijaučiau gerai. Bet aš niekada viena autostopu nekeliauvau. Sakykim, su drauge. Bet pagal jausmą man niekada nemalonu sėdėti mašinoj. Nors nieko blogo neatsitiko, bet man buvo nemalonu.

– ar dėl to konkretaus žmogaus, ar dėl kažko kito?

mane labai erzina žmonių, kurių aš nepažįstamų, jeigu aš šalia sėdu, energija. [pauzė]

– uhm. Tai tiesiog nesvarbu, kas tas žmogus?

nesvarbu, kas tas žmogus. Aš esu keliavusi, bet aš visada tylėdavau, mano ten draugė šnekėdavo, o aš burnos net nepraverdavau, nes net nenoriu [kalbėti su nepažįstamais].

– jeigu tarkime sugestų jūsų mašina ir jums greičiausias būdas būtų susistabdyti kažkokią mašiną, kad jus pavežtų iki jums reikiamo taško, ar tą darytumėt?

aš išsikviesčiau taksi.
 – na bet taksi ilgai trunka, kol atvažiuoja.
 nu koks skirtumas.
 – jeigu jūs vėluojat?
 nesvarbu, manęs palauks.
 – supratau. Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?
 nieko tokio. Dėl dvidešimt eurų nenumirsiu.
 – jeigu tai būtų didesnė suma?
 o kokia? [išsigandusi]
 – šimtas eurų?
 nenumirsiu.
 – o iš principo galvojat apie tą kontrolierę, ar jums iš principo..
 [nutraukia] nu aš pagalvočiau, nu kažkaip negražu, kažkaip išėjo. Nu negrįš tai negrįš, let it go. Jeigu taip nutiktų, kad negrįš, tai aš turbūt užsirašyčiau to traukinio numerį, ir paskambinčiau geležinkelio tai tarnybai, stočiai, nežinau, pasakyčiau taip ir taip negražiai pasielgė, pažiūrėkit pakontroliuokit savo darbuotojus, nes tai nėra gražu.
 – o jei kitas žmogus paprašytų paskolinti pinigų traukinyje?
 [pasvarsto] vėl, jeigu žmogus su tokia šviesa, aš paskolinčiau, kaip paskolinčiau – aš net, nu, duočiau. Aš esu davus pinigų. Sakykim kam nors, kam reikia ten bilieto, autobuso ar troleibuso talonėlio ar dar kažką. Duočiau. [patylėjusi, staiga priduria:] Nu neduočiau aš ten šimto eurų. Penkiasdešimt.. Bet sakykim kokių dešimt, jeigu vėl pagal tą jausmą – duočiau.
 – tai kai žmonės į jus kreipiasi, jums nebūna iš karto atmetimo reakcijos, kad tikrai ne?
 priklauso nuo žmogaus.
 – Supratau. Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?
 mmm. Priklausomai nuo situacijos.. Sakykim, jeigu man įlenkė į mašiną.. aš tada oficialiai įteisinčiau tą, nu, avariją. Nes nuo to gali priklausyti mano draudimo mėnesinė įmoka. Nes tipo, jei jau mašina sužalota, nesvarbu, kad kitas kaltininkas aš kaip ir kaltininkė [galiu gautis]. Teisiškai kad man nekiltų įmoka, nes kuo daugiau avarijų padarei, tuo labiau kyla draudimo ta suma mokama. Tai tada oficialiai, kad manęs nekaltintų, kad aš padariau, ir nekeltų.
 – ar leistumėt pasinaudoti jūsų telefonu?
 aš esu davus. [vėl nustebusi] Bet irgi priklauso nuo žmogaus. Pas mane viskas kažkaip tai.. priklauso nuo energetikos. [lyg patenkinta tokiomis išvadomis]
 – o kam esat davus?
 moteriai vienai, jau biški pagyvenusiai. Jos telefonas neveikė, kad paskambinti giminaičiams, kad pasiimtų ją iš stoties, aš esu davus paskambinti.
 – ir duotumėt, jeigu tas žmogus jums keltų kažkokį pasitikėjimą?
 aš apie pasitikėjimą – man ne-a. Man apskritai, man nešneku, kad man tas pasitikėjimas. Man nėra tokios sąvokos pasitikėjimas. Man pasitikėjimas tai yra.. draugai. Visi kiti žmonės, aš jas nei pasitikiu, nei nepasitikiu. Man jie yra kaip nulis.
 – o kaip jūs tada nusprendžiat, tam priejusia nepažįstamajam padėti ar ne?
 aš jaučiu!
 – o kaip jūs jaučiat..
 Man nėra..! Aš nevadinu to pasitikėjimu.
 – ko tada jūs ieškot žmoguje?
 kažkokios šilumos. Žmogaus šilumos.
 – į ką ji nurodo?
 aš jaučiu. [gana piktai]
 – turiu omeny, galvojate, ar jam verta padėti, ar kad jisai yra geras žmogus iš principo..
 man nėra tokios sąvokos [prunkšteli], prie manęs prieitų žmogus, jis manęs kažko paprašo, ir aš galiu pasakyti iš karto ne. Arba padėt. Aš jaučiu šilumą, gal to gerumo, negaliu psakyt. Aš galiu iškart pasakyti ne. Ir aš galiu pasakyti: taip, padėsiu. Bet pas manė nėra to tokio.. Aš nemąstau [pabrėžia]. Pas

mane nėra to tokio..oi, šitam padėt, ar geras ar negeras, gal jis neblogai atrodo, neblogai apsirengęs.. Pas mane tokių nėra. Aš galiu iškart sakyt ne, nueit net šalin, o galiu padėt. Aš kažkaip jaučiu tokį.. [užstringa]

– ar visada taip buvo, ar jūs tą intuiciją išsiugdėt?

[tvirtai:] pas mane visada taip buvo. [pauzė, staiga:] Aš, aš nesu nuspėjama. Daug kas manęs klausia. Aš galiu pasielgti tose pačiose situacijose labai skirtingai, ir daug kas nesupranta. Aš nežinau, sakau: man taip arba ne. Bet situacija ta pati, kodėl vienam sakykim davei ką nors, o kitam ne? Sakau: aš nežinau. Dėl to aš labai apsiribojau nuo žmonių. Nes žmonės yra pikti ir tave gali labai..pavyzdžiui, sužeisti. Ar net savi, ar svetimi. Pas mane yra siena.

– steigiamas fondas jūsų laiptinės apšvietimui sutvarkyti. Įsivaizduokim, akd ji yra nesutvarkyta. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

[susimąsčiusi] o va čia įsijungia jau tas mano racionališkas. Butas mano ar ne mano? Mano nuosavas butas, privatus?

– ten, kur gyvenat pastoviai.

aš jeigu nuomojuos, aš neinvestuočiau pinigų. [pabrėžia]

– gerai tuomet jūsų, sakykim.

jeigu mano butas... butas, ne namas?

– butas, sakykim. Ir laiptinės apšvietimas.

[griežtai, gana emocionaliai dėsto:] visų pirma, jeigu žmogus ateina pas mane ir sako man pirma apie tą bendriją tą fondų rinkimą aš nieko nežinau, aš neduočiau. Aš surinkčiau visus žmones pirma iš to namo, susirinkimą, ir tada apšnekėtume. Kad jisai ateina pas mane į namus ir aš nežinau gal tokia, supranti, gal jis iš tikrųjų kūrė tą akciją kažkokią, o ne kad apgaudinėja, bet aš jam vienai neduočiau. Aš tik padaryčiau susirinkimą, sušaukčiau visus kaimynus, tada padiskutuotumėm. Aš taip kad pas mane atėjęs manęs prašo pinigų, aš neduočiau.

– bet jūs įsitrauktumėt?

ne, jeigu mano butas, aš įsitraukčiau. Bet čia racionalumas. Jeigu aš ten vaikštau, man irgi reikia šviesos.

– taip. O jeigu į jūsų buto duris pasibelstų kažkas, pasakytų kad yra naujas kaimynas, jūs jo dar nesat mačiusi, bet jis tik ką įsikėlė, tvarkosi, ir paprašytų paskolinti dulkių siurbį. Ar jūs jam paskolintumėt?

[pamąsto] taip. [ryžtingai:] Aš daryčiau taip. Sakyčiau: gerai, nueinam pažiūrėt, kur gyvenat, parodykit kur gyvenat, nueinam, aš nueičiau su juo kartu, pažiūrėčiau, į kokį butą įsikėlė, jeigu ten yra daiktai atvežti, aš paskolinčiau tada. Bet kad taip atvėrus duris duot siurbį ir sakyt kad kaimynas – ne.

– supratau. Dar nepaklausiau, ar yra kažkas nepateisinęs jūsų pasitikėjimo, apgavęs?

ne, nėra taip, kad labai stambiai kažkas apgavęs.. Tikrai taip kad, nu.. Nu gali nusivilti draugais ar.. Bet taip kad taip didelėm sumom pinigų, tai ne, nėra.

– o kad nuvylė kažkas?

ne.

– niekada, ir iš vaikystės neatsimenat nieko?

[papurto galvą]

– supratau. O kaip manote, ar tai susiję su jūsų auklėjimu?

ne, aš visada buvau tokia nenormali. Aš nuo mažumės.. Aš jausdavau – čia gal ir nesąmonė atrodo – bet aš jausdavau bilduką. Mes visi, keturi vaikai jausdavom. Aš išeidavau iš namų, nes buvo negeras bildukas. [nusijuokia] Nenormali! [tarsi norėdama nuraminti interviuotoją, tačiau nedvejodama tuo, ką sako].

Informantė nr. 4: chemikė, 45 m.

Interviu data: 2019-02-28

– ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?

aš esu naivi. Aš pasitikiu. Mano toks, kad visi žmonės yra geri, turbūt visko būna, bet realiai pirmas mano įspūdis: aš pasitikiu žmonėm. Aš jau, nu, turiu tokį jausmą, kuom galiu pasitikėt ir kuom ne, bet pirmas mano būtų kad pasitikiu.

– ar prisimenat koki paskutinį reikalą, kurį turėjot su nepažįstamu žmogumi?

su visiškai nepažįstamu ir kažkokį tai stiprų reikalą, ane? ta prasme, kokiame kontekste..? [bet nelaukia interviuotojo atsakymo] Mmm... kadangi aš labai plepi, tai man yra easy į kontaktą, aš bet ko galiu, su pačia, ir visus reikalus tvarkyt.. Aš neįsivaizduoju, kokio... taip dažnai, taip dažnai.. Tuoj sekundę, pasuksim..

– na kad jums reikėjo pasitikėti juo.

Ooo! [įkvepia, entuziastingai] turiu atvejį, dabar vat yra toksai, iš matymo pažįstamas, bet ten ir žaidimų aikštelės, bet kaip žmogaus žmogaus nežinau nei backgroundo nieko, bet va pasitikiu ir pavyzdžiui dabar manęs paprašė, nu tokio finansinio reikalo padaryti, ir žinokit aš kažkaip vat nežinau, dar nebeatgavo, bet esmė kad aš pasitikėčiau. Nu ta prasme aš nesu naivi, bet pagal savo praleidžiu tą savo šitą, ir pasitikėčiau net tokiam gana net tokiam gana rimtam finansiniam reikalui.

– ta prasme paskolinti pinigų?

nuuu ten toks jo sakykim va.

– bet dar nepadarėt?

dar nepadariau, bet ta prasme esu pasiryžus, nu viskas turi čia įvykti šiom dienom.

– o kas nors, kas būtų jau įvykę?

kur jau būtų įvykę..? nu žinokit aš tikrai pasitikiu žmonėm. Nu pavyzdžiui aš nuomoju butą ar ne, ir aš netikrinu kažkokio ten backgroundo... Nu taip aš ateinu, man nusiskanoju, jeigu man tinka ir aš tiesiog pasitikiu. Nu ta prasme aišku, ten imi depozitus dar kažką, bet aš tikiu, kad tas žmogus sumokės ar dar kažką. Nu tfu tfu tfu, nesu gyvenime taip nudegus ar mane taip apgavę, ar emociškai ar finansiškai, tai va. Vat kad ir nuomoninkas šviežias va dabar. [skėsteli rankom] Nežinau. Pasitikiu.

– bet pasirašot sutartį?

nu taip, kas be ko, bet ta prasme tai yra visiškai žmogus iš gatvės, jis pasako asmens kodą, aš net nepatikrinau paso, jis galėjo man ten vėjus pasakyt. Bet ta prasme vat taip kažkaip

– o kai sakot, kad skanuojat žmogų, tai ką tai reiškia?

aš tiesiog jaučiu, man nepatinka bangos, aš galiu nebendrauti su tuo žmogum. Aš tiesiog jaučiu. Mano draugės juokiasi, aš galiu pamatyti nuotrauką, ir galiu nu negražiai pasakyt, bet šitas bičas ar šita moteriškė, šitas negeras žmogus. Gal aš klystu, bet aš su tuo žmogum nebendrauju. Tiesiog pas mane labai, labai jautrus..

– o gal prisimenat tokį atvejį?

nu buvo labai seniai, jau prieš keturiolika metų gal, buvo tokie kiniečiai, mes netgi dirbom vienoj labėj, bet aš jų kaip personalų nežinojau, ir man jie visą laiką nepatiko, nu kažkas va taip va čia taip sakant nu erzino, ir toks atvejis buvo, kad jie manęs paprašė pagalbos, vidury nakties paskambino, aš ten vežiau į ligoninę tratata tratata, ir kitą dieną ateini ir su tavim net nesisveikina. Tai va toks labiau emocinis. Tai man tokie žmonės išvis delete, aš nei pinigų tokiam žmogui niekada nepaskolinčiau, nei dar kažką.. Bet aš iš tikrųjų pradžioj einu į tą kontaktą, ir gana atvira. Mano vyras pavyzdžiui bijo, sako tai kaip tu taip žmogum pasitiki?

– turiu dar keletą situacinių klausimų. Pasiklydote mieste...

aa.. Sutikčiau žmogų ir klausčiau.

– ar rinktumėtės kieno klausti, kas čia geriau pasakytų?

ne. Tiesiog matyt. Visiškai nesirinkčiau. Ir esu taip turėjus gyvenime Amerikoje. Telefonas nusėdo, žemėlapis nebuvo, du miegantys vaikai, in the middle of nowhere, ir neišvažiuoti. Tai stojau ir klausiau. Nors ten išvis pavojinga, nes ten niekas nešneka gatvėse. Tai stočiau ir klausčiau, jo.

– aha. O kiek laiko Amerikoje gyvenot?

mes per kelis kartus, iš viso apie šešis metus.

– ar pasikeitė jūsų požiūris į pasitikėjimą Amerikoje būnant ar visada buvot tokia?

neee, aš visada buvau tokia outgoing, tai man tas..turbūt..

– esate keliavus autostopu?

ne. [atgyja] Aa, esu. Esu du kartus gyvenime, bet niekada daugiau nekeliauju. Ir esu vieną kartą pavežus. Ir daugiau niekada nevežčiau.

– kodėl?

vat matyt dėl to, kad buvo bloga patirtis.. dėl nevežčiau, pasijutau va būtent, kad jei važiuočiau su vaikais, nesaugū. Ir aš labai galiu, geriau už bilietą sumokėčiau. Tokia porelė buvo, nieko tokio irgi, aš viena pas tėvukus važiauvau, bet daugiau niekada to nedarau. Ir du kartus autostopu – vieną kartą buvo Šveicarijoje, dėl to kad neturėjom pasirinkimo, bet su kolega, o kitąsyk važiauvau čia iš Vilniaus, nežinau

kodėl mane pusbroliis įkalbėjo, ir finale susitranzavau savo dėdę, nu, ta prasme. Tai aš niekada tuo autostopu daugiau nevažiuosiu. Ne dėl to kad jie ten blogai, bet tiesiog man nesaugu. Šiaip in general man yra nesuprantamas toks dalykas, niekada to nedaryčiau, ir savo vaikam pasakiau: jūs jeigu norit keliaut, tai aš jum duosiu pinigų, bet ne autostopu. Vat taip, keista.

– kodėl?

mm.. Neturi pinigų nekeliauk..? Nežinau. Ta prasme, netgi mes kai buvom va tam amžiuį, kai buvo prasidėjusios atviros sienos, viskas, bet visą laiką kažkiek turėjau finansiškai, nesu aš iš turtuolių šeimos, bet aš darau, aš galiu sau leisti tikrai tiek, kiek aš galiu sau leisti, [kitaip] man tai yra kaip į skolą, kaip už kažkam ačiū, kažkoks toks jausmas.

– bet tai nebuvo, kad tie žmonės nepatiko..?

nene, tiesiog buvo puikūs žmonės. Ne. Šveicarijoj net neprisimenu, bet matyt ten iš tikrųjų buvo saugu, nu dėdę susitranzuot tai iš viso, whatever [juokiasi], tai va. Bet aš daugiau niekada niekada niekada. Aš jaučiuosi [sučepsi, ieško atsakymo], gal aš jaučiuosi toks feilas [jaučiasi prisipažinimas, atradimas sau], man, tai yra ne mano way of living, taip pasakyčiau [juokiasi].

– bet jeigu sugestų mašina vidury autostrados ir jums teisog reiktų būt pavežtai?

nu tokiais ekstrymais tai jo, nu tu tiesiog variantų neturi. Nu jeigu tu turi pinigų, tai jo, kviestumeis tą evakuatorių, bet jeigu neturi, tai jo, aš pasitranzuočiau, paprašyčiau pagalbos. Bet čia jau visiškai ekstrymas.

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

taip.

– bet kokio?

taip.

– turint omeny, kad jūsų tuose nešuliuose yra jūsų svarbūs daiktai ir pinigų?

nu yra du variantai: arba spėji, arba nespėji. Jeigu tu nori spėti, tai prašai bet ko [juokiasi]

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

mm...arba grynais, arba įforminti. Nu dabar jau šiais laikais. Nežinau, kaip būčiau sakius prieš dešimt metų.

– o kodėl čia toks pokytis?

[pauzė] nežinau, negaliu atsakyt. Nu ta prasme jeigu nori tartis, tai turi turēt cash. Jeigu neturi cash, tai eik tada į bankomatą pasiimk. Gal to tokio, kad aš tau gal sumokėsiu, o paskui aš jį gaudyt..aš nu, man ne. Yra matyt kažkoks va tas toks, kad... nes aš visada turiu cash, ir aš nesuprantu žmonių, kurie neturi cash, tai gal dėl to. [šypsosi] Taip, į mane visi žiūri, kodėl aš turiu cash, sako: neturiu ten penkių eurų. What? [pasibjaurėjusi, nustebusi] Pas mane visą laiką yra grynų, – ir pakankamai daug – , nes niekada nežinau, kur tau jų reiks [kikena].

– aha, supratau. bet sutiktumėt tartis, jei siūlytų?

Nene, jeigu tai yra minimali kažkokia žala, kuri ten žmogui nu būtų brangiau, ta prasme laiko prasme, žmogui važiuoti per draudimus, ten dar kažką tai tokio, jeigu tai yra minor, jeigu tai yra major, tai tada jau nesukčiau galvos.

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

taip.

– paimti į rankas?

mhm.

– nesvarbu kokiam? Ar tai būtų vargingas žmogus, ar jaunas žmogus...

neturiu aš čia issue. Aš matyt kol nepavagia, tol neturiu problemų. Gal taip sutraktuočiau šitą reikalą.

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės / gatvės apšvietimui sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės? Kodėl?

visada duočiau ir dar už kitus uždečiau. Taip ir būna, nes aš organizuoju.

– ai, jūs organizuojat?

nu ta prasme dažniausiai, kadangi jeigu man skauda, aš ir organizuoju, ir jeigu dar kažkas kitas daro už mane, tai juo labiau. Duodu ir nesuku sau galvos.

– o jeigu jums ta problema nuu tokia..

nelabai aktuali? Aš labai visuomeniška. Aš vis tiek duosiu.

– visuomeniška? gal galit išsiplėtot šiek tiek apie tai?

ta prasme.. kadangi aš visą laiką esu tėvų komitetuose, visą laiką ta prasme.. Aš nemėgstu pakišų, bet geriau, va tarkim kažkokie klasės fondai, reikia kažką daryti.. Niekas netaško tų pinigų, ir aš galvoju kad tas kas surenkama yra naudojama mūsų gėriui taip sakant, o tarkim dėl tų visokių apšvietimų, tai yra tik man geriau [pabrėžia]: mano vaikai pareis saugiau, man pačiai bus ne taip baisu.. Ta prasme aš visą laiką, visada būsiu ta, kuri pirma duosiu, sakau, va čia buvo net case'as buvo toks, kažkoks ten dedeliokas, tai finale net už tą dieduką uždėjau, nes okay, whatever. Nu aš galiu sau leist šitoj vietoj, bet realiai.. Ta prasme nu kaip ir klasė, yra vienas ten socialiai remtinas, ir sakykim.. Aš būsiu tas žmogus, kuris, jeigu nenorės dalintis, aš už tą žmogų uždėsiu. Nes tai yra..nu tai yra bendras reikalas, nuu, dėl šaukšto deguto neturi sugesti visas reikalas. Mano toks super visuomeniškas, aš nuo jaunystės tą darau ir...va. Tai žodžiu padėsiu, dėsiu, jeigu reikės, daugiau, aišku, pabumbėsiu, kad aš čia ta kišenė, bet aš vis tiek tai padarysiu.

– o jeigu žinot, kad jūsų laiptinėj žmonės labai nelinkę organizuotis?

esmė yra ta, kad nu tarkim reikia surinkt šimtą eurų, aš viena daviau, ten dešimt eurų tarkim, tai nu su tuo dešimt eurų tu nieko nepadarysi realiai, ane. Bet vis tiek atsiras. Nu tarkim, yra du trečdaliai žmonių, yra kažkokių sąmoningų, tu žiūri: gal tie du trečdaliai p truputį daugiau galės dėti.. Aš bevelyčiau, kad tas projektas įvyktų, net jeigu man truputį nuostolingai.

– nepavyko?

ar kažkas apgavo.. Visą laiką yra taip: kas daugiau turi, tai mažiau nori duoti. Ir kadangi aš visą laiką visokiuose organizaciniuose komitetuose, jeigu reikia kažką padaryt nubėgt nupirkt sudėt..tai.. Nes mano tėvai tokie buvo, nebuvo tokie super energingi, bet aš iš savo vaikystės parsinešiau.. aš niekada nejaučiau, kad mano tėvai nepalaiko..mes gyvenom kooperatiniam bute, visada viskas buvo sutvarkyta sudaryta, nes [pabrėžtinai, sulėtinusi kalbėjimo tempą:] tą, ką tu įdėsi, principe tą ir turėsi. Ir aš neužaugau tokio, kad kažkas kitas ateis ir padarys. Tai pas mane yra net per daug, pavyzdžiui, mano vyras yra visiškai kitoks, jisai yra visą laiką suspicious, jisai nesupranta tų mano, kam čia to reikia, tegu kiti.. Pavyzdžiui, jeigu du vaikai pešis gatvėj, aš nueisiu ir va taip ištrauksiu, nes aš, aš negaliu, tai va. Tai pas mane tų situacijų, kad mane kažkas išdūrė – gal turbūt ir buvo...Nu va tas turbūt seneliokas – nu jisai kažkaip pamiršo, nu whatever. Bet aš kažkaip nelaikau kad čia yra kažkoks feilas. O žmonių prasme... nu su amžium dabar tiesiog emociškai aš matau kad kitąsyk žmonės naudojami manim, nes aš toks cirkas, tai jie pasikrauna nuo manęs.. Tai čia su pažįstamais. O su nepažįstamais.. Nu tikrai ne, žinokit.

– o jei pasibelstų žmogus į duris, pasakytų, kad jam yra didelė problema, ir jam reikia prisiglausti. Ar priimtumėte į savo namus?

priglausti nepriglausčiau. Bet dabar kai pasakėt, prisiminiau, kažkoks vienas atėjo ir sakė jam kažko trūksta, kažkokių pinigėlių... ir aš netgi turbūt daviau..aš supratau kad jis mane išdūrė – nu ta prasme į duris pabeldė, pasiskambino – nu bet pagalvoju oh well žinai, galbūt padėsiu šitu punktu. Nu ta prasme, tai va. Žmogaus nepriglausčiau, nes aš nelabai mėgstu svečių, nes jaučiu atsakomybės jausmą visa kita, bet svetimo žmogaus dėl vaikų. Dėl vaikų. Bet pavyzdžiui atvažiuoja pas mane pernaktot ten.. kažkieno galiu pažįstamo pažįstamai, dar kažką ten.. nors to žmogaus nemačius aš tikrai galiu priimti ir padaryti. Bet jeigu pasibelstų į duris tai ne. Bet dėl saugumo.

– pažįstamo pažįstamui padėtumėt?

Aš to žmogaus galiu būt net nemačius, bet pasakytų čia kažkokiam reikia, ir aš tai esu darius dabar kai pasakėt net ne kartą..

– bet ne savo namie, o šiaip suradus išeitį?

ne, savo namuose [pasididžiuodama tarsi, nustebindama], savo namuose.

– bet turi būt kažkas pranešta iš anksto?

jojojo. Nes aš suprantu, kad helping is nice yra, man tiesiog taip yra užgimta. Ir aš tikrai tą labai atvirai ir.. Kitąsyk mes juokiamės kad gal nereikėtų to daryt, bet aš kažkaip darau. Bet vat svetimas ar kažkoks vargšas nelaimėlis, tai nu bandyčiau išspręsti, duot kažkokį pinigėlį ar kažką, pasakyt, kad ten nakvynės namai, bandyčiau nunaviguoti, netgi gal nuvežčiau..nu va kažkaip taip, aš tokia esu.

Informantas nr. 5: banko tarnautojas, 52 m.

Interviu data: 2019-03-20

– kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

aš manau, kad galima pasitikėt. Gyvenime tokių buvę situacijų, kur tikrai teko pasitikėt, kad ar būtų blogas žmogus ar dar kažką..turbūt nebuvo susitikęs, susidūręs.. Galima sakyti, esu iš tų, kurie labiau linkę į kontaktą ir labiau pasitikiu žmogum. Tenka ir nusivilti, bet aš asmeniškai manau, kad galima ir reikia pasitikėt. [švelniai nusijuokia]

– gal prisimenat situaciją, kai turėjot kokį nors reikalą, kai reikėjo pasitikėti, bet nepažįstamu žmogum?

[pauzė] net.. Taip ant greitųjų neprisiminsiu.. dabar neprisimenu. Turbūt reiktų pagalvoti. Nu ta prasme, tokio, kad reiktų kažką įsileisti ar pasikviesti nepažįstamą, raktą duoti kažką tai..nebuvo. Nors kartais būna, mieste vaikštai, matai, kad žmogus eina su kuprine ar kažkur sėdi turistas toks [prasijuokia] – na nebūtinai, kad nakvynės neturi, bet gal tiesiog daug laisvo laiko turi iki lėktuvo išskridimo ar kažką. Tai kartais kyla tokia mintis: gal reiktų žmogų pasikviesti arbatos. Bet iš esmės pastabdo tai, kokia [bus] jo reakcija. Bet gal kada nors tiesiog reikia imti ir pabandyti [nusijuokia]

– Na, gal tuomet paaiškės per situacinius klausimus. Aš jums apibūdinsiu situaciją ir paprašysiu atsakyti, kaip elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

aš manau, kad taip.

– turint omenyje, kad jūsų nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

nu... galbūt tą krepšį su pinigais galima nešti ir pačiam [prasijuokia] jeigu jau taip. Aišku, aplinka neaišku kokia. Galbūt..aš sakyčiau, Europoje, kur žmonių mentalitetas kitoks, galbūt tas ir pasitikėjimas..galbūt kit..manau, kad ta prasme..daugiau čia iš žmonių. Kur mažiau aplinka pažįstama – nežinau, galbūt Tolimieji Rytai, Afrika, dar kažkur, dar kažkur – ten drįsčiau abejot, ar labai jau pasitikėčiau tokioj situacijoj.

– o dėl ko labiausiai kiltų abejonės?

galbūt tokie vidiniai nusistatymai iš esmės. Na, sakysim, žiūrint, kokioj esi šaly: nu užsiprogramuoji, jei prisiskaitai, kad ten kriminogeninė situacija, dar kažkas, dar kažkas, tai natūraliai, viduj save blokuoji. Kad gal reikia labiau iširti žmogų, aplinką... Sakysčiau taip. Dabar taip galvoju. Kai reiktų greitai bėgti, tuos daiktus nešti, gal būtų kitaip – žmogus sakytų: galiu padėt. Nu gerai, gali padėt, tai padėk, einam kartu!

– o kai sakot kriminogeninė situacija, Lietuvoje apie tokią situaciją neskaitot?

nnnemanau. Aš čia kažkaip saugiai jaučiuosi. Tai.. aišku, prisiskaitom būna visko, bet aš ten stengiuosi neskaityt tų penktų puslapių kažkada Lietuvos ryto ar tų žinių, kur šiai dienai vien tiktai rodos tą ir skelbia. Man tokios žinios neįdomios ir aš jų tiesiog neskaitau.

– ar galima būtų daryti prielaidą iš jūsų ankstesnio pasakymo, kad vis dėlto lietuvi lengviau suprasti, gal su juo susikalbėti, nuspėti jo kažkokias vertybes negu kitos kultūros žmogų?

galbūt...nu nebūtinai.. Nebūtinai. Aš nežinau, nenoriu būt.. Norėjau, tokia mintis: galbūt žmogaus spalva, dar... Bet tai nesusiję turėtų būt iš esmės. Jeigu sakysim prašo juodaodis padėt tavęs, tu.. manau, kad – čia nuo žmogaus – manau kad tikrai padėtum – ar kreiptumeisi į jį... reiškias...Nėkart nebandžiau – nežinau. Nežinau. Bet manau kad tai neturėtų įtakos turėti – priklausomai nuo situacijos, nuo skubėjimo tavo... Iki šiolei viduj sakiau sau, kad pasitikiu žmonėm. Kad būčiau apgautas apiplėštas, sakysim, nurengtas, tokios situacijos neturėjau, tai.. Galvoju, kad kaip ir neturėtų taip būt. Aišku, sakysim, turėjau atvejį, va pavogė man pirštines slidinėjimo – tik pradėjom, net neišėjom į trasą, pavogė. Nu, aš nuėjau kitas atsinešiau. Iš pradžių buvo apmaudu, bet gal paskui galvoju kitam žmogui labiau jų reikėjo [juokiasi] kaip sakant, negu man.. Nes aš atsargines turėjau... bet, sakysim, labai geras vienas iš tokių pavyzdžių, kai kalnuose slidinėja. Tikrai daug begalė žmonių, įvairių žmonių. Bet tu palieki lauke slides, palieki lauke savo krepšį – ten nieko gal labai vertingo, bet maisto iš esmės gali tikrai rasti. Jeigu kažkas kraustytų labai alkanas, tai tikrai rastų. Bet tu palieki visai dienai tą krepšį ir eini slidinėti. Grįžti – randi tą krepšį ir eini. Arba eini į namelį kavos išgerti – palieki slides lauke. Išeini – randi. Aišku, yra draudimai taip toliau, kažkas pasakojo, kad pavogė – bet kažkaip iki šiol nesusidūrėm, ir tokia aišku gera aplinka – nuotaika, atosotogos, tai irgi bendrą sukuria tokį.

– galbūt tai aplinka, kurioje tiesiog turtingi žmonės daugiau susirenka.
nebūtinai...nebūtinai. Nemanau kad. Nu ta prasme taip, galbūt žemas pajamas turintys žmonės neatvažiuos, bet manau kad šiandien dienai vidutinis europietis ar lietuvis tikrai sau gali leisti nuvažiuoti. Čia neturėtų įtakos.. Nemanau, kad tai susiję su pinigais.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Jeigu ten yra kažkokių kavinių, jos jau užsidariusios, visos viešos įstaigos. Ką darytumėte?

nu tai, vienas variantas, jei yra praeiviai, pas praeivius prašytum. Kitas variantas – nu, aišku, net ir praeivių nėra, o lange kažkas dega – eitum, į duris skambintum, kaip sakant, pagalbos. Kitas klausimas – ar atidarys, čia jau sėkmės reikalas. Nu bet.. Nes dabar ant greitųjų nesugalvoju. Praeiviai, namai, automobilis gal jeigu stovi – na, ką gali aplinkui rasti.

– o sakykim, jei tų praeivių yra daug, kaip, kokiais kriterijais jūs išsirenkat, kas jums kelia pasitikėjimą: tas žmogus man tikrai galėtų padėti, jo galėčiau paklausti?

na, vienas dalykas, tai moterį tikrai galima klausti. Vienareikšmiškai. Man taip atrodo. Tada.. galbūt – ne galbūt – tikriausiai žmogaus išvaizda. Jei ten sakysim, nu, gal negražiai – bet yra bomželis, valkata ir panašiai – manau, kad aš pas juos neisiu. Eisiu pas tvarkingiau atrodančius žmones.

– o kodėl moteris?

nu.. kažkaip..Moterys vis tiek jos yra.. Nu, gal aš kaip vyras [juokiasi]. Bet aš iki šiol kiek man teko bendrauti ir taip toliau, niekur nesusidūriau, kad būčiau, sakysim [prajunka], gavęs į lempą ar kažkur tai [juokiasi]

– o iš vyrų galima to tikėtis?

nu, nee, nebūtinai. Bet kažkaip bent jau aš su moterim greičiau randu bendrą kalbą. Antras dalykas.. Na nežinau. Kažkodėl manau, kad su jom greičiau kalbą rasiu [nepatogiai prajunka]

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?

nu, pf [tarsi neverta abejonės], sėdžiu ir laukiu. Tikrai neisiu iš paskos dėl to.

– ir neprieštarausit?

nemanau, sakysim, taigi tai yra tarnybinis asmuo..jeigu jis tau neatneštų tų pinigų ir visa ką, tai tu gali parašyti..skundą, ir viskas išsprends. Tokia situacija gali būti, bet..nebent tas žmogus apsimetė, kad yra kontrolierius, ir tatatata-tatata, bet šiais laikais kažkaip manau, kad Lietuvoj mažai tikėtina, o užsieny..čia nebent nežinau, kur važiuoji visai kita kultūra, galbūt taip ir gali būti, bet Europoj nemanau.

– tai kitoj kultūroj atsargiai žiūrėtumėt?

galbūt, galbūt, tai tiktai prielaida, sunku man įvertinti. Nebuvau Indijoje, nežinau..o ką žmonės pasakoja, tai vieniems patiko, labai pasisekė, kitus apvogė.. Tai kol pats neprakeliausi, tol nesusidarysi nuomonės. Bet aš manau, kad kultūriniai skirtumai vis tiek yra. Galbūt net ir dėl to, kad europietis keliaudamas kitoj šaly, toj mažiau pasiturinčioj, į jį žiūri kaip į pinigų kapšą. Čia ne iš vieno tą girdejau. Ir iš esmės, kai į tave žiūri kaip į pinigų kapšą, tai atrodo pinigais tau lyja. O žinom, mūsų studentai keliauja su minimaliais pinigais ir visa ką. Tai.. o jiems atrodo visiškai kitaip. Tai galbūt gali būti tokių situacijų, kad tave gali apgauti ar kitaip į tave pasižiūrėti..bet čia tiktai prielaida.

– o jeigu čia atvykęs tas užsienietis tuo kontrolieriumi dedasi ar dirba?

kad jisai dėtųsi, maža tikimybė, kad jisai dirbtų – jisai gali dirbti iš esmės. Tai vis tiek jisai yra pareigūnas iš esmės, atliekantis savo pareigą, ir ir... Kažkaip galvoju – jei duočiau penkis šimtus eurų, būtų didelė labai suma, bet tokių nesivežioju – nu gaaal tada galvotum: atneš neatneš. Bet nu vis tiek jisai pareigūnas. Nu nėra pagrindo nepasitikėt šitoj vietoj.

o jeigu bendrakeleivis prašytų pinigų?

nu teoriškai gal eitum kartu.

– o skoltumėt?

net ir nežinau dabar. Jeigu tas skolinimas, kad jisai sako ateisiu po trijų dienų galbūt tave surasiu, tai galbūt tada ne. Gal priklauso nuo tos situacijos, istorijos, kurią jis tau sukurs papasakos – galbūt tave labai paveiks ir tada.. Nu jau.. Še tau tuos kelis tuos eurus ir va.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasiklausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

nu va čia priklauso kaip žmogus elgsis. Kaip tik bendradarbis pasakojo šiandien kaip atvažiuo apsipirkti, paliko šeimą mašinoj, grįžta iš parduotuvės – didžiausias konfliktas. Atvažiavęs žmogus atidarydamas dureles trinkelėjo, bet atsistojo ir nuėjo. Jo sutuoktinė, aišku, išlipo iš mašinos, bandė pakviesti jį, – tada jisai pradėjo ant jų rėkt, kad jūs patys kalti, kad čia stovit – žodžiu, situacija gavosi konfliktinė visiškai. Nu tai jiems beliko išsikviesti policiją ir taip toliau. Tai nors ir buvo linkę susitarti susikalbėti – galbūt būtų atsiprašęs tas žmogus, būtų [geruoju] išsiskyrę. Bet kai pradeda tas kitas žmogus ant tavęs važiuoti, tai natūraliai tada – nu aš elgsiuos pagal taisykles tada. Tai manau kad aš taip pat būčiau pasielgęs.

– turit omeny, kad jums rūpėtų, ar tas žmogus geranoriškai elgiasi.

nu jeigu jisai tau drasko akis, jisai įsivaizduoja ponas, o tu jautiesi nekaltas, tai natūraliai užgroja tas vidinis: nu jau jeigu taip, tai..darom tada pagal visas taisykles.

– bet šiaip galėtumėt pasitikėti žmogum tokioj situacijoj?

manau, kad taip.

– ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

esu pats prašęs ir tikrai man žmonės davė ir skambinau. Ir man buvo, kur artimieji skambino man..ieškodami iš kitų visiškai telefonų, neturėdami, pasiskolinę. Tai nėra kažkoks veiksmas, kuris čia, nu, turėtų.. Nes nu visaip gyvenime būna: išsikrovęs, sudaužytas, pavogtas gali būti.. Manau, kad čia situacija kur galima duoti. Tikrai.

– ir nebijotumėt, kad gali pavogti tą jūsų daiktą?

nu, mano toks sudaužytas [juokiasi]

– o jeigu būtų naujas telefonas?

ne nu nemanau kad... Na kojas turiu, vyčiausi tada [prajunka]. Aišku, jei paimtų ir bėgtų, tai nemojuotum – darytum kažką [juokiasi]

– bet ar žiūrėtumėt, ar tas žmogus patikimas ar ne, ar tiesiog nesvarbu visiškai?

nežinau, nu.. Čia dažniausiai jei žmogus prašo, tai turbūt nelaimė. Man pačiam kai buvo, tai žmogus pažiūrėjo nuo galvos iki kojų ir davė.

– bet vis dėlto pažiūrėjo.

naa.. Nu ta prasme, jei prieitų gatvės gyventojas nuolatinis, kuris be namų taip toliau, tai..dar suabejočiau tada. Tada sakyčiau: kas yra.. Galbūt pats skambinčiau, jei diktuotų telefono numerį, gal taip daryčiau.

– o jeigu tai užsienietis, sunkiai apskritai kalbantis jums suprantama kalba?

nu tai jeigu tas užsienietis čia Lietuvoj, tai tikrai jisai ne kažin kur čia bėgs ir dings su tuo telefonu.

– o gal jis nelegalas imigrantas?

nu.. Kodėl.. Tai taip, visaip gali būti. Gali būt ir nelegalas. [pripažindamas nusijuokia]

– tokiu atveju galbūt prisidėtumėt prie nusikalstamos veiklos.

Nu.. nu taip, jisai gali paskambinti kažkam, apgauti ir taip toliau.. Bet jeigu čia pradėti interviuoti kiekvieną, ką tu čia dabar kalbėsi, tai.. Tada jau tikrai nepasitikėjimas visiškas žmogum ir tada geriau neduoti tada.

– bet jūs duotumėt?

aš manau, kad duočiau. [pauzė] Nes dažniausiai yra taip, kad vis tiek sakau: mano išsikrovė telefonas, man reiktų paskambinti taatata. Tada informuoji: esu gyvas, negaliu kalbėti, viskas gerai, gal galit atvažiuoti.. Dažniausiai būna taip. Bet neskambini ir nesakai: kodas toks ir toks, susprogdinkit tą ir tą. [juokiasi] Ar taip gali žmogus pasakyti? Gali [tvirtai]. Turint omeny dabartinę mūsų visų baimę terorizmo [balsas pakyla, lyg šaiposi, lyg rimtai] ir taip toliau. Nu bet kažkaip tai manau, kad..

– manot, kad negalvotumėt apie tai, tik aš dabar jūsų klausiu?

nu, manau, kad ne. Ne.

– gerai. Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblių?

[atsidūsta] na, tikriausiai.. Nežinau. Dabar net nežinau. Aišku, klaustum, kur gyvena.. Susipažintum. Reiškias, tikriausiai skolintum. Jeigu jau labai, labai reikia. Nu pats daiktų pas kaimynus nesiskolinau. Dar taip neprispyrė. Aišku, yra rizika, kad paskolinsi ir pas žmogų suges tas daiktas. Tada klausimas, kaip tas žmogus elgsis. Man yra buvę taip, aš patsėjau, taisiau, remontavau, buvo situacija ir kai teko ir atpirkti ir grąžinti naują tada. Tai čia.. Jau nuo to žmogaus priklausys, kaip jisai

pasielgs. Ar jisai atneš, sakys: sugedo, viso gero.. Nu tada jau su tuo kaimynu nebesišnekėsi tada.

– tai nelabai būtumėt linkęs skolinti?

na nebūtų, kad taip iškart atiduodu.. Pasikamantinėčiau dar. Kaip sekasi gyventi, kiek gyvena, kodėl anksčiau nesusitikom, nesusipažinom.. Atlikčiau rinkos tyrimą kaip sakant [juokiasi]

– bandytumėt sužinoti, ar jis tikrai čia gyvena?

na, manau, kad taip. Reikėtų kažkaip įsitikinti. Nes lygiai taip pat galėtų sakyti, va, man lauko durys neatsidaro, paskolinkit durų arba vartų pultelį. Nu tai tada gal neskolinčiau – nueičiau pats gal atidaryt, dar išsiklausinęs, kur kas kaip prie ko.. Vis tiek įleisdamas nepažįstamą žmogų kad ir į kiemą, nu tai atsakingas prieš visus kitus esi. Nes mes vis tiek čia susiję kažkokiais santykiais, kaimynai. Vienokiais ar kitokiais. Tai jei padarei kažkokį veiksmą, kuris gali įtakoti ir kitus, tai turi atsakomybę prisiimti. Tai jei nori neprisiiminėti jokios ar būti visiškai užtikrintas, tai turi žmogų bent jau paklausinėt. Kodėl jis čia atvažiavo, ko jis čia nori pasiskolinti, ar ir kada grąžins [pauzė] Tai visokių yra gyvenime situacijų. Gali pasitikėti akiai ir gali pasitikėti, bet neaklai.

– bet, jei jums kelia nepasitikėjimą, ar jūs turėtumėte drąsos pasakyti ne?

manau, kad taip.

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės apšvietimui sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

aš tai duosiu iš esmės, jeigu taip jau žiūrint. Nes taip renkant dažniausiai visi apskalba: va, yra tokia problema.. Neateina rinkėjas rinkti pinigų: laba diena, renku pinigus, tvarkysim tą ir tą. Iš anksto žinoma ta problema, o dar laiptinėj tai išvis. Dažniausiai būna dar [pabrėžia] iš anksto visi susitarę, kad rinksim, ir yra tų pinigų ar nėra, tu pirmas ar ne, vis tiek..

– o jeigu nebūtų tokio sutarimo?

jeigu būtų sakysim taip, kad žmogus atėjęs ir sako: va noriu tą ir tą daryti, renku pinigus tam ir tam. Vis tiek, klaustum. Jeigu jo nepažinotum to žmogaus, tai natūralu, klaustum, kur jisai gyvena, kas jisai toksai, susipažintum, ir jeigu tai aktualu..tai, aš tai duočiau. Viena, nebus tai dideli pinigai, vis tiek laiptinė – išsiskaido..tikrai ten renka ne po didelius pinigus. Jeigu tai būtų daug pinigų – natūralu, grynais neduotum, gal tada galėtum pervesti kažkur, dar kažkas, dar kažkas tai tokio. Ta prasme, akiai nepasitikėčiau. Vat imu ir duodu, daugiau nieko neklausiu, viso gero, ir paskui po trijų mėnesių žiūriu nieko nepadaryta – apgavo. Nesu dar toks.. Ne žioplai gal dar [šypteli]

– bet kas jums labiausiai rūpėtų? Kažkokios taisyklės, ar..

nu tai pagrindinė taisyklė yra tokia. Jeigu jisai nesurenka pinigų, tai ką tada – grąžinam ar negrąžinam? Reiškias nieko nedarom, toliau patamsy gyvenam. Ar tada dar papildomai renkam, dedam už tuos, kurie nedavė.. Tuos dalykus klaustum. Tai kaip ir du dalykai: pinigų grąžinimo taisyklės ir įsipareigojimas, per kiek laiko tai turi būti pdaryta.

– o jums užtektų žodinio pasikalbėjimo, ar jums reikėtų, kad tai būtų įforminta oficialiai, galbūt būtų susirinkimas su visais namo gyventojais?

na, susirinkime greičiau gali su visais apsitart, nereikia su kiekvienu bėgiot ir taip toliau. Tai variantas tikrai yra geras pasiūlyti padaryti susirinkimą. Galbūt tai viršutiniam aukštam aktualu, o apatiniam ne. Aš siūlyčiau.. Pasiūlyčiau, jei nebuvo susirinkimo. Galvoju kad tikrai daugelis pasiūlytų. O jeigu mes jau susitarėm, kad visi dedamės tai čia net klausimo nebūtų. Jeigu duodam pinigus, tai nu ir duodam. Kaip čia va ir su vartais buvo. Mūsų kaimynas pasiūlė. Aišku, ten prasidėjo susirašinėjimai: kažkam reikia, kažkam nereikia, visi geri.. Na paskui vis tiek. Susirinkimo mes nedarėme, bet žmogus ėmėsi iniciatyvos rinkti pinigus. Atėjo pas mus, mes davėm, žinodami, kam juos duodame. Aišku, kita medalio pusė – aš nežinau, lygtai jisai minėjo, kad viską susirinko – bet kai pradeda rinkti nesusitaręs su visais, pavojus yra, kad jisai nesurinks visų pinigų ir tas darbas gali būt nepadarytas. Tai... Aš dar nesu toks sugedęs, tokiu atveju nueičiau ir išdalinčiau tuos pinigus. Nes rinkti pinigus yra juodas darbas – kiekvienam aiškinti tą patį, rinkti ir taip toliau..net užjaučiant, kad tai nėra lengva, ir tam reikalui duodam tai..

– o jeigu tai būtų dar nesutartas reikalas..

aš manau, kad siūlyčiau susirinkimą..

– o jis nesutiktų daryti susirinkimo, sakytų: ne, čia bus sunku visus surinkti, o aš čia va pora vakarų per visus praeisiu ir tiek.

nu irgi.. Gal irgi sprendimas. Žiūrint, ar tą žmogų pažįsti..

– o jeigu ne?

nu tadaa.. [prispaustas, pritrūksta kvapo] Tada reikėtų gal dar ir pagalvoti. Taip, susirinkimai,

kai kuriems gal laiko gaišimas... Mes irgi begalę susirinkimų turėjome, kur nesusirinko žmonės išvis. Taip, toks pavojus yra. Dar nežinau. Kaip tada tiesiogiai pasakyti... tai ateitų galbūt su gražiu kostiumu ir taip toliau.. [prasijuokia] galbūt viduj kitaip atrodytų [juokiasi].. Nes sutinki pagal drabužį, išlydi pagal protą. Gal net ir tas suvaidintų [vaidmenį].

– tai to žmogaus įtikinėjimo gebėjimai ir kaip jis atrodytų būtų tas momentas, kuris leistų asprispręsti?

nu manau kad vis tiek šnekėtum, matytum, darytum sau kažkokias vidines prielaidas, rastum atsakymus, ir tada spręstum iš karto eigoje, ar tu juo pasitiki, ką jisai kalba, kaip kalba, ar jisai ten kalbėdamas, kaip sakau, dreifuoja, ar kažkokias nesąmones šneka, ar ar bando išsisukinėti tau atsakydamas.. Tas lemtų, ar jisai tau sukuria patikimo žmogaus įspūdį ar ne. Jeigu sukuria, tai gal ir galėtum duoti iš esmės. Jeigu ne.. Aišku, jeigu eina kalba apie labai didelius pinigus, natūralu, aš neduočiau tų pinigų. Nu dabar ateitų sakytų va: stogui renkam po 10 tūkstančių eurų iš kiekvieno buto. Nu tai natūralu, kad tikrai neduotum, nes, vienas dalykas, neturi tiek grynų, tai reiškias.. Eitum, darytum susirinkimą – ir siūlyčiau tikrai daryti susirinkimą [tvirtai]. Jeigu tai lempų klausimas mūsų laiptinėje.. Netgi ir mūsų kaimynas kalbėjo: aš norėčiau, kad lempos užsidegtų nuo judesio, sako, aš pasirinksiu, kiek kas kainuoja. Sakiau: okay, pasižiūrime.

– o jeigu to imtųsi žmogus, kurio kompetencija jūs labai abejotumėt, kad jis gali suorganizuoti tokį dalyką? Na, pavyzdžiui, sena moteris? Arba užsienietis, kuris lietuviškai nekalba?

Nu vat nežinau..nu nebūtinai moteris... Aš manyčiau tada, nu gal pagalvočiau dar iš esmės. Nu nes vis tiek – jeigu žmogum, kompetencija abejoji, tai jau tada, kaip tu juo gali pasitikėt, jeigu jau abejoji. Tai natūraliai – tau abejonės yra, pasitikėjimo nėra. Tai [susijuokia]. Tada neduočiau.

– ir nesiūlytumėt nieko?

ne nu tai kažkokių ieškotum variantų.. Susirinkimas, su juo nuėjimas pas kažkokį kitą galbūt kaimyną, nežinau [skėsteli prispaustas]. Ieškotum sprendimų, jeigu jisai siūlo spręsti aktualią namo problemą.

– o ar priimtumėte nepažįstamąjį į savo namus, jei jis pasibelstų sakydamas, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

[giliai įkvepia] nuuu, nežinau.. Neturėjau gyvenime tokios situacijos ir... [pauzė] Nu dar pagalvočiau. Širdis sakytų, kad tikriausiai reikia įleisti, o protas sakytų: dar trisdešimtkart pasitikrink.

– o ką tikrintumėt?

nežinau, nežinau... Nu, visaip gali būti. Neturėjęs gyvenime tokios situacijos. Turėjęs giminaičių, kuriuos priėmė va taip žmonės užsieny. Nežinau, kas paskatino tuos žmones priimti...

– nepažįstami?

nepažįstami visiškai. Giminaitis važiuodamas į užsienį nepasiėmė paso, tik su kortele, ir jo neįleido į kitą šalį. Visas kolektyvas nuvažiavo, o jisai turėjo likti ir laukti, kol jie grįš. Jisai nakvojo tiesiog ant suoliuko [juokiasi] Budapešte, aišku, jaunas buvo, jaunimas irgi priėjo, užkalbino, papasakojo situaciją – jį pasikvietė į namus, apgyvendino, jisai ten gyveno tris dienas, jį maitino, ir taip toliau ir taip toliau. Kas juos paskatino? Na, tikriausiai kažkoks bendravimas, ką jie tarpusavy kalbėdami viens apie kitą sužinojo... tikriausiai taip. Neturėjęs tokios situacijos, sunku įvertinti.

– o ar galvotumėt apie kažkokius, na, interesus to kito žmogaus..?

tikriausiai galvotum. Na jeigu taip galvojant: tu jį įsileidi čia, miegi pats miegamajam, o jisai čia [sėdime bendrajame kambaryje šalia lauko durų]. Jisai gali atsistoti, susirinkti visus daiktus ir išeiti. Tai natūralu, kad žiūrėtum, koks tas žmogus, kaip jisai elgiasi, dar kažkas.

– bandytumėt atspėti to žmogaus vertybes?

nu tikriausiai, tikriausiai. Taip jisai gali, tu įsileidai – jisai tau įremia pistoletą ir.. Prisižiūri visokių nesąmoningų filmų [kikena] Gali būti ir taip. Bet... nu, nu tai ką. [atrodo, tarsi sako: negi apskaičiuosi kiekvieną mažai tikėtina dalyką?]

– o kas jums sufleruoja, kad, nu, žmogus geras iš principo?

Pirmas toks ateina į galvą, kad akys. Aišku, galima būti geru aktoriumi. Galima būti. Ir geru psichologu, ten būna tie, kaliniai psichologai vadinami, kurie apvagia, ten močiutes išrengia, atiduoda viską. Bet kažkaip galvoju visgi nuo akių. Veido mimika, gestai... dabar tokia pirma mintis. O daugiau tai nežinau [šypteli, tarsi pasiduoda]

– Jums prireikė būti pavežėtam autostradoje. Ar bandytumėte keliauti autostopu? Kodėl?

Nu manau, esu nemažai stabdęs.. Esu važiavęs ir pats vežęs. Vieną kartą esu taip pristabdęs, kad

žmogus stabdė, taip pristojau, ir pamačiau, kad jisai bėga link mašinos girtas.. [balsas pakyla, jaučiasi teisus] Aš tiesiog tada, paspaudžiau gazą ir nuvažiauvau. Nes šitoj situacijoje, reiškias, aš juo.. Šitoj situacijoje man jis pasirodė įtartinas ir aš tiesiog, sakysim.. Čia vat Baltarusijoje man.

– o kitos patirtys?

kitos patirtys – kiek esu važiuavęs ir pats vežęs, nebūdavo man taip. Įlipi, kalbiesi – natūraliai iškart mezgasi pokalbis. Žmogus.. Ir pats nesu vežęs tokio žmogaus, kuris ten sėdėtų tylėtų ir galvotų kažką. Tokie, kurie tyleniai – nu, sakysim mažiau komunikabilūs žmonės – gal net nerizikuoja važiuoti, žinai. Aš taip galvoju. Nors kiek man teko važiuot, tai daugiau kažkaip taip..

– o jeigu jums reikėtų stabdyti mašiną?

Nu, esu stabdęs.. Keikęs – nestoja, keikęs – nestoja. [juokiasi] Bet kažkas sustoja ir paveža!

– ir kai jau sustoja, ar bandot tą žmogų nuskaityti, prieš sėsdamas į mašiną?

nu aš kai vyras būdamas tai ten jau... Nu, pasižiūri, kaip jisai atrodo ir jau...daugiau galvoji: ačiū, kad sustojai. Nu ką vyras [blogiausiu atveju]? Gali būti sumuštas ir išmestas taip sakant [juokiasi]. Moteriai, manau, daug pavojingiau sėsti į mašiną, kai nepažįstami ar mažiau, nu, sakysim... moteriai daugiau skanuot reikėtų tą, kuris ten sustoja, kuris planuoja pavežti sakysim.. Aš taip galvoju.

– o jeigu sustotų tatuiruotas, raumeningas tipas?

nu... nebūtinai tatuiruotės [prajunka] kažką blogo apie žmogų sako. Va, statistika: reiškias, 40 proc. Amerikoje žmonių yra su tatuiruotėmis. Ar net ne 40, gal net ir 60! [pabrėžia] Buvo klausimas vienoj iš viktorinų, žiūrėjau čia ne per seniausiais. Mane tas nustebino. Tai tatuiruotė nebūtinai yra blogas ženklas. Taip, jeigu, sakysim jo išvaizda – ne tik išvaizda, bet ir jo visas elgesys ir taip toliau būtų visiškai įtartinas – viduj tikriausiai tas kažkas sakytų: na nesėsk. Tai nesėstum tikriausiai. Nebūtinai gražiai labai žmogus atrodantis gali būti labai geras. Nu tai irgi sakysim. Nu čia.. Su autostopu visada yra rizika!

– jeigu tai būtų musulmonas?

neee nu, nemanau kad. Jeigu žmogus sustoja ir.. Neturiu tokių, jeigu musulmonas tai būtinai blogas ir būtinai teroristas. Nu, nėra pas mane viduj tokios nuostatos.

– iš tų filmų šitie vaizdiniai neveikia jūsų?

nee, ne.

– dar kadangi užsiminėte apie filmus bei žiniasklaidą, tai man įdomu, kiek jūs pasitikite žiniasklaida ir kiek ją vartojate?

na paskutiniu metu tų feikinių naujienų labai yra daug.. Tai stengiuosi patikrinti tuos šaltinius jeigu yra galimybė. Taip, skaitau, labai daug laiko tam brazdinimui neskiriu, bet pasižiūriu.

– ir prieš keliaudamas į užsienį pasiskaitot apie tą šalį, domitės?

būtinai pasižiūriu, taip. Būtinai. Kas ten, kaip ten, kur ten..

– apie pavojus irgi, išskirtinai?

manau, kad pasižiūriu, taip. Ta prasme, kokia ta šalis ir ko ten tikėtis. Jeigu viduj kažkas sako, kad ten nesaugu ir taip toliau..tai gaaalbūt dabar net ir nevažiuočiau. Va neseniai skaičiau straipsnį apie Pietų Afriką. Pietų Afrikos Respubliką. Tikrai labai įdomi šalis.. Tikrai labai graži gamta, ir mano pažįstamas ten gyvena, tikrai būtų įdomu nuvažiuoti.. Bet kiek dabar prisiskaičiau, kiek ten ko visko pilna, [nesaugu] ir taip toliau, tai dabar galvoju, toks stabdis, kad gal tą šalį reikėtų dabar aplenkti.

– o kaip manot, Lietuvoje dabar saugu?

mano nuomone, taip.

– ar tai yra patikimų, moraliai teisingų žmonių visuomenė?

aš kažkaip galvoju, kad nu...kiekvienoj statinėj deguto įpylus galima tą statinę apgadinti ir taip toliau. Reiškias, nėra lietuvių, kad visi jie tokie malonūs ir geri, linkę padėti – visokių yra, visokių [pabrėžia]. Yra, kurie važiuoja į norvegijas, vagia daiktus ir čia pardavinėja, tokių begalė yra. Nu ne begalė, bet tokių yra daug, nemažai. Kaip čia kažkas juokavo – ačiū Dievui, visi tokie išvažiavo į Europą. Nuo to mums gerai nėra, nes jie gadina mūsų vardą. Tai va. Čia, kai straipsnį skaičiau apie lietuvių, kurį nuteisė – buvo įkūręs kanapių fabrikėlį – ne fabrikėlį, o fermą namuose pasidaręs Anglijoje. Jam teisėjas pasakė: tu savo tokiu peolgiu gadini visą įvaizdį lietuvių, bet tau tai tikriausiai nesvarbu. Manau, kad tikrai tokiems nesvarbu [pabrėžtinai, piktokai]. Kokį jie tenais kuria įvaizdį...

– bet pagal jausmą, kaip sakytumėt, ar Lietuvos daugiau patikimų žmonių, ar nepatikimų?

[balso tonas pasikeičia, sušvelnėja] man tai taip. Man pagal jausmą taip. Nu ta prasme, [trumpa pauzė, dėlioja žodžius] aš pats gal esu geranoriškas kitų atžvilgiu, tai man taip atrodo. Gal kitiems kitaip. Nemažai po centrą tenka vaikščioti, tai užsieniečiai.. Na, būna. Turėjom tokią situaciją – japonė,

reiškias. Ar kinitė, japonė, ten Pietų Korėja gal, nežinau – na ne europietė akivaizdžiai. Jinai stovi, brazdina telefoną, kažko ieško – aš priėjau ir sakau: gal galiu jums padėti? Tai va ta situacija su telefonu buvo. Galiu jums, sakau, parodyti. Nes ji ten turėjo tokį planelį ir aš bandžiau jai pakomentuoti, kur ten nueiti. Taip, jinai labai į mane žiūrėjo, kas aš toks, skanavo mane – bet, nu, išsiaiškinom, parodėm, ir jinai ten nuėjo. Galbūt aš buvau ne vienas, o su žmonyte, tai gal jai pasirodė, kad mes, nu, tokia kaip ir šeima – ne plėšikai, su telefonu nenubėgsim. Bet.. gatvėj būdamas, na jei yra galimybė, pakalbinu žmones. Nu nesu tas interviuotojas, kuris einu interviuot čia kiekvieną, bet jei matai, kad žmogus blaškosi, tai bandai padėti. Esu susidūręs su tuo užsieny, kai akivaizdžiai matosi, kad yra turistai – dažniausiai įbedę nosis į telefoną. Tai tikrai esam turėję situacijų, kai žmonės prieina ir paklausia, gal gali padėti. Tas pačiam patinka, kai žmonės prieina su gerais ketinimais – nu, tau viduj atrodo su gerais ketinimais – nu ir tuo bandai, tuo pačiu atsakyti.

– bet centre daugiau? Ar yra tokių vietų, kur ne taip saugiai jaustumėtės eiti į kontaktą su nepažįstamais?

aš ne gal..nemne..negaliu atsakyti. Nežinau. Ir tas centras – va. Situacijų pilna, kur va. Dukros bendradarbę. Mūsų gatvėj [Kalinausko] apiplėšė. Įrėmė peilį ir viską atėmė. Tai čia negąsdinu.. [nusijuokia nejaukiai] Bet va tau ir centras kaip sakant. Tai va.. [vėl nusijuokia nejaukiai] Visokių yra žmonių. Yra ir tų lietuvių blogų, ir tų lietuvių gerų ir visa ko, bet... [tarsi nepaisant to, reikia tikėtis geresnio]

– o jeigu pamatyt, pavyzdžiui, patyčias gatvėj? Kažkokį konfliktą. Ar praeinat ir leidžiat tiems žmonėms išsiaiškint, ar kažkaip įsitraukiat?

nuu dar neteko muštis gatvėj. Bet galvoju kad neleisčiau. Jeigu akivaizdžiai iš žmogaus tyčiojasi ar užgaulioja. Aišku, viduj galvoji, kad gali būt visaip įvairiai, bet aš, nu, galvoju, kad neleisčiau. Aišku, gal reikia dažniau pavaikščioti ir pastebėti gatves taip sakant [šypteli]

– skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

gal kokie 7-8. Nu gal septyni daugiau. Čia.. Daug apie pasitikėjimą pasakojau, o paskui – nulis [juokiasi].

nu, kaip aš galvoju. Ir tų patarlių visokių yra.. Net lietuviškų: sako, patikimas, bet reikia patikrint. Bet viskas eina į priekį.. Ir išsilavinimo, prasme, ir patyrimo prasme, ir gal net ekonomine prasme. Mes va trisdešimt metų išėję esam iš Sovietų sąjungos, kur ten tipo ale visi buvo „lygūs“, bet kokios ten galimybės buvo iš esmės? Po sibirą važinėti. Jaunimas nelabai ką matė iš esmės. O dabar visur gali keliauti, bendrauti, kalbėtis, matyti pasaulį..ir manau, kad jie visai kitokie grįžta.

– o kaip manot, kas pasikeičia? Patiria kitų žmonių gerumą, ar..

aš manau, kad ir mato pasaulį, ir taip. Dažniausiai, aišku.. Važiuoja visokių. Vieni plėsti, o kiti mokytis ir pamatyti, išgirsti... sakyčiau galbūt net ir sėdėjimas universitete, tas priduoja. Ir išsilavinimas tam įtakos turi.

– o kaip manot, kodėl? Vis tiek, kita vertus,pradedi racionaliau dar žiūrėti, atsiriboji nuo kitų žmonių?

o tai kodėl va mūsų visuomenėj tiek daug visokių socialinių projektų? Kodėl žmonės aukoja? Kai būna visokios akcijos, renka lėšas ten ar vėžiu sergantiems, ar dar kam nors...kodėl kraują pagaliau aukoja žmonės? Tikriausiai į tai galima suvesti. Tu ateini pas gydytoją, pasitiki juo, kad iš tavęs pims kraują, kad jį panaudos sergančiam, suvokimas, pagalba, pasidalinimas su kitu.. Nes, iš esmės, kuo vyresnis daraisi, supranti – į karstą visko nenusineši. Yra tokių, kurie svajoja nusinešti – ir dar jiems maža ir maža ir maža. Gal aš čia kitaip kalbėčiau, jeigu pas mane būtų auksiniai stalai čia jau būtų [juokiasi] bet jeigu yra galimybė pasidalint, tai man taip atrodo [teisinga]. Žiūrint iš istorijos pusės.. Kodėl pavyzdžiui senovėj buvo tų mecenatų? Aš galvojau visą laiką, kad žmonės daug turėdavo ir dalindavosi. Kitą versiją išgirdau, kad jie remdami ten bažnyčių statymą ir panašiai tiesiog save taip įamžindavo. Kas manyčiau tuo metu ir buvo tokia mąstysena. Bet šiais laikais manau tikrai yra vadovų įmonių, akcininkų, kurie tikrai didelius pinigus uždirba. Kas juos skatina dalintis? Na, vieni dalinasi, kiti ne. Manau, kad tų besidalinančių bus daugiau. Ateity. Kai mūsų visuomenė bus labiau subrendusi. O mes dar tik trisdešimt metų. Jums prieš akis viskas.

– o kaip manot, ekonominė gerovė turi tam įtakos?

manau, kad turi. Ekonominė gerovė turi. [trinkteli buto durys. namo grįžta žmona] Nes tada žmogus galvoja ne tik apie maistą. Pradedą žmogus galvoti ne tik apie savo pilvo prikišimą.. Galima

sakyt, va! Suvesti galima taip. Reiškias, pagal statistiką, Europoje lietuviai vieni iš tų, kurie didžiąją dalį savo pajamų skiria maistui, pagrindinių savo poreikių patenkinimui. Kuo ekonominė gerovė didėja, tuo tavo pinigų krepšelio dalis, skiriama maistui, mažėja. Tada atsiranda galimybės ir menui, kultūrai, ir knygai nusipirkti.. Tai manyčiau, kad ekonominė gerovė įtakos tos turi.

– bet ar sakytumėt, kad tada žmonės patikimesni, kurie turi tą saugumą ekonominį? nebūtinai.. Nebūtinai. Norėčiau tikėti, kad gal jie geriau gyvendami gali dalintis tuo su kitais, ir tą pasitikėjimą skatinti kažkaip.. Bet nebūtinai. Nemanysčiau. Tikriausiai.

Informantas nr. 6: statybininkas, 54 m.

Interviu data: 2019-03-21

– kaip jūs galvojat, ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?

nuuu nelabai.

– kodėl?

pirmą kartą žmogų matai, – nu kaip pasitikėti.. nuu.

– o prisimenat kokį nors paskutinį kartą, kai kažko jūsų paprašė, ar kažko reikėjo nepažįstamam žmogui?

ne nu, daleiskim va aš dirbau pas vieną šeimnininką, aš juo pasitikėjau, viskas gerai, padariau vieną darbą – o jis – dingo. Nu tai jau nuo to laiko ir nelabai.. Ir žmogų. Iš žmogaus matosi – kaip jis su tavim kalba ir..į akis nežiūri. Jau tada, panašu, kad toks žmogus slidus.

– o jeigu žiūri į akis, jūs pasitikit? [žiūri į akis]

nu. Ne visada.

– gerai, aš turiu keletą situacijų – jums papasakosiu, ir paprašysiu pasakyti, kaip elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug daiktų, daug nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, išvažiuos į kitą miestą, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priiimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

nnnelabai. Geriau paimsiu visus daiktus, kiek galėsiu.

– o kitus paliktumėt tiesiog taip?

nu tiesiog.. Jeigu ne.. Ten kažką, guli, ne, taip sakant.. Turto nėra. Tai.. [palikčiau]

– Nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

taip. Dokumentai... Viskas su savim.

– o jeigu siūlytų jums žmogus, sakytų: aš galiu jums padėti, į tą pačią pusę einu.

nu, jeigu..pats žmogus pasakė, tai galima pasitikėt.

– o jeigu irgi akys į šonus lakstytų ir būtų toks neaiškus?

[atsidūsta] nuu, čia tokia situacija, kad nežinau. [pauzė, tyliau:] Vis dėlto patikėsiu.

– tiek pat, pavyzdžiui, ir vyrui, ir moteriai?

moteriai..nu ką moteriai, neš. [pauzė] Geriau moteriai. Geriau moterim pasitikėt, negu vyru.

– o kaip žmogus turėtų atrodyt, kad nepasitikėtumėt?

[atsidūsta, susimąstęs] man atrodo, prastai...su prastais drabužiais tokiais visokiais. [pauzė] Nežinau. [tarsi pasiduoda. balsas pakyla:] Gali jis net ir su kostiumu toks žmogus būti. Negaliu pasakyti.. Čia bet koks žmogus gali būti. Ir su geru drabužiu, ir su..

– o tai kaip jūs nuspręstumėt? Ar jisai patikimas ar ne?

nu, jeigu meluoja žmogus, tai jis gal ir kažkaip kitaip kalba.

– o esat turėję tokią situaciją?

nu.. Lygtai nebuvo, gal neatsimenu. Aš tokioj situacijoje ir nebuvo net. [staiga prisimena:] Ai, buvo vieną kartą. Mašina užstrigo. Aš žmogų pasodinau į savo vietą, už vairo, ir pats pradėjau stumt. Jis pavažiavo biškį, ten kelis metrus, sustojo, išlipa, viskas, ir taip. Tai žmogus gi nepabėgo su mašina mano. Nu vat..

– o kaip jūs išsirinkot kieno prašyt pagalbos?

nu ten ėjo, paprastas žmogus ėjo, sakau: atsisėsk, o aš pastumsiu. Ir pasitikėjau žmogui. Nu ten buvo toks, čia kaime, toks prastas žmogus.

– prastas, bet jūs pasitikėjot, kad jis sąžiningai pasielgs?

nu pasitikėjau.

– o jeigu būtų buvęs verslininkas koks?

nu verslininkas. Verslininkas. Prastas žmogus – ir taip nepabėgo niekur.

– tai verslininkas dar patikimesnis būtų?
nu jo.

– gerai, kita situacija. Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?
paprašyčiau žmogų kokį nors paskambinti.

– kaip išsirinktumėt, kieno prašyt? Na, eina, sakykim, pasipuošusi moteris ir..
ne, prie moters nepriečiau, gėda būtų kažkaip prašyt.. Ir man atrodo moteris neduotų telefono, pabijotų.

– prašytumėt vyro?
jo.

– o jaunesnio ar vyresnio?
ai, nesvarbu. [pauzė] Kiti gali pasakyt: ai, neturiu telefono ten.. [pauzė, susimąstęs] Nu, gal tokį vyresnį.

– tokį, kaip jūs?
kaip aš.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?
aš atiduočiau tuos dvidešimt ir laukčiau. Nes jie negali apvogt, jie bijo.

– kodėl? [pauzė] Dėl to, kad tarnyboj?
tarnyboj.. [pauzė] Nu, kitą dieną pamatys mane, jeigu aš važinėju visą laiką. Tai to nedarytų. Nedarytų jin to. Aišku, jeigu girtas žmogus, tai gali.. Tas ir neatsimins..o šiaip tai..

– kas girtas?
nu tas vat keleivis, daleiskim. Jinai dvidešimt gali paimti, o sakys, kad aš paėmiau.. [pamėgdžioja moters balsą:] jūs buvot girtas, jūs neatsimenat!

– o jeigu jūsų kitas keleivis prašytų paskolinti pinigų, nes neturėtų iš ko susimokėt už bilietą?
paskolint? Ne, aš, vot, pas mane mada tokia, aš neskolinu niekam. Ir pats labai nemėgstu skolintis.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasitikėsit, kad tas žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?
nu, pagal įstatymą tai čia galima ir vietoj susi... nu. Galima formint, galima pildyt ten tuos popierius visokius, galima kviest policiją..

– tai jis sakytų: susitariam dabar, o aš pervesiu jums pinigus šiandien vakare.
ne, nepasitikėčiau. Nes jis gali išvažiuot, o ką aš? Aš užrašysiu tuos numerius mašinos, nu ką. Jeigu liudininkų nėra, aš neįrodysiu paskui, kad jis mane ten.. Vietoj, arba iškart grynais pinigais mokėk, arba kviečiam policiją. Jeigu jis kaltas. Nors buvo manim pasitikėjo, buvo tokia situacija... Žvėryne, netyčia, aš nepastebėjau, atbulai duodu, bubi! Ir biškį. Į bamperį kitos mašinos. Ten žmogus sėdėjo. Nu sako, nu ką, pildom? Sakau: aš atvešiu tuoj, palaukit. Gerai.. Jis pasitikėjo. Nuvažiavau, ir penkiasdešimt eurų atvežiau. Grįžau, viskas gerai.

– tai jis jums pasitikėjo? Nesinori ir jums taip..
[nutraukia] nu, aišku.. Nu aš pagalvoju: nu gal registratotrius stovi, gal.. nori nenori, jis numerius mano užsirašė. Tai aš jam atvežiau ir viskas.

– ar leistumėt nepažįstamam žmogui gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?
nu va čia irgi klausimas. Jeigu žmogus chytras toks.. Man atrodo, matosi iš... Šiaip tai, jeigu nebrangus telefonas – prašom, skambink ir viskas.

– galvotumėt, kad nedidelė čia žala?
jo, nedidelė čia žala. Nu, pabėgs su telefonu – užblokuosiu tą telefoną ir viskas.

– o buvo, kad kas nors būtų taip padaręs?
aš? Aš tai duodavau. Man duodavo.. O šiaip tai nebuvo, kad duočiau ir pabėgtų žmogus. Ne, nebuvo taip.

– gerai. Nežinau, kur jūs gyvenat, daleiskim į jūsų buto ar namo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblių?

paskolinčiau. Nes su kaimynu reikia gyvent gerai [nusišypso]

– o jeigu jis apsimeta? Gal jis ne kaimynas?

nu aš paklausčiau, iš kurio jūs buto. Jis turi parodyti. Šiaip tai kaimynus aš visus [pažįstu].. Ai, čia naujas kaimynas..

– čia naujas, jūs nepažinotumėt jo. Jis tik prisistatytų jums, bet jūs dar jo niekada nematėt.

nu aš paklausčiau, iš kurio jis buto. Čia irgi siurblys, ne toks čia turtas.. duočiau.

– įsivaizduokim, kad namo laiptinė yra neapšviesta, nesutvarkyta. Ir steigia fondą. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Ateina pinigų rinkėjas, pasibeldžia į duris, ir sako: jūs pirmasis, dar fonde pinigų nėra, bet aš eisiu per visus kaimynus, ir tikiuosi, kad jie duos tuos pinigus ir galėsim sutvarkyti.

o jis prašys pinigų?

– nu, jeigu iš visų kaimynų surenka, tai sutvarkys. O jei nesurenka..

nu tai jis turi turėti popierių kažkokį, kad pasirašyt, viską.. O šiaip tai.. Ne, neduočiau. Ne, parodykit popierius, viską, ką čia remontuosit. Čia gi oficialiai turi būt.

– o jeigu jis neturi tų popierių?

ne, neduočiau. Dažnai būna tokių žmonių – ateina, prašo tų pinigų. Nu, čia ubagai gal prašo. Būna, duodi ten pora eurų.. Pažiūri į tą žmogų. Gal čia sukčiai kokie, gal čia..

– o jeigu jis jūsų kaimynas, sako: nu, aš noriu sutvarkyt, aš neturiu laiko čia tų susirinkimų organiuzot, kažkokių popierių rašyt, pasitikėk manim, aš tikrai sutvarkysiu..

nu, jeigu kaimynas, duočiau. Vis tiek, jeigu kartu gyvenam, jeigu nieko nebus padaryta, tai atgal pareikalausiu tuos pinigus ir viskas. O taip.. O taip, svetimas žmogus..

– ne nu, kaimynas.

kaimynui duočiau.

– bet nežinotumėt, ar kiti kaimynai duos. O jeigu neduos, tai kas tada? Prarasi gal pinigus.

nu prarasiu nu, tikiuosi nedaug jam tų reikės tų, pinigų.

– nu, dvidešimt eurų.

nu, dvidešimt...

– o jeigu šimtą?

nu šimtą, jau reiktų galvoti.

– ar esat tranzavęs? Kelyje stabdęs mašiną, kad jus pavežtų?

oi voi, neatsimenu.. [galvoja] jaunystėj. Jo, buvo kelis kartus.

– ar gera tai buvo patirtis?

iki Trakų važiauvau, nu gal 18 metų buvo.. Nu tada ne tokie žmonės buvo, žmonės.. Gal. bet mokėdavau vis tiek ten, pora eurų duodavau. Biškį daugiau negu bilietas kainavo tada, autobusu pavažiuot.

– bet vis tiek stabdydavot ir nežinodavot, kas sustos?

ne, nežinodavai. Aišku, jeigu moteris važiuoja, nesustodavo. Jeigu vyras važiuoja, tai tada.

– o dabar, jeigu būtų tokia situacija, ar bandytumėt stabdyt?

nu dabar jau reikia visur apsižiūrėt. Nes gali ir mergaitė tave stabdyt, o iš paskos ten chebra laukia tave: kad arba mašiną pasiimt, arba apvogt, arba per galvą duot..

– o kaip galvojat, kodėl dabar taip yra?

nu, žmonės nenori dirbt, o gyvent gražiai nori, ir tų.. pinigų..

– o anksčiau?

nu anksčiau ne taip buvo.. [ilga pauzė] Dabar aš nesustoju. Ne, būna tokios situacijos, kad matau, jeigu žmogus užstrigo, ar dar ką..tada aš padėsiu. O taip – nelabai. Nesustoju.

– o jeigu jums reiktų, kad jus pavežtų? Jeigu jūsų mašina sugestų pavyzdžiui, reiktų, nežinau, iki kolonėlės, ar stabdytumėt mašiną?

nuu.. Iškviesčiau avarinį ir viskas.. kad nutemptų mašiną.

– o tai kaip galvojat, kas pasikeitė, kad dabar žmonės.. Na, rizikingiau yra?

ideologija pasikeitė.

– žmonių ideologija ar valstybės?

žmonių. [tyla]

– kad visi siekia sau naudos?

taip.

– bet ar tikrai visi, gal ne visi?

nu.. Gal ne visi. [pauzė] nu, [atsidūsta, nekantrauja] kokie dar klausimai.
 – na, čia jau prie pabaigos..o buvo, kas nulėmė tokį jūsų požiūrį, kad žmonės tik savo naudos žiūri?
 nu nebuvo..nu aš taip galvoju. Visokių žmonių yra. Man atrodo, anskčiau buvo geriau negu dabar.
 – ar iš pasakojimų ar..
 jojojo, iš pasakojimų.
 – ar iš žiniasklaidos?
 ne, iš pasakojimų.
 – o žiūrit žinias?
 neturiu laiko.
 – tai tų ten nusikaltimų, pavyzdžiui?
 ai, tai tuos žiūriu, žiūriu.
 – tai sakot, kad dabar daugiau tokių?
 daugiau, taip.
 – ir kaip galvojat, ar mūsų visuomenėj daugiau gerų žmonių, ar tų tokių savanaudžių?
 nu, man atrodo vienodai. Yra ir gerų, o šalia – blogų žmonių. Taip ir bus. Visą laiką.
 – po lygiai?
 taip.
 – negalvojat, kad vis tiek tų gerų gal daugiau? Ar kaip tik atvirkščiai, kad gerų jau visai nebelikę?
 yra balta, yra juoda, yra geras žmogus, yra blogas. Nu čia per pusę. Taip ir bus visą laiką. Yra turtingi, yra ubagai.. Taip ir..
 – o tai kurie geresni tada? [pauzė] Kurie sąžiningesni?
 [ilga pauzė] nu, gal ir gerų daugiau vis dėlto.. [pauzė] gerai, viskas.

Informantė nr. 7: dažytoja, 47 m.

Interviu data: 2019-03-22

– Kaip manote, ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?
 Haha, na aš skaitau, kad nelabai.
 – Kodėl?
 Nu, kodėl.
 – Ar turėjot kokių nors patirčių, ką galit papasakot?
 Na aš turėjau. Ir nemažai. Pasitiki žmogum.. Tarkim, dėl darbo. Pasitiki – o paskui tave apgauna. Nesumoka. Dar kažkas. Turėjom patirčių.. Duok Dieve. Iš tikrųjų, tai netgi kreipėmis į Darbo inspekciją, Mokesčių inspekciją. Praktiškai nieko neišlošėm, tiktai oficialius pinigus. O jie [darbų užsakovai – U. L.] atsipirko [išsisuko – U. L.]... O jie atsipirko, mokesčių inspekcijai padarė remontą nemokamai. Ir viskas.
 – Tai čia kaip ir kyšys gaunasi.
 Nu čia taip ir gaunasi, nu.
 – O jūs turėjote kažkokią net ir sutartį su jais?
 Mes oficialiai dirbom [pasipiktinusi, jaučiasi teisį].
 – O jie nenorėjo mokėti.
 Nenorėjo mokėti. Užtat kad jie mums žadėjo, ta prasme, pinigus [ir] oficialiai, ir juodais pinigais.
 – Aaa.
 Mm-m. O juodų pinigų nenorėjo sumokėti. Ir po to pas mus įvyko konfliktas, ta prasme, mes atvažiuom, savo darbą sugadinom, aišku [susijuokia prisiminusi] – nežinau, galima sakyti, negalima.
 – Tai čia anoniminis.
 Mhm. Nu, ta prasme, sugadinom, jie iškvietė mums policiją..Policiją iškvietė. Po to.. Mes atvažiuom, taip ir pasakėm. Jie mum pasakė, nu, vienu žodžiu, kad mes broką padarėm. Mes atvažiuom, kampukus nuėmėm, viską nuiminėjom..
 – Tai bet jie jums kažkiek sumokėjo, ar visai nesumokėjo?

Tiktai oficialius! Tiktai. O šiaip pasitikėt žmonėm, tai išvis ne, negalima. Šiais laikais tai išvis neįmanoma.

– O pažinojot tuos žmones?

Nu kaip galima pažinoti, jeigu naujoj firmoj įsidarbina. Neįmanoma. Tu visų žmonių nežinai.

– Tai su visais stengiatės taip atsargiai?

Atstumu.

– Ar būna žmonių, kurie pasitikėjimą kelia?

Nuu.. pavyzdžiui, X [dabartinis darbo užsakovas – U. L.] kelia [kukliai nusijuokia]... Kol kas.

– O kas jums kelia tą pasitikėjimą, kas žmoguje?

Nu ką aš žinau, žmogus lygtai geras, nuoširdus.

– O kaip jūs suprantat, kad jis nuoširdus?

Nu matosi.

– Iš ko?

Nu ateina žmogus normaliai šypsosi, su tavim kalba. Matosi, kuris žmogus, tarkim ten..Falšyvas, suprantat? Tada iš karto jau jaučiasi, kad kažkas ne taip.

– Gudrus, kažką bando nusukti?

Jo, tada jau reikia su juo, per atstumą.

– Na gerai, aš turiu situacijų, paklausių, kaip jose elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Nu aš nežinau, nepažįstamo žmogaus siūlomą pagalbą tai aš nežinau kaip, bet aš pati padėčiau. Ir ne kartą buvo pas mus tokių situacijų, kad – padėjom. Ir senutėm, ir jauniem..! Nesvarbu kam.

– Bet o jeigu jums siūlytų padėt? Turint omeny, kad tuose jūsų daiktuose..

[nutraukia] Nu jeigu įtartinas žmogus, tai aš..[tarsi diskredituodama nusijuokia, nusivaipo] suabejočiau.

– O kas yra įtartinas?

Nu visokių būna.. Ir žvilgsnis, ir ten kažkas..nu vat su juo ne taip. Iškart suprasi.

– O tai kieno prašytumėt pagalbos, kas jau tikrai keltų pasitikėjimą?

Mm.. Pati turbūt [nusijuokia].

– Bet jeigu nepaneštumėt viena?

Kaip! Aš tiek neimu, kad nepaneščiau.

– Gerai, kitas. Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Nu, adresą turi?

– Nu, sakykim.

Galų gale, taksi yra.

– Bet jūsų telefonas išsikrovęs, o esat kažkur toliau nuo centro.

Nu yra kažkur tai kažkas tai, yra, kad paskambint. Kas nors iškvies? Teisingai?

– Nu nebent praeiviai.

Nu. Teisingai?

– Uhm. Tai kieno prašytumėt?

Nu, aišku, praeivių.

– Tai kaip išsirinktumėt, kieno prašyt? Pavyzdžiui, eina moteris ir vyras. Kurio prašytumėt?

O koks skirtumas, jeigu jie pora?

– Jeigu jie atskirai?

O jeigu jie atskirai, nu.. O jeigu pas mane nėra ką imt? [susijuokia, tarsi nepažeidžiamumą savo teigdama]. Man jokio skirtumo tada.

– Nebijotumėt?

Mm. Ką jie man padarys?

– Nu gali pameluot, pavyzdžiui..

Taksi tai iškvies. Būna nemokami skambučiai. Teisingai?

– Uhm. O yra jums davęs žmogus telefonu pasinaudot gatvėj?

Ne, man ne, aš niekada neprašau. Aš pati daviau.

– Gal galit papasakot, kas ten buvo?

[įkvepia, pisimindama] Ai.. ką ten pasakot.. Girtas atėjo. [nusijuokia] Vienu žodžiu, ir... Duokit paskambint. Nu gerai, galvoju. Nu pas mane planas, jokio man skirtumo nėra, man ten iškalbės kažką – neiškalbės. Nu gerai, daviau, paskambino, susiskambino – atvažiavo, pasiėmė jį.

– O nebijojo, kad pabėgs jisai su telefonu?

O kodėl aš turiu bijot? Nu kiek jisai vertas.. O kiek jis vertas? Juo labiau, ne viena buvau, aš buvau su vyru.

– O jei viena būtumėt buvus?

Nu būčiau davus. Jei nori – tegu ima. Tai ką su juo. [susijuokia, tarsi toks gyvenimas] Tegul ima tą telefoną, bėga kur nori.. Dabar telefonai tokie, kad galima atieškot.

– Nu jo.

Nu. Teisingai?

– Bet vis tiek, problemos būtų jums.

Tai kokie ten problema, nuėjai – nusipirkai. Tegul jis turi.

– Aha. Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

Nee, tada ne. Nesutikčiau. Nes dabar lygiai tas pats, įsivaizduokit, autobuse. Nu, troleibuse, autobuse važiuoji – daugiau 5 eurų banknoto nepaduosi jam. Aš pati patekau į tokią situaciją. Ir važiauvau zuikiu! Iš tikrųjų. Turiu dešimt eurų, o jisai man sako: mes nepriimam tokiems. Sakau: tai kaip man važiuot? „Kaip norit.“ Nu va toks atsakymas, nu pft. [prunkšteli, neva, nesąmonė] Tai ką daryt žmogui? O man reikia, man skubiai reikia važiuot. Nu va taip ir važiauvau – be bilieto. O jie iš tikrųjų teisūs, jie jo. Galį nepriimt tų dešimt ar [daugiau].

– Bet ji sakytų: aš paimsiu, tik praeisiu kitus vagonus, ir grąžinsiu..

Ne, ne. Ne. Tada aš nežinau, tokia situacija, nežinau, ką daryt. Čia tau ne autobusas, čia gi traukinys, įsivaizduokit. Ir kur man dingt? O kur jinai.. Gal jinai išeis kitoj stotelėj kažkur tai. Nu nežinau tada, tokiems atvejais ne.

– Neduotumėt. O jeigu jūsų prašytų traukinyje kitas žmogus paskolinti pinigų bilietui? Jis neturėtų, sakytų, kad kai atvažiuosit, tada jums grąžins..

Aha. [šypteli tarsi demaskuodama] Ne ne. [nusijuokia] Ne ne. Buvo irgi atvejis, troleibusu važiavom. Atėjo diedukas, jisai turėjo dešimt eurų, o jam vairuotojas: tipo, mes nepriimam tokių pinigų. Sako: tai ką man daryt, kaip man važiuot? O mes kaip tik atvažiavom. Žalias tiltas, žinot, kur? Nu. O mes atvažiavom, kontrolierio nėra, aš jam atidaviau savo bilietą, sakau, mes nuo Stoties važiavom, sakau, jūs važiuokit toliau. Va tokiu atveju galima žmogui padėt, teisingai?

– Tai taip. Bet jeigu jūsų taip prašytų paskolint?

Tai aš jam geriau ne skolinčiau, o padovanočiau, ha.

– Bet jeigu jūs tuo pat metu važiuotumėt?

Tai jeigu aš važiuočiau. Pas mane, aišku, būtų bilietas.

– Bet traukinį, ir jums reikia, ir jam reikia – tuo pat metu.

Nu tuo pat metu tai nežinau, kaip ten būtų..

– Sakytų, neturiu pinigų, tarkim, tik banko kortelė, bet atvažiuosim – aš nusiimsiu pinigų ir jums atiduosiu.

Nu aš abejoju. Aferistų pilna [susijuokia]

– O jeigu, tarkim, tokia moteris kaip jūs jeigu prašytų? Tokio pat amžiaus, tokia pati?

Iš tikrųjų tai aš jai greičiausiai padovanočiau. [kramto saldainį, mąstydamą] Ten skolint kažką tai.. Beviltiška.

– Bet jūs tuo pat metu važiuojat.

Nu koks skirtumas. Nu neturi žmogus už ką – gerai, duodu aš tau.

– Ai, tai jūs jai padovanotumėt pinigų.

Taip.

– O jeigu koks..

Nu jeigu įtartinas, ten koks alchašas ar dar kažkas tai, tai be abejo kad ne, sakyčiau eik tu kur nori.

– O jeigu koks verslininkas?

O iš kur aš žinau?

– Nu, gražiai apsirengęs, su kostiumu..
Daaaug kas gali vaikšiot gražiai apsirengęs. Taip kad, tokių situacijų tai pilna.
– Bet dovanotumėt moteriai, kaip jūs, bet ne..
Nu jeigu...[staigiai pradeda, sustoja] Nu moteriškės irgi, aišku, būna aferistės... [susijuokia]
Kaip čia pasakius. Nu. Ne, nu būna situacijų, kai iš tikrųjų pažvelgi į žmogų, ir matai, kas jis toks yra.
Nu matosi: iš charakterio, iš...nu jo.
– Yra jums taip buvę?
Nu anksčiau aš nepažinojau jų. Aš daugiau su vyru, jisai man [sako]: va čia va toks važiuoja, čia va toks. Aš nesupratau anksčiau. Man visi vienodai buvo.
– Kada pradėjot atpažinti?
Pora metų atgal gal. [pauzė] Nes man iš tikrųjų, jisai man, tarkim, atsiprašau [prasijuokia kukliai] už tokį pasakymą, vyras man: va, prostitutė stovi [pritylinusi balsą]. Sakau: iš kur tu jas pažįsti? Aš tai neskirių jų. Nu kaip neskiri? Nu neskirių! Man tai vienodi visi. Einu ir praeinu pro šalį, ir viskas.
– Tai jeigu gatvėj į jus kreipiasi, prašo pagalbos, ką jūs bandot suprast iš to žmogaus?
[atsidūsta] Nu, paprastai tai neprašo. Paprastai matosi. Jeigu žmogui iš tikrųjų blogai.. Tu matai, kad normalus.. Jeigu reikia kažkokios pagalbos. Tu gali greitąją iškviest, tu gali kažką tai padaryt..
– O tai pavyzdžiui, jeigu girtas žmogus, ar ten benamis?
Nu... Žinot, aš jums pasakysiu, benamiai.. tie, kur benamiai – jie paprastai alkoholikai visi. Bradegos [prasijuokia, pašiepia]. Jie nenori dirbt, jie... Jie norėtų – normaliai gyventų. O kodėl aš turiu jiems pasitikėt?
– Bet vienam tokiam davėt telefoną paskambint.
Nu vienam tokiam daviau, jo [šypteli, tarsi būtų nusizengusi principui, nusileidusi]
– O tai kodėl davėt?
Nu todėl, kad su vyru buvau [nusijuokia].
– Bet šiaip nelabai..
Nelabai. Aplamai.
– O jūs vairuojat?
Mhm.
– Mašinų stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?
Visų pirma, kaip jisai man perves žalai atlyginti? Yra draudimas. [griežtai] Užpildai, jo, be policijos, be nieko, užpildai deklaraciją ir viskas.
– O jeigu siūlytų jis nepildyti, tiesiog duot pinigų?
Ha. Nelabai. Nelabai..užtai kad, nu ką jisai ten duos man? Nu tarkim: jis man padarė žalą už 50 eurų. Jisai man duos tą 50 eurų. Ir kur man juos? O aš nuvažiuosiu į servisą, man padarys už 100 eurų. Nu neapsimoka. Teisingai?
– Mhm.
Nu. Nu realu.
– Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui (-ei) prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Jisai sako, kad neseniai atsikėlė gyventi čia. Ar paskolintumėte siurblių?
[prasijuokia] Nu paskolinčiau, be abejo. Gaila man to siurblio [prasijuokia prisipažindama (gal ir neduotų, bet bando pataikauti interviuotojai, nepasirodyti bloga)]. Kiek jis ten kainuoja, aišku. Bet tai tegu parodo man: kur jisai įsikėlė, kur jis ten gyvena. Kad aš jį rasčiau.
– Tai klaustumėt, kur gyvena?
Nu. Nes iš tikrųjų.. O jūs pati duotumėt?
– Nu turbūt panašiai daryčiau.
Nu tai vat [prasijuokia, tarsi sakydama; toks va gyvenimas]. Nu ir nežinau. Nu jo, reiktų. Aišku, nu negaila – kiek jis ten kainuoja, Dieve. Nu pasiims tai pasiims, tegul ima. Nusipirksiu kitą.
– Nu bet nesąžiningai būtų.
Nu bet nesąžiningai būtų, aišku. O šiaip tai.. Nu negaila.
– Gerai. Įsivaizduokit, laiptinė, kurioje gyvenat, yra nesutvarkyta. Atsirado žmogus, kruis nori steigti fondą ir sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus

pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

[iškart turi atsakymą, dėsto užsivedusi] Su kaimynais visais laiptinėj, surinkt parašus – iš visų.

– O jeigu jisai sako: nu, ką čia gaišti, aš greičiau...

Tada ne, ne ne ne. Jokių! Jokių nieko. Tegu surenka parašus, tegu žmonės pasirašo, kiek kas davė. Man irgi negaila, aišku – daug kas taip daro. Surenka pinigus ir daro remontus.

– Bet jums reikėtų, kad būtų sutarta su visais iš anksto.

Tai aišku.

– O jeigu būtų tie parašai, tai pasitikėtumėt, kad visi susidės? [pauzė] Ar irgi visko gali būt?

Nuuu.. visko gali būt, be abejo. Bet jeigu visa laiptinė pasirašys. Vardas pavardė, ir, be abejo, tas, kuris surinkinėja, irgi – vardas pavardė ir kur jis gyvena – kad jį būtų galima surast, jeigu kas – tai be abejo, duočiau, aišku.

– O klaustumėt, kas, jeigu nesurinksit, ką darysit?

Nu jeigu nesurinks, tai nebus remonto.

– Tai ar prašysit tada grąžint pinigus, ar..?

Ha [nusijuokia, pasimetusi]. Nu tikriausiai, o jūs kaip darytumėt?

– Nežinau aš. Kiti žmonės uždeda už tuos, kurie neduoda – dvigubai moka.

Nea. Nes iš tikrųjų labai daug nesąžiningų žmonių. Kurie, va tipo: aš dabar neturiu, atiduosiu vėliau.. Ne, ne. Čia nesąmonė.

– Gerai. Kitas. Į jūsų duris pasibeldžia žmogus išsigandęs, sako, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti. Ar priimtumėt?

[nusijuokia] Nu čia išvis įdomiai. Nežinau, labai ilgai pagalvočiau.

– O ką galvotumėt?

[galvoja] Gal ir.. priimčiau iš tikrųjų. Šiaip tai aš žmogus toksai...nu, pasitikiu žmonėm. Bet daugiausiai aš.. nukenčiu nuo jų. Gal ir priimčiau. [nusijuokia. Atsidaro durys, iš kitos patalpos ateina vyras] Tiktai, aišku, į atskirą kambarį... [vyras ateina artyn] viską susirinkčiau: dokumentus, pinigus. [vyras atsisėda gretimais, užsirūko] Nu ir tegul, dėl Dievo. Tegu miega.

– Nu bet jūs užmigsit – jis gali ateit, pasiimt viską, ir išeit.

Aš galiu užsirakint. Savam kambary.

– Bet nejauku būtų.

Nu tai aišku [tarsi: ką darysi, gal nieko. Vyras atiduoda cigaretę, išeina]

– O tai prieš įsileisdama, galvotumėt kažką apie tą žmogų? Gal bandytumėt atspėt, kokia jo moralė, ar jis sąžiningas?

Klausimas aišku labai įdomus, užtai kad: ir vėl, reikia žiūrėti į žmogų, kaip jisai atrodo, reikia įspėt jo mintis, ką jisai galvoja, ar pas jį ten kažkas negerai..nu..nu nežinau.

– Nu jaunas studentas.

Studentai irgi būna visokie. [Vyras vėl pareina] Nu ką aš žinau, mes irgi va. Net nežinau, kaip atsakyti, nes kiek kartų mes važiuom žvejybon, ne kartą [vyras atsisėda gretimai, užsirūko] studentai balsuoja, nu, ta prasme, stovi, kad juos pavežt [tranzuoja]. Ir ne kartą sustojom – nu ką aš žinau, kas ten sėda. Gale atsisėda ir.. Aš nežinau, ką jis padarys, iš tikrųjų, jo? Gal jis peilį pakiš, gal jis dar kažką tai.. Bet nu [šypteli], iki šiol tai normaliai.

– Bet vis tiek stojat?

Nu stojam, nu. Nu gaila, gi stovi žmogus, balsuoja, nu tai ką daryt su juo.

– Turit omeny, jisai stabdo mašiną, kad pavežtų?

Pavežt. Nu studentai, nu.

– O jeigu vyresnis žmogus?

Nu vyresnis – irgi ne kartą vežėm.

– Tai dar patikimesnis, ar mažiau?

Aš.. Aš kada ne viena – aš nebijau. Kada viena, jau kitaip.

– O jeigu toks vargingesnis žmogus?

[atsitraukia šiek tiek, atsidūsta] Aferistai irgi gali apsirengt vargingai. Ir chuliganai gali apsirengt vargingai. [tarsi įspėdama, demaskuodama, demonstruodama savo išmintį] Čia nenuspėsi.

– O jus yra apgavę kada nors kas nors?

[pauzė] Nu kad tiesiogiai.. Nu yra. Bet nenoriu apie tai pasakot.

– Bet nepažįstamas žmogus?

Ir pažįstami.
 – Aš apie nepažįstamus.
 Nu, nepažįstami ne. Aš būtent apie pažįstamus. [vyras (lietuviškai kalba prastai) dūmoja žvelgdamas pro šalį, bet matosi, kad klausosi, negarsiai prunkšteli]
 – O minėjot, kad stojat pavežti žmones. Dažnai?
 Nu.. vasaros laiku dažnai.
 – Bet jeigu viena važiuotumėt, nestotumėt?
 Nu jeigu ten moteriškė stovi kažkokia, viena.
 – O jeigu mergina?
 Nu mergina irgi. Bet visą laiką stebi. Pas tave akys gi turi būti keturios [prasijuokia, tarsi: nu va, koks pasaulis] Ne dvi.
 – Kai važiuojat?
 Jo. Ir matai: jeigu jinai viena sėda, tada viskas normaliai. Ir šalia sėda. Tada aš matau, ką jinai veikia. O jeigu.. Gale atsisėstų, tai nežinau..
 – Paprašytumėt persėst?
 Nu gal ne, bet visą laiką stebėčiau.
 – O jeigu jums prisireiktų, kad jus pavežtų?
 Ooooi, patikėkit, kiek mums prisireikė, kad mus pavežtų – niekas nestojo! Absoliučiai. Niekas nestojo! Vieną kartą tiktai papuolė, kad mus sustojo. Užtai kad mes irgi vėlavom jau. Tokie normalūs žmonės papuolė. Sustojo – nu mato, kad lygtai ir mes [prasijuokia] ne kokie piktybiški, ne kokie.
 – O tai kitus kartus ką darėt tada, kai nesustojo?
 Nu nieko, autobusais važiovom. Mes kol kas mašinos dabar be mašinos, tai..
 – Bet čia mieste, turit omeny?
 Ir mieste, ir už miesto. Visur. Nesvarbu kur.
 – O jaunystėj važiuodavot taip?
 [pauzė] Ne. Aš 25 metų išsilaikiau teises, ir nuo tada važinėju tiktai. Nu važinėju aišku be teisių.. [nusijuokia] Bet tada niekas nebaudė, buvo galima. O dabar tai ne.. [pakyla balsas:] Nee, jaunystėj, tai nu kas ten kainavo, įsivaizduokit. Kapeikas. Sėdai į autobusą ir nuvažiavai. O dabar tai nežinau.. [girdimas nusivylimas]
 – O jei, pavyzdžiui, sugestų mašina jūsų autostradoj. Ką darytumėt?
 [prunkšteli] Nu aš ir pati lygtai nekvaila – moku ir ratą pakeist, moku ir..
 – Nu o jei benzino pritrūktų, reiktų iki benzino kolonėlės pavažiuot – stabdytumėt mašiną?
 Nu stabdyčiau mašiną, aišku.
 – Bet būtumėt viena. Ar žiūrėtumėt į tą žmogų? Pavyzdžiui, vyras sustotų – važiuotumėt su juo?
 Tegul stoja.
 – Nebijotumėt?
 Nu nelabai, jeigu vienas tai nelabai. Nelabai. O jeigu kolonėlė netoli, tai galiu ir pėškom nueit, man nesunku.
 – Tai ką rinktumėtės – ar pavažiuot greičiau, ar..
 Žiūrint kur randiesi. Jeigu tu papulsi Vilnius–Kaunas, tarkim – ten, aišku, kolonėlių mažai – be abejo, reikia stabdyt. Nu bet ten šansų mažai, kad kas nors sustos. Nu bet vis tiek, nu ką tu darysi? Pėškom gi neisi ten dvidešimt kilometrų.
 – O jeigu sustotų ir, nu, tas žmogus įtartinas?
 Bet koku atveju aš galiu už save pastovėt. Kažkiek.
 – Nebijotumėt sėst į mašiną?
 Nu. Ta prasme ne, nelabai.
 – O kaip galvojat, kokių yra daugiau žmonių mūsų visuomenėje – patikimų ar nepatikimų?
 Aš tai galvoju, kad daugiau nepatikimų [atsidūsta]. Nes dabar laikai tokie, kad niekas nepasitiki niekuo. Absoliučiai.
 – O kaip manot, kodėl taip yra?
 Nu, laikai tokie. Viską sprendžia pinigai. Kur tu beeitum, visur reikia mokėt už viską. Ir ką bedarytum, vis tiek atsimuši į tą patį. Užtai ir žmonės tikisi.. Va tau – gerai, tarkim, sustojo tau mašina. Atsiprašau, kad sakau „tau“. Sustojo mašina, jie tikisi, kad tu jiems sumokėsi [su priekaištu balse].
 – Ai netgi šitaip?
 Nu taip. Kaip jūs galvojat. Be abejo.

– Tai jūs nesitikit, kad žmonės iš gerumo kažką galėtų...

Nu nelabai. Nu yra tokių, be abejo. Nu aš nesakau, kad nėra tokių – yra. Yra. Be abejo. Yra normalių žmonių. Nu bet.. iš tikrųjų pasitikėt tai labai čia.. slidus klausimas.

– O yra buvę, kad jums kažką va taip padėjo be savo naudos ieškojimo, iš gerumo?

[pauzė]

Net pagalvot reikia. Nu yra, be abejo.

– Nepažįstamas koks žmogus?

Yra, be abejo. Ir padėję yra..ir. Jo. Netgi galiu prisimint, kada buvo krizė.. Čia ne 90-ais, o kada buvo krizė.

– 2008-ais?

Jo. Vyras išvažiavo į Vokietiją dirbt. O pas mane darbo nėra.. dvi mergaitės..Nu, ta prasme, nepilnametės. [liūdnai, tarsi pašaipiai nusijuokia prisiminusi] Baigėsi malkos, baigėsi viskas – nu nėra už ką..netgi valgyt nebuvo už ką nusipirkt! Ir vyras paskambino draugui savo, jisai atvažiavo, su savo benzo pjūklų – nu malkos buvo, aišku, tik jas pjaut reikėjo – atvažiavo, viskas normaliai, atvežė ir valgyt, atvažiavo su benzo pjūklų, supjovė – nu ir viskas normaliai buvo. Nu iš tikrųjų. Nu vat yra tokių žmonių, negaliu sakyt.

– Tai neįkvepia, kad gal daugiau tokių yra?

Nu.. juos reikia žinot. Nes dabar iš tikrųjų labai daug tokių, kad sakau – iš veido nepažinsi, kas jis toks.

– O pati taip padėtumėt?

Be abejo.

– Pažįstamų pažįstamiem?

Be abejo. [entuziastingai] Mes irgi ne kartą padėjom. Ai, gal nepasakiau.. Ne kartą skambino: nuvežk mane ten, nuvežk mane ten. Aš net pinigų neprašiau. Nei už benzina, nei už nieką. Nei už kelią. Atvažiavau – nuvežiau – parvežiau. Ir viskas. Nu jeigu žmogui reikia iš tikrųjų. Nu bet kai tu jį pažįsti gerai [pabrėžia]. O jeigu įtartinas, tai.. Kaip čia pasakius. Nelabai.

– O jeigu pažįstamo pažįstamas?

Pažįstamo pažįstamas irgi būna labai..slidus [juokiasi] Irgi būna visokių... Nu jo, buvo atvejų, kai mes irgi padėjom, važiavom.. O kas iš to? [liūdnai, tarsi konstatuodama gyvenimo tiesas] Po to jisai matam pirimatam..[pašiepiamai nusijuokia – tarsi iš savęs, tarsi iš gyvenimo]

– Ką turit omeny?

Nu keikiasi, prisigeria.. Nu, karoče, vienu žodžiu.

– Tai nelabai apsimoka padėt?

Nu nelabai apsimoka.. Nes nežinai, ką laukt iš jų. Nežinai, ką iš jų tikėtis.

– Bet vis tiek padedat?

Nu be abejo, aišku.

– Tai čia tokia kaip ir moralinė nuostata?

Nu..daugiau, turbūt.

– Gerai, tai paskutinis klausimas. Nuo 0 iki 10, kai 0 reiškia niekada nereikia pasitikėt, 10 – dauguma žmonių galima pasitikėt, kur save pastatytumėt?

Nu apie pasitikėjimą aš negaliu nieko pasitikėt. Ta prasme.. Net nežinau, kokį balą duot. O.. Dėl padėjimo – jo, aš sutinku. Mes 50 proc. padedam.

– O kaip nusprendžiat, padėti ar ne?

Nu va skambina, prašo: vot, va, atvažiuok, nu padėk, man tą reikia, man tą reikia. Nu kur tu dingsi – nu reikia važiuot. Be abejo, aišku, kitą kartą tas žmogus, kuriam tu padėjai, kaip čia pasakyt, kitą kartą mes tave per petį, pamirš, bet padėt tai, aišku, reikia. O pasitikėjimo tai aš nežinau. Net nežinau, ką pasakyt.

– Nu pradžioj sakėt, kad nereik pasitikėt.

Nu šiaip tai jo. Nu bet vis tiek.

– Bet taip išeina, kad kartais pasitikit.

Nu jo.

Informantė nr. 8: biuro vadovė, 49 m.

Interviu data: 2019-03-20

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?
manau, kad galima, ir reikia pasitikėti. Nežiūrint į bet kokias patirtis jau turėtas, reikia turėti drąsos, pozityvumo, ir tą skleisti [nusišypso], nes, nu, pas mus to labai trūksta.

– sakot, nežiūrint į patirtis, ar esat turėjus kažkokių blogų patirčių?
ko gero, mes kiekvienas esam turėję, kai kažką patikėjom, pasitikėjom, mus nuvylė, gal ir pažado neištesėjo..

– o gerų patirčių?
jų ženkliai [daugiau]..jeigu taip procentais įvardint, tai 2 proc. neigiamų, 98 proc. teigiamų.

– o gal prisimenat kažkuria, norėtumėt papasakot?
gal be labai didelių detalių, bet galėčiau papasakoti..neigiamą, taip? Ar teigiamą?.. Kuri iš tikrųjų labai pamokė, bet suteikė tokių spalvų gyvenime, buvo tokia situacija, kai teko bankrutuoti. Tai buvo visiškai jaunystė..ir galima buvo labai daug ką suardyti, kas buvo sukurta iki tol, priekaištaujant kažkam, ieškant kažkokių kaltų. Ta prasme, buvo pasitikėta draugo draugu, ir dėl to nukentėjo šeima, kur keitėsi kardinaliai gyvenimas visiškai..reikėjo keisti planus. Bet tai užaugino mus, tarkim, poroje [nusijuokia, jaučiasi, kad atskleidžia privataus gyvenimo detales] dėl to aš vis tiek šitą labai neigiamą patirtį, kuri turėjo daug tokių buitinių ir, ir..emocinių gal tokių nepatogumų, bet atskleidė daug kitų gerų dalykų.

– o prisimenate kokią patirtį su nepažįstamu žmogum, apie kurią jūs nežinote nieko, tarkim, gatvėje?
kadangi turim šunį, tai labai daug tokių negilių, visiškai [patirčių]. Augintiniai labai suriša žmones. Labai drąsu ir paprasta yra bendrauti gatvėje, kai eini su augintiniu. Tai.. nėra barjero, kad aš moteris ir kalbinu vyrą, arba atvirkščiai – mane kalbina. Tai aš tokių daug labai patirčių turiu, [sukikena] gerų. O.. nu nežinau, va darbe su meistrais čia teko pakovoti..Bet vis tiek tu parodai savo poziciją, išsakai argumentus, nuomonę, bet ir supranti, kad net tie, kurie turi labai jau tų..nuostatų, jie irgi, jie atliepia į nuoširdžias, į teisingas pastabas. Jie ir nurimsta balse, ir siūlo kažkokius sprendimus..išlaisvina savo kūrybą.

– tai jūs linkusi laikytis geranoriškumo principo, net jeigu iš pradžių žmogus nesieltgia geranoriškai, jūs manot, kad jeigu jūs taip elgsitės, ir su jumis taip elgis?
tikrai taip. Aš stengiuosi neatsakyti tuo pačiu, kaip žmogus, jeigu jisai, nu, neateina atviras, nusiteikęs priešiški, tai aš stengiuosi neatsakyti tuo pačiu. Netgi priešingai, bandau santykį kurti net ir su tokiu žmogum.

– o kaip manot, mūsų visuomenėje daugiau tų geranoriškų, patikimų žmonių, ar..
taip, taip. Aš aktyviai dalyvauju savanorystės programoje, kur kalba yra ne apie pinigus, o laiko dovanojimą. Kur aš matau, nu, begaliniai daug tyliai darančių žmonių, kurie daro begaliniai didelius darbus. Didelius ne finansine kažkokia ten [prasme], bet..na, investuodami savo laiką, jie nu, be galo daug padaro iš tikrųjų.

– nėra tokio jausmo, kad tik mažuma tokių žmonių?
ko gero ne, nes.. Na, tų savanorystės formų dabar labai įvairių yra ir jos labai plinta, ir va ką matau savo rate artimųjų, va, jaunimas, jiems jau taip natūralu yra savanoriauti, kad čia tikrai klausi: kada ten, kada tu čia, kur tu būsi, ir viskas. Man atrodo, kad tai užkrečiama.

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?
taip. [entuziastingai]

– turint omenyje, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.
taip. Drąsiai. Taip.

bet kurio pasitaikiusio žmogaus, nesvarbu, koks jis bebūtų?
[Ikvėpia. Atsidūsta, nusišypso iš savęs] nu, nežinau, jau ten..jeigu taip prieitų benamis.. Vis tiek būčiau linkusi pasitikėti. Nežinau, kokie čia dar atvejai būtų. [galvoja] Kažkodėl įsivaizduoju vyrą..nors tikriausiai tai nebūtinai turėtų būti.. [nusijuokia] Nes sunkūs krepšiai. Iš tikrųjų tai daugiausiai turbūt sakyčiau, kad pasitikėčiau. Ir labai apsidžiaugčiau, jeigu kažkas mane pastebėtų ir pats pasiūlytų dar pagalbą.

– o jeigu pačiai tektų prašyti, kieno prašytumėt?
prašyčiau. Pro šalį einančių.

– jeigu būtų keletas žmonių, tarkim, moteris ir vyras, kurio prašytumėt?

[įkvepia] nors dabar vat su prašymu, tai gal man sunkiau būtų prašyti. Nepažįstamą apkrauti.. Galbūt ieškočiau kitos išeities. Tikriausiai paprašyčiau, kad pasaugotų, o pati susinešiočiau. Tikriausiai tai labiau apie mane [juokiasi]. Man kažkaip atrodo nedrąsu kitus apkrauti savo kažkokiais rūpesčiais, kažkas gal privargs labai, nešdamas...pagalvočiau apie tai. Tai gal dar variantą C sugalvočiau, kad pati galėčiau greitai subėgiot, bet saugiai [nusijuokia]

– vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

nežinau, jeigu gatvėj jau nebūtų žmonių, tai belsčiausi, skambinčiau į duris..nežinau, mašiną stabdyčiau, klausčiau. Bet ieškočiau išeities ir atsakymo.

– o jeigu tų praeivių ten būtų, sakykime, būtų iš ko rinktis. Sakykime, eitų vyras ir eitų moteris. Kieno klaustumėt?

na čia jau nuostata man suveiktų ir moters klausčiau. Būtų drąsiau man moters klausti. Nes.. mažiau baimės būtų išsivalvoti kažko..[nusijuokia nepatogiai] ko dar nėra, bet.

– dar kažkaip kitaip tą žmogų nusikaitytumėt ar..?

[pauzė] manau, kad ne. Tikrai kad susikalbėčiau. Kad nebūtų kalbos barjero, tarkim, kitoj šaly.. Bet ir tai bandyčiau, kažkaip kūno kalba susikalbėt.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

tai tik dvidešimt eurų. Pft. tai pasitikėčiau visiškai. Nes manau kad..kur jinai pabėgs iš to vagono. Iš to traukinio [nusijuokia]

– na, sustoja tarpinėse stotelėse, galima išlipti.bet jinai kontrolierė.. [nustebusi, nusijuokia]. [surimtėja:] Aišku, jeigu nutiktų kažkoks atvejis, kurio aš būčiau nenumačiusi, tai aš tos teisybės ieškočiau, tikriausia. Aš sužinočiau darbuotojo, kuris dirbo tuo metu, vardą pavardę, nu kažkokiu būdu.. Aišku, dabar galvoju, galėtų apsišaukėlė gal būt. Nu bet.. Nemanau. Nes nu..yra ženklų, kurie rodo, kad žmogus.. atlieka pareigą tiesiog.

– kokių ženklų?

aprangą, galų gale nežinau..dokumentas.

– o jeigu tiesiog bendrakeleivis traukinyje paprašytų paskolinti pinigų jo bilietui, ens jis neturėtų grynųjų?

[cakteli liežuviu] na čia žiūrėčiau..labai subtilu tai. Žiūrint, kokio dydžio suma ta. Jeigu eitų kalba apie, nežinau, penkis eurus, tai tikrai duočiau. Bet jeigu ten apie dvidešimt...tai man jau.. [užstringa; atsidūsta] nu nežinau kokia situacija, jeigu ten žmogui tikrai bėda, daleiskim piniginę ten pametė, na įvairiausių ten gali būt aplinkybių.. [pauzė] Esu susidūrusi su tokia situacija, kai automobilio pultelis nebeveikė. Rankoje yra pultelis, bet neveikia, neatsirakina automobilis. Aš kitam mieste. Kaune..aš nepažįstu to miesto. Prie manęs priėjo vaikinai, kuris mane pavežėjo..iki parduotuvės, man aprinko elementus ten to [nusijuokia], atvežė atgal ir man padėjo atsirakinti automobilį. Ir aš jo nei pažįstu, nei žinau, bet man tokie atvejai parodo, kad reikia pasitikėt žmonėm, jeigu jie pakliūna į tokias situacijas...

– o kas jūm padėjo juo pasitikėti?

o, ten aš pati buvau tokioj nesaugioj situacijoj – aš džiaugiausi, kad kažkam aš parūpau. Tuo momentu net negalvėjau, kad aš nepasitikiu juo.

– supratau, kad vairuojate. Kita situacija susijusi su automobiliu. Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliasuite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

nu čia aš už tuos formalius..dalykus. Vis tik nesitarčiau. Nesitarčiau, o fiksuočiau įvykį. Yra civilinis draudimas privalomas, tai čia garantuotai. Nesitarčiau privačiai va taip.

– jeigu žmogus saktų, kad čia tiesiog gaisraitis ir jis jums kompensuos?

na man tai nebūtų argumentas. Aš tokia gal..šitoj vietoj atstovėčiau, kad būtų teisingumas ir pagal..pagal visus, nežinau, pagal, [nusijuokia] įstatymą negaliu sakt, bet pagal, nu, normas, vadinkim taip, nes aš nepažįstu žmogaus tiek, kad galėčiau pasikliaut. Nes aš patyriau žalą, o jis priima, kad jis padarė man žalą.

– o jeigu siūlytų grynaisiais tuos pinigus duoti?
ne ne, tikrai ne.

– ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?
taip. [užtikrintai] Taip. Tikrai taip.. Ir pati esu kelis sykius pakliuvusi į situaciją, kai pamečiau – vieną sykį sporto klube, kitą sykį dar kažkur – telefoną, ir bandydavau jo ieškoti, tuo keliu grįždavau, kuriuoėjau..[nusiжуokia] ir taip, man žmonės leisdavo paskambinti į mano telefono aparatą.. Taip kad aš pati vat, gal nesu susidūrus, kad manęs prašytų. Ai..o dar vienas kartas buvo..jo. Visai čia, rugsėjo mėnesį, mes bėgom su X [vardas] maratone, ir aš neturėjau telefono, jisai turėjo..ir mes susitarėm susitikti X vietoj, ir, aišku, pasirodo skirtingai tą vietą supratom..ir aš stoviu, minia žmonių, laukiu jo.. Nu ir paprašiau, kad leistų man paskambinti..ir net ne iš pirmo sykio, pirmąkart lygtai vėl susitarėm tą vietą, bet pasirodo, kad ne, nesusitarėm [prasijuokia], ir dar kartą man davė pasikalbėt..tai aš manau, kad ir aš taip pat elgčiausi. Duočiau pasikalbėt, duočiau paskambinti į telefoną.

– nežiūrint koks, tas žmogus būtų?
[cakteli liežuviu] nu čia tai tikriausiai žiūrint jau koks.. Nes labai paprasta nubėgti.. [pašaipiai iškvėpia] Tikriausiai žiūrėčiau [nuolankiai, tarsi tai natūralu] kažkokius kriterijus, tokius pirmus, kurie man galbūt, nu, jeigu keltų įtarimą žmogus, tai gal ne..

– o apie ką galvotumėte?
nu blogus ketinimus. O gal, galvočiau, jisai čia kažkaip nori pasinaudoti.

– o kaip jūs tą suprastumėt?
nu vat labai dažnai būna, kai paprašai ką nors nufotografuoti. Galvoji: aha, į kurią čia pusę bėgsiu, jei žmogus su tuo telefonu pradės bėgti? [nusiжyпso iš savęs tarsi] Nu, pagalvoju. Ypač kokioj nors kitoj šaly būnant. Bet..bet, nu, pagauna ta mintis.

– o kaip išsirenkat kam duoti fotografuoti?
dažnai kad atsitiktinai. Nu bet pažiūri: kad tvarkingai, padoriai atrodytų.. nebūtų apsvaigęs..ir tiek! [prasijuokia]. Nebūtinai vyras, nebūtinai moteris, nebūtinai jaunas, nebūtinai senas, bet.. Nu bet patikimas. Adekvatus, vadinkim taip. Ne..ne.. ne.. [pauzė] Padorus atrodytų iš pirmo žvilgsnio, tvarkingas žmogus [prasijuokia].

– kuriam neapsimokėtų to telefono vogti?
taaaip, taip.

– ar jūs daugiau galvotumėt apie jo kažkokias moralines vertybes?
galbūt apie moralines. O apsimokėjimas.. Ne. gal apie moralines iš pradžių pagalvočiau.

– Į jūsų buto duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblių?
taaip [tarsi tai savaime suprantama] Nu tai tiktai daiktas [nusiжyпso, paniekinamai:] siurblys. Pft. Aišku, mes patys neturim siurblio, skolinamės, bet [nusiжуokia]. Bet jeigu turėčiau, tikrai paskolinčiau.

– o klausumėt to žmogaus, o kur jisai gyvena..?
paklausčiau. Paklausčiau. Ypač, jeigu ne savo daiktą skolinčiau, nes, pasakyčiau, aš pasitikiu jumis, nes šitą daiktą pati skolinausi.. jo.

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės apšvietimui sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgtumėtės?
man tai tikrai nebūtų rodiklis. Jeigu yra priimtas jau susitarimas. Ar čia taip situaciją supratau?

– nežinia. Ar tai priklausytų nuo to?
nu, paprastai jau eina pinigus renka, kai yra bendras kažkoks turbūt bendras susitarimas..tai tada taip, duočiau.

– o jeigu jo nebūtų? [pauzė] Jeigu tai būtų nauja iniciatyva? Žmogus tiesiog susigalvotų.
[trumpa pauzė] nu tada pasitikslinčiau ir paprašyčiau dar laiko. Kad daugiau informacijos pateiktų dar. O ką kiti kaimynai galvoja? Nu nes tada..nekonstruktyvu yra, susirinkti, jeigu reikia surinkti 100 eurų, o surinks tiktai 40 eurų. [pauzė] Bet.. jeigu būtų kalba tiktai apie pasitikėjimą kaimyno, jei jisai renka pinigus, ir aš žinau, kad dar ne visi davė, bet, nu jeigu su juo aptarčiau situaciją, kad, nu, jeigu ne visi duos..tai čia jau grįžkim į tą susitarimą..

– na, čia apie visų kaimynų pasitikėjimą.
aš tai už visas bendruomenes, bendrus veiksmus dėl kad ir vieno bendruomenės nario labo. Nu šiandien vienam stogas, kitam liftas, laiptinėj įvairiausi gali būti iššūkiai kiekvienam butui, kiekvienam

gyventojui ir..nu, norint judėt pirmyn, reikia ..reikia supratingumo ir, nu, reikia prisidėti. Tiek finansiškai, tiek, jeigu reikia, darbais kažkokiais.

– bet jeigu toje laiptinėje gali nutikti taip, kad daugiau negu pusė nesidės.. Ar vis tiek dalyvautumėt?

ai, o, bet pasitikslinu. Vis tiek tas mano.. indėlis būtų panaudotas, bet tik tiek, kad ne visoje laiptinėje, o tik kažkuriame aukšte? Ar taip?

– na, situacijoje to nėra, bet aš suprantu, kad jūs klaustumėt to. Ar ne?

taip, pasiteiraučiau. Susirinkčiau daugiau detalių, iš tikrųjų, jeigu matyčiau, kad tai nėra.. bendras susitarimas. Bet..neformalizuočiau, neprašyčiau, kad man ten parašus duotų, ne. Aš pasitikečiau žmogum, kuris atėjo, ir jisai sakytų va, aš čia apklausiau visus kaimynus, visi sutinka.. Nu labai aiškus pavyzdys – vartai, pakėlimas, tas šlagbaumas. Sakė, kad visi čia sutinkam, tik klausimas dar buvo, kokia suma, nes turbūt dar nežinojo, kiek prisidės. Tai tą biudžetą dalina ten iš x butų. Tai.. duočiau. Duočiau. Tiktai jeigu žinočiau, kad dar nėra visuotinai susitarta, tikslinčiausi. Tikslinčiausi, pasiūlyčiau kažką. Gal lukterti..

– o organizuoti susirinkimą ar siūlytumėt?

kad pristatyti kažkokį tai pasiūlymą?

– aha.

[pauzė] nu čia va pas mus šeimoj tai yra [prasijuokia] iniciatorius. Tai aš šituose dalykuose paprastai lieku nuošaly. Asmeninėj erdvėj. Aš visiškai [save] realizuoju ir labai daug laiko ir jėgų investuoju darbe, ten mano darbas prižiūrėti ofisą. Tai ten aš inicijuočiau, o čia aš tikriausiai paprašyčiau savo vyro. Kad jis atstovautų, ir galbūt inicijuotų, nes aš žinau – jam [tai] puikiai sekasi, jam patinka [nusijuokia].

– supratau. Kita situacija. Ar priiustumėte žmogų į savo namus, jeigu jis pasibelstų sakydamas, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šiąnakt prisiglausti?

taip. [tvirtas]

– nežiūrint to, koks žmogus.

[tarsi pasitaisydama:] šiek tiek pakalbinčiau. [balsas pakyla:] Nėra taip, kad aš sakyčiau iš karto, jau duris atverčiau ir va, sakyčiau, sofa.. [prasijuokia] Na bet, man atrodo, mūsų namai tokie, kad..pf taip. [rimtai]

– ką turit omeny?

kad, jeigu prašalietis.. Ai, na jeigu būčiau namie, tai gal baikštesnė, nes esu tokia baikšti viena kai būnu. Bet jeigu ne viena, tai..pakalbinčiau žmogų, bandyčiau sužinot aplinkybes, kas jam nutiko, kad jis net va tokiu būdu prašo pagalbos.

– o sakykim, jis būtų užsienietis, ir jūs sunkiai susikalbėtumėt.

oo.. [tarsi pataikyta į silpną vietą] Na tada tikriausiai aš ieškočiau kito varianto.. [tarsi pasitaiso:] Aš jo nepalikčiau bėdoje, bet galbūt..telefonu.. nežinau, pirmiausia.. [staiga ateinanti mintis:] hostelį surasčiau, paskambinčiau, sužinočiau, kiek ten kainuoja, ar yra vietos, ar jį priimtų, ar..

– o jeigu jis neturėtų pinigų?

cha-um. [vėl iššūkį kelianti situacija] Gal, gal yra kažkokios aplinkybės, kodėl jis jų neturėtų.. Tai gal – apvogė.. nežinau.. Pametė [tarsi tikrinasi, ar tokia aplinkybė būtų pakankama]. [galvodama atsidūsta] tai tada, tada viskas aišku.. [tarsi racionaliai, nors ir nedžiuginanti išvada]

– ką turit omeny?

tuo pačiu keliu eičiau. Ir tada pati sumokėčiau. Išreikšdama pasitikėjimą, ir pasakyčiau, kad, na, kai galėsite, tikiuosi, akd kompensuosite šitas išlaidas. [atrodo kiek užspausta] Kad.. suprantu jo situaciją, bet kai jinai išssipręs..na, pasikliaučiau jo geranoriškumu ir tikečiausi tikrai, kad jis grąžins. [balsas pakyla, griežtai skuba paaiškinti:] Ne dovanojimui.

– o kaip žmogus turėtų atrodyti, kad nepatikėtumėt, kad iš tikrųjų jisai turi problemų šiandien. na nežinau, empatiškai tiesiog.. Bandyčiau kalbinti, žiūrėčiau, kaip jisai atrodo.. [atsidūsta, sunku įvardyti]

– o kas jums keltų įtarimą, jeigu yra tokių dalykų?

[lengvai ateinantis atsakymas] na tai pirmiausia tai tie apsvaigimai: nuo alkoholio, narkotikų.. [atsidūsta] nuo įvairiausių tų tokių, cheminių [prasijuokia, tarsi nešvaru net įvardyti] vadinkim, medžiagų, kur tu matai, ar žmogus adekvatus, ar ne [labai rimtai]. Man labai svarbu pasitikėti, kad neblefuoja žmogus.. Dažnai matai asocialų žmogų, kur, nu, kaip pavyzdys..nu jie išsiskira vis tiek

kažkokiais aprangos, higienos dalykais. [trumpa pauzė, susigriebia:] Aprangos tai tiesiog tvarkingumo, o ne dėl to, kad ten žiūrėčiau, kad jisai su kostiumu būtų [prasijuokia, ieško empatijos interviuotojoje/teisinasi prieš interviuotoją] na bet va tokio patiklumo, kad man jisai atrodytų patikimas ir.. Nu, nuoširdžiai patyręs tą bėdą, o ne išsigalvojęs ją. Na, aš turėčiau pajausti. O man atrodo, kad aš turiu tą jausmą, šestą kažkokį [šypsosi], kuris leistų man nesuklysti. Nu, aš taip galvoju.

– aš taip suprantu, kad galvojate daugiau apie moralę žmogaus ir bandot kažkaip pamatyti savęs atspindį jame...

na, ko gero, vis tiek modeliuoji pagal save ir vertinant kitą žmogų.. [įkvepia] Į moralinius tuos daugiau tokius aspektus. Taip, taip.

– ar esate keliavusi autostopu kada nors?

nu vat..turbūt ne.. [susimąsto]

– išskyrus tą atvejį, kai vaikas jus pavežėjo tų baterijų.

[susigriebia] taip, taip.

– bet ten turbūt buvo mažas atstumas, mieste?

mieste.. Ir ten..jo, mieste.. [labai tyliai, tarsi bando nuneigti tos patirties reikšmingumą, bendrumą su autostopu]

– na bet vis dėlto jūs vieną kartą keliavote. O jeigu, pavyzdžiui, jums prireiktų būti pavežėtai autostradoj? Na, tarkim, mašina sugestų ir jums tiesiog reiktų.. Ar bandytumėt stabdyti mašiną?

[nuryja seiles] jeigu taip visai gatvėje, be savo kažkokio automobilio, o stabdyt – nu tikriausiai ne, man kažkaip tai būtų labai nedrąsu, nes.. Nu tikriausiai neišdrįsčiau. Gal taip pasakyt. [įkvepia] O jeigu, aišku, jei lūžis automobilis, padanga nuriedėjus..tai gal taip, tiesčiau ranką ir kviesčiau pagalbos..kad sustotų ir kad padėtų, pagelbėtų. Bet kad taip tranzuoti sąmoningai, su kuprine nukeliauti prie jūros, tai ne..nu ne, aš nebūčiau linkus tokiam.

– bet dėl to, kad tai nėra jūsų asmenybei priimtina..?

čia gal daugiau nepasitikėčiau. Čia daugiau apie nepasitikėjimą būtų. Nežinau, ką sustabdyčiau, kas sustotų, kokie kėsiai.. Man čia per daug didelė avantiūra, neatsakinga netgi. Nu toksai nuotykis, kur aš jau nenoriu tokio nuotyčio [prasijuokia], jeigu taip..

– o jeigu visgi būtų tokia situacija,

čia būčiau labaaaai nepatikli [kraipo galvą], labai akylai į įvairiausias detales žiūrėčiau.. Ne bet kokį automobilį stabdyčiau.. Nežinau, ten kokios.. Nu tikrai turėčiau čia nuostatų. Golfams, audinėms toms [prasišypsodama iš savęs, pripažindama savo tas nuostatas], nu, fūroms..

– o dėl to, kad siejat jas..su kuo?

nu, čia turiu ir baimių, ir kartu, sakau, tai yra apie atsakomybę, mano pačios elgesio atsakomybę..prieš..nu, vardan ko aš tą darau? [gana piktai] Kodėl aš negaliu bilieta nusipirkt? Kodėl aš negaliu..nežinau, nueit į miestelį pas kažką?.. [prasijuokia] nu jeigu ten šalia. Nu kažkokios kitos išeities ieškoti. [Surimtėjusi:] Man atrodo, tai per daug neatsakinga prieš ..nu, savo artimuosius, nes tu gali tiek rūpesčių padaryti..

– o jeigu tai būtų moteris kaip jūs, su automobiliu, panašiu į jūsų?

ir jinai sustotų, ar ne? [apsisprendimo momentas, įkvepia, iškvepia] Na va, čia tikriausiai aš..[ima šypsotis] sutikčiau [nusijuokia] sutikčiau keliauti kartu. Nes.. nu, šitoj situacijoje mes būtumėm... Na neturėčiau tiek daug baimės iš tikrųjų.

– negu kad tai būtų, pavyzdžiui, vyras?

taip. [užtikrintai] Taip.

– o jeigu tai būtų jaunuolis, toks, kaip jus pavežė tada mieste?

vis tiek būčiau nedrąsi. Nu, tikrai.. [prasijuokia, tarsi tikindama/atsiprašinėdama].

– būtent dėl to, kad tai yra..

labai trumpas laikas, kad pajaustum kažką. Sutabdai, ir tu čia ir dabar turi.. Arba sėsti, arba galvoti istoriją, kodėl tu nesėdi [tarsi paaiškindama savaime suprantamą dalyką prasijuokia]. Tai.. nu, grynai vat iš jėgos – nes tas vyras vis tiek stipresnis.. kàkk..

– jeigu tai senukas?

vis tiek, aš būčiau nesaugi.. Vat.. Nu, čia tikriausiai iš tų istorijų girdėtų kažkokių, iš filmų matytų.. [tarsi šypteli iš savęs, tarsi liūdnai pripažįsta]

– o ką esat girdėjus?

[nuryja seiles, sunku pasakyti, bet nereikia duog galvoti, iškart pradeda pasakoti:] kažkaip paskutinis tai labai įstrigęs tas, kai.. [nuryja seiles] Kai mergina su labai geru automobiliu – ne savo,

ten draugo ar tėčio ar.. Iš Klaipėdos keliavo ir tiesiog ją.. taranavo.. jaunuoliai, vadinkim.. Ir jinai buvo priversta sustoti, nu ir jai labai liūdnai baigėsi [labai rimtai, beveik tragiškai]. [įkvepia, pauzė]

– tai tiesiog siejat visa tai: tas kelias, mašinos, tas toks kontaktas su žmonėm autostradoj jisia jums siejasi [su tuo]

jisai labai trumpas tas kontaktas, ir labai apgaulingas. [tarsi racionalizuojamos baimės] Tu gali labai suklysti ten.

– o filmų dar minėjot?

tai.. Tai visokių čia. [nusijuokia, tarsi neverta plėstis] Maniakų.. vsiokių..

– uhm. O dar minėjot, kad savanoriaujate, tai noriu paklaust, ar tie žmonės iš tos organizacijos yra prašę kažkokios paslaugos jūsų?

taip, taip.

– ar jūs pasitikėjot jais ir tą paslaugą suteikt?

Visiškai.

– tai kaip ir tai, kad jis yra tos organizacijos dalis, užtikrina, kad jis yra patikimas?

aš manau, kad taip. Aš nesu susidūrus su kažkokiais.. Čia tikrai nežinau, ar tas žmogus, kuris dalyvauja savanorystės programoje, ar tas įmonės atstovas.. Mano veikla tai yra paauglių, kurie priklauso rizikos grupei..draugavimas su jais – būti draugu, konkrečiai drauge, nes yra programa pagal lytį, ir tai yra paaugliai iš rizikos šeimų, parinkti psichologų ir sociologų..ir tu su juo drauguji ir tu jam atveri..kelius, kaip galima nežalojant, neturint žalingų įpročių, kūrybingai leisti laiką net neturint labai finansinių išteklių. Kaip gyventi įdomiai, kaip... tai yra paaugliai 12–14 metų, kurie dar ieško savęs visiškai.. Tai va, tokia ta programa. [nusijuokia, tarsi nemėgsta girtis ir pasakoti detalių]

– labai įdomu, nes va iš rizikos grupių, tai ar jums kelia pasitikėjimą?

tuo atveju taip, nes prieš tai jie praeina filtrą labai didžiulį. Kad patektų į tą programą, juos atrenka mokyklose psichologai, sociologai.. Ir nuolat, visos programos metu – draugystės, oficialiai ji trunka metus – tu nuolat turi supervizijas, gali pasitarti, ta prasme, tu nuolat turi palaikymą iš tos programos šeiminių. Aišku, po to, kai baigiasi ta programa, o draugystė tęsiasi, tai tu jau, nu, tiek per tuos metus tą santykį sukūrei, kad jau pažįsti žmogų, labai pažįsti. Ir tas tęsiasi jau be kažkokių saugiklių papildomų, bet jų ir nereikia.

– o jeigu toks pats žmogus, kaip jūs – ne tas paauglys, su kuriuo jūs drauguojate, bet, na, kitas savanoris paprašytų jūsų kažkokios paslaugos? Tarkime, apgyvendinti jo kažkokį pažįstamą, draugą vienai nakčiai..

čia irgi sudėtinga vertinti, koks..[atsidūsta] šiaip linkusi, būčiau linkusi pagelbėti, bet nu nežinau, koks santykis mano su tuo, kuris prašo. [entuziastingai aiškina] Būtų keista, jeigu tolimas, nežinau..be aiškių argumentų, kodėl pas mane žmogus kreipėsi pagalbos.. Nu, sverčiau, vis tiek, jeigu tas pats vilnietis, turintis taip pat keturias sienas – kodėl jisai ne pas save, kodėl pas mane? Na, to tokio teisingumo man reikia. Aš tikslinčiausi, kodėl, ir na, jeigu mane įtikintų, nežinau ar tas žodis, bet jei patikintų, kad tikrai reikalinga pagalba.. Tai man užtektų to. [įdomu, o ko dar būtų galima tikėtis?]

– aha. Dar dėl bendro supratimo, kiek skaitot žiniasklaidą? Ar žiūrit žinias?

iš tikrųjų, feisbuką tai labai. Labai skaitau. Tik tiek, kad kartais labai paviršiumi – skrolinu, ir tiesiog, jeigu kas sudomina, tai pasigilinu, komentarus paskaitau, ir viskas. Televizorių tai minimalizuojau visiškai. Jeigu anksčiau dar žiūrėdavau žinias tai dabar..nebent kažkas vyksta, ką noriu sužinoti – rinkimai, nežinau.. Šiaip, na, įsijungiu žinias, bet taip kad sistemingai ir nuolat, tai nu ne. Anksčiau labai mėgdavau radiją klausyti ž Žinių radijas čia nuolat grodavo. Dabar aš mėgaujuosi, va. Man nereikia to fono, triukšmo.

– o pasitikit?

nu, to kritiškumo aš turiu.. Kartais kelis šaltinius įdomu pasižiūrėti, kaip jie vertina situaciją. Man labai pasisekė – pas mane darbe, jeigu kyla klausimų pasikalbėt, padiskutuoti, pasverti, kas čia vyksta, nes labai domisi irgi žmonės tuo.. Nu, šiaip socialiai labai išsprusę ir.. Nu, šiaip linkusi pasitikėti, bet turiu kritiškumo ir kartais paskaitau su šypsniu kokią nors naujieną, ar antraštę, kuri visai neatitinka turinio.. Bet stengiuosi kuo mažiau eikvoti energijos ten, kur jos nereikia eikvoti.

– Skalėje nuo 0 iki 10, kur 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, o 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, kur pastatytumėte save?

nu tarp 7 ir 8, sakyčiau.. Vis dar reikia to blaivaus proto. Nu negali čia būti toks jau čia.. Tadas Blinda ir gelbėti pasaulį. Nu vis tiek galvoji apie atsakomybę prieš save, prieš artimuosius ir.. Prieš tą

vertę, kurią kuri kitam, jeigu jisai nu va, kaip čia aptarinėjom, pagalbos prašo.. tiksliai.

- o tarkim, jeigu gatvėj matot neteisybę kažkokią? Patyčias? Ar kažkaip reaguojat?

nu ypač, jeigu tai yra vaikas.. Tai stengiuosi draugiškai priėti, ar kažką pakomentuot, paprašyt, pasiūlyt... jeigu turiu ką racionalaus. Nu vat pagaunu save: jaunimas eina ir šlykščiai keikiasi. [nusijuoia] ir galviju: nu vat nepriėjau ir nepsakiau, ir praėjau ir..ir.. Ir nepakomentavau ir ne, nu, nepamokiau [susijuokia, lyg gėda, lyg liūdna].

- o jei užgaulioja kurį vieną?

gatvėje?

- uhm.

[pauzė] nu tikriausia... labai norėčiau, bet nu taip jeigu objektyviai.. Jeigu vaikinai tai darytų, tai tikriausiai neišdrįščiau priėti.

- savisauga suveiktų visgi.

taip.

- bet jums rūpi, iš esmės.

[entuziastingai:] labai. Jeigu tai vyktų mokykloje, ar kažkokią aplinkoj socialinėj, jeigu aš kažką žinočiau apie tą atvejį, tai tikrai [imčiausi kažko] ..

- o jeigu smurtas vyktų gatvėje?

aaa.. Nu tikrai daryčiau kažką.. Kviesčiau, šaukčiau..pagalbą.. Telefonu, rankomis, mostais..

- kiti žmonės sako: gal jie išsiaiškins tarpusavy, gal tu nežinai visų aplinkybių.

nu, parodyčiau ženklą, kad aš matau, kad vyksta kažkas. Bet su tam tikru rezervu irgi. Jeigu ten mušasi du vaikinai, aš nelįščiau jų išskirti. Na tikriausiai, garsą kažkokį pirmiausia šokčiau leisti..nu, bandyčiau kažką daryt, bet stengčiausi nebūt kontakte su jais fiziniam.

- tai nebent norite dar pridurti kažką.

nu ką, va tokios apklausos sužadina.. Pamasažuoja mintis .. na, čia gali atrodyti – auksinė žuvelė, ar motina Teresė, ar kažkas tai.. Ne. Nes visada to atsargumo yra. Nežinai, kaip.. į krizinę situaciją pakliuvęs.. Nežinai, kaip iš tikrųjų. Bet, nu, visada vertini aplinkybes. Bendrai yra nuostata, kad reikia žmonėm padėti.Ir kad žmonės yra linkę padėti kitiem. Bet yra ir visokių, visokių situacijų.. Kurios priverčia galvoti apie saugumą ir atsakingumą. Sveikatos kontekste, nežinau.. Saugumo.. Bet šiaip žmonėmis reikia pasitikėti ir yra už ką ir vardan ko tą daryt. Bendrai reikia pasitikėt.

- kodėl?

dėl jų geranoriškumo, dėl jų.. Kartais būna: oi, čia žmonės žvėrys.. Nu ne. Ne.. ir jeigu susiduri su kažkokiais pagalbos prašymais..tai dažniausiai tu gauni kažkokį atliepimą. Tai to gėrio labai daug yra.

Informantas nr. 9: prekių krovėjas, 32 m.

Interviu data: 2019-04-02

- Kaip manote, ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?

Ne. Nemanau.

- Ar buvo kokia nors patirtis ar daugiau patirčių, kurios nulėmė tokį jūsų požiūrį?

Nnnee..nebuvo gal. Bet tiesiog toks mano mąstymas, kad negalima pasitikėt žmogum, kurį matai pirmą kartą gyvenime. Vieninteliu galima pasitikėt tik pačiu savim.

- O prisimenat gal kokią paskutinę situaciją, kai teko turėti reikalą su nepažįstamu žmogumi?

Jo, va dabar.

[juokas] – O ne šitą?

Nu, kadangi dirbu parduotuvėj, tai tie reikalai būna labai dažnai, kad žmogus ateina, paklausia, kur kokia prekė padėta, kur kas.. Nu, jei taip kažkoks bendravimas su nepažįstamu žmogumi. O kažką rimčiau.. Nepamenu. Turbūt labai, labai seniai. Nes tam kolektyve dirbu ilgai, ir tų nepažįstamų žmonių taip nelabai ten ir yra. Nu, žiūrint koks kontaktas su tuo nepažįstamu žmogum turi būt. Jei ten šiaip pakalbina kas nors gatvėj ar ten darbo vietoj, ar tai galima laikyt bendravimu su nepažįstamu žmogum..

- Na aš turiu tokių situacijų..

Va, gal geriau bus.

- Apibūdinsiu ir paprašysiu pasakyti, kaip elgtumėtės. Pirma yra tokia. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks

aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti dar gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Mmm.. Žiūrint kokio. Nu, ta prasme, jeigu žmogus atrodytų tvarkingas, jeigu ten..Nu, jeigu atrodo normalus žmogus, tai joo, kodėlgi ne.

– O koks žmogus keltų įtarimą?

Nu, kuris įtartinau atrodo.

– Ką tai reiškia?

Nu ta prasme, ten matosi, kuris apšiuręs, ar išgėręs, ar dar koks nors. Nu va toksai, kad jau nelabai, ne vien aš nepasitikėčiau, bet ir kiti nepasitikėtų jau.

– O kodėl?

Nu vis tiek visi žmonės.. Kad ir, gal tas žmogus yra geras, negaliu sakyti, bet: vis tiek visi žiūri išvaizdą pirma. Jeigu tas žmogus apiplyšęs, išgėręs, ar dar kažkas – gal jis tiesiog šiandieną toksai, gal jis kitą dieną su kostiumu vaikšto, nežinau – vis tiek visi žmonės žiūri pirmą įspūdį.

– O tas jo apiptyšimas reikštų, kad..

Nu bomžas. Nu tipo, jo.

– O tai reikštų, kad jis, tarkim, gali pavogti tuos jūsų nešulius?

Kodėl gi ne? Jam gi nelabai rūpi kažkokios moralinės.. Nu nemanau, kad čia vien mano toks mąstymas, čia aplinkinių toks mąstymas. Vis tiek, jeigu pamato vadinamąjį bomžą, ratu stengias apeiti gatvėje.

– Nu bet kiti sako, kad ir gerai apsirengusiu žmogumi negali pasitikėti gatvėje, nes niekada nežinai, kokia jo moralė.

Nu taip [garsiai], bet jeigu tas žmogus ten matosi, kostiumuotas, susitvarkęs, viską, jeigu jis ten maloniai prašo, nu tai gerai, tegul padeda [tarsi savaime suprantama].

– Gal jis apsimetėlis.

Nu tai žiūrint dar, kas ten tuose nešuliuose yra.

– Jūsų nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Ai, tada ne. Jeigu pinigai – ne.

– Niekam neduotumėt tada?

Neee. Jeigu maisto produktai iš parduotuvės, ten septyni maksiminiai maišai, dar kažką, nu tai gerai – jeigu ir pavogs, nu maža ką – nu tai gerai, tegu pavalgo žmogus. Jeigu pinigai ar ten tarkim persikraustau kažkur, tai..

– Persikraustot, tarkim.

Tai.. Nu jeigu tarkim persikraustyčiau, visų pirma, aš autobusu nesinaudočiau. [susijuokia] Nu, nežinau.

– Iš kelionės ilgos gal grįžtat.

Nu yra tekę man persikraustyti į Angliją ir atgal. Kurį laiką Anglijoje gyvenau. Nu buvo ten tokių situacijų, kai tikrai, buvo du lagaminai, tašė – nu nežinau, kažkaip pats susitvarkiau. Buvo toks atsimenu atvejis irgi, skubėjau skrydžiui į Angliją, ir buvo dvi tašės pas mane didelės, įlipau į autobusą, kuris į oro uostą važiavo, ir turėjau 50 eurų stambiai. Man reikėjo bilietėlį nusipirkti. Ir aš važiavau iš Pašilaičių važiavau su 3G.. 3G ar su pirmu.. Nu ten žodžiu, iki oro uosto. Ir smulkių neturėjau. Ir duodu vairuotojui 50 eurų, sako: ne, neimsiu. Bliamba galvoju, ilga kelionė, kontrolė, dar kur man ten lėktuvas už pusantros valandos – nieko nespėsiu. Nu ir kažkoks žmogus tiesiog davė man eurą ir tipo nusipirk bilietėlį. Nes ten vienam duodu: gal turi penkiasdešimt eurų pakeist? Ne, neturiu. Antram: gal turi penkiasdešimt eurų pakeist? Ne, neturiu... Ir kažkas: va, imk eurą, nusipirk bilietėlį. Nu ką, ačiū, ačiū. Ką daryt.

– Bet jeigu jisai būtų pasiūlęs panešti daiktus?

N nežinau. Jeigu ten būčiau labai stresuotas, matyčiau, kad nebespėsiu, kad labai skubu, nu tai gaaal.. Ta prasme, gal net nepagalvojęs, pasakęs, nu okay, padėk.. O paskui gal žinai pagalvočiau..Bet čiuju jo, sakyčiau, gali padėt.

– Kita situacija. Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Buvo prieš dešimt metų. Vilnių pasiklydau centre. Nieko, vaikščiojau aplink ir ieškojau. Pažįstamų vietų.

– O kieno nors klaustumėt kelio?

[trumpa pauzė] Jo, paklausčiau.

– Kaip išsirinktumėt, kieno klausti?

Random, tiesiog. Pirmą pamatai ir klausi. Nesvarbu... nu vis tiek, žmogus turėtų žinot, jeigu ten man reikia kažkokios stotelės ar parduotuvės, tai paklausčiau beleko, vis tiek žino.

– Tai šiuo atveju nebūtų taip, kad nepasitikėtumėt, kad kažką..

Nee, nesvarbu. Jei pačiam reikia kažkokios pagalbos, tai eisiu ir klausiu. Nesvarbu, ten jis prezidentas ar bomžas, man vienodai.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Nu čia panašiai, kaip jum buvo. Bet ji siūlo paduoti jums 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiimti su savimi ir sako, kad perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

Gera. Gera, tegu daro, kaip reikia.

– Pasitikėtumėt, kad ji grįš su tais pinigais?

Taip. Taip. Kur jai dėtis? Tas traukinys..

– Na jis sustoja stotelėse.

Nu kontrolierė gi nepabėgs [tvirtai]. Galų gale pabėgs – su mano kiek ten, dvidešimt eurų? Tegu bėga, nu, dieve.

– O jeigu 50 eurų?

Ne nu būna, tuo pačiu autobusu važiuoji, duodi vairuotojui kokį 20 eurų, jis ten neturi grąžos, sako, palaukit, susirinksiu smulkių, tada atiduosiu. Nu taip, kodėl, nu tai jeigu reikia.. Galų gale jeigu ji neturi grąžos, tai čia ne mano problema, čia jos problema.

– Na bet ji nori pasiimti jūsų pinigus, o ne..

Nu tegu ima. Ta prasme nemanau, kad.. Galų gale tai darbuotojas. Negali jis paaimti 50 ar 100 eurų ir tiesiog pabėgti. Nu tai praras darbą, praras dar kažką..tai čia didesnis nuostolis, aš manau.

– O jeigu kitas keleivis prašytų jus paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti?

Žiūrint kiek. Jeigu ten trys, keturi eurai.. Nu gerai, nu. Galų gale tas paskolinti. Jeigu paprašo nepažįstamas žmogus paskolinti penkis eurus, tai tu žinai, kad tu jam atiduodi tuos penkis eurus.

– Jeigu tai būtų, tarkim, dešimt, bet jis pasako, kad jis grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį (ten jo kažkas tarkim lauks).

Nu jeigu dešimt dar jo. Bet čia jau maksimali suma, kur gali duoti, ir tipo galvoti: ai, nu neatiduos neatiduos..

– Bet galvotumėt, kad atiduos ar neatiduos?

Nuu.. labiau linkęs gal tikėti, kad neatiduos. Vis tiek tas dešimt eurų nemanau, kad tokia pinigų suma, kuri kitą žmogų padarys laimingesnį labiau. Jeigu ten penkiasdešimt – tai sorry, neturiu.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasitikėsite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Nebent grynais turėtų, tada galim dabar kalbėti. O jeigu ten pasakys pervesiu kažkur kažkada, tai ne tada. Gali pasakyt: oi, aš ten pervesiu tau du šimtus eurų, man pasakyk sąskaitos numerį, aš tau ten rytoj pervesiu. Aha, gerai. Nu aišku, neperves. Nu kam jam reikia. Aišku, priklauso kokia mašina. Anksčiau vairavau.. Tai irgi turėjau seną mašiną, buvo panaši situacija, kad man į galą įvažiavo, sulenkė. Remontas man turėjo atsieiti apie šimtą eurų, o jis man pasiūlė penkis šimtus eurų. Tai aišku, priėmiau. Ten visa mašinos vertė.

– Bet jis iš karto davė.

Jo, iš karto davė.

– O jeigu būtų tolygi situacija, bet pasakytų, kad perves šiandien vakare, pavyzdžiui? Duotų savo kontaktus.

O ką aš žinau, gal jis ne savo davė.

– Galėtumėt patikrint, paskambint iš karto.

Nuu, nemanau, kad kažkas tokiais dalykais užsiima.. Jeigu žmogus kaltas, tai jam reikia dabar spręsti situaciją, o ne kažkur kažkada. Tai tada tiesiog kviečiam policiją, ir tegu jie sprendžia, kiek reikia mokėt ir panašiai.

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Jo. Leisčiau.

– Pasitikėtumėt, kad nepavogs?

Nu.. [pasimeta] Gal, jo. Nu. Vėl, priklauso nuo to, koks žmogus. Jeigu ten bomžas ar dar kažką,

tai jo, gerai – neturiu telefono, dar kažką. Bet jeigu ten matai žmogus šone stresuoja labai, Dieve, reikia pagalbos kažkokios, duokit, man paskambint reikia – tai jo, gerai, prašau. Nu paskambink, nu Dieve...Nu..nemanau, kad bent jau Lietuvoj tokie visi žmonės ten jau blogi labai, kaip ten kai kurie apibrėžia taip, kad, Dieve, Lietuvoj baisūs dalykai dedasi, nu nemanau, kad imtų ir pavogtų. Nu nežinau, netikiu aš, kad galėtų taip būt.

– Negalvojat, kad taip galėtų sukčius būt apsimetęs?

Nu tuo metu gal nepagalvočiau. Tuo metu gal nepagalvočiau. Jeigu ten reikėtų.. duokit man paskambint taksi išsikviest ten galų gale. Imk, kvieskis. Skambink, dar kažką.

– O yra taip buvę?

Jo, yra. Buvo panašiai, kad prie namų.. aš grįžinėju iš parduotuvės, ir viena moteriškė prie namų stovėjo, paklausė, kur kažkokią gatvę rast reikia.. Sakau, plus minus žinau, bet tiksliai negaliu pasakyti. Ji sako, gal galit man taksi iškviesti. Nu tai ir buvo taip, jinai paėmė, paskambino, atvažiavo.. aš palaukiau su ja, ir viskas.

– O jeigu ten būtų buvęs benamis, ar skurdžiai atrodantis žmogus, bet turėtų kažkokią priežastį?

Kokia priežastis?

– Na, paskambint artimam žmogui.

Nu tai gerai, sakyk numerį, aš paskambinsiu.

– Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius, išgirstate, kad naujam kaimynui (-ei) prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblių?

Kokiu paros metu?

– O kuo tai skirtųsi?

Nu jeigu naktį tai ne. Neturiu, miegu, dar kažką.. Durų galų gale neatidaryčiau. Dienos metu – gerai, imk, nu.

– O pasikliautumėt, kad jis sako tiesą, dienos metu?

Nu kur jis tą siurblių dė. Nu jeigu ir pavogs – nu kokia jam iš jo nauda?

– Nu gal geras siurblys, pavyzdžiui.

Nu nežinau, nu.. Tikriausiai, paprašytų.. Sakytų gerai, galiu paskolint. Nu nes šiuo atveju nemanau, kad čia toks dalykas, kad kitas žmogus galėtų pasijaust labai turtingas ar dar kažką.

– O šiuo atveju jums rūpėtų, kaip tas žmogus atrodo?

Nne, nerūpėtų [sumurma, bet tvirtai].

– O šiaip neatidarot durų vakare, kaip supratau?

Naktį neatidarau, aišku.

– O dieną?

Dieną – taip, atidarau. Nors šiaip, aišku, pasižiūriu, visi turbūt žmonės pasižiūri pro akutę, kas ten yra. O paskui atidarau. Nu kas ten gali tokio baisaus ateit.

– Tai vargingai atrodančiam žmogui atdarytumėt duris ar ne?

Taaip. [užtvirtintai, tarsi tai savaimė aišku]

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės apšvietimui sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės? [paузė] hm. Tai pala, galit pakartot?

– Kažkas ėmėsi iniciatyvos sutvarkyti tą problemą apšvietimo, bet bus sutvarkyta, jeigu visi dės. Į jus kreipėsi pirmą.

Tai jeigu tas laiptinės seniūnas ar pirmininkas, aš jį žinau, tai gerai, nu tai.. Duosiu, ten kiek jam reikia. Galų gale, kiek ten duoti – dešimt, penkis eurus, daugiau gi nereikia.. Nu ta prasme, vis tiek, neateis kažkoks paprastas žmogus.. kiek aš ten tam name begyvenu, kad ir vieną ar dvi dienas, vis tiek aš turiu pažinoti tą namo laiptinės pirmininką.

– O jeigu ne pirmininkas, o kitas kaimynas?

Nu, gerai. Jeigu tai vis tiek kaimynas, kad ir duosiu aš jam tą dešimt eurų, vis tiek aš jį matysiu ir taip toliau.

– Taip. Bet tarkim, suma būtų didesnė – 50 eurų.

Nu ten geras apšvietimas už 50 eurų [nusišaipto, tarsi diskredituodamas]

– Nu sakykim, reikia išspręsti kažkokią infrastruktūrinę problemą, tarkim, laidus pervesti, ir nebūtų pasiekta susitarimo tarp kaimynų.

Nu vis tiek aš manau, kad žinočiau apie tą situaciją šiek tiek anksčiau, vis tiek, ten, planuojam

rengti ten kažką, būtų anksčiau pranešta. Nemanau, kad ateitų tiesiog šiaip žmogus: man reikia 50 eurų, čia karoče reikia tvarkyti ten kažką.

– O jeigu taip būtų?

Nu aš sakyčiau: aš nieko nežinau, nieko negirdėjau ir, nu, ne, aš negaliu kol kas duoti tau pinigų už tai, ką aš nežinau. Vis tiek aš turiu žinoti kam aš duodu pinigus, kodėl aš duodu pinigus, už ką man..

– Nu tarkim, jisai turėtų planą.

Tai planą. Tai man prašau planą pateikti raštu.. Ar ten, koksai būtų laiptinės pirmininkas, tegu jis apie tai praneša pirmiau. Nes aš galiu prieiti prie belekoko žmogaus, sakyti, ai, aš esu tavo ten kažkas, man reikia 100 eurų, įrengsim ten antrą stogą ar kažką.. [šypteli]

– Tai jums reikėtų, kad informacija būtų pateikta iš anksto.

Taip, taip, taip.

– O jum rūpėtų, kad visi kaimynai būtų sutikę, raštu pavyzdžiui?

Jeigu prieš tai žinočiau, kad visi kaimynai sutikę – tai jo, tada gerai. Bet jeigu pirmai sakėt, kad aš esu pirmas, kuris turi duoti pinigų, ir aš nieko apie tai nežinau – nu tai.. Ne, neduočiau tada, tikrai ne. Nu, man reikėtų apie tai sužinot.

– Net jeigu ta iniciatyva jums atrodytų gera?

Tai iniciatyva gera, taip. Bet vis tiek. Kad ir gera iniciatyva, aš turėčiau turėt patvirtinimą, kad ta iniciatyva bus padaryta. Ir kad neapgautų. Man 50 eurų gaila, vis tiek.

– O jeigu į duris pasibelstų nepažįstamas žmogus, kurį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

Kokia nelaimė?

– Tarkim, jisai lankosi šitam mieste, čia negyvena, ir jį apvogė. Jau vakaras, nebėra, kaip grįžti namo.

Nnnnemanau. Nemanau.

– Ką sakytumėt?

Išvažiuoju.. Dar kažką. Nežinau. Nelabai tikriausiai patiktų apsikrauti kažkokiais ten, tipo... Gal jis ten geras, gal jam rimtai labai blogai.. Nežinau iš tikrųjų, reikėtų tuo metu būti toj situacijoje, kaip pasiūlyčiau. Gal ir priimčiau, gal nepriimčiau. Nuo mano nuotaikos priklauso.

– Ar labiau priklausytų nuo jūsų nuotaikos, ar nuo to žmogaus?

Nuo mano nuotaikos. Jeigu gera nuotaika, jeigu pačiam reikia ten..vakare neturi ką veikti ir reikia kompanijos kokios – nu gerai, imk, ateik, miegok. Bet jeigu tau pačiam kažko piktas, ar yra reikalų, reikia išvažiuoti, rytoj ryte anksti keltis į darbą dar kažką – sakyčiau, ne, turiu reikalų.

– Ir nebūtų skirtumo, ar tai moteris, ar vyras?

Mmm.. jeigu tai būtų moteris..tada.. Tada, tada, gal ir priimčiau.

– Jums atrodytų didesnė tikimybė, kad moteris yra..yra.. nepavojinga?

Jo, jo. Vyrai vis tiek parazitai visi yra. [sukikena]

– Kokie?

Parazitai. [nusijuokia, tarsi atsiprašinėdamas] Moterys.. Nu jos, labiau tokios kitokios. Nu galų gale, kad ir priimsiu, ką man blogiausio gali padaryt?

– Pavogti kažką?

Nu ką? Ką ten iš kambario pavogs? Virdulį, televizorių, dar kažką? [pauzė] Nu tegu vagia [tarsi pasiduodamas ir kartu kvailindamas], nu Dieve, nu nemanau, ne, aš netikiu, kad žmonės gali būti tokie blogi.

– Bet pradžioj sakėt, kad nepasitikit žmonėmis.

Ne, aš nepasitikiu žmonėmis, bet galų gale aš vis dar tikiuosi, kad jie nėra tokie blogi.

– O kodėl nepasitikit?

Nes negalima pasitikėt žmonėmis, nes tu nežinai, kas žmogaus galvoj yra. Kada žmogus atrodo geras ir visa kita – bet tu nežinai, ką jis galvoja.

– Na tarkim, ta moteris beldžiasi ir sako, kad jai reikia pagalbos, bet jūs nežinot, kaip yra iš tikrųjų.

Aš nežinau, ar jai iš tikrųjų reikia pagalbos, aš nežinau, ar jina mane apvogs / neapvogs, bet jeigu tai moteris ir ten matosi, kad verkia ir visa kita – nu gerai, priimsiu gal. Greičiau, kad priimsiu, negu kad nepriimsiu.

– Dėl to, kad jums emociškai būtų sunkiau atsisakyti, ar tikrai patikėtumėt ją?

Greičiausiai pirmas variantas, dėl emocijų. O po to gal ir pagalvočiau, čia gerai padariau ar ne,

bet tada jau būtų per vėlai tikriausiai.

– Ar yra buvus panaši situacija?

Pakolkas ne.

– Ar paliktumėt savo namų raktus juos tvarkantiems meistrams?

Jo. Yra tekę palikt.

– Tai pasitikėjot, kad jie nieko..?

Nu taip. O ką. O ką daryt. Nu taip. Aš galų gale ir pats anksčiau užsiiminėjau santechnikos darbais su sūnėnais, pačiam tekdavo su sūnėnu važiuoti kažkur tai – man duoda raktus, tipo nuvažiuokit, tvarkykit tenai. Nebuvo net kilusių minčių, davai, ten paieškom kažko. Nu kažkaip.. Negali žinot, aišku, gal kiti santechnikai išrausia stalčius, viską išverčia, nu bet.. Čia jų. Tegul. Vis tiek, galų gale svarbiausia, kad darbus padarytų.

– Ar esat keliavęs autostopu?

Ne.

– Jeigu jums prireiktų tą daryti, ar, na, būtų patogų, atsirastumėt autostradoj, reiktų, kad kažkas pavežtų, ar darytumėt taip?

Jeigu autostopu – ne. Bet yra daug kartų [tekę] važiuoti.. nu feisbuke yra tos grupės, kur ten važiuoja tenai.. Va čia su viena mergina iš Zarasų draugavau, tai irgi va, feisbuke ieškodavau, su kuo pigiau nuvažiuoti.. Ar tarkim pas tėvus reikia važiuoti, tai irgi pasižiūri. Ar ten pažįsti ar ne, nelabai svarbu kažkaip.

– O kodėl pasitikit tais žmonėm?

N nežinau, nu kodėl ne?

– Nu vis tiek sėdat į nepažįstamo žmogaus mašiną.

Vis tiek, nu kažkaip pasižiūri, nu, kažkas parašo, važiuoju, tarkim, į Zarasus, pigiau. Nu tai ir važiuoja tikriausiai.. į Zarasus. Niekada nebuvo tokių minčių, kad, Dieve, nuveš į mišką, dar ten kas nors.

– Niekada negalvojot?

[pamąsto] ne.

– Bet šiaip autostradoj nekeltumėt rankos?

Kol kas nėra tekę kelt rankos. O jeigu reiktų – nežinau. Jeigu jau ten būtų visiškai beviltiška situacija, jeigu stovėčiau tarp Vilniaus ir Kauno kažkur tais, tai jo, tektų tada kelt tikriausiai, o ką darysi.

– Bet tada jau kiltų minčių?

Vis tiek nepagalvočiau tikriausiai. Nekiltų tikriausiai tokių minčių. Nu aš taip galvoju bent jau. Aš vis tiek gal galvočiau, kaip man būtų geriau. Nu galų gale netgi kalbant, kas ten nutinka keliuose, gatvėse, taip toliau, nu vis tiek visos blogybės nutinka merginom. Nu dažniausiai, aš taip bent jau manau. Prie vyro, kažkaip.. Nu kas gali blogiausia nutikt? Į mišką nuvežt, dar kažką padaryt? Nu nutiks – nutiks, nu ką darysi [šypteli]

– O žiūrėtumėt, koks sustotų žmogus, jeigu jis, pavyzdžiui, jums nepatiktų? Būtų agresyvus?

Manau, kad nelabai būtų man svarbu. Nu tas pats būna dabar, tarkim, dažnai dabar su taksi važinėju, su pavežėjais. Irgi, įlipi, matai: vairuotojas kažkoks piktas. Tu negali tiesiog sakyti: sustok, aš išlipsiu.

– Nu čia kaip ir galėtumėt atsisakyti: oi, ne.

Nu galėčiau, bet tai kažkaip.. Nežinau. Tai priklauso nuo tuo momentu tos situacijos. Jeigu man ten labai reikia pagalbos, ar kažkur skubu, dar kažką.. Nelabai manau rūpėtų, koks žmogus.

– Ar jums būtų nepatogu tiesiog atsisakyti?

Ir nepatogu. Vis tiek, žmogus sustojo, aš jau įlipau – pamatyčiau, žmogus piktas, bet gal jis dabar tik piktas, gal kažkas nutiko, gal neišsimiegojo, gal dar kažkas. Gal jis šiaip gyvenime labai geras žmogus.

– Gerai, o kai keliaujat per tą grupę, kai ieškot, ar žiūrit to žmogaus profilį, koks jisai žmogus?

Ne.

– Į nuotrauką?

Nu pasižiūriu į nuotrauką, tik dėl to, kad žinočiau, kaip žmogus atrodo, kad į tą mašiną įlipčiau. Galų gale iš tos profilio nuotraukos nemanau, kad nuspręsi, koks jisai žmogus. Blogas, geras, dar kažkas..

– O jeigu su klaidom pavyzdžiui postas parašytas?

Tai tegul būna, gal rusakalbis.

– O jeigu šiaip keistai parašytas?

Kaip gali būti keistai parašytas? Tipo, važiuoju į Zarasus, bet gal ir nevažiuoju? Nu tada aš nevažiuoju su tavim.

– Bet šiaip to žmogaus netikrinat?

Ne. Juo labiau, kad nemanau, kad galiu jį patikrinti. Aš galiu pažiūrėti jo profilį, bet nemanau, kad galiu pamatyti ten kažką tokio, kas mane atgrasytų. Nu nebent ten būtų kažkokie komentarai parašyti, nepatikimas, dar kažką, tada jo.. O taip tai..

– Jeigu būtų komentaruose, nevažiuotumėt?

Nu jeigu tipo būtų parašyta, nepatikimas, ar nedavažiuoja, ar ten paima daugiau pinigų negu parašo... Nes manau, kad tų žmonių yra daug daugiau, negu jisai vienas. Kurie veža. Kito ieškočiau.

– Gerai, tai čia kaip ir jau į pabaigą.

Uhm [entuziastingai]

– Paskutiniai klausimai. Kaip manote, ar Lietuvoj yra daugiau patikimų žmonių ar nepatikimų?

Manau, kad.. Lietuvoje yra daugiau nepatikimų žmonių.. Nes jie.. [cakteli liežuviu] Ne tai, kad nepatikimų, bet kurie galvoja vien apie save. Ir galvoja, kad viskas aplinkui yra blogai, ir viskas bus dar blogiau, ir dar blogiau. Nu Lietuvoj daugiau negatyvių žmonių, ne tai kad nepatikimų. Nu ta prasme, visi mėgsta skųstis, viskuo visi būti nepatenkinti, ir taip toliau ir taip toliau, o kažką daryti, kad būtų geriau, nenori. Bent jau taip matau.

– Tai ar tai reiškia, kad, pavyzdžiui, jei jums reiktų pagalbos, sunkiai rastumėt?

Nežinau. Žiūrint kokios pagalbos. Jeigu man paskambinti reikia, nuvažiuot kur nors, manau kad rasčiau. Bet jeigu man ten reikia dešimt eurų kažkam, nemanau kad būtų daug žmonių, kurie sutiktų duoti. Nu jeigu taip.

– O jūs kaip manote, ar gyvenimas Lietuvoje gerėja, ar blogėja? Ar tiesiog vienodai?

[pauzė] Nu kažkam gerėja [nusijuokia, lyg pasakė juokelį]. Nu manau, kad Lietuvoje daug geriau negu buvo anksčiau, prieš kokius dešimt metų. Bet kiekvienam žmogui reikia kažką tokio daryti, kad jam gyvenimas gerėtų. Nemanau, kad kitas žmogus už jį turi pasirūpinti, ta prasme, kaip sako, ten Seimo nariai vagys, taip toliau.. Bet ar, jeigu tu sėdėtum Seime, ar tu nevogtum? Nu ta prasme, ar to pačio nedarytum? Kiekvienas žmogus turim savim rūpintis. Jeigu tu ten esi neišsimokslinęs, ir nieko gyvenime neturi jokių siekių, ir visą gyvenimą dirbi apsauginiu ir gauni 500 eurų, tai tu nieko nekaltink dėl to. Nes kas tau draudė išsimokslinti, ir būti, nežinau, prezidentu kažkokiu. Pats savim turi pasirūpinti žmogus.

– O kai sakot, kad pagerėjo, tai kas pagerėjo?

Nežinau, žmonės gal biškelį pagerėjo. Pradėjo labiau gal, nežinau, šypsotis. Laimingesni gal būt. Nes anksčiau kas čia būdavo, kai atvažiuoji į Vilnių, tai aš, man baisu būdavo. Pasižiūri į žmones važiuojant autobusu: visi pikti, susiraukę, Dieve, nepatenkinti viskuo. Aš galvoju: kas jum yra, kas jum pasidarė, ar čia visi žmogžudžiai kažkokie, ar dar kažkas? Nu tipo, tokie visi.. Aš kai nuvažiauvau į Angliją, ten pagyvenau tris metus, aš pamačiau, kokie žmonės atsipūtę, visi laimingi, nesvarbu, kaip atrodo, ką veiki gyvenime, kaip tu elgiesi, ar tu girtas, ar tu blaivas! Nu visiems vienodai.

– Čia buvo prieš kiek laiko?

Prieš keturis metus. Ir ta prasme, man būdavo taip: aš grįžtu į Lietuvą – atostogaut ar dar kažko – išeini į gatvę, visi: [vaidina] tokie susiraukę, pikti. Aš galvoju: kas jum yra, žmonės? Nusišypsokit, dar kažką.. Eikit.. Pasijuokit, Dieve. Čia Lietuvoj išeisi į gatvę kažkoks laimingas, išsišiepęs, ten juokiantis – pagalvos, kad debilas tu, dar kažkas, negerai su tavim kažkas.

– Tai keičiasi šitas ar ne?

Šiek tiek gal keičiasi. Bent jau kiek pastebėjau.. Man patinka stebėti žmonių reakcijas, ir jau pastebėjau, kad bent jau jaunimas, nu jaunimas, ten 25 kokių metų žmonės, jau matosi, kad tokie laimingesni. Nežinau, gal tėvai labiau jau skiepyja, nes tėvai jau jaunesni gal.. Nežinau.

– O jus šita Lietuvos negatyvi aplinka veikia?

Ne. Aš toks žmogus, kad žiūriu, kaip kiti žmonės elgiasi, ką veikia ir kaip reaguoja į tam tikras situacijas, bet kad tai mane veiktų, tai ne. Man šiaip įdomu.

– O bandoma kažkaip tai paveikti?

Ne. Nes... Nemanau, kad yra žmonių, kuriems rūpi kitų žmonių nuomonės. Kiekvienas žmogus turi savo nuomonę, ir aš asmeniškai manau, kad piršti kitam žmogui: davai, tu būk laimingesnis, žiūrėk

į gyvenimą kitaip, nemanau, kad čia būtų normalu. Bandyti įteigti kitam žmogui, kad jis gyventų kitaip.

– O gal kažkokie paprastesni dalykai? Autobuse šypsotis?

Nu gerai, pasakyčiau, è, gal nusišypsok, manau, kad būčiau pasiūstas tam tikru keliu ir viskas.

– Bet ar pats šypsotės?

Taip [nesišypso]. Nemanau, kad, nėra dėl ko liūdėti paprasčiausiai. Būna tų problemų, bet nemanau, kad reikia išreikšti, kad tu turi tų problemų. Tiesiog atrodyti keistai mano manymu.

– Gerai. Skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

Sakyčiau, du. Gal netgi mažiau.

– Tai vienas?

Nu, pusantro gal.

Papildymas.

Atvažiavau į Lietuvą, ir galvoju, nu bliamba, galima ir toj Lietuvoj kažką padaryt. Nusprendžiau grįžti į Lietuvą ir pirmas darbas, kurį susiradau, buvo X [bendrovės pavadinimas]. Ir va jau dirbu keturis metus. Galima ir Lietuvoj gyventi. Ir nereikia ten kažkieno prašyt pagalbos ar ten dar kažko, dar kažko.

– O tai tie kolegos, kurie negatyviai nusiteikę [neįrašinėjat pasakojo apie kolegas, kurie neva nuolatos kartoja, kad „Lietuvoje viskas yra blogai“], tai jie jums atrodo patikimi ar ne?

Patikimi iki tam tikro lygio. Aš galiu su jais bendraut, pasipasakot kažką..Bet kad ten labai jais pasitikėti... Gal tiesiog nebuvo pagrindo jais pasitikėti. Tuo pačiu nebuvo pagrindo jais nepasitikėti.

– Na jei yra jums kokia problema, ar jie linkę padėti?

Jo. Ten yra penki-šeši žmonės, kuriuos galiu vadinti draugais. Tai pasitikiu, kol ten.. Ta prasme, kai jiems reikia ten padėti ar man padėti, tai aišku padedam, nes manau, kad draugai tą daro. O jei ateina naujas koks žmogus ir iš karto pradeda... vakar atėjo naujokas pas mus, ir pradėjo iš karto klausinėti: turi parūkyt? Turi parūkyt? Tą žmogų matau penkias minutes, o jau prašo parūkyt. Nu tai neturiu, sakau.

– O tai kodėl?

Nes aš nežinau, kas tas žmogus. Tai gerai. Vienas draugas ateina: duok parūkyt. Gerai, duodu parūkyt. Bet aš žinau, kad kai aš ateisiu pas jį, tai jis irgi man duos. O čia: ei, duok parūkyt. Nu tai gal turiu, bet tai gal mandagiau..

– O jeigu jis kviestų kartu išeiti?

Priklauso, koks žmogus, kaip jis iš išvaizdos atrodo, bendrauja. Bet jei kalbam apie tą, kuris vakar atėjo, tai jisai matosi iš karto, kad pas mus kolektyve bendros kalbos neras. Jis labai pleputis, šneka, daug nesąmonių.. Mes su draugu jau žiūrim vienas į kitą: gal tu užsičiaupk, jau per penkias minutes užknisai. Matosi, kad pas mus jis nepritaps.

– Bet va pasakojat apie draugus, tai skyrybos nereiškia, kad nebegalit pasitikėti santykiais?

[neįrašinėjant pasakojo: „skyrybos paveikė.. Kai supranti, kad visai žmogaus nepažįsti, net kai galvojai, kad jau jį pažįsti tikrai. Jis gali ten šypsotis ir vis tiek tu nežinosi, aks jo galvoj. Ta prasme ne tai kad tai visai pakeitė mano požiūrį, bet aš labiau pradėjau galvot, kad nu jo, vis tiek aš nepasitikiu kitais, reikia pasitikėt tik savim“ – iš atminties, U. L.]

Tai taip. Nu vis tiek, jau praėjo daug laiko. Pirmi du metai tai realiai atsimenu aš niekuo negalėjau niekuo pasitikėt, apie merginas tai iš viso galvojau eikit sau.. O dabar jau susigyvenau su tuo. Nu vis tiek, būna tokių atvejų gyvenime, kai tu privalai pasitikėt. Aš, tarkim, į darbą, tarkim, su taksi važinėju. Ką aš žinau, gal jis ten nemoka vairuot, bet vis tiek, reikia pasitikėt. Eini į parduotuvę, perki kažkokius produktus, aš privalau pasitikėti tiekėjais, kurie atvežė, tarkim, bananus, kad ten nebūtų kažkokių adatų. Perki mėsą, turi pasitikėt, kad ji nebūtų sugedusi.

– Nu čia gal instituciškai yra kažkokios taisyklės, kurios tą reguliuoja.

Nu gerai, dabar važiuoju autobusu, man reikia pasitikėti, kad jis tavęs neužmuštų. Eini per perėją, turi pasitikėt vairuotoją, kad jis tavęs neužmuštų. Va tokie dalykai. FIN

Informantė nr. 10: valytoja, 68 m.

Interviu data: 2019-04-03

– Kaip manote, ar galima pasitikėti nepažįstamais žmonėmis?
 Oooi.. pasitikėt labai ne. Ne..
 – Kodėl?
 Nu, nepažįsti žmogaus – iš kur tu gali žinoti. Pasitikėti...kad viską patikt – tai ne. Taip galima tikrai, tik labai pažįstamiems žmonėm.
 – O pažįstamu žmogum?
 Nu gerai, labai pažįstamam taip.
 – O turėjot kokių nors patirčių su nepažįstamais žmonėm, kai reikėjo pasitikėti?
 Ne.
 – O kai atsisakėt, pavyzdžiui, ką nors, nes nepasitikėjot?
 Ne, su nepažįstamais tai nelabai, aš nepasitikiu ir nelabai taip atvirauju.
 – Gerai, aš turiu situacijų, apibūdinsiu, ir paklausiu, kaip jūs elgtumėtės tokioje situacijoje.
 Oooooi.. [tarsi nepatenkinta, kad aš čia klausinėju, tarsi ir susitaikiusi] Uhm.
 – Pirmas. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priiustumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?
 aa-mm [greitai bandydama apsispręsti]...Nu tikriausiai priimčiau. O ką daryt? Išėities nėra.
 – Turint omenyje, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.
 Oooo... net abejoju, net. Gal tokius ryšulius, kur nelabai reikšmingi. Kur mažiau vertingi.
 – Parinktumėt tuos, kurie mažiau vertingi?
 Be abejo.
 – Galvotumėt apie tai?
 Galvočiau.
 – O jeigu būtų daugiau negu vienas žmogus, kaip išsirinktumėt, kieno pagalbą priimti?
 [giliai įkvepia] Nu čia sunkus klausimas. Oho, kokie pas jus sunkūs klausimai. Mmm..[lyg nenori pernelyg daug galvoti, bando greitai atsakyti] Net.. pagal bendravimo būdą.
 – O kaip turėtų bendrauti žmogus, kad keltų jums pasitikėjimą?
 A.. ai, kokie pas jus klausimai provokuojantys, a? [nusijuokia, lyg ir priekaištaudama] Net sunku atsakyti, aš nežinau. [tada konstatuoja:] Jeigu nėra laiko, tai nebus laiko ir rinktis.
 – O kam tikrai neduotumėt?
 Nu pagal išvaizdą.. Agresyviam. Agresyvaus būdo, grubiai besielgiantis. Nu kuris trupučiuką švelniau elgiasi, tai daugiau pasitikėjimo yra.
 – Tai galvotumėt, ar tas žmogus nepavogs, iš principo? [pauzė, dūsauja] Ar tiesiog..
 Nu.. nepasitikiu. Kad žmogus nepavogs.
 – Bet malonus žmogus irgi gali pavogti?
 Aišku, be abejo. Ir nemalonus, ir malonus. Su nepažįstamais geriau... Jeigu jau kraštutiniu atveju nėra kitos išeities, nu tai tada jau turėtum patikėti.
 – Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėt?
 O-ho [atsidūsta] Nu ką daryčiau. Kreipčiausi pas ką nors. Pas kokį..pirmą sutiktą. Kaip išeiti?
 – Pirmą sutiktą, ar irgi, agresyvaus pavyzdžiui neklaustumėt?
 Nu geriau apeiti [sarkastiškai nusijuokia]
 – O pavyzdžiui, vyro ar moters būtumėt labiau linkusi klausti?
 Geriau moters.
 – O jaunos ar vidutinio amžiaus?
 Geriau vidutinio.. [susinervinusi, kad klausinėju, bet lengvai ir greitai atsako]
 – Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?
 Nu tai jeigu jau nėra, nu tai ką jau ten – nelabai jau čia tokie dideli pinigai.
 – O 50 jeigu būtų?
 Nu.. 50 dar pagalvočiau – „paieškok gražos“ [imituoja griežtą toną; kiek sarkastiškai nusijuokia]
 Pakeisk pas ką nors. Jeigu jau nelabai dideli – nu tai ką, palaukčiau tenais..pasitikėčiau.
 – Bet nerimautumėt, ar 100 proc. pasitikėtumėt, kad parneš?
 Ne, 100 proc. tai gal ir ne[pasitikėčiau].

– Ar jūs vairuojat?

Oooi, jau mečiau vairuoti. Jau amžius.

– Na, čia tokia situacija su mašina. Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Nu, atvirai pasakius, tai čia man buvo tokia situacija. Bet buvo pažįstamas žmogus. Nu tai tada pasitikėjau, nekviestam nieko, nekviečiau, pasitikėjau, kad man grąžins, kompensuos visą žalą. Nu bet buvo pažįstamas, aišku.

– Ir jisai pateisino jūsų pasitikėjimą?

Taip, taip. O nepažįstamas – nu tai ką, nuvažiuos ir viskas.

– Na jis gali palikti savo kontaktus..

Nu jeigu paliktų kontaktus, tai kodėl – aišku.

– Tada pasitikėtumėt?

Taip.

– Na bet jis gali nekelti telefono, pavyzdžiui.

[atsidusdama, tarsi nuvarginta ir klausinėjimo, ir gyvenimo:] Oi, visko gali būt.. [entuziastingai, sugalvojusi:] Paliktų kontaktus, pažiūrėt į dokumentos jo. Pavardę, vardą įsirašyti. Asmens kodą. Nu, galima tada pasitikėti..

– Ar leistumėt nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Nu leidau, leidau. Kodėl ne.

– Gal galit papasakot tą situaciją?

Nu kaip papasakot. Leidau mergaitei. Pametė telefoną. Pametė – pas ją kažkas ištraukė telefoną. Nu, prašė tenais jina. Nu paprastai, leidau pasinaudot ir viskas.

– Patikėjot, kad pametė?

Patikėjau.

– Kas jus įtikino?

Mmm?

– Kas jus įtikino, kad pametė?

Nu, verkė labai mergaitė.. Nu. Nelaiminga tokia. Nu kaip – gi gaila nu. Nu mergaitei taip, o vyrai kokiam tai aš nežinau, ar patikėčiau. Abejoju.

– Nepatikėtumėt.

Nea. [trumpa pauzė] Nu va [bet] kas duoti telefonu pasinaudot? Man atrodo, čia nėra tokia jau..

Kaip pasakyt. [tarsi nieko čia ypatinga, niekuo nerizikuojanti duodama]

– Nu jis gali paimiti jį ir pabėgti tiesiog.

Nu va vyras gali paimiti ir pabėgti. Net nepagalvojau.. Mergaitės tai gaila buvo labai.

– O tai jeigu vyras būtų toksai irgi labai susijaudinęs?

Gal ir leisčiau.

– o jeigu benamis, pavyzdžiui?

Nu nežinau [paučia lūpas]. Suabejočiau.

– O jeigu apgirtęs žmogus, bet tikrai pametė telefoną?

Nu bet jūs...Oi, sunkūs.. Oooi kokie sunkūs klausimai!.. Kam aš čia sutikau.. Ojei.. provokuojantys kokie klausimai..! Nu nežinau, kaip situacija. Kartais pasitiki – kartais ne, kartais ir išmaldą duodi tam girtam, ir prašo ir girtas, bet visą laiką ir nusibosta duoti.. Jie prašo ir prašo gi [liūdnai nusijuokia, tarsi šypteli]. Nu.

– Uhm.

Gal kokiam girtam tai ir duočiau, – jis nepabėgs.

– Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui (-ei) prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblių?

Nu gal paskolinčiau. Kas gi ten į laiptinę gali pašalinis ateit ir dulkių siurblių prašyt? Visos laiptinės dabar uždarytos. [pasipiktinusi, tarsi diskredituota interviuotojos suktus klausimus, bet tuo pačiu patenkinta galėdama išrišti situaciją]

– O jeigu būtų neuždarytos?

Nuu..ne, kažkaip abejoju, kad eitų ten svetimas žmogus kažkoks ir dulkių siurblio prašytų. O jeigu kaimynas, tai tu vis tiek žinai, kad ten tuščias butas ir kada nors atsikels kaimynas. O kai keliai

ir jau nupirko butą, tai jau žinai, kad kažkoks kaimynas bus.

– Dabar įsivaizduokim, kad jūsų laiptinėj nėra apšvietimo, ir jam sutvarkyti reikia didesnių pakeitimų, neužtenka tik lemputę nupirkti. Ta problema yra sena. Kažkuris kaimynas imasi iniciatyvos steigti fondą, surinkti iš visų gyventojų po dalį. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Ir tada jis sutvarkys. Bet į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Nu jeigu kreipiasi, tai būtinai tos laiptinis komendantas būna. Arba namo komendantas. Tai.. būčiau labai dėkinga, kad tik užsiima [tvirtai]

– O jeigu ne komendantas, o šiaip kaimynas?

Jeigu ir kaimynas. Yra pas mus toks kaimynas, – ir labai džiaugiamės, kad jisai imasi iniciatyvos, ir daro remontą, ir duris daro, ir viską. Su mielu noru.

– Bet jeigu jūs nesate tikra, kad kiti namo gyventojai irgi pritars ir duos pinigų?

mmn.. dauguma pritaria. Nu kokie gal pensininkai nepritaria, būna kad ir uždedi už tuos pensininkus, kad būtų sutvarkyta ir suremontuota. Mes irgi dėjom ir duris, ir keitėm stogą, ir viską. Namą tvarkyt reikia. Kai gyveni..

– O jums būtų svarbu kažkoks susitarimas, kad būtų, su parašais, koks nors dokumentas?

Nu paprastai su parašais tai būna [su nuostaba balse]. Neateina be nieko ir neprašo pinigų. Be abejo, su parašais!..

– O jeigu be?

Nu tai tada kaip gali patikėti, kam jis tuos pinigus, aišku. Taip ir nebūna. Kad ateis ir pasakys. Labai daug pas mus rinko jau.. Labai daug darė remontų. Bent tris kartus taip rinko. Nu. Sąrašą padaro – gyventojas, ne komendantas, tiesiog užsiima vienas gyventojas, nu.. Su mielu noru.

– O susirinkimą kokį organizuoja tam ar ne?

Neorganizuoja daugiausiai. Apeina visus ir viskas.

– Tai pirma apeina, surenka parašus, taip? O paskui pinigus?

Nu iš karto – pinigus ir parašus.

– Ai, tai jeigu į jus pirmą kreiptųsi, jūs nežinotumėt, ar kiti sutinka, ar ne?

Nu tai aš gerai žinau, tas gyventojas, jeigu jam nieko neišeis, jis grąžins tuos pinigus – atneš, išdalins atgal. Jeigu jau ten jam neišdegs tikrai. O taip – su mielu noru. Kad tiktai darytų, kad tiktai tokių iniciatyvių žmonių yra laiptinėj ir name. Reikia džiaugtis.

– O jeigu į jūsų duris pasibelstų nepažįstamas žmogus, sakantis, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

Oooi, ne. Ne. [tvirtai]

– Net jeigu jums pasidarytų gaila, kaip tos mergaitės?

Nu nežinaau, nebent kokia gal mergaitė tai taip, bet jeigu vyras, ar moteris...bendrai tai ne. Ne-a. Tai yra..nu nežinau, nu kreipkis kur nors! Į seniūniją, nu tegu priima tenais kurs nors, nu. Į ligoninę.

– O nukreiptumėt kur nors?

Nu nukreipčiau. Į policijos skyrių. Tegu nuveža kur nors, į nakvynės namus. Nu tai yra pavojinga! [įsitikinusi savo teisumu] Nu nea. Nemiegosi visą naktį, gali ką tau padaryt dar. [jau tarsi pradeda ir aiškinti, kodėl ne, bet tik kad interviuotojai būtų aiškiau]

– O paliktumėt raktus savo namų raktus meistrams, kurie ką nors taiso jūsų namuose, kokią santechniką pavyzdžiui?

Nu, nu, jeigu pažįstami.

– O jeigu ne?

Mmn..abejoju.

– Ar esate kelyje prašiusi pavežti nepažįstamų žmonių?

Kaip?

– Ar esate pakeleivingas mašinas kelyje stabdžiusi..

Ai, pavežėti? Nu pavežam, kodėl. Važinėjam, kodėl – visą laiką paveždavom.

– O esat pati važiavusi?

Esu.

– Gal galit papasakot?

Oi, kiek daug..! Čia važinėta anksčiau! Kely ir viskas.. [pinasi liežuvis net] Anksčiau. Dar jaunystėj, tai čia buvo įprastas dalykas. Dabar autobusų daug eina. Anksčiau į kaimą tai autobusų maža, tai visą laiką – keli ir važiuoji. Čia labai dažnas dalykas, tiktai buvo seniau. O dabar neprisieina

kažkaip jau tų dalykų daryti.

– O jeigu dabar prisireiktų, ar taip darytumėt?

Nu kodėl ne?

– Nebijotumėt?

Kažkaip tai ne-a. O ko man bijoti [juokiasi, lyg šaiposi] Anksčiau jauna kai buvau, kai šitą darydavau, važinėju pakeleivingom mašinom, tokių įvykių nebuvo girdėti. Niekur mes negirdėjom tokių, kad tenais..visokių tokių atsitikimų. Nu negirdėjom anksčiau.

– O dabar girdit?

Dabar, aišku, visokių buvo. Čia Grigiškėse buvo toks įžymus žmogus..Pažįstamas. Jonaitis. [prasijuokia] Girdėjot? Neprisimenat? Sėdi dabar. Iki gyvos galvos. Dar mano bendradarbės..jisai..duką užmušęs yra. [giliai įkvepia] Pavežė iš darbo mergaitę. O Dieve [pirmą kartą nors kiek emocijos pasigirsta per visą interviu, bet tuoj pat grįžta į griežtą, racionalų, atgrubnagišką kalbėjimo stilių] Ir ne vieną mergaitę.. Bet aš, mano amžiuį, dabar aš jau nebijočiau.

– Nes manot, kad nieko, kad jums nieko negalėtų, nenorėtų padaryt?

Nea.

– Bet vis tiek – sustotų žmogus – jūs žiūrėtumėt, kas ten per žmogus?

Nu jo!.. Pasižiūrėčiau. Jiegu jau atrodytų koks labai agresyvus, tai nesėsčiau, nea.

– Bet vyras nebūtų tai, kad jau atsiskaitumėt būtinai? Jeigu vyras sustotų?

Nea. Kodėl. Nu jeigu ten kokia banditiška išvaizda.. [prasijuokia] tada jau ne.

– O kas yra banditiška išvaizda?

Ot negaliu pasakyti net, nežinau. Nu, sunku pasakyti. Važiavo ta mergaitė – mama jos čia dirba – važiavo ta mergaitė, jai mama sako: „Nevažiuk tu su tokiais. Aš su tokiais nevažinėju, kaip pasakyt, nevažinėju su berniokais krūtais, kur tu, šiuolaikiškais visokiais... Aš, važiuoju su koku nors seneliu.“ Vot senelis ir padarė taip mergaitei. Senelis buvo. Tikras kolūkietis [prasijuokia]. Taip kad išvaizda labai apgaulinga. [pauzė] Bet dabar..man atrodo, nea. [sumurma, lyg jos tai neliečia. Staiga pakeičia kalbėjimą:] A taip mes kaip važinėjom patys su vyru, į sodus anksčiau – dabar tai autobusai eina – tai kas [be]eina pakeliui, visą laik sustojam ir visą laik paimdavom pavežėti.

– Nesvarbu, kas?

Nesvarbu, nes čia visi buvo grigiškiečiai, visi eina pėsčia. Autobusai tai nėjo į kaimą mūsų, už Grigiškių.

– O jeigu vaikinai būtų, pora vaikinų – irgi stotumėt?

Nu nežinau tada. Gal ir ne. Vaikinai gali paėjėti [juokiasi].

– Kaip jums atrodo, Lietuvoj vis dėlto daugiau patikimų žmonių ar nepatikimų?

[lygiai taip pat skuba atsakyti] Patikimų žmonių yraa.. Kaip pasakyt, daugiau. [pauzė]

– Tikrai?

Man taip atrodo. Turi būti. Turi būt gerų žmonių.

– Tai kodėl nepasitikit tada?

Pasitikėt.. kaip sako, reikia pasitikėt, bet tikrint. Bet saugokis. Pasitikėk, bet saugokis.

– Tai jeigu reiktų pasakyt nuo 0 iki 10, kai 0 – niekada negali būti per daug atsargus, o 10 – dauguma galima pasitikėti. Kiek saktumėt?

Pasitikėt? Matot, kaip pasakyt.. Nu.. 20 proc. gal yra blogų, 80 proc. turėtų būti gerų žmonių, kuriais galima pasitikėt. Man atrodo. Bet ką tu žinai koks tau tas žmogus papuls? Nu. Gerų yra daugiau žmonių, aišku daugiau. Tik tie, kaip pasakyt, labiau išryškėja [sarkastiškai nusijuokia]. Savo blogais poelgiais.

– O kaip manot, visą laiką taip yra, ar, tarkim, gerėja situacija – daugėja gerų žmonių?

Aamm..daugėja.. Gal daugėja.

– Sakot daugėja?

Uhm.

– O kodėl?

Nu kodėl daugėja.. Nu nežinau, kaip daugėja. Dabar kai pasižiūri, aš prisimenu savo laikais, koks buvo jaunimas, ir dabar...tas girtuokliavimas kaip buvo paplitęs..Nu. Jaunas ateina dirbti, ir pradeda gerti, visur, visur šitos pačios aludės tos.. Gulintys, einantys – vos paeinantys.. Dabar aš tokių nematau. [pasibjaurėjusi:] Vos eina! Jauni žmonės. Jaunų, jaunimas daug – eina, su buteliais... Aš dabar nematau. [tvirtai] Aš matau labai gerą, gražų jaunimą, nu. Siekiantys karjeros, siekiantys mokslo,

siekiantys vai... Ir mergaitės, ir berniokai, nu. Anksčiau buvo daug tokių..[turima omeny, anokių]

– O tai kas pasikeitė?

Kas pasikeitė..! Nu vat yra ta kova turbūt, kaip pasakyt, su alkoholiu. Nu pasikeitė, dėl šito tai labai pasikeitė, [aš galiu pasakyt,] nes aš pati tai išgyvenusi.. Mano vyras prapuolė. Per tą degtinę. [nusijuokia] Jokios kovos nebuvo tada, nieks. Dabar kitaip.

– Tai sakot, gerėja gyvenimas?

Gerėja.

– Gerai, tai...

Tiktai vat politikai ten mūsų!..

– O ką politikai?

Aaai nelabai kažkaip tai, aš nežinau..

– Jie negerėja?

Nea. Valdo žmones, kaip pasakyt, mes nemokam.. neišrenkam tų žmonių, kurie tikrai galėtų.. valdyti. O populistai, populiarius, kurie moka kalbėti gražiai. [pauzė]

– Kaip manot, ką reikia keisti?

Aa?

– Kaip padaryt, kad išrinktume tuos?

Kaip padaryt! Nu tai vat, gal jūs išmoksit..! Mokslus praeisit politinius, kažkaip tai pasitikiu. Gal jaunimas bus kitoks. Viena tiktai matau: kariauti, kariauti, kariauti. Su kaimyninėm valstybėm kariauti, ir tarp savęs partijos kariauti [juokiasi]

Informantas nr. 11: salės darbuotojas, 25 m.

Interviu data: 2019-04-03

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Galima, bet žiūrint kuriais.

– O taip iš principo, galima?

Nu galima.

– Esat turėję kokių reikalų su nepažįstamais žmonėmis?

Teko.

– Gal galit papasakot?

Nu kokie ten reikalai, nu. Buvo ta prasme, tokių konfliktiškų reikalų, visokių buvo. Nu bet buvo, buvo, tikrai buvo [sukrizena].

– O buvo, kad išdavė?

Buvo, buvo. Kalbant apie draugus, taip, buvo. Tokių buvo.

– O apie nepažįstamus žmones?

Nu kad daugum..Nu, visi šiaip pažįstami. Nu kaip draugai. Su nepažįstamais tai..nelabai aš ten turiu.

– Na, įsivaizduokit, į jūsų buto duris pasibeldžia žmogus, sako, kad jį ištiko nelaimė, jam reikia pagalbos. Ar jūs patikėtumėt?

Nu..pff.. [atsidūsta] Dar, žiūrint koks tas žmogus. Nu, aš suprantu, nepažįstamas, nu – taip, nu, žiūrint, kokios pagalbos jam reikėtų. Jei būt įmanoma, tai, taip...

– Priglaustumėt nakčiai?

Nu nepažįstamo..nu nelabai, iš tikrųjų.. Jei žinočiau, kas ten per žmogus, nu tai.. gal ir įmanoma būtų. Bet kai nepažįsti žmogaus, tai nemanau.

– Aha. O esat, pavyzdžiui, davę kam nors telefoną gatvėj pakalbėt?

Nne. Ne.

– Yra prašę kas nors?

Buvo prašę, bet.. tikrai nedaviau, bet .. Nu, pažįstamiems, taip, [šypteli] tai čia aišku, kad duodu, bet nepažįstamiems tai ne.

– Taip jeigu gatvėj paprašo, tai nesvarbu, koks žmogus?

Ne, ne.

– Nei mergaitė, nei..

Nu tai žiūrint, jei ten vaikui kažkas, tai taip [prasišypso, tai – kraštutinis atvejis], bet kaip suaugusiam, tai neaišku, kas ten, nu nėr to pasitikėjimo.

– Gali nubėgti su telefonu.
Gali nubėgti.

– O įsivaizduokite, stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priištumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Nu tai.. Nu būtų faina, kad tas žmogus padėtų, bet, nu aišku, ant to kalno užlipt ir nultipt, vis tiek daiktų gi nepalikt, tai ... [prasijuokia]

– Turėkit omeny, kad tuose nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai.

Nu tai.. Bandyčiau kažkaip.. Nu tai spręst šitas problemas, nu tai, pfft.

– Bet pasitikėtumėt, kad tas žmogus nepavogs, o padės?

Nuu.. Nu čia, sakau, viskas priklauso nuo..[susimala liežuvis] Žmogų dar net reiktų pažiūrėt, koks ten žmogus.

– O koks turėtų būt žmogus?

Nu gal jisai agresyviai ten šneka ar kažką, va taip va [suvaizdina agresyvią eiseną išskėstomis kojomis ir rankomis į priekį] Nu tai aišku, kaip juo pasitikėsi!..

– Ką šneka?

Nu, daleiskim, labai įtartinu balsu..

– Įtartinu?

Nu, nu!.. Kad įtartinas žmogus. Kad kažką va gali taip padaryt ar ten kažką..

– Tai įtartinas, tai koks? Moteris, vyras? Vyresnis, jaunesnis?

Nu moteris gal nelabai [prasijuokia] Vyras gal, sakyčiau. [tyla]

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Nu kaip..dar žiūrint, aš nežinau, dar tikriausiai žiūrint, kaip padarytų ten, ar įbrėžtų, ar ką.. Jei susitarimas yra raštiškas ant popieriaus, su parašais viskuo, tai tada jau jo, pasitikėčiau.

– O jeigu ne?

Jeigu ne, tai tada jau skambinčiau, ir tardytų [neaiškiai ištartas žodis, šifruota kaip artimiausia įmanoma reikšmė – U. L.].

– Įsivaizduokim, kad jūsų laiptinė yra nesutvarkyta, ir jūsų kaimynas apsiėmė ją sutvarkyti. Padaryti remontą. Bet reikia visiems gyventojams susidėt pinigų. Ir į jus kreipėsi pirmą, prašydamas tų pinigų. Ką jūs darytumėt?

Nu tai aš turbūt sutikčiau, [skuba pridėti:] bet tai čia kaip sakoma, tai turi būt patvirtinimas visų, kad ten daleiskim daro remontą ir panašiai.

– O jei nebūtų?

Tai jei nebūtų vieno, daleiskim, tos laiptinės, jis negalėtų daryt to remonto paprasčiausiai – mano parašas ten nieko nereikštų. Nu tai.. Vat ir taip. Jei visi sutiktų, aš [duočiau].

– O jūs pasitikėtumėt, kad jis grąžins pinigus, jeigu nesurinks visų?

Nu tai.. Gal ir būtų galima.. Vis tiek! Nu ta prasme.. Būtų tie parašai, viskas – nu tai.. būtų galima pasitikėt.

– O jei nebūtų, tai ne?

Nu tai ne, tada.

– O ką tada, taip ir sakytumėt, kad ne?

Ne nu, nu nesutikčiau..jei jisai negrąžina kažko daleiskim, tai aišku nesutikčiau.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

Nu čia kaip sakoma, aš tai sakyčiau ten..jūsų bėdos. Aš moku už bilietą – jūs man grąžą duokit. Nes tikrai, aišku, pasitikėjimo tai tikrai nebūtų.

– Nebūtų?

Ne, nepasitikėčiau. Ne. Nes kitam, pavyzdžiui, daleiskim, kaip sako, 20 eurų irgi daug reiškia. Jam daleiskim gal paskutiniai pinigai, irgi reikia tų 20 eurų..o man reikia grąžos. Nu tai, taip ir pasakyčiau.

– Bet jinai gal, vis tiek, kontrolierė? Įsipareigojusi, dirba.

Nu tai...taip, čia aš suprantu, jos irgi darbas. Bet tai aš nesitikčiau, sakyčiau: reikia man grąžos. Ir viskas.

– Galvotumėt, kad jinai gali negrižt?

Nu [prasijuokia. Kikena] Nu. Nu nes vis tiek, aš tai dažniausiai, man teko tikrai daug kartų važiuot su traukiniu, bet, šita [kikena], aš tai nusiperku visą laiką kasose. Pas kontrolierę nė karto nepirkęs, bet.. Jo. [tyla]

– Ar esat važiavęs, autostradoj kėlęs ranką, na, tranzavęs?

Aiii? Autostopu? Autostradoj tai ne, bet teko. Tikrai teko tranzuot. Nemažai kartų.

– Gera buvo patirtis?

Nuu.. Normali tokia [nusijuokia]. Kaip sakyti, dažniausiai ten, kur autostopas būdavo, tai visi ten į mano kaimą važiuoja, tai kažkaip visą laiką pažįstamas buvo.

– O jei dabar prireiktų, ar tranzuotumėt?

Dabar kaip sakoma, aš nežinau, gal kitam žmogui..aš nežinau kaip kitas, aš tai su mašina nuvažiuočiau [nusijuokia]

– O jeigu sugestų jūsų mašina? Arba benzino pritrūktumėt, jum reiktų iki benzino kolonėlės pavažiuot?

Skambinčiau draugui [nusijuokia]. Nu vis tiek, iš mano miesto iki kaimo, tai aš jau vis tiek pažįstu visus.

– O jeigu taip prireiktų kažkur?

Ne nu, vis tiek, jau sustoja, tai matai pagal žmogų. ..

– Tai keltumėt ranką, jeigu jums prireiktų, ar vis dėlto pabijotumėt?

Nu aš manau... aišku, gal ir surizikuočiau..jei jau ten labai žūtbutinis atvejis. Tai turbūt jo..nu tai stabdyčiau gal.

– Bet žiūrėtumėt kritiškai, koks žmogus?

Nu taip. Vis tiek. Kaip sakoma, kur sustoja moteris, o kur sustoja nepažįstamas, koks, daleiskim, vyriškis.

– O tai į kokio vyro nesėstumėt mašiną?

Nu ne turbūt!.. Nes, jeigu..ką gali žinot, kas ten.

– O esat girdėję kokių istorijų blogų?

Buvo, buvo. Draugui buvo. Te važiavo jaunimas. Jam reikėjo nu būtinai nuvažiuot iki tam tikros vietos. Ir jie paėmė, bet.. Ten kažkaip, nu jie girti ir.. Ir jis paprašė iki tos vietos, ar važiuojat, paklausė. Jie pasakė: važiuojam. O jam visai kitur reikėjo. Tai jam reikėjo dar antrą kartą tada jau, nuo tos vietos, kur jie važiavo, dar antrą kartą tranzuot. Tai va. Tokia istorija buvo.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Hooo... [atsidūsta] Nu net, net neįsivaizduoju tokiu atveju [sukikena] Nu tikrai nežinau. Jei išsikrovęs telefonas, tai tikrai nežinau.

– Klaustumėt gal ko nors?

Nu tai.. jo, bet jei čia būtų labai gili naktis, tai kai ten žmonių nėra, nieko..

– Tarkim, kad yra.

Nu tai tada jo. Tada aišku, pasiklausčiau. Arba, jau galų gale paprašyčiau pas kažką, kad gal..pavežėtų, ar kažką.

– O kaip išsirinktumėt, kieno prašyti pagalbos?

Nu tai.. Aš nežinau. Daleiskim. Žiūrėčiau, nu, pagal bendravimą žmogaus ir panašiai. Sakyčiau, gal galėtumėt, nu pagal troleibusą ar kažką, nuvežt iki tos vietos.

– Bet kas keltų jums pasitikėjimą, koks žmogus?

Nu koks žmogus, nu.. Kaip čia jum pasakyti, nu. Nu iš bendravimo jau supranti, jau koks žmogus yra. Maždaug jauti jau tikrai. Kaip bendrauja – ar šiuurkščiai, ar ten kažkaip – va pagal tą ir spęsčiau. [iš intonacijos jaučiasi, kad jaučiasi radęs atsakymą] Va taip bandyčiau.

– Kaip galvojat, ar Lietuvoj daugiau patikimų žmonių, ar nepatikimų?

Manau, kad daugiau patikimų gal. Manau, nes.. Čia kaip sakoma, ir va darbe kai dirbu, tai.. Tikrai. Su daug ir pažįstamų, ir nepažįstamų teko bendrauti, nu, aš manau, kad daugiau gal geresnių žmonių.

– O kaip jūs manot, visą laiką taip, ar gerėja situacija, ar blogėja?

Nu aš manau, gal gerėja.. [sukikena, tarsi susigėdęs, tarsi patenkintas] Iš tikrųjų nežinau, kaip

ten pagal statistiką, bet manau, kad gerėja [tvirtai pasako. Tuoju suabejoja:]. Bet.. tiksliai nežinau.

– O gyvenimas Lietuvoje gerėja?

Nepasakysiu.. Jei su tokiais atlyginimais, tai tikrai kad ne. [nusijuokia, pakikena] Aišku, būtų geriau, kad.. [surimtėja] Vis tiek, žmonės būtų laimingesni ir.. [kažką galvodamas, prisimindamas su liūdesiu] Nu bet yra jau kaip yra. [pozityvios gaidos atsiradimas tučtuojau] Jei bus dar blogiau Lietuvoj – nu tai, [sarkastiškai] emigruot, ir viskas. Į kitas šalis.. Jo.

– Bet gerėja?

Nu jo, manau, kad gerėja. Aišku, yra ir labai daug tų blogų.. Bet manau, kad gerėja..

– O kodėl jie taip?

Nežinau.. [sukikena, drovisi. Surimtėja:] Nu nes..pačiam va kaip teko.. Nu kaip mano pažįstami, ir draugų draugai, nu nėra tokie nu geri, [bet] tikrai.. Ten aišku, aš kitų tai nežinau, bet.. Manau, kad gerėja tikrai [šypteli].

– Tai nuo 0 iki 10 jei reikėtų duot, tai

Nu tai.. Dešimtbalėj sistemoj – nu tai ką aš žinau, nu kokie 7.

Informantė nr. 12: finansistė, 38 m.

Interviu data: 2019-04-03

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Manau, kad taip [linksmi, užtikrintai]

– Ar turėjote kokių nors patirčių, kurios yra įsiminusios?

Neigiamų?

– Ir tokių, ir tokių.

Mm... Kažkokių neigiamų tikrai neturiu. O teigiamų.. nežinau, gal ir yra.. Bet irgi kažkaip šiuo metu neprisimenu dabar. Bet turbūt yra, – nu pasitiki tiesiog žmonėm. Va kai ir vakar, ar ne, paštininkė.. Gal galiu papasakot ne kaip aš pasitikėjau, bet kaip kitas žmogus pasitikėjo. Pavyzdžiui, vakar paštininkė atnešė siuntinį, kurį internetu buvom užsisakę, ir nieko nebuvo namuose – tai jinai tiesiog paliko prie vartų. Jinai paskambino, sako: aš paliksiu prie vartų tą siuntinį. Gerai, sakom, palikit. Tai iš tikrųjų rodo, kad ir mes ja pasitikim, kad jinai nepasakys, kad aš palieku tą siuntinį, bet iš tikrųjų jį pasiims, o iš kitos pusės, jinai irgi pasitiki žmonėm, kad to siuntinio niekas nepavogs ir jos niekas neapkaltins. Tai va, čia toks vienas iš pavyzdžių.

– Ir jūs pasitikit žmonėm, kad jie nepavogs.

Nu taip. [šypteli] Nu taip.

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Taip, žinoma.

– Turint omenyje, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Mmanau, kad taip [taip pat linksmi, užtikrintai]

– O žiūrėtumėt į tą žmogų, koks jisai yra?

Mmmmanau, kad taip, pasižiūrėčiau į tą žmogų. Taip. Jeigu jisai jau ten toks, nu.. [tonas pereina į svarstymą] Nu vis tiek, į žmogų pažiūrėjus, kažkokį įspūdį susidarai. Nu tai taip, pasižiūrėčiau.

– O kas jums padeda susidaryt vaizdą, ar žmogus patikimas, ar ne?

Išvaizda, kvapas jo [kiek susigėdusi sukikena], jeigu koks nors bomžas.. [surimtėjusi:] Ne nu, tai iš karto, tokiu žmogum tikrai nepasitikėtum. Nu tai taip, tie du dalykai. Kaip jisai reaguoja – ar jisai pats pasisiūlo, ar reikia jo prašyti.. Jei žmogus pats pasisiūlo, tai iš tikrųjų jisai turbūt.. Turbūt pirma mintis būtų, kad jisai turi gerų ketinimų, ar ne, o ne kad blogų. Ir..nu mano nuomone, dauguma žmonių yra teigiami, geri, ir..iš tos visos masės žmonių, kiek yra aplinkui, dauguma yra teigimi. Ir tikimybė sutikti neigiamą žmogų yra ne tokia didelė [nusijuokia].

– O yra buvę situacijų, kur sutikot ir pajautėt, kad tas neigiamas atvejis?

Joo, kažkada taip, yra buvę. Pavyzdžiui, čigonai kai kartais siūlo prie kokio „Akropolio“ kažką tai. Tai automatiškai juk nepasitiki tokiais žmonėm.. Nes yra ir kažkokie stereotipai, ir jų elgesys yra tam tikras, kad, nu, tu jais nepasitiki tiesiog. Jie siūlo tau kažkokias prekes pirkti, ar kažką paremt, ar dar kažką... [nutyla]

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Miške?

– Ne, kažkokiam mieste.

Ai, mieste. Tai paklausčiau žmogaus kažkokio..arba kelio, arba paprašyčiau, kad duotų telefoną, galėčiau pasakmbint kažkam.

– Kaip išsirinktumėte, kieno, jei būtų daugiau praeivių?

Sunku pasakyti, labai subjektyvu turbūt. Tiesiog impulso, kažkoks sąmoninis veiksmas turbūt suveiktų.

– O patikimesnis, pavyzdžiui, vyras ar moteris?

Nematau skirtumo.

– O jaunesnis, vyresnis?

Irgi nematau skirtumo. [atsikrenkščia, situacija nėra patogi]

– Labiau pasiturintis ar ir benamio galėtumėt paklaust?

Nu benamis turbūt telefono neturėtų, tai neklausčiau.. [nusijuokia]. Ne, manau.. Nu, jeigu aplinkui nebūtų jokių kitų žmonių, tik benamiai, tai turbūt ir jų klausčiau.. Bet šiaip turbūt nesirinkčiau.

– Apsvaigusią žmonių?

Turbūt ne.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?

Nn.. Duodu tuos 20 eurų ir laikiu, kol jinai atneš. Jeigu neatneša – pati einu ieškoti jos.

– O pasitikėtumėt, kad atneš, ar šiek tiek nerimautumėt?

Pasitikėčiau, kad atneš. Tikrai.

– Ir eitumėt ieškot, jei neatneštų?

Nu taip! [tvirtai] Tiesiog, gal pamiršo žmogus, gal užsišnekėjo, galbūt, nu tiesiog.. Visko būna.

– Žmogus prašo paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sako jums grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį (ten jo kažkas lauks). Kaip elgtumėtės?

Nu, jeigu nedidelė suma, tai turbūt paskolinčiau. Jeigu daug prašytų, tai turbūt ne.

– O kažkaip tikėtumėtės iš to žmogaus kažkokio elgesio tam tikro, ar padėtumėt nepriklausomai nuo to, kaip jisai prašytų?

Nu nemanau, kad kažkokio tai specifinio elgesio, kažkokių specifinių žodžių prašymui [krizena, lyg šaiposi] tai ne.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Įforminsiu įvykį.

– Taip griežtai?

Taip.

– Net jeigu tai nėra kažkoks stambus..

[pertraukia] Ne, nu taisyklės yra taisyklės. Tai jeigu kažkas kažką padarė ne pagal taisykles, tai yra tam tikros taisyklės, pagal kurias reikia elgtis, ypač va tokiose situacijose, tai..taip.

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Taip.

– Ar yra jums buvęs toks atvejis?

Ne. [atsikrenkščia]

– Ar nebijotumėt, kad žmogus gali nueiti su jūsų telefonu?

Nu.. turbūt būtų tokios baimės, taip. Bet manau, kad, įvertinus aplinkybes, paskolinčiau.

– O kokias aplinkybes?

Ne nu, tiesiog, nu.. Čia toks irgi common sense, ar ne.. Nu, ta prasme, pamačius tą žmogų, jis vis tiek turėtų kažkaip elgtis kažkokiu būdu, dėl to telefono, kodėl jam jo reikėjo, nu paaiškinti kažkaip... Žiūrėdamas į žmogų, tu gali pamatyti, ar jisai natūraliai elgiasi, ar jisai nenatūraliai, ar jisai nori to telefono ir tiesiog pabėgti ar dar kažką. [sušvelnina nusijuokdama:] Nu, tikiuosi bent jau, kad taip.

– O pavyzdžiui, jeigu tai būtų apgirtęs žmogus, gal sudėtingiau tada?

Nee, tada neduočiau, tada paklauskiau, ko jisai nori, kam jisai nori paskambint, sakyčiau, padiktuok numerį – aš paskambinsiu, pranešiu tavo artimiesiems, pasakysiu, kad čia reikia atvažiuoti tavęs pasiimti..pavyzdžiui.

– Į jūsų buto ar namo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate mačiusi. Ar paskolintumėte siurblį?

Manau, kad taip.

– Nieko neklaustumėt daugiau?

Ne nu tai pakalbėtume draugiškai kažką tai..kaip čia sekas, kaip įsikraustė..iš kur. Nu kažką tokio. Bet kaimynam, manau, kad tikrai nėra bėdos paskolint.

– Įsivaizduokim, kad ten kur gyvenate, ar laiptinė, ar gatvė yra neapšviesta. Todėl vienas iš jūsų kaimynų prisiėmė iniciatyvą steigti fondą. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Nu pirmiausia, turbūt, reikia pasižūrėt juridškai. Kas tai per fondas, kaip jisai įsteigtas, ar jis tikrai..mmm gali būti naudojamas juridškai tam reikalui, apie kurį čia sako, tai tada.. Jeigu ten viskas taip, tai kodėl gi ne. Gali būt ir pirmas.

– O jeigu jis taip tiesiog..

Tiesiog eina per žmones ir renka pinigus?!.. Tai manau, kad, nuuu, ne. Vis tiek turi būti įforminta tokie reikalai dokumentais. Nebūtinai ten fondas gali būt – šiaip..juridškai įforminama.. netgi notariškai (!)yra tokie dalykai forminami.

– Turit omeny susitarimą tarp kaimynų, ar patį darbo organizavimą?

Ir susitarimą su kaimynais – ta prasme, kad tas žmogus įgaliotas rinkti pinigus, jis tuos pinigus surenka, valdo, ir paskui išeidžia tam tikru tikslu. Tai turi tas būt įforminta. Ne tai kad sugalvojau, surenku pinigus ir kažką darau.

– Ar priištumėte nepažįstamąjį į savo namus, jei jis pasibelstų sakydamas, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

Uhm. [nusiėikusi pozityviai] Mmmmmm.. [padvejoja] Manau, kad sunkiai. Bet pasiūlyčiau turbūt kitų alternatyvų. Gal pavežėt iki kažkokio viešbučio..ar taksi iškviešt, kažką tai tokio. Nu, paprastai žmonės nevaikšto naktim, neprašo.. [nusiėiuokia, tarsi bandydama apsidrausti, kad nepasiduoda apgaulei]

– Nu, tarkim jis iš kito miesto, nebėra autobusų grįžti namo, piniginę pavogė..

Tai galima ieškot kažkokių kitų tada variantų. Tada kreiptis į policiją..ir ten turbūt suteiks tokią pagalbą. Bet šiaip tai ne.

– Bet šiaip, jeigu taip pasibelstų žmogus, jūs atidarytumt duris nepažįstamajam?

Manau, kad taip.

– ir įsitrauktumėt į jo tą problemą..

Nu taip, kodėl gi ne, jo..

– Ar priklausytų nuo to, koks tas žmogus?

Taip. Taip, taip.

– Tai..apgirtusiam žmogui, pavyzdžiui, ką sakytumėt?

Nu, turbūt.., tokiu atveju tai turbūt jau ne.. Jeigu toksai žmogus ten prie durų nepaeina, ir prašosi priimt nakvynės [prasijėiuokia].. nu tai turbūt iškvieštum policiją ir.. Ar ten, nežinau, medikai, man atrodo, tokius žmones surenka, tai iškvieštum, kad atvažiuotų – paimtų.

– Jeigu tai būtų mergaitė, vaikas?

Nu tai vaikas.. Vaikas yra gal šiek tiek kas kita, bet vis tiek tokiais atvejais skambintum į policiją.

– Ar esate kada nors važiavusi autostopu, prašiusi pavežėti?

Taip.

– Gal galit apibūdinti, kas tai buvo per patirtis?

Kai studentė buvau, tai dažnai važiuodavom tiesiog.. [pozityviai]

– Lietuvoje, ar užsieny?

Uhm. Lietuvoj, jo. Užsieny tai neteko.

– Ir kaip tos kelionės praeidavo?

Puikiai. Jokių incidentų nebuvo nė karto.

– O dabar jei prireiktų jums būt pavežėtai, kažkokia situacija tiesiog būtų, kad būtumėt kely, ir jums prireiktų būti pavežėtai?

Pavežėt kitą žmogų? Kad mane?

– Kad jus pavežėtų.

Nu..turbūt, taip.

– Nebijotumėt.

U-um [papurto galvą]

– Visai?

U-um [papurto galvą]

– Ir, sustotų mašina, ir jūs tiesiog liptumėt, nežiūrėdama, kas tai per žmogus?

Nu, turbūt pasižiūrėtum į tą mašiną.. Bet dabar nelabai įsivaizduoju tokios situacijos.. [prasijuokia] Nu, gal. Nu, nežinau, gal. Šiais laikais turbūt nelabai kas..

– Nu, sugestų jums automobilis, ar benzino pritrūktų, reiktų iki kolonėlės pavežt.

Nu, manau kad taip... Aišku, pasižiūrėtum, kas ten per žmogus, bet šiaip iš principo tai..Manau, kad taip. Nu tikrai nebijau ir tikrai esu ne vieną kartą tai darius. Aišku, ne viena. Viena niekados nevažiavau, visą laiką dviese, bet.. Jeigu tikrai reiktų, tai aš manau, kad taip.

– Jau į pabaigą.. Bet dar noriu paklausti, ar daugiau patikimų žmonių, ar nepatikimų?

Manau, kad patikimų [geranoriškai nusijuokia]

– Ir manot, kad tai stabilus, apibrėžtas dalykas, ar tai kažkaip keičiasi, priklausomai nuo kažkokių kitų faktorių?

Mmm. Nu kaip ir sakiau, mano nuomone didžioji dauguma žmonių yra patikimi..Nu, jie iš savęs. Didžioji dalis žmonių yra, nu, geri žmonės, jei taip galima išsireikšti. Tai ar tai keičiasi ta proporcija kažkaip, jeigu toks klausimas, tai.. Nežinau, nemanau, kad ta proporcija keičiasi.

– Ne?

Nu jinai, man atrodo, nu nėra tų nepatikimų, arba blogų žmonių, procentas iš viso labai nedidelis. Nu man taip atrodo. [atsikrenkščia]

– Ar manot, kad gyvenimas Lietuvoje gerėja, ar blogėja?

Taip. Manau, kad taip. Manau, kad gerėja.

– Ir..ar jaučiatės Lietuvoje saugiai?

Taip.

– Ar būna atvejų, kai ne, vis dėlto?

Nu nežinau..šiaip naktį..nevaikštau kažkokiom tamsiom.. [prasijuokia] pakampėm. Gal ten ir..būtų kažkas nesaugaus, bet čia turbūt atsitiktinumo daugiau reikalas.. Bet šiaip tai.. Aišku, turbūt būtų nejauku. Bet, bet šiaip iš principo manau, kad pakankamai saugu. Aišku, visokių būna nutikimų, bet .. bet, manau, kad iš principo saugu..

– Tai skalėje nuo 0 iki 10, kur 0 reiškia niekada negali būti pernelyg atsargus, 10 – dauguma žmonių galima pasitikėt, kur save pastatytumėt?

Devyni, manau kad.

Informantas nr. 13: teisininkas, 38 m.

Interviu data: 2019-04-03

– Kaip manote, ar galima pasitikėti dauguma žmonių?

Taip.

– Ar buvo kokia nors patirtis, kuri nulėmė tokį jūsų požiūrį?

Tai gyvenimiška patirtis. Gyvenimas tą rodo.

– Sakytumėt, kad turėjot daugiau teigiamų patirčių negu neigiamų?

Tai reik suprast..Viskas taigi nuo lūkesčių priklauso. Pagal savo profesiją žinau, kad negali būt aklas pasitikėjimas – pasitikėjimas visą laiką turi būti susietas ir su kažkokiu tai savo paties, sakykim taip.. Pareiga patikrinti, pareiga įsitikinti, pareiga aiškiai suformuluoti.. Nu, ta prasme, tas lūkestis yra dvipusis. Jisai nėra vien tik tai, kad „aš noriu, kad va tas man, va, kaip sakant, sakytų tiesą, darytų taip, kaip noriu“... Tai susiję su tam tikru santykiu, kuris yra labai gyvas dalykas.. Tai bendra mano patirtis yra „taip“. Bet kuo labiau eini į specfinius interesus, ypač susijusius, tarkim, su profesine veikla, materialiniais dalykais, tai tada pasitikėjimo lygis, jisai, nu, automatiškai krenta, kadangi suprant, kad interesai gali būt svarbesni už..kaip pasakyt, lyginant su kokius nors, pavyzdžiui, niekuo neįpareigojančiu pokalbio prašymu ar dar kažkuo. Tai čia tiesiog viskas labai priklauso nuo.. konteksto, nuo turinio, apie ką eina kalba..

– Gerai, tai aš įvesiu šiek tiek konteksto.

Gerei.

– Apibūdinsiu situaciją ir paprašysiu atsakyti, kaip elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Taip, aišku.

– Turint omenyje, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Mnaah. Tai.. Nėra vienareikšmiško atsakymo..atsakymas jeigu taip, yra „taip“; bet, jeigu jau aš galiu valdyt situaciją, tai kaip ir aš minėjau, nuo manęs priklauso, ką aš tam žmogui patikėsiu nešti. Jeigu aš turiu šitiek maišų pinigų, tai man tikrai neskaudės galvos, jeigu aš prarasiu vieną iš tų maišų. Nes jeigu žmogus negali panešt visų savo pinigų, kurių turi, tai jis jų tikrai turi per daug.

– O žiūrėtumėt kažkaip į tą žmogų, kuris jums siūlytų arba kurio jūs prašytumėt pagalbos, kas tai per žmogus?

Vertinant, kad aš jį tik ką sutikau?

– Uhm.

A. Jo, pasižiūrėčiau. Be abejo.

– Į ką žiūrėtumėt?

Nu į išvaizdą, elgesį. Nu..kuo mažiau laiko, tuo [atsikrenkščia] mažiau detalių gali išstudijuoti. Nu tai atitinkamai ir pasižiūrėčiau į tai, ką greitai gali matyt. Kas per žmogus – ar kelia pasitikėjimą, ar ne.

– Svarstytumėt, ar jam apsimokėtų tiesiog pabėgti su tuo jūsų nešuliu, ar jo moralę bandytumėt atspėti?

Ne, moralei turbūt nėra laiko per kelias sekundes išsiaiškinti visų nuostatų, vertybinės sistemos ir kitų dalykų.

– Tai žiūrėtumėt racionaliai – jei tai yra žmogus, kuris yra vargingesnis, gali ir pabėgti?

Ne. Turbūt ne pagal tai. Vargingumą vėlgi.. Ta prasme. [nuryja seiles] Pernelyg mažai laiko, kad spręsti, kad vargingesnis, nes nu... Pagal ką čia būtų galima spręst? Pagal tai, kad seniai skutosi ar kirposi ar nešioja senus rūbus? Tai žmonės dabar ką nori gali rinktis. Ir tai nereiškia, kad jisai ten blogiau gyvena negu tu ar mažiau pinigų turi, ar kažkas tokio. Turbūt kiti yra dalykai, kad.. Tam tikri žmonės nekelia pasitikėjimo, nes jie kažkaip tai elgiasi – ar tai nervingai, ar..nu čia labai sunku taip tiksliai įvardinti, daug lengviau būtų išsirinkti iš kokių trijų, tokių tipinių žmonių.. Bet iš principo tai turbūt...amm.. būtų kažkoks gut feeling, vidinis dalykas. Nes nu yra kardinaliai žmonės, kurie niekados nekelia pasitikėjimo..tai jie turbūt yra susiję su.. kad atrodo nepatikimai. Ne kriminaliniai, bet kažkokie tokie... O visi kiti patenka į tą kategoriją, kur tu tiesiog, jeigu greitai turi sprendimą priimti, tai atitinkamai vadovaujiesi, kaip tuo metu tau atrodo.

– O tarkim, benamis?

Benamis? Net sunkiai įsivaizduoju tokią situaciją, kad pasitaikytų benamis, kurio prašyčiau panešt. Bet.. why not. Manau, kad benamis neturi, kur slėpt pinigų maišo. Manau, kad pasiprašyčiau.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Pasiklausčiau žmonių [tarsi: kas čia per klausimas, savaime suprantama]

– Tai šiuo atveju benamio klaustumėt?

Laisvai.

– Jei galėtumėt rinktis, klaustumėt moters ar vyro?

Absoliučiai jokio skirtumo. Visus žmones vienodai myliu. Ta prasme.. Totaliai.

– O apgirtusio, apsvaigusio žmogaus?

Nu jeigu jisai agresyvus, tai be abejo. Esmė tame, kad nu, girtumas veikia. Skirtingai žmones. Vieni pikti pasidaro, kiti linksmi pasidaro, šnekūs pasidaro. Girtumas nėra tokia būseną, kur tu iš karto dedi žmogų į šoną ir sakai: ne, vsio, išbrokuotas.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

Nea, aš turbūt sakyčiau, kad gal grįžkit su ta grąža ir tada parduokit man bilietą. Nes taip yra

racionaliau. Jinai pažadėjo, kad jinais pakeis, kaip sakant, atsiskaitymo sąlygas. Aš jai suteikiu tą galimybę, bet nu, tai turi įvykti pagal mano sąlygas. Nes visiškai nėra jokios prasmės duoti jai daugiau pinigų negu kad jai reikia, kai tu negali išeiti iš traukinio. Tai man atrodo čia yra, nu, tinkama sutartis tokiu atveju.

– Nu kaip ir gali – tarpinė stotelė tiek jinais, tiek jūs galite išlipti.

[giliai įkvepia] Nu tai tada jinais greičiau turėtų pasirūpinti, nes jos funkcija yra, vis tiksliai, parduoti bilietą. Tai čia ne aš turėčiau rūpintis. Jeigu aš turiu pinigų, o jinais nėra pasirūpinus grąža, tai yra jos funkcija rūpintis šitu dalyku, ne mano funkcija. Tai jinais turėtų prisiimti visas neigiamas pasekmes.

– Tai jūs tiesiog manote, kad taip teisingiau būtų.

Taip. Vienareikšmiškai.

– Ar galvojat apskritia, ar jau pasitikit ar ne?

Neeaa.. Nereikia čia man jau nei pasitikėti, nei nepasitikėti. Čia kaip aš sakau: tu visą laiką sumodeliuoji tą situaciją taip, kad tas pasitikėjimo lygis būtų realus. Lūkesčių valdymas, elementarus. Tai, jeigu jinais turi turėti grąžos, bet jinais jos neturi, nu tai viskas tvarkoj: aš važiuoju traukiniu, jinais grįš tikrai, jeigu jai rūpi, ir jinais gaus iš manęs.. Bet dabar ko man pasitikėti? Kad jinais tiksliai su ta grąža grįš? Man čia net nereikia niekuom pasitikėti. Aš jai tiesiog neduosiu savo pinigų. Nes nu, aš sėdžiu vietoj ten kažkur, fiksuotoj, kaip sakant, patalpoj, ir jinais gali mane susirasti. Tai čia.. kažkaip.. Pats esu dirbęs tokių darbų, kur grąžos reikėjo turėti – ir tu tu turi pasirūpinti. Čia yra tavo pareiga. Tu negali to klientui užtraukti.

– Ar vairuojat?

Taip.

– Automobilų stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Nee. [beveik prunkšteli] Čia to negalima daryti, nes tai sukelia atsakomybę. Vien tiksliai pagal mūsų teisės aktus. Tai ta prasme to-net-negalima-daryti. Nes jeigu taip vatsusitarčiau, tai jisai elementariai galėtų suforminti tai kaip įvykį, ir aš būčiau kaltas šitoj vietoj. [dėsto labai rimtai ir ramiai, griežtai, kaip apie šventą dalyką:] Tai aš tiesiog žinau kaip veikia valstybės šita sistema ir to negalima daryti. [pradeda kalbėti auklėjamoju tonu:] Čia net ne pinigų klausimas, čia yra klausimas, ar tu esi linkęs kvailai rizikuoti – dėl ko? Dėl ko? Kad nuotykių trūksta?

– Gal laiko taupymo atžvilgiu?

Neaa, viskas ten labai greitai vyksta. Ta prasme.. Esu turėjęs tų avarijų, kur į mane atsitrenkė, ne vieną ir ne dvi – viskas ten labai yra išdirbta, pakankamai greitai.

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Jo, aišku.

– Yra buvę tokių situacijų?

Manau, kad taip. Tiksliai neįvardinčiau, bet manau, kad taip.

– Ar nebaisu, kad žmogus tiesiog pasiims telefoną ir nueis?

[giliai įkvepia, iškvepia] Nu, kaip, nebaisu. Kažkiek turbūt nebūtų.. malonu. Jeigu taip įvyktų. Tai atitinkamai turbūt vėlgi susimodeliuotum situaciją, kad nu, tau reikia – prašau, stok čia, imk telefoną ir kalbėk. Viskas tvarkoj.

– Ar atsižvelgtumėt į tai, koks tai žmogus?

Be abejo. Be abejo. Nu bet mes vėl grįžtam prie to pačio dalyko, kad, nu, vieni kelia pasitikėjimą, o kiti ne.. Tai jeigu prieina žmogus, kuris nekelia pasitikėjimo, o man šiandien nėra noro sportuoti ir bėgioti paskui jį po rajoną – tai neduočiau turbūt. Bet čia common sense... Bent jau mano.

– Tai svarbiausia yra pojūtis, kad žmogus nemeluoja, kiek aš suprantu.

Iš principo taip, turbūt [pasigirsta nuostabos ir pritarimo gaidelė]

– Ne tai, kad, pavyzdžiui, racionaliai gal jam tas telefono pavagimas kaip ir apsimokėtų?

[žiojasi prieštarauti] Aaa.. Ne, tai turbūt kad nemeluoja, aš taip įsivaizduoju... nes.. Bet, tai kartu yra susiję su tuo. Nes pavagimas kaip ir gautųsi pasekmė to, kad žmogus meluoja, ir nori išvilioti. Ir žinant, kad telefone, nu, dabar saugai daug visko, tai šitoj vietoj turbūt nu labai svarbu įsitikinti, kad jisai nemeluoja. Nes jeigu jam reikia tiksliai pagalbos, kažkam paskambinti, nu tai pats gali susuktą numerį ir pasiklaust kas yra kitame laido gale.. Gali ant speakerio uždėti. Nu ta prasme čia...

– Į jūsų buto / namo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui

prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurblį?

Visiškai svetimam žmogui iš gatvės? Va taip? Ne. Tikrai ne.

– Nu jisai sakytų, kad yra jūsų naujas kaimynas.

Tai nesvarbu, ką jisai sakytų.. [tarsi akivaizdžiai įsitikinęs, kad meluotų] Nu ta prasme, čia jau... Ne.[tvirtai]

– Neklaustumėt jo, tarkim, kažko, – tiesiog sakytumėt ne?

Jeigu tai būtų visiškai nepažįstamas žmogus – tarkim, aš gyvenu laiptinėj, kur yra daug žmonių, ir jisai sako, štai aš iš ten aštunto aukšto ar dar kažkur.. Tai aš turbūt, viena, tai neatiduočiau jam..jeigu tuo metu jausčiau, kad jisai yra nuoširdus, tai galbūt pasakyčiau jam, kad galbūt atnešiu vėliau, į jo butą. Nu vėlgi, iš savo pusės kažkaip bandyčiau patikrinti tai ką jisai sako. Jeigu tikrai matyčiau, kad tai yra verta. Nu bet mažų mažiausiai.. Toks yra keistas toks prašymas: duok siurblį. Nu aš suprantu, kad reikia duoti kažkokį pavyzdį. Ne nu, bet taip svetimam žmogui – duok siurblį, nes man jo reikia – nu ne.

– O jeigu jisai iš tiesų jūsų naujas kaimynas, gal jūs taip susigadinat santykius iš pat pradžių?

Surizikuočiau.

– Nes būtų linkęs galvoti, kad jisai yra apsimetėlis?

Nnes būčiau linkęs nerizikuoti... Čia turbūt vėlgi yra susiję su tuo dalyku, kad nu, jeigu jisai yra bėdoj kažkokioj, tai jisai tą situaciją turi spręsti, bet tai neturi tapti mano situacija, kaip man spręsti siurblio ieškojimo klausimą.

– Steigiamas fondas jūsų laiptinės apšvietimui sutvarkyti. Sakykim, kad gyvenate laiptinėj, kuri yra neapšviesta, nesutvarkyta, ir tam reikėtų fundamentalesnio remonto. Viena sgyventojas ėmėsi iniciatyvos. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Nne.. dėl ko? [susierzinęs] Elgčiau?.. Kaip? Duočiau pinigų ar ne?

– Uhm.

Duočiau. Jeigu būtų dokumentai sutvarkyti tokie, kad visi.. nu čia, keli dalykai yra [prasišypos, dėsto] Vienas yra pinigų davimas, kitas – pinigų davimas žinant, kad jie bus panaudoti tam tikslui. Tai tas tikslas, vienas dalykas, turėtų būti apibrėžtas labai aiškiai, kitas dalykas, kad turėtų būti įsipareigojimas turbūt ir kitų kaimynų, nes nu čia yra svarbus niuansas. Tu duodi ne šiaip sau kad duot pinigų – tu duodi, kad išspręstum kažkokią problemą. Tai tam, kad tu ją išspręstum, tai pradžia turi žinoti, kad visi sutinka spręsti tokiu būdu. Tai aš tiesiog nematau tokios situacijos kaip vaikščiojimo nuo durų iki durų – prašant, duok man, aš čia tikrai kažką tai darysiu. Aš ją matau visiškai kitaip – kaip po bendrijos susirinkimą, balsavimą, tam tikrų dokumentų pasirašymą – ir tada, kai viskas yra susitvarkyta, tai joo, aišku, kad duočiau.

– Tai jeigu nėra tokio susitarimo?

Nee, jokiais būdais. Jokiais būdais. Tai, vėlgi, sukelia problemą, reikia suprasti. Aš nenoriu staiga pradėti galvoti: [imituoja susirūpinusį telenovelinį balsą:] kaip čia dabar su tais mano pinigais? Man dabar čia atsiimti..?

– Sakykime, jis pažada, kad juos grąžins, jei nepavyks surinkti.

N-nne.. Tiesiog manau, kad tai yra situacija, kurią reikia apiforminti atitinkamai. Ir aš manau, kad tai yra paprasta, aš manau, kad tai yra greita, kad tai yra lengva, ir aš manau, kad jeigu visa tai būtų padaryta – tada duočiau. Šiaip sau duot – aš sakyčiau, kad tai yra toks..nu, nelabai atsakingas elgesys.

– O tai tada atsakytumėt tiesiog ne?

Ne, aš nesakyčiau ne. Aš sakyčiau, kad viskas tvarkoj, bet aš norėčiau pervest į sąskaitą po to, kai visi pasirašys, ir mes žinosim, kad projektas bus įgyvendintas. Nes jeigu mano indėlio dalis yra, tarkim, 1/20 ar ten 1/50, tai jos neužteks, jei tik aš vienas pervesiu. Man reikia, kad visa eilė būtų kitų žmonių, kurie sutinka šitoj vietoj. Tai jeigu visas tas yra sutvarkyta – aš pervedu. Jeigu nesutvarkyta – aš pasiūlau pradžioj susitvarkyt. Ir tiek. Ir aiškus.

– O įsitrauktumėt pats organizuoti?

Joo, laisvai. Aš net pinigus galėčiau rinkti.

– Ir susirinkimą organizuoti visų?

Tai laisvai. [gaidelė lyg jaustųsi, kad aš jį spaudžiu, bet jis taip tikrai mano]

– Ar priimtumėte nepažįstamąjį į savo namus, jei jis pasibelstų sakydamas, kad jį ištiko nelaimė

ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

Nu ne turbūt, ta prasme, turiu šeimą, turiu vaikų, ir turbūt svetimo žmogaus.. Nu čia [skėsteli rankom] apie ką mes kalbam, karo metą? [prasišypso] tai tada gal, bet šiaip tai žinoma ne.

– Tai atsakytumėt ne?

Atsakyčiau ne.. Nu.. [pabrėžia:] Pasiaiškinčiau priežastis. Nebūtų taip, kad trenkčiau durim prieš nosį. Pasiaiškinčiau priežastis.. Ir pasistengčiau padėt kitais būdais.

– Pavyzdžiui?

Kažkur pavežt. Kažką iškviest. Kažkur paskambint. [skėsčioja rankomis su kiekvienu]

– Ar esat autostopu keliavęs, tranzavęs?

Taip.

– Ar tai buvo gera patirtis?

Visada. [tarsi neįmanomas kitoks atsakymas]

– Ar dabar, jeigu prireiktų, darytumėt taip?

Nuu remiantis savo praeitim, ta prasme, patirtim – jo, laisvai. Tai visą laiką labai gerai. Nes tu susipažįsti su visiškai ten nepažįstamais žmonėmis, kurie visą laiką ten turi skirtingas istorijas – tai nerealu visiškai.

– Ar, kai sustoja žmogus, jūs nužvelgiat jį ir pasižiūrit, ar jis patikimas?

Nee, ne nene. Keliaujant autostopu mašinos taip dažnai nestoja, kad galėtum dar rinktis [tarsi pamokomai]

– Dar kalbant apie priėmimą nakvynei, o jeigu tai būtų jūsų pažįstamo pažįstamas, ar tuomet padarytumėte tokią paslaugą?

[pauzė] Sakyčiau, turbūt taip, bet su kažkokiom išlygom. Nu, kurios yra išsiaiškinimas, kas per situacija, kodėl reikia priimt. Bet iš principo, jeigu tai yra pažįstamas žmogus, ir darant prielaidą, kad jam tikrai to reikia, nes: kažkas labai labai rimto, tai nematau tame problemos. Ta prasme, įmanoma. Be abejo, vis tik tai yra susiję su tuo, kokią jisai problemą sprendžia – jeigu jisai sprendžia problemą patekti į kitą miestą, nu ten į savo namus, tai gal tada geriau jį pavežti iki stoties, duoti pinigų autobusui, ir jeigu ne-pa-si-tiki [tarsi šaipydamosi, tarsi užbėgdamas už akių mano klausimams] dėl kažko – dėl išvaizdos, išgėręs ar dar kažkas, nu tai įsodink į tą autobusą ir viskas [tarsi-lengva juk išspręsti užgriuvusią problemą, reikia tik mąstyti]

– Ar dalyvaujate kokioje nors veikloje?

Pavyzdžiui, apie ką mes?

– Na, kažkokioje bendruomeninėje veikloje, užsiėmime, klube, būrelyje..

Nu tai elementariai, vis tiek yra ..ne laiptinė, bet gyventojų bendrija, kuri sprendžia tuos klausimus, metasi pinigus, kad gerintų infrastruktūrą, tai nežinau, ar čia skaitosi..

– Tai jūs tenais kažkaip dalyvaujat, ar tiesiog kaip gyventojas?

Šiaip buvau tas, kuris pinigus surinko. By the way [pastenkintas nusivaipo, nors tarsi bando nepasididžiuoti] Nu tai čia toks ir sprendimas. Tai yra communičio, kaip sakant bendruomenės problemų sprendimas kažkoks..susijusių su priežiūra ūkinių reikalų.

– Daugiau kažkokių organizacijų?

Ne..Daugiau tokių, kad aš galėčiau kažką nu.. turbūt ne. Sportuoju..haha. Komandinį sportą.

– Sakėt, turit šeimą, tai gal ten mokykloj esat įsitraukę?

Nnepavadinčiau. Ne per daugiausiai.

– Tai pabaigai – kaip manot, Lietuvoj daugiau patikimų žmonių ar nepatikimų?

Be abejo, kad daugiau patikimų. Visam pasauly daugiau patikimų.

– Tai skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėt save?

Dešimt [tarsi kitoks atsakymas neįmanomas]

Informantė nr. 14: prekių surinkėja, 46 m.

Interviu data: 2019-04-04

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Mmnnn.. Ne visais [juokiasi, kiek susigėdusi prisipažindama, bet tvirta dėl savo pozicijos]

– O dauguma žmonių?

Ne. [nusijuokia]

– O kodėl taip galvojat?

Nu todėl kad visokiausių žmonių yra nuomonės [pašnekovė yra dvikalbė, kartais vartojami išsireikšimai suprantami tik kontekste, kalba palikta autentiška – U. L.], ne visi yra tokie geri, yra ir...nu, tokie.. Blogiečiai. Ir ta prasme, daug tokių yra, kur aš susitikau, bendravusi, atrodo, kad jis nuoširdus, bet iš tikrųjų už nugaros jis ten ant tiek..

– Gal galit papasakot kokią nors patirtį?

Nu, pavyzdžiui, turėjau draugę, su kuria bendravau penkis metus, ir paskui supratau, kad, nu, jinai neapgins..atrodo, supranta, bet paskui, po poros dienų, nu tokia.. gali eit papasakot visiems.. nuu .. [nusijuokia]

– O su nepažįstamu žmogum prisimenat kokią nors situaciją, kurią turėjot?

Su nepažįstamais..Aš esu toks žmogus, kuris išvengia, nu, atsiriboja nuo tokių žmonių. Aš matau – jeigu agresyvus, aš išvis tyliau ir išeinu. Ta prasme, aš nieko nesakau, nu ir.. Nes neverta nervų gadinti – jo ir savo... [juokiasi] Nu, aš toks žmogus, aš nežinau.. [lyg atsiprašinėdama, bet nesigailėdama]

– Turit omeny, jeigu jisai iš jūsų ko nors nori ar apskritai?

Jo. Nu, arba iš manęs, arba apskritai.. Aš matau, kad agresyvus kažko tai.. Nu, pavyzdžiui, kaip stotelėj stoviu, ir ten agresyv...: [imituoja pastorintą, agresyvią intonaciją, vaidina agresyvią pozą atmesdama pečius:] oi, ten kažką... Nu žinot, kaip būna. Ir taip apsirengus... Matosi, kad žmogus eina į konfliktą. [isijautusi aiškina] Stovi, ten apkalbinėja, prie visų kabinėjasi. Nu čia jau.. [smerkiančiu, nusivylusiu balsu balsu] Čia jau.. [prasijuokia] Viskas. [vaizduoja, kad tai riba, kai ji atsitraukia, duoda suprasti, kad beviltiška ta situacija, su kuria ji netnori turėti nieko bendro]

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

[tvirtai:] Taip. [nusijuokia]

– Turint omeny, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Nnnuu..nu n...Jeigu pinigai, tai ne [nusijuokia]. Jeigu taip – tašė su maistu, tai..[duočiau]

– O atkreiptumėt dėmesį, koks žmogus?

Nu taip.

– Kam neduotumėt?

Nu ta prasme. [nesupranta klausimo] Nu pagal išvaizdą.. Nugi išvis matosi. [tarsi savaime suprantama]. Koks žmogus. Kaip apsirengus.. Iš akių matosi. Iš veido matosi. Pavyzdžiui..Kas mėgsta išgert, iškart matosi iš veido.. Nu nežinau, aš bent jau matau.

– Tai tokiu žmogum nepasitikėtumėt?

Ne.

– Galvotumėt, kad pavogs?

Nuuu.. Išvis, gal. Žmogaus toks.. Atsarg..ats, ats.. Nu, aš labai daug bendrauju rusiškai dabar darbe, tai aš biški jau susimakaliavau.. [atsiprašinėdama nusijuokia]

– Viskas gerai.

[juokiasi]

– Tai neduotumėt varg..

[nutraukia] Ne vargšam, o.. Nu, kaip. Nu būna gi visokiausių narkomanų, nu gi matosi. Nu tokiem žmonėm..Pagal išvaizdą spręsciau.

– Tai jeigu žmogus kažkoks apsmurgęs, netvarkingas, nešvarus..?

Nu taip. Nu nevisai taip, bet taip [nusijuokia]

– Žmogus prašo paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sako jums grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį (ten jo kažkas lauks). Kaip elgtumėtės?

Mmm.. Priklausytų nuo sumos. Mano atveju priklausytų nuo sumos.

– Tai jeigu ji būtų nedidelė, jūs duotumėt?

Duotum.

– Bet galvotumėt, kad jis grąžins?

Ne. Nu ta prasme, aš padovanočiau iš tikrųjų [juokiasi]

– O jeigu tokia situacija būtų su kontroliere: ji neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

Nu taip.

– Leistumėt jai išeiti su pinigais?

Nu taip. Jeigu matyčiau, kad yra kontrolė, su ženkliais, oficialiai.. Tada taip.

– Pasitikėtumėt, kad jina ne apsimetėlė?

Nu taip [nusijuokia] Jinai gi iš visų renka, ne tik iš manęs.

– Ir kad ji neišlips kažkur kitur?

Nu net jeigu išlips.. Tai.. Galima būtų.. ginčytis. [prasijuokia] Nu bet čia..

– O pranešumėt kam nors, jeigu ji, pavyzdžiui, negrąžintų pinigų?

Taip, aišku.

– Į kur kreiptumėtės?

Nu tai kur.. Tai yra gi..stoties kontrolė, ten punktas, viskas.. Nu ta prasme, tikrai nervų gadinimas [nusijuokia]. Bet nuu, jeigu nėra – tai nėra. Tai vis tiek reikės važiuot. Nu aš manau, kad..Jums tai reikia važiuot. Nu ta prasme.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Mhm. Nu tai.. Eičiau.. Klausinėčiau..praeivius.

– Kieno klaustumėt?

Visų [tvirtai, net kiek imituojant, pabrėžiant ryžtingą nusiteikimą gelbėtis]

– Nesvarbu, kieno?

Nesvarbu [juokiasi]

– Pasitikėtumėt, kad gerai atsakys jums?

Nu nors ir negerai.. Eičiau tolyn, kas nors.. Atsakytų. Nu nors.. Nors policija.

– O kieno klaustumėt? Vyro ar moters?

Nesvarbu, man tai nesvarbu. Aš jau iš to išgąščio [prasijuokia], tai galiu paklaust iš eilės.

– O jeigu galėtumėt rinktis?

Nesvarbu.. Yra ir moterų piktybiškų..

– O vyresnio ar jaunesnio?

Nuu žinokit, jaunesni kartais būna protingesni negu senesni. [nusijuokia]

– O tokiu atveju, kai kažkiek išgeriantis žmogus, kaip sakėt – tokio klaustumėt?

Nu jo. Nu, jeigu matyčiau, kad jis ten visiškai ant kojų nepastovi, tai priečiau. Bet jeigu truputį, tai..

– Ar jūs vairuojat?

Ne [prunkšteli ir nusijuokia]

– Gerai, tuomet šitą praleidžiam. O ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Ne [labai tvirtai].

– Ar yra buvę, kad prašė jūsų?

Ne, niekada nebuvo, bet ir neduočiau.

– Neduotumėt, nes bijotumėt..

[nutraukia] ne, čia mano asmeninis daiktas ir aš niekada neduočiau. [labai rimtai] Ten yra mano informacija ir aš.. Ta prasme.. Čia yra mano daiktas. [nusijuokia]

– Tai tiesiog atsakytumėt?

Taip. Aš galėčiau pati paskambinti iš savo telefono, surinkti jo numerį, bet į rankas neduočiau.

– O pasiūlytumėt tai?

Taip, jo. Pasiūlyčiau, kad.. Tegu padiktuoja numerį ir aš paskambinsiu.

– Bet dėl to, kad tai jūsų privatus daiktas?

Taip.

– Ne dėl to, kad bijote, kad pavogs?

Ne.

– Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate mačiusi. Ar paskolintumėte siurblių?

Paskolinčiau.

– Taip paprastai?

Taip [palankiu balsu, tarsi patenkinta savo nuostata]

– Iškart duotumėt?

Iš karto. Nes kaimynas [šypsosi, nusijuokia]
 – Bet jūs jo dar nematėt jo, jūs nežinot, ar jis tikrai kaimynas.
 Nu tai.. Nu vis tiek..nu kaip – nematyt.. Pavyzdžiui, pas save aš matau.. Ir nuomininkai yra ..
 Tai tu vis tiek gyveni, susitikinėji, tai iš kokio buto..nuuu.
 – O jūs bendraujat su kaimynais?
 [linkteli]
 – Įsivaizduokim, kad jūsų laiptinė yra nesutvarkyta. Reikalingas kažkoks remontas, kad būtų įvestas apšvietimas. Vienas iš gyventojų apsiėmė sutvarkyti. Reikia visiems susidėti po pinigų sumą. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Bet į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, pinigų dar niekas nedavė. Kaip elgsitės?
 [atsargiai] Nuu, duočiau. Pagal parašą. [tyliai]
 – Pagal kaip?
 Pagal parašą. [nusijuokia] Nu jeigu būtų viskas oficialiai, visi dokumentai.. Nesvarbu – pirma, antra – bet aš duočiau. Bet tiktai pasirašyt – kad aš daviau ir..
 – Bet jeigu jisai dar neturi visų gyventojų parašų?
 Nu ne..Nu, ta prasme, jeigu būtų dokumentas, aš būčiau pirma – aš pasirašyčiau.
 – Jeigu pirma rašytumėtės.
 Taip.
 – Bet kiti dar nepasirašė.
 Nu nesvarbu [juokiasi]
 – Tai gali būti kad nesutinka.
 Nu gal ir nesutinka. Nu kaip, sutinka – nesutinka. Pas mane buvo tokių atveju.. Aš prižiūrėjau tetą ir ten irgi, buvo renovacija.. Nu kažkaip papuolė, kad dėl elektros skydinių naujų aš buvau, nu, pirma – pasirašiau, ir ten buvo trys šimtai suvirš eurų..[rimtai pasako. Paskui nusijuokia, duodama suprasti, kad tai didelė suma].
 – Ir visi davė?
 Ne, 60 proc. buvo už, bet aš pirma buvau..o paskui.. Aš nežinau. Bet nu visiems pastatė. Ta prasme, privalomai.
 – Bet jums nereikėjo pridėti dar pinigų už tuos, kurie nesidėjo?
 Ne, ne. Nu ten buvo Žirmūnuose labai senas namas..nu, reikėjo keist visus skaitiklius ir... Pusė nenorėjo, bet vis tiek reikėjo.
 – Bet buvo kažkoks nutarimas, kai pas jus atėjo tų pinigų prašyt?
 Taip.
 – O jeigu, tarkim, čia nebūtų toks didelis dalykas kaip renovacija, bet nebūtų ir jokio susitarimo?
 Nu tai duuuoočiau, nu. [tarsi: taigi viskas bus gerai] Ir pirma.. [geranoriškai sukikena iš savęs]
 Aš manau, kad viską galima išspręst.
 – Aha.
 Nu, suprantai mane? Kad nu..Nors..ir paskui būtų problemų, ir kažkas ten neduotų ar ką.. tai manau, kad galima būtų ten išspręst, kad paskui atgal išdalintų. Nu ta prasme aš tokiuose atvejuose.. Nemanau..
 – O klaustumėt, kaip spręstų, jeigu nepavyktų? Ar tiesiog duotumėt?
 Nee, duočiau, o paskui jeigu jau matyčiau, kad nieko nevyksta, tai jau tada, kažką jau veikčiau.
 – O įsitrauktumėt į organizavimą?
 Ne. [pauzė. Nusijuokia lyg kiek gėdindamasi, kad parodo savo tikrąją poziciją]
 – O tarkim, į jūsų duris pasibeldžia nepažįstamas žmogus ir sako, kad jį ištiko nelaimė ir prašo šią naktį prisiglausti?
 Ne. Nu kaip ir su telefonu – čia yra mano asmeninis. Čia asmeninė erdvė, į kurią aš neįleidžiu. Paprasčiausiai, kiti gal kitaip pasielgs, bet mano yra mano.
 – Bet ne dėl to, kad jūs jo bijotumėt?
 Ne. Dėl to, kad yra.. Ribos. [pauzė. nusijuokia]
 – O jeigu ten būtų jauna mergaitė kokią, verktų..
 Nu gerai, jeigu jau būtų visai ten jau..nežinau, kas ten jai atsitiktų.. Nu, galėčiau sugalvot kitą..[išėitį] Paskambint ten vienai parai į kokią viešbutį.. Yra kitų išėičių. Galima padėt žmogui, aš nesakau. Bet galima kitaip pasielgt, nebūtinai priimt..

– Tai jūs siūlytumėt kažkokius sprendimus jam, ar sakytumėt kažkaip, gal eikit pas kitus kaimynus?

Nu..irgi priklauso nuo žmogaus. Nuo žmogaus amžiaus, nuo vyro, nuo moters.. Iš elgesio, pasakojimo, galima daug ką suprast. Nu, kai bendrauji su žmogum. [pauzė. Prasijuokia:] Pašnekėjau. [juokiasi]

– Teisingai. O toks klausimas, ar esat kada nors važiavusi pakeleivinga mašina? Autostopu, tranzavus?

Taip. [tvirtai]

– Gal galit papasakot?

Nnnuu.. Čia labai seniai buvo [nusijuokia, bet neaišku, gal tiesiog nenori pasakoti]

– Neprisimenat, ar tai buvo gera patirtis, ar bloga?

Jo, mane nuvežė, viskas gerai buvo.

– O dabar jeigų reiktų?

Ne.

– Kodėl ne?

Nu nes dabar yra.. Nežinau, iškviest taksi, iškviest draugą.. Nes anksčiau, kokį 10–15 metų nebuvo tokių.. Internetas yra, jeigu kas. Nu daug yra tokių, kur nebuvo anksčiau..

– Nu pavyzdžiui, jeigu jūs autostradoj stovėtumėt? Ten nelabai taksi išsikviesi.

Nu ne.. Kviesčiau draugą, kviesčiau sūnų, kviesčiau dukrą... Nes visi vietoj..

– O jeigu negalėtų? Arba jums reiktų greitai, negalėtumėt laukti?

Nu.. nebūna tokių atvejų, kur negalima laukt. [nusijuokia] Vis tiek reikės laukt. Arba mašinos reikės laukt, sustabdyt, arba..

– Nu gal greičiau jinaį sustotų?

Nnnu ne. Šiais laikais gal ne.

– Bijotumėt?

Taip.

– O kodėl?

Mnnnežinau. Dabar toks laikas.

– Esat girdėjusi kokių nors blogų istorijų apie tai?

Negirdėjusi, bet kažkaip..aš tai ne..

– Jums neatrodytų nelabai normalu tai.

Taip. Nu. Nežinau, visiškai jei jau ten niekas nepadėtų, tai gal.. Bet iš karto ne. Iš karto arba taksi, arba vaikai, arba draugai..

– O jeigu pati mašina sustotų? Pasiūlytų jus pavežti?

Nee. Ne. Geriau aš pati sustabdyčiau [nusijuokia]

– Nepasitiktumėt, kad kažkokie blogi kėsiai tikriausiai?

Nu jo. Nu nežinau net, ką ir galvočiau, bet ne. Gal aš toks žmogus.

– O jeigu moteris sustotų, kaip jūs?

Nee. [nusijuokia]

– Supratau. O šiaip Lietuvoj saugiai jaučiatės?

Kaip?

– Ar saugu Lietuvoj?

Nu, sakyčiau taip.

– Ar saugiau, nei anksčiau buvo.

Nu. Man atrodo, taip. Čia Vilniuj.. Kaip anksčiau ten kažkur buvau, ėjau.. Nu ta prasme... Jeigu pats žmogus yra nepiktybiškas, tolerantiškas, tai.. Bet jeigu pats žmogus yra tas, kuris konfliktuoja, tai..

– Tai jam tada nesaugu.

Joo [nusijuokia].

– O daugiau tų patikimų žmonių ar nepatikimų?

Nuu.. dabar, žinok, [cakteli iežuviau, lėtai dėsto] labai uždari pasidarė. Išvis žmonės. Labai uždari. Ta prasme.. Iš kai kurių, net jeigu ir prašytų, tau jie nepadės.

– O kodėl, kaip jūs galvojat?

[pauzė] Nu nežinau.. Nes, nu, matosi. [pauzė]

– Bet turit omeny, kad tiesiog nenorėtų veltis į kito bėdą? Nes tik savim žmonės rūpinasi?

Nu ne visi, bet.. Ne visi, bet. Nu. Kažkaip.. Kažkaip. Kažkaip, manau, kad taip. Anksčiau buvo kažkaip, nu, išvis draugiškesni, nu, daugiau bendravo.. Matosi, kad ten autobuse, troleibuse.. O dabar kažkaip ne. Ir jaunimas yra, ir telefonuose, ir nu ta prasme.. Nepasakyčiau, kad ten jau siaubas. Ne. Ir troleibuse, ir autobuse užleidžia vietą, ir jaunimas, nu ta prasme, viskas gerai, bet nu matosi, kad dauguma yra uždari.

– Ar jūs manot, kad dėl to, kad nepasitiki, ar dėl kažko kito?

Nu.. nežinau. Neįsivaizduoju.

– O dalyvaujat kokioj nors veikloj – klube, organizacijos, bendruomenėje?

[papurto galvą]

– Tai daugiausiai bendraujat su artimais draugais ir kaimynais

[linkteli]

– O..

[purto galvą, nenori kalbėti]

– Nu supratau. O kaip tada manot, jeigu žmonės tokie užsidarę, ar jiems gyvenimas gerėja, ar blogėja?

Nu.. Mano manymu.. Kas liko [nusijuokia], tam gerėja.

– Kas neišvažiavo, neemigravo?

Tam gerėja. [prunkšteli] Nu.. Mano mamai [neaiškiai], pavyzdžiui – gerėja.

– Gerėja ta prasme, kad jūs geriau gyvenat, bet su žmonėm bendravimas ne?

Nu, gal aš mažiau išeinu.. Bet kiek aš matau.. Nu aš pastebiu, kad, nu, .. gal jie žmonės bijo, nenori į konfliktus... nu nežinau, gal.. nežinau.

– O kodėl?

Nu nežinau. Čia mano nuomonė.

– Tai man įdomi jūsų nuomonė.

[nusijuokia. Surimtėja] Nu va pavyzdžiui. Jeigu tau nukrito tašė. [pauzė, žiūri interviuotojai į akis] Nieks nepadės. Jeigu tu ten parklupai ar kažką.. Nu ta prasme.. aš mačiau, kad yra daug žmonių, [pritylina balsą] ten nors ir išgeriantis, ten koks nors bomžas, jis guli – nu nieks neprieis. Nu ta prasme aš daug mačiau tokių atvejų, kad nu.. Žmonės bijo, bijo padėt, nenori prieit, gal nenori liest – aš nežinau.

– O jeigu prašot pagalbos, padeda?

Nu.. bet ne visi. Tada jau.. Reikia jau organizuot, rėkt, kad, nu, padėkit, ar kažkas.

– O tai iš kur ta baimė bendrauti?

Nežinau. Nu čia savo nuomonė, jaunimas tai kitaip bendrauja, aišku [nusijuokia, tarsi teisindamasi prieš interviuotoją]

[...]

Nu tikiuosi padėjau.. savo nesąmonėm. [nusijuokia]

Papildymas.

Užsiskleidę savyje. Savo šeimose.. Nu va taip, man atrodo.

– O anksčiau taip nebūdavo?

Nu anksčiau taip ne.

– O tai kaip anksčiau žmonės bendraudavo?

Nu pavyzdžiui sovietų laikais, nu sovietų, kada čia – nu, iki 90-ųjų. Gi buvo visos šventės. Buvo tie.. Spalio buvo, gegužės pirma.. Visi išeidavo.. Pavyzdžiui, nu dabar tai yra balandžio 27-a pas mus tvarkos diena. Tai anksčiau buvo visą laiką rug..oi, gegužės pirmą dieną. Visi irgi eidavo, susibūriuodavo. Ta prasme, daugiau bendraudavo, daugiau tokių švenčių, daugiau... Kaip pasakyt. Anksčiau, pavyzdžiui, kaip senyvo amžiaus, aš dar žinau močiutės, nu ten mano močiutės visos, jie eidavo susibūriuot, pabendraut kažkur, jo?.. O dabar – jau ne.

– Tai gerai, dabar irgi yra ta tvarkos diena.

Bet žmonės neina. Mąstymas pasikeitė. Aš nežinau.. Ar jie bijo.. Jų mąstymas pasikeitė, kad jiems.. Nu jie atsiribojo. Jie gyvena savo šeimoj, ir atsiriboja.

– Bet jie norėtų eiti ar ne?

Nu, jeigu būtų, pavyzdžiui, organizuot.. Pavyzdžiui, dėl senyvo amžiaus žmonėms, būtų kažkokie renginiai ir plius nemokami, tai aš manau dauguma išeitų. Ta prasme.. mažai Lietuvoj yra,

ta prasme, nemokamų renginių, kurie gali susibūriuoti..su.. nu, va tą, bendruomenę.

Informantas nr. 15: verslo konsultantas, 35 m.

Interviu data: 2019-04-06

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Manau, kad ne tik galima, bet ir reikia.

– Mhm. Kodėl?

Nu matyt visa visuomenė yra pa.. Yra pasitikėjimu based. Nes jei nebūtų pasitikėjimo, tai nebus ir progreso, kaip čia pasakyt, judėjimo į priekį.

– O tas pasitikėjimas – jisai turėtų būti pagrįstas, ar toks iš principo, nesvarbu, kokia situacija bebūtų?

Nu tai nelabai klausimo supratau – šiaip aš manau, kad .. nežinau, kažkur skaičiau matyt, tokia mintis galvoj sukasi, kad, nu, visas žmonijos progresas ir judėjimas į priekį yra pasitikėjimu based, tai.. tiesiog manau, kad reikia gal pasitikėt. O čia labiau... tas nepasitikėjimas ateina iš tos blogosios praktikos, jeigu... Gal.. Jo. [sustoja]

– Ar turėjęt kokią nors patirtį, kuri nulėmė tokį jūsų požiūrį?

Nepasitikėjimo?

– Taip.

Jo. Čia praeit.. užpraeitą mėnesį padaviau kortelę, kreditinę, suvedžiau pin kodą, pasitikėdamas, kad suma bus teisinga, ir pasirodė, kad suma buvo neteisinga. Tai nuskaitė šiek tiek daugiau pinigų, negu turėjo nuskaityti.

– Ką darėt?

Nu nieko, atsistojau į pozą, atsiėmiau pinigus grynais. Ir po to dar juos išdūriau. [tyliai sukikena]

– Ar tai pakeitė, dabar ..

[nutraukia] Ne.

– .. dabar kiekvieną kartą žiūrit, kokia suma?

Ai, ta prasme, stengiuosi žiūrėt, bet .. ne..nu, tas pasitikėjimas bent jau žmonėmis..lietuviams, aplinkiniais nepasikeitė. Ten buvo Afrika, ten buvo juodaodis, kuris, nu, natūraliai stengėsi matyt išdurt, tai tiesiog..

– Tai buvo kitoje šalyje?

Taip.

– O Lietuvoje tokių esminių patirčių..

Ne.

– O priešingų galbūt situacijų, kur labai pateisino jūsų pasitikėjimą?

Negaliu užfiksuoti.

– Mhm. Gerai. Aš turiu keletą simuliacinių klausimų: apibūdinsiu, ir paprašysiu atsakyti, kaip elgtumėtės.

Simuliacinių [nusistebi].

– Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Taip.

– Turint omenyje, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Taip.

– Ar atkreiptumėt dėmesį, kas siūlo tą pagalbą, kas yra tas žmogus?

[įkvepia] Turbūt atkreiptum dėmesį, taip.

– Koks žmogus keltų pasitikėjimą?

[ilga pauzė] Matyt žmogus, kuris nebus apipaišytas..nu, kaip sakyt. Aaa. Nu, ta prasme toksai, kuris neatrodys, kad yra banditas, ta prasme, nu, ką tik išlindęs iš muštynių ir panašiai.

– O žmogus, kuris gyvena gatvėje?

Nu bet jeigu jisai siūlo pagalbą, tai kame čia problema?

– Gal jis nori pabėgti su tais daiktais?

Tai matyt.. Sau užsidėtum tą kuprinę, ar nešulį, kuriame yra brangiausi daiktai, o jam duotum panešti kitus daiktus. [tyla; maišo kavą]

– O banditas kaip konkrečiau atrodo, čia buvo užsiminta?

Dėl to ir sustojau pagalvot, kaip čia jį identifikuot reikėtų [šypsosi, lyg juokiasi]. Nu matyt atvažiuojęs su koku nors ten bwm'su, ir sustojęs pasiūlęs pagalbą, tai keltų abejonę, bet jeigu šiaip pro šalį einantis žmogus, tai aš labai abejoju, kad pasiūlytų pagalbą, bet tuo pačiu turėtų ten..blogų intencijų. [pasvarsto] Mhm. [tarsi galutinai nusprendęs] Nu kažkaip sunkiai įsivaizduoju tokioj situacijoj žmogų, kuris ten atsidurtų ir kuriuo nepasitikėčiau.

– Mhm. Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Atokiau nuo centro? Nu tai natūraliai, klaustum žmonių, aplinkinių. Eitum į parduotuvę, ar dar kažkur tai.

– Kieno klaustumėt?

Pirmo pasitaikiusio..?

– Vėlgi, jei tai būtų tas žmogus įtartinos išvaizdos?

Jeigu tai būtų grėsmingai atrodantis žmogus, tai bijočiau prieiti.. Bet šiaip tai nemanau, kad.. Nu, ką jisai – paklaidintų? Parodytų neteisingą kryptį? Nu vis tiek susigaudytum, kad eini ne ta puse. Nu.

– O tai kas tas įtartinai atrodantis žmogus?

Mhh.. [galvoja] Neįsivaizduoju. Jei tai atrodytų bomžas – nebūtų problema. Jei tai būtų.. Aaaa, nežinau.. Skustagalvis su, hm, su beisbolo lazda rankoj – nu tai tiesiog išsvengtum

– Apsvaigęs žmogus?

Apsvaigęs? Nu jeigu jisai pats aplinkoj nesiorientuoja, tai matyt neklaustum, bet jeigu tiesiog lengvai apsvaigęs, tai kodėl gi ne.

– Tai žodžiu, tokių visiškai į kuriuos nesikreiptumėt pagalbos, nėra, nebent būtų labai agresyvus?

Nu jeigu iš išvaizdos agresyvus.

– gerai. Kita situacija. Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?

Nu, penkiolika eurų nedidelė bėda. Matyt, palauktum, kol sugrįžtų.

– Nu gerai, tuomet, jei ta suma būtų didesnė?

Nu, jeigu tai būtų 500, tai matyt, eičiau iš paskos. Ir palauktum. Bet. dėl penkiolikos...

– Ar būtų mintis, kad ji gali negrįžti?

Mhm [pritariamai]. Ta prasme, jeigu praeitų taip kokia 20 minučių, tai matyt kiltų natūraliai mintis. [trumpa pauzė] Mhm [vėl pritariamai, tarsi tokia situacija tikrai įmanoma]. Nu bet, nurytum seilę – ir toliau eitum.

– Bet duotumėt jai tuos pinigus, neužprotestuotumėt?

Penkių šimtų turbūt neduotum, bet 20 – duotum. [tyla; geria kavą]

– Žmogus, kuris keliauja su jumis, paprašo paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sako jums grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį – tarkime, ten jo kažkas lauks. Kaip elgtumėtės?

Čia mes vis dar kalbam apie tuos pačius penkis eurus? [pašaipiai]. Nematau problemų.

– Bet ar dovanai duotumėt, ar pasitikėtumėt, kad jis grąžins juos?

[įkvepia] Nu jeigu žmogus negrąžins, tai, kaip čia pasakyti, tai jo sąžinė ten kentės, o aš tai nekentėsiu dėl to. Tai..pasitikėtum. Jeigu tai būtų penki šimtai – už bilietą – nu tai matyt suabejotum.

– O tas žmogus turėtų atitikt kažkokį poveikslą, ar visiškai nesvarbu, kas jis toks?

Jeigu mes vėl grįšim prie to agresyviai atrodančio su beisbolo, šita, lazda rankoj, tai matyt net neitum, nebendrautum su tokiu žmogum. O jeigu ten būtų kažkas kitas..Nu kas tie penki eurai.

– O jeigu žmogus su beisbolo lazda tiesiog prašytų?

Nu matyt atiduotum, nes nenorėtum problemų [pašiepia klausimo iracionalumą].

– Na, bet jeigu žmogus keltų antipatiją, duotumėt tuos pinigus?

Nu kas gali blogiausia atsitikti? Nuvažiuosi į atgalinę stotį ir sužinosi, kad neatgausi penkių eurų atgal? Nu, tai duotum. Sakau, tai sąžinės reikalas. To žmogaus sąžinės reikalas.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasiklausite, kad žmogus jums

perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

[pauzė] Įforminčiau.

– Kodėl?

Pirma, kad nebūtų..kaip čia pasakyt. Kad jis nusisukęs nepasakytų, kad čia aš avarijos kaltininkas ir pabėgau iš įvykio vietos.

– O jeigu tas žmogus, na, labai skubėtų, ir labai atsiprašinėtų ir įtikinėtų, kad juo tikrai galima pasikliauti?

Tiesiog prisiminiau, kaip lygiai taip pat aikštelėje įvažiavo, aaa.. Mergina, ir, nu, mano mašina buvo jau apdaužyta šiek tiek. Ir dar kartą įvažiavo tada jinai. Ir mes čia pradėjom pildyti dokumentus – ir po to nusprendėm: ai, koks skirtumas. Šudka ten tas įbraukimas ir panašiai. Tai matyt, jeigu tai būtų didelis įbraukimas ar ten įlenkimas, tai.. Ką reiškia skuba – nu visi mes čia skubam. Apiformintume įvykį ir toliau nuskubėtume. Jeigu tai būtų smulkmė, – nu tai, pasikliautum.. Hm, [prunkšteli] visi atsakymai apie sumas kalba [pajuokauja, tarsi pakritikuoja]

– Kol kas. Bet – moteris kai prašo tokios kaip ir nuolaidos, tai lengviau toleruotina?

[pamąsto] Man atrodo, jokio skirtumo [kiek sunerimęs, nuslopintu balsu]. Kodėl čia tas klausimas iškilo? [lyg pasipriešindamas]

– Na, jūs prisiminėte tą situaciją, kai moteriai padarėte nuolaidą kaip ir.

Ne, po to ten jos vaikinai atvažiavo tuos popierius pildyt. Jokio skirtumo. Ne, tiesiog, ten mašina jau buvo labai apibraukyta, ir tas dar vienas įlinkimas nieko nereiškė.

– Na, bet tikriausiai ir ant jos mašinos kažkokia žymė liko – tai ji apsisukusi galėjo jus išdurti.

Galėjo. Man atrodo, mes tuomet nusifotkinom visas..visas aplinkybes..Ir viskas. Mhm.

– Tai priklausytų ne nuo to žmogaus, o nuo pačios situacijos jūsų sprendimas?

Nu matyt, ten buvo tokia situacija. Jo. Mhm. [galutinai nusprendęs]

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Mhm. [pritariamai]

– Ar buvo toks atvejis?

[pauzė] Ne, bet man pačiam teko pasinaudot nepažįstamo telefonu, tai [šypteli, lyg susinepatogina].

– Gal galit papasakot?

Tiesiog, išėjau vieno žmogaus, ir mano telefonas buvo užrakintas mašinoj, tai... reikėjo paskambint. Pasiskoliniau – paskambinau.

– Kieno paprašėt?

Pirmo gatvėje sutikto.

– Ir jis iškart sutiko?

Aš neatsimenu, ten buvo pirmas, kuris sutiko, ar antras, bet, nu, kažkas sutiko.

– Ir jeigu jūsų prašytų, pavyzdžiui, benamis – duotumėt?

O kam jis skambintų?

– Nu tarkim, turėtų priežastį. Šeimos nariui kokiam.

Sunkiai įsivaizduoju tokią situaciją. Dažniausiai pinigų prašo. Bet turbūt... Duočiau. O ką jis padarytų?

– Nu jis gali nubėgti su tuo telefonu.

Tai jis benamis, kur jis. Niekur jis nenubėgs. Neturi kur bėgt. [nusijuokia]

– Nu kur nors nubėgs.

Nu..Bliamba.. Nu geras klausimas. [pauzė] O ką reiškia benamis?

– Na, žmogus, kurį jūs matot kaip tokį. [tyla] na, apšepusį, tarkim.

Nu tai jeigu vat pamatytum tą patį bomžą, kur jis ten kasdien trainiojasi aplinkui, ir matai, kaip jis ten susirinkęs pinigus juos kažkam atiduoda arba ten eina nusigeria, tai matyt net nepradėtum kalbėtis su juo. Todėl man ir kyla klausimas, kad kažkas įeina į kontaktą tiek, kad sugeba dar paprašyti paskambinti ir panašiai. Dėl to man kyla klausimas. Nes tiesiog neini į bendravimą. Bet jeigu tai būtų gatvėj tiesiog – sėdi ant suoliuko gatvėj, sėdi jisai. Lauki. Jisai normaliai tave užkalbina, paprašo telefono – nu tai turbūt duotum [kiek dvejoja]

– O jeigu jisai prieina skubriu žingsniu..

[nutraukia] kokiu?

– Greitai prieina, ir paprašo turėdamas kažkokią priežastį.

Manau, paskolinčiau.

– O agresyviam kokiam?
 Neičiau į kontaktą turbūt.
 – Tiesiog praeitumėt ar kažką atsakytumėt?
 Tiesiog praeičiau. [pamąsto] Mhm. [pauzė; geria kavą] Nu išvaizda daug reiškia. Ar ne.
 – Taip, tik kol kas man nevysiškai aišku, kokia ta išvaizda turi būti, kad žmogus sukeltų nepasitikėjimą.
 Grėsminga.
 – Na bet sakykim telefonų vagiliautojas gali būti ir persirengęs specialiai.
 Taip. Nu tai tada būsi išdurtas. Materialūs dalykai. Keli šimtai eurų, ar ne.
 – Nu ir nepatogumas, ir neteisybė.
 Aha. [pritardamas; pauzė] Ne nu, tu klausi, ar duotum. Pirmą kartą duotum – jeigu pavogtų, nu tai, būtum tada jau atsargesnis. Bet.. ko gero, kol nesi nukentėjęs tokioj situacijoje, tai.. Tai būtum patiklus. [tarsi nusprendžia]
 – Gerai. Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Jisai sako, kad tik ką įsikėlė. Ar paskolintumėte siurblių?
 Jo, turiu vieną tokį atsarginį.
 – Atsarginį siurblių.
 [juokiasi, bet sako tiesą] Jo, seną tokį.
 – Gerai, tuomet daiktą, kurio neturit atsarginio – svarstyklės kokias?
 [pauzė. Įkvėpia] ojei, įsivaizdavimas, kada gali kaimynui svarstyklės būt..[reikalingos]. Ne nu, tu natūraliai galvoje prasuktum situaciją, kam tas daiktas konkrečiai tam kaimynui yra reikalingas. Nu ir jeigu tai atrodytų reasonable priežastis, tai kodėl gi ne.
 – O klaustumėt jo, ką, kuriam name?
 Jooo. Jo, natūraliai. Nu ir klaustum, kam ketini panaudot. Nu ir kol eitum to daikto atsinešti, dar pakalbinti, suprasti, ar čia bando tave kas nors išdurt, ar ne.
 – Ir jeigu, pavyzdžiui, sukeltų jums įtarimą?
 Tai palydėčiau iki namų. Pasižiūrėčiau, kam iš tikrųjų jisai jį naudos [demaskuotojo tonas]
 – Gerai. Dabar, ..
 [nutraukia] Bliamba, prieštarauju savo pirminiams atsakymams, kur sako, reikia pasitikėti.. Žinai, rusiškai supranti? Yra toks posakis, davirei na pravirei. Pasitikėk, bet pasitikrink.
 – Taip. Žinau šitą posakį, tiesą sakant. Gerai. Dabar įsivaizduokime, kad jūsų laiptinėje neveikia apšvietimas. Kažkuris iš jūsų kaimynų nusprendė tvarkyti šitą problemą. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?
 Tai savo dalį tai duosiu. Čia klausimų nėra, jeigu tai yra kaimynas. Tai susitarimas, man atrodo, ne?
 – O jums reikėtų, kad būtų, pavyzdžiui, koks nors oficialus dokumentas, kad visi kaimynai sutaria dėl to?
 Ne nu, tai natūralu, jeigu mes pradėtume svarstyti apie ten remontą ar panašiai, tai man reikėtų, kad būtų kažkoks susirašinėjimas, arba emailo forma arba forumo. Ir jeigu jisai ateis pas mane pirmas pinigų..tai jau vis tiek bus po susirašinėjimo. Nieks neateina pirma pinigų, o po to tartis, ką konkrečiai darom.
 – Tai jeigu taip būtų?
 Jeigu jis ateitų pirma pinigų – po to tartis, ką darom, tai matyt tada iškeltum klausimą, o ar visi kaimynai pritaria, nes mano vieno dalis problemos tai neišspręs. Ir nepriklausomai nuo to, ar tu pasitiki žmogum, ar ne. Ta prasme, mano viena penktoji ar dvidešimtoji, tai.. Niekur neveda.
 – Klausimas, ar jūs pasitikit kaimynais tada, kad jie dės?
 Tai kaimynai visą laiką visi tai nesidės. Tai matyt reikės dėtis daugiau. Čia kita problema. Nepasitikiu.. Nes statistika rodo, kad 20 proc. niekada nesideda. Bet čia vėlgi, ne pasitikėjimo klausimas. Mes bandėm spręsti problemą, tai susimetėm 80 proc. ir išsprendėm tą problemą.
 – Uždėtumėt už žmones, kurie nesideda?
 Taaip. [tarsi savaime aišku] Nes man tai šviesos tai reikia.
 – Tai jūsų sąlyga būtų kokia, tam, kad jūs galėtumėt dėtis?

Nu tai kad mes visi sutartume, kad mes tą remontuojam.
 – Bet tai neturėtų būti įforminta teisiškai?
 Nee.
 – O jeigu daugiau negu 20 proc. nesutinka?
 Nu tai žiūrėtum, kiek mirtinai tau reikalinga ta šviesa. Jeigu mirtinai reikalinga, tai pats ko gero susitvarkytum.
 – O ar prisidėtumėt prie organizavimo tokio dalyko?
 Taip.
 – Ar esat kada nors taip prisidėjęs?
 Nu taip. [lakoniškai]
 – O inicijavęs?
 Aha. [kiek suirzęs]
 – Gal galit plačiau papasakot?
 Nu tai esu atsakingas už sūnaus mokyklos fondą. Ir ten visokių bėdų.. Ne bėdų, o pinigų. Reikia. Čia gatvelėj [apie savo kaimynystę, kur ir vyksta interviu] visokių reikalų vyksta. Aaaa. Gatvės asfaltavimas.. Mes čia tryse inicijavom tam tikrus veiksmus.
 – Kas jus motyvuoja inicijuoti?
 [pauzė] Čia.. kuo tai susiję su pasitikėjimu? [prunkšteli; pirštais sukioja ant stalo susirastą liniuotę; klausia nenorėdamas atsakyti]
 – Na, susiję šiek tiek.
 Okay. Nu čia, tiesiog.. Noras būti vienu iš tų, kuris organizuoja ir vadovauja, ir panašiai... Nu, čia kraujyje, taip sakykim.
 – O dabar įsivaizduokim, kad į duris pasibeldžia nepažįstamas žmogus. Sako, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?
 [ilga pauzė] Mhm.
 – Ką klaustumėt, ką saktumėt?
 Ne, man pirmas klausimas galvoj, tai yra nakvynės namai bet koku atveju, va tokiems dalykams [nepasitenkinęs]. Kokio galo jisai atsibeldė į šitą miesto galą?! [su nuostaba, klausimu] Su tokia problema. Nu tai matyt bandytum išsiaiškinti, kas tai yra per problema. Neįsileistum taip. Nu jo, čia yra nepasitikėjimas. Bandytum išsiaiškinti, kas vyksta. Ir kodėl būtent čia.
 – Nu gerai, tarkim, jums skambėtų įtikinamai, kaip jis čia atsirado. Būtų vakaras, ir nebebūtų viešojo transporto, kuris vežtų link centro.
 Nu gerai, nuvežtum pats. Būtų paprasčiau, negu įsileisti svetimą žmogų į namus. [pauzė]
 – Mhm.
 Mhm. Nu, blogiausiu atveju, užsakytum kambarį. Kad kažkur galėtų panakvoti.
 – Įsitrauktumėt į to žmogaus problemos sprendimą?
 Jo. Nu.. Tiesiog, nakvojimas pas mane namuose tos problemos, kaip sakiau, neišspręstų. Oo.. galėtum ieškot, kuo pagelbėt. Bet, nuu.. Pagelbėt ir nusiplaut ran...nu, kaip. Nusiplaut rankas, ar ne. Nes jeigu jisai lieka nakčiai, tai problema yra toliau, ir kitą dieną reikės ją spręsti. Tai tiesiog atidedi [daužo liniuotę] Nu, nežinau.
 – Galėtumėt tiesiog uždaryt duris – ir sakyti, eikit pas kitus?
 [sunkiai atsidūsta] Mhm.
 – Kaip jis turėtų atrodyt, kad pavarytumėt jį?
 Kad pavaryčiau? Ar grįžtant prie to agresyvaus žmogaus..? Vat tokiom aplinkybėm, neblaivaus žmogaus irgi vengčiau.
 – Kodėl?
 Nu čia jau jo būtų problema.. Matyt, tai viena iš priežasčių būtų, dėl ko jisai papuolė į nelaimę, o ne pasekmė, tai.. Tai netoleruočiau to [griežtai].
 – Ir nevežtumėt niekur, nieko?
 Pasiųsčiau tada [tyliai, nevisiškai patenkintas tuo atsakymu]
 – O jeigu tai būtų jūsų pažįstamo pažįstamas, ar tuomet padarytumėte tokią paslaugą?
 Kokios paslaugos?
 – Priimti nakvynei.
 [ilga pauzė] Nu būtų žiauriai nepatogu, bet turbūt priimtum. [pasvarsto] Mhm.
 – Negalvotumėt, kad galit tiesiog pateikti kokią nors priežastį ir atsisakyti paprastai – vaikiai,

išvažiuojat kur nors, užsiėmęs?

Ne nu, jeigu tu pasiskambintum tam pažįstamui ir išsiaiškintum, kad tikrai reikia.. Nu tai tiesiog. Nu jeigu reikia, tai reikia. O čia išsisukinėti.. Nu, išsisukinėji tada, kai nenori kažko padaryti, ane. Manai, kad tikrai neverta su tuo dalyku prasidėti. Tai..nu. Tai čia va būdas būtų pasiūsti, ar uždaryti duris tam pačiam neblaiviam asmeniui, tam, kuris agresyviai atrodo ir kuriuo tiesiog nepasitiki – kaip gražiai uždaryti duris ir panašiai. Tai čia ne tame klausimas turbūt.

– Čia klausimas, kodėl reikia.

Mhm.

– O būtų svarbu, kas tas pažįstamas, kuris prašo? Ar jis geresnis jūsų draugas, ar jūs jį geriau, ar mažiau pažįstat?

[atsidūsta] Matyt priklausytų.. Nebūna gyvenime juoda ir balta, ar ne. Tu vis tiek vertintum tą priežastį, dėl ko čia taip atsitiko. Nu galvotum, ar tikrai tau reikia jį priimt pas save nakvot, ar tu gali jį nuvežt kažkur ar.. Panašiai. Mhm.

– Minėjot, kad dalyvaujat vaiko mokyklos bendruomenės veikloj, ar dalyvaujat dar kokioj nors veikloj, be to, ką minėjot? Klube, užsiėmime?

Nuu, čia kiek gatvelės reikalų yra, tiek.

– Ar žmogumi, kuris dalyvauja toj pačioj veikloj, jūs labiau pasitikite?

Turbūt taip. Mhm.

– Ar dėl to, kad jį geriau pažįstate?

Ne, tai čia, aš manau..kaip čia. Genuose įrašyta pasitikėt žmogum, kuris turi bendrų bruožų. Bendrų veiklų ir panašiai.

– Gerai. Dar toks klausimas, ar esat kada nors keliavęs autostopu?

Taip. Vieną kartą.

– Ar tai buvo gera, ar bloga patirtis?

Gera patirtis.

– Gal galit papasakot?

Tiesiog reikėjo pavažiuoti dešimt kilometrų: atsistojau, sutranzavau, pasirodo.. merginos, kurios pažįstu, brolis. Sustoję – paėmė.

– Prieš kiek maždaug tai laiko buvo?

2001 metai man atrodo.. Tai čia – seniai.

– O dabar, jeigu prireiktų būti pavėžėtam autostradoje, ką darytumėt?

Jeigu..prireiktų būti pavėžėtam autostradoje?

– Taip.

Nu tai stovėtum ir tranzuotum. Tikrai tikimybė turbūt, kad būsi pavežtas, bus – aaa, pakankamai maža – tai tuo pačiu rūpintumeisi, kad kažkas atvažiuotų paimti. [tarp pirštų kažką lanksto; pauzė]

– Žodžiu, bandytumėt, bet tuo pačiu ieškotumėt plano B.

Taip.

– O sustojus mašinai, žiūrėtumėt, kas sustoję?

Jeigu girtas vairuotojas, nelipčiau [pašaipiai, nusijuokia]. Ne nu, ką žinau, jeigu tai būtų agresyvų, tai natūraliai taip neliptum. O šiaip liptum bet kur.

– O tarkim, fūristas?

Tai fūristas dažniausiai ir veža, nes jiems reikia bendravimo, ar ne.

– BMW vairuotojas?.

[vėl kiek pašaipiai:] Ne problema, manau. Tiesiog normalaus.. nuo išvaizdos priklausytų.

– Lietuviškai nekalbant?

[pagalvoja, sumurma:] Ne problema.

– Žodžiu, neturit baimės tranzuoti?

Ne.

– Iš principo, jaučiatės saugiai Lietuvoj?

Lietuvoj? Tikrai taip.

– Taip pasitikslint, ar Lietuvoj, – yra šalių, kuriose taip nesijaustumėt?

Nu, ta prasme, jeigu būčiau Rusijoje, Baltarusijoje, tai saugiai matyt nesijausčiau. Lietuvoj taip.

– Kaip jūs manot, ar Lietuvoj gyvenimas gerėja?

[pauzė, įkvepia] Čia trumpalaikė perspektyvoj, ilgalaikė..? Šiaip gerėja, tikrai gerėja [toliau

kažką lanksto]

– Ar jums gyvenimas gerėja?

Ne šiaip man – visiems. Visiems gyvenimas gerėja. Tie, kurie nemoka džiaugtis, tai jiems gal ir blogėja. O man gerėja.

– Ar laikytumėt save optimistu?

Aha.

– Skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

Turbūt kai pradžioj uždavei klausimą, būčiau pasakęs 9, dabar, kai pradėjai uždavinėt tiek daug klausimų, tai.. turbūt būtų sumažėjęs iki kokių 8, 7. Taii, tiesiog.

– Bet iš šito vertinimo, suprantu, kad patikimų žmonių vis tiek daugiau yra negu nepatikimų?
Tai faktas.

Informantas nr. 16: žurnalistas, 24 m.

Interviu data: 2019-04-18

– Kaip manai, ar galima pasitikėti žmonėmis?

In general? Bendrai?

– Dauguma žmonių.

Nežinau, aš esu atsargus tuo klausimu. Gal sakyčiau, kad esu įtarus labiau. Kad.. joo, įvairiai būna. Niekam gi nepuoli sakyt savo asmeninių duomenų, kur gyveni..

– Ar buvo kokia nors patirtis įsirežusi, kur žmogus pateisino tavo pasitikėjimą arba nepateisino?

Gera, duok man pagyvot.. [ilga pauzė] nežinau, sunku pasakyt. Kažkaip dabar nieko nesugalvoju.

– Kokia nors paskutinė situacija?

Paskutinė situacija.. Pasirašinėjau.. ai, tokią chaltūrę turėjau, ir pasirašinėjau sutartį, kur buvo daug visokių keistų dalykų, ir norėjau juos išbraukti iš sutarties, ir man sakė, kad kadangi jie yra valstybinė įstaiga, jie negali išbraukti, nes tokia yra patvirtinta forma, ir galų gale aš pasirašiau ir viskas buvo normaliai.. Bet pirma mano reakcija buvo tokia, kad [pabrėžtinai] nu ne, aš taip negaliu tiesiog daryt... negaliu dėt savo parašo ant sutarties, kur yra ten tokie punktai, kad, pavyzdžiui, jei nevykdai kažkokių dalykų, tai turi ten jiems sumokėt kompensaciją tiek ir tiek pinigų.. o tada tu klaus, kodėl čia tai yra, mes dėl to nesitarėm, o jie sako, [imituoja mykiančią, tarsi muilinančią intonaciją:] nu tai čia standartinė, mes nelabai galim keisti..

– o tu pažinojai tuos žmones?

ne. [pauzė] va tame ir esmė. [šypteli]

– ir vis dėlto pasirašei, pasitikėjai?

jo. Nes aš nusprendžiau, kad... nu, jo. Aišku, dar buvo tai, kad kiti dar žmonės, kurie pasirašė be problemų ir sakė, ai, nu čia.. viskas turėtų būt tvarkoj.

– o kuo rizikavai?

Kuo rizikavau? Rizikavau, kad sugaišiu daug laiko ir po to nieko už tai negausiu. Nes kas nors prisikabins prie kokios nors detalės, nes aš ten sutarty..Nu vienu žodžiu, aš ten dainavau tokiam projekte. iš tikrųjų, nelabai geram. Bet kada jau supratau, kad čia nelabai gerai, jau per vėlu buvo atsitraukt. Tai... nu jo, tenais jie galėjo man..turbūt jei būtų labai norėję, tai būtų galėję prikirpt, kad gal tau nemokėsim..bet jie nepikirpo. [pakeičia temą, balsas pakyla:] Bet esu turėjęs patirčių. va dabar viena išlenda. Su darbo dalykais.. Aš kažkada vasarą dirbau paštininku. Neilgai, gal apie mėnesį.. Ir po to.. Aš išėjau iš darbo, ir po to, kai jau išėjau iš darbo, ant manęs bandė suversti kažkokius dingusius laiškus, kurie buvo visiškai ne mano, man ten skambinėjo, grasino, kad ten kreipsis į kažkokias atitinkamas institucijas, kad ir kas tai būtų [jaučiasi pašaipta]

– Žmonės, kurie negavo laiškų?

ne nenene. Nu, įmonė, kurioje aš dirbau. Ir tiesiog, nu, norėjo, kad aš jiems ten sumokėčiau kompensaciją, kad dingt laiškai, aš turėjau juos inšėsioti, bet aš turbūt juos išmečiau.. bet aš to nepadariau. Tokia situacija, kur iš manęs bando išmelžt pinigus lygioj vietoj. Tai jo..Nežinau. [tarsi apie pasimokymą, gyvenimo tiesą] tiesiog reikia neužkibti ant kabliuko.

– Užduosiu tau keletą situacinių klausimų ir paprašysiu atsakyti, kaip elgtumeisi. Stovi priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negali panešti. Skubi į autobusą, kuris tuoj

paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtum nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Oi, labai... Bet matai. Nu čia labai priklauso nuo to, kaip tas nepažįstamas žmogus atrodo. Jeigu tai yra toks, vat..nežinau.. Matomai žemo socialinio sluoksnio vyriškis [aiškiai, artikuliuotai apibūdina, paskutinis žodis atsargiai]. Tada tu..nu taip atsargiai žiūri, nes tu supranti, kad nežinai, ko iš jo gali tikėtis. Nu jeigu vat yra kažkoks toks jaunas, švariai apsiskutęs berniokas [net apdainuoja], kuris tiesiog pribėga ir sako: ei, ar nereikia pagalbos?.. kažkaip man atrodo, kad tai labai priklauso nuo sit..nuo to, kas tai yra per žmogus. Bet šiaip manau kad joo, veikiau priimčiau negu nepriim..čiau.. [sudvejoja]

– Turint omenyje, kad nešuliuose yra tavo svarbiausi daiktai ir pinigų.

aha. [susimąsto.] Nežinau. [ilga pauzė] Jo, jeigu yra pinigų, tada turbūt ne.

– neduotum net ir žvaliam berniokui? Apsiskutusiame?

u-um [papurto galvą]. Neduočiau. Neduočiau to, kur yra pinigai. tų konkrečių nešulių. Duočiau tuos, kuriuose yra mažiau vertingi dalykai. Bet, jo, jeigu, tarkim, visur yra lygios sumos pinigų, išdalytos po visas tašes, tada nee..

– Ką darytum?

Nežinau, bandyčiau turbūt būt didvyriu ir pats viską tempt.

– Kita. Vėlyvą vakarą pasiklydai mieste, kuriame pirmą kartą lankaisi. Esi atokiau nuo centro, nežinai, kaip grįžti. Tavo telefonas išsikrovęs. Ką darytum?

Jo, tai čia aš..Na, ne visai tokioj situacijoj, bet esu keletą kartą miestuose pasiklydęs užsieny, ir man niekada nebūdavo gėda klausti vietinių..Nu tiesiog žinai kažkokį orientyro pavadinimą, net jeigu negali susikalbėti jų kalba, bandai pasakyt ir tiki, kad tau parodys teisingai.

– Jeigu būtų keletas praeivių, kaip išsirinktum, kieno klausti?

Aš rinkčiausi..veikiau gal.. gerai. Nu va čia yra problema.. nes jeigu tai yra tamsi gatvė. Ta prasme, moterys daugiau kelia pasitikėjimą, nes iš jų mažiau tikiesi kažkokių smurtinių dalykų. Bet tuo pačiu žinai, kad jeigu užkalbinsi tiesiog moterį, labiau tikėtina, kad ją išgąsdinsi. ir tu nenori jos išgąsdinti [šypsosi, bando rasti ryšį su interviuotoja]. Gal moterį arba vyresnio amžiaus vyrą.. gal žmogų, kuris atrodo kaip..jo. Nu paprastai tariant, žmogus iš aukštesnio socialinio sluoksnio. Ne su purvinais rūbais, ne išgėrusį, ne..

– Gerai, o jeigu tuo metu yra gatvėje yra tik kažkoks benamis? Ar jo klaustum, ar eitum toliau ir ieškotum..

Klausčiau. Jo, benamio klausčiau [tarsi atsipalaidavęs].

– Kieno tikrai neklaustum?

Kaip tą tipą apibūdint.. [nerimsta ieškodamas žodžių] Nežinau, nu. Banditiškos išvaizdos žmogaus.

– O kaip tokie žmonės atrodo?

Geras klausimas. Nu, žmogaus, kurio akivaizdžiai matau, kad yra įsitempusi kūno kalba... pavyzdžiui, keletas..jaunų vyrų kompanija. Nu, banditiškos išvaizdos gal ne tas pasakymas..nu, žmogus, kurį, jauti, vien užkalbinęs gali patekti į pavojų..nu, penki jauni vyrai, kurie tokią turi tokią agresyvią kūno kalbą [vaizduoja griežtus rankų mostus prie šonų tarsi einant] tu, juos užkalbini, tu, [net pritrūksta kvapo] jo..

– tu to nedarai.

aš to nedarau. Nu jiems gali ateit kas nors į galvą..žmonės iš durnumo padaro kvailų dalykų tiesiog.

– bet labiau klaustum žmogaus, kuris yra vienas ar su kuo nors?

Kuris yra vienas.

– Gerai. Kita situacija. Traukinyje perki bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o tavo 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiesi?

Viskas tvarkoj. Visiškai okay su tuo. Nu Kazachstane gal ne.. Bet Lietuvoj taip. [prasišypso]

– Visiškai pasitikėtum, kad jinai grįš?

Taip.

– O jeigu kitas žmogus prašo paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sako jums grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį.

[paузė] Nu jeigu traukiny, tai jo.. turbūt. Nu kiek tas traukinio bilietas kainuoja.. nu ta prasme.. Man padėt žmogui, jeigu tai yra šešių eurų, ar septynių, ar penkių, ar dešimties eurų suma.. Nu man kažkaip.. Net jeigu jis ten pav...bandys pavogt iš manęs tą dešimt eurų, – dovanų. Aš kažkap nedarau iš to..joo, aš gal pasitikėčiau.

– Bet labiau pasitikėtum, ar tiesiog labiau padėtum ir jau kaip bus taip bus?

Jo, gal labiau padėčiau, ir kaip bus taip bus.

– Ar priklausytų nuo to, kaip tas žmogus atrodytų?

Jo. Seni, purvini rūbai.. A.. Nežinau. Bet kas, kas gali būti suvokta kaip tokie benamystės požymiai..tai iš karto yra indikatorius..ta prasme, tada spėji, ar nėra taip, kad žmogui tiesiog trūksta pinigų. Ir jis tiesiog bando tave išduoti. Bet tu supranti, kad jis tavęs neišduos. Bet jis vis dėlto yra žmogus, kuris pakliuvo į bėdą, jam dėl kažkokios priežasties reikia ten nuvažiuot ir jis neturi už ką. Nu tai.. Tada tu gali, nu tiesiog, sumokėt už tą jo bilietą.

– Bet pasitikėjimas priklausytų nuo to?

Jo. Tikrai priklausytų nuo to.

– Ar tu vairuoji?

Taip.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė tavo automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksiesi įforminti autoįvykį, ar pasikliausi, kad žmogus tau perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Perves?

– Taip.

Ne, tada forminčiau.

– O jeigu grynais pasiūlytų?

Žinai, aš jau esu pakliuvęs į tokią situaciją.. [kaltai šypsosi]

– Papasakok.

Iš kitos pusės. Aš esu įlenkęs.. mašiną. Jo, ir net du kartus. Vieną kartą.. [teisinasi tarsi sau, raminasi] nu bet čia jo, kai pradedi vairuot, tai taip padarai. Vieną kartą aš esu galu įlupęs moteriškai. Nu ką, sėdi tada, lauki.. jinaiteina ir.. Bet ten žmonės patys pasiūlo duot jiems pinigų. Kitą kartą buvo baltarusas su džipu. ir irgi stovėjimo aikštelėj nubraukiau. iš pradžių pabėgau. galvoju: šūdas, taigi ten stovėjimo aikštelė su kamerom, mane pričiups! ir tada grįžau. Tas džipas ten stovi vis dar. tada aš ten palaukiau. tas baltarusas atėjo, aš ten pusiau mano baseciniam.. jis nekalbėjo angliškai!, aš ten paaiškinau jam ženklų kalba.. tada atvažiavo mano mama.. ir baltarusas nenorėjo pildyt autoįvykio [pakeltu kiek tonu]. Mes jam siūlėm pildyt autoįvykio deklaraciją, bet jis nenorėjo. Jis buvo įsitikinęs, kad jam draudimas kainuos brangiau nuo to.

– Bet aš klausiu ne tiek..

[pertraukia:] aš suprantu. Aš neturėčiau problemos paimt pinigus.

– Bet jeigu tas žmogus siūlytų tau pervesti?

Aš nepasitikėčiau, kad perves. [tyla]

– Tai oficialios procedūros tau kelia daugiau pasitikėjimo, leidžia pasitikėti?

joo.. jo. juo labiau, kad tai tokia situacija, kur tas žmogus norėtų biški taip išvengti tų oficialių procedūrų, neduodamas tau jokio apčiuopiamo garanto, kad tu gausi kompensaciją..tai tada tos oficialios kompensacijos jo..yra tokia savotiška priemonė jį priversti.

– Gerai. Kita situacija. Ar leistum nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti tavo telefonu?

Nežinau. Ne turbūt. Na bet čia vėl toks klausimas, kur yra nelygu kas tai yra. Jei tai yra vaikas, kuris pasimetė nuo tėvų. Nu tai yra vienokia situacija. Jei tai yra .. aaaa.. nežinau, du petingi vaikinai, kurie sutiko tave tamsų vakarą begrįžtantį namo, ir sako, nu čia labai reikia... [imituoja apgavikišką, apsimestina malonų balsą]

– Na čia ekstremalus atvejis.

Tai. Jo.. veikia taip nei.. Ta prasme, duočiau tuo atveju jeigu tikrai matyčiau, kad tas žmogus yra vaikas, senas..jisai nepabėgs, staiga nedings..

– o jeigu tai yra tiesiog..moteris?

Moteris? Moteris, jo..moteris nepabėgs. [sukikena] Sorry.

– Bet tu nebijotum duoti telefono?

Į rankas? Jo.. Aš veikiausiai pats surinkčiau numerį, pastovėčiau šalia, bet..

– Bet leistum laikyti?
 Jo, leisčiau laikyti.

– Ar tai priklausytų nuo vietos, kurioje tu būtum?
 Jo. Šiek tiek turbūt priklausytų.. Vietoj, kur yra daug žmonių, yra ramiau.. ten, kur tu esi vie..nu, dviese ar ten tryse, tai, nu, natūralu, kad tu taip saugiai nesijauti.

– Ar būtų svarbu, kad tas žmogus pateiktų priežastį, kodėl jam reikia?
 Nee, nežinau, nemanau.. Gal. Bet neesmingai. Nu tai yra..Jeigu tiesiog, va dabar mes čia sėdėtume ir moteriškė prieitų ir sakytų: nu, žinote, va neveikia telefonas, bet labai reikia paskambinti.. Tai aišku padėtum.

– Į tavo buto ar namo duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, paaiškėja, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus dar nesi matęs. Ar paskolintum siurblių?
 Jo, dulkių siurblių paskolinčiau. Kas galėtų vogt dulkių siurblių?

– Svarstyklės?
 Svarstyklės?

– Na, kokį nors brangų daiktą.
 Nu bet kokį brangų daiktą galima..

– Viską galima parduoti.

Nu gerai, suprantu. Jo, aš kažkaip.. Bet gal, iš tokio, žinai iš ko būtų.. Nu aš turiu kažkokį tokį kaimyninės bendruomenės idealą, kuris man kažkodėl yra svarbus. [pabrėžia. pauzė] Ir joo, aš gal nebijočiau paskolint.. Klausčiau, o ilgam čia? Kada atiduosit?

– O klaustum, kuriam bute ar name gyvena?
 Nežinau. [pauzė] Nu bet aš manau, turėtų natūraliai iš pokalbio išeit, ta prasme: tuk tuk į duris; laba diena, laba diena, ar galit paskolint siurblių? aaa, o jūs čia mūsų kažkaip, kaimynas? Jo, man turėtų būt svarbu, kad jis ne iš belekur bent jau. Kaimynas yra kaimynas, jis ne šiaip žmogus iš gatvės.

– Na bet tu nesi tikras, kad jis yra tavo kaimynas. Jis prisistato, kad yra naujas tavo kaimynas, bet tu dar jo nematei.

Aaaaa. [pauzė]

– Tai klausimas yra, ar tu susimauni, nes jis nėra tavo kaimynas, ar susigadini santykius su būsimu kaimynu, nes parodai jam, kad nepasitiki?

Mmm. Jo, gal čia veiktų tas mano kaimyniškumo idealas. Jeigu reiktų vienareikšmišką atsakymą pateikti, tai turbūt veiktų. Aš turbūt jausčiau vidinį konfliktą: mane kažkas temptų ir į vieną, ir į kitą pusę.

– Gerai, kitas. Jūsų laiptinėje ar gatvėje yra apšvietimo problema, kuriai, na, reikia didesnio remonto. Vienas iš tavo kaimynų ėmėsi tai sutvarkyti. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Ne, aš tai taip nesutikčiau taip jam tiesiog duot pinigų. Aš sakyčiau, kad reikia.. Reikia padaryt kokį nors visos ten laiptinės... susi..rinkimą.. arba ten, nežinau..kaip nors oficialiai tai įformint, ar pradžioj susirinkt parašus iš viso namo, kad visi duos. Aš tuo nepasitikėčiau. Be to, aš esu turėjęs tokią patirtį, nu, mūsų name yra buvus tokia situacija. Kaimynai sugalvojo, kad reikia persitvarkyt laiptinę, nes yra sena laiptinė, nu reikia ten ją perdažyt, vienoj vietoj sudėt naujas lubas.. Visi susimetė pinigų, bet vienas kaimynas neturėjo pinigų, tai sakė: nu, tai aš tada rankom. Padarysiu. Ir jis visą tą taip šūdinai padarė, kad reikėjo padaryt iš naujo. [pauzė] Ta prasme, realiai ten buvo baisu. [tarsi įtikinėja] Visur dažai.

– Tai ką tu išmokai iš tos situacijos?
 Nu jo, aš išmokau tai, kad kai kažkas labai raunasi, vat aš čia pats imsiu ir padarysiu tai..reikia pristabdyt arklius ir kažkaip turėt vat tą.. nežinau kaip pasakyt. Kad čia nėra, kad tik pas tave atėjo, jis čia su savo iniciatyva.. Tai tu sakai: nu gerai, tai susikvieskim laiptinę, ar apeikim visą namą – aš pats galiu padėti tą padaryti, bet tikrai nenoriu pulti duoti tau pinigų.

– Tai gerai, ką tu jam sakytum?
 Tai kaip yra. Jisai pas mane atėjo?

– Na, ir jis sako, čia jau tokią ilgai užsitęsusi problema, organizuoti tuos susirinkimus žiauriai ilgai užtrunka, aš čia geriau perbėgsiu per porą vakarų, susirinksiu pinigus ir viską padarysiu, bus viskas paprasčiau.

Aš sakyčiau, tai gal jūs pradžioj padarykit, o tada mes jums apmokėsime. Arba sakyčiau: nu

žinot, bet man dabar taip tiesiog jums duoti n sumą pinigų.. nežinau [pašaipiai šypteli, tarsi diskredituodamas apgaulę/naivumą]

– Nu jisai neturi pinigų pats.

Nu tai dar keisčiau tada yra [šypteli, tarsi išrišdamas apgaulę] Supranti?

– Tai ar siūlytum kažką?

Tai jei jis nenori susitikt su visais bendruomenės gyventojais, ar po vieną suaugusį žmogų nuo buto ar nuo namo, tai ne, tokiu atveju aš nenorėčiau jam duot pinigų [nedvejodamas]. Ir jeigu jisai sako, kad neturi pinigų, tai tik padidina įtarimą. Nes jeigu jis meluoja, tai kažkas netvarkoj, jeigu jisai sako tiesą, tai reiškia jam labai reikia pinigų. Jeigu jis neturi pinigų, jam turbūt reikia pinigų. [skėsteli rankom] Kai žmonėms reikia pinigų, jie daro visokius kvailus dalykus.

– O jeigu jis sakytų, kad jau pusė kaimynų susidėjo, ar tai keistų tavo reakciją?

Nu, aš bandyčiau atidėt tą dalyką.. tai yra, bandyčiau atidėt sprendimą. Sakytų, ai, reik ten su žmona pasitart ar ten kažką, gal galim vėliau, ar vakare.. ir bandyčiau dar išsiaiškint su kaimynais, ar tikrai su jais buvo kalbėta.. Aš nepulčiau pasitikėt tokioj situacijoje. Taip iš karto.

– Nepultum tiek tuo pačiu žmogumi, tiek kaimynais, kad jie dės?

Ne, kaimynais aš pasitikėčiau.

– Nu jisai irgi tavo kaimynas.

Jo, jis irgi mano kaimynas [susimąsto, bet neišsimuša iš vėžių]. Bet, jeigu.. nu kaip tau pasakyt. Jeigu kaimynas ateina ir sako: va, aš jau surinkau iš kitų kaimynų.. Tai paprastas būdas patikrint, ar čia viskas yra saugu, yra paklausti kitų kaimynų, ar tikrai jie davė tuos pinigus. Jeigu jis meluoja, tai aišku, kad čia kažkas yra netvarkoj..o jeigu jis nemeluoja ir kiti kaimynai davė pinigus, tai atrodo, kad viskas čia normaliai.

– Suprantu. Bet jeigu tu nežinai, ar jie duos ateityje?

Oi ne, tada ne. Tada aš tikrai nerizikuočiau. Tai priklausytų truputį nuo sumos. Bet aš suprantu kad kalba eina apie tikrai reikšmingą sumą.. Bet ne, aš nepulčiau žmogum taip tiesiog pasitikėt.

– Gerai. O dabar įsivaizduokim, kad į duris beldžiasi žmogus, sako, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

[ilga pauzė] Paalauk.. jo, aš bandau įsivaizduot tokią situaciją. [pauzė] Nu gerai. Pradėkim nuo to, kad aš negyvenu kažkur kaimo zonoj, kad jeigu tau atsitiko nelaimė, aš nesu vienintelis žmogus, pas kurį galima eiti, nes aplink tiesiog daugiau nieko nėra. Tai joo, būtų klausimas..ar ne geriau iškviesti jums taksi, nuveš jus į kažkokius nakvynės namus.. Jo, aš turbūt nenorėčiau jo įsi-leeeistii.. taip lengvai. Man būtų barjeras toks pasitikėjimo įsileist žmogų į namus: jo gulkis ant sofos, va patalynė ir..

– Ko baisu būtų?

Jo, man būtų baisu, kad mane tiesiog apvogt. Kad mane tiesiog išdurs.

– O, gerai, ..

– [pertraukia] Aš turbūt ieškočiau, kuo aš jam galiu padėti, nepriimdamas jo į namus. Iškviest taksi, kad jis kažkur nuvažiuotų..padėt jam susisiekt su koku nors pažįstamu žmogumi, kuris yra Vilniuje..

– Pradėtum gūglinti, kur galima apsistoti..?

– Gūglinčiau, kur galima apsistoti. [pakyla balsas] Net, jeigu jam tikrai yra blogai, aš geriau sumokėčiau, kad jis gautų lovą ir pusryčius, negu įsileisčiau jį į savo namus. Man nebūtų toks didelis barjeras kažką sušelpiti pakliuvusį į bėdą, negu įsileisti jį į namus.

– O jeigu šitas žmogus būtų tavo pažįstamo pažįstamas?

Ir aš turėčiau pažįstamo patvirtinimą, kad čia tikrai jo pažįstamas?

– Na, tarkim netgi prašymą padaryti tokią paslaugą?

Ai, jo, tada jokių problemų.

– Nekiltų jokių klausimų, kodėl čia prisireikė?

Ne, nu man kiltų klausimų. Tai kas atsitiko? Nu, ta prasme.. Bet aš neturėčiau tokio įtarus santykio. Aš nepradėčiau galvot, tai kur čia..nes jeigu tiesiog žmogus pasibeldžia, ir sako, nu nežinau, pas mane čia sugedo labai mašina, ir reikia kažkur pernkavoti, nes tarkim dabar yra ketvirta ryto ir jūsų vienintelis langas šviečia.. Dėl kažkokios priežasties jis atėjo pas mane. Tai pirmas klausimas man būtų, tai kur čia šuo pakastas. Aš negalvočiau, kad tai, ką jis sako, būtinai yra tiesa. Bet jeigu tai yra pažįstamo pažįstamas, tada kažkaip natūraliai priimi, kad, nu jo [tarsi, na viskas gerai tuomet].

– Dabar dar norėčiau paklausti apie tavo dalyvavimą kokioje nors veikloje?

Turi galvoj.. nu ten ansamblius visokius..

– Bet ką, kas nėra šeima, darbas...

Kas nėra darbas, šeima ir mokslai. Tai nemažai yra. Aš turiu..Nu yra tas mano folkloro ansamblis. X Universiteto ansamblis Y, kur aš jau turbūt apie keturis metus esu. ir ten tokia yra bendruomenė, kur seniau gal daugiau bendraudavom, kažkas pradėjo dirbti, kažkas..bet nu jo, mes [tebe]bendruojam. Po to yra su bažnyčia susietos visokios ten bendruomenės. Yra.. Mano žmona dainuoja Z bažnyčios chore. Aš irgi kurį laiką dainavau tam chore. Ir ten, nu yra tas dalykas, kad jie ten sekmadieniais gieda mišiose, po to visi dažnai eina ten kartu pavalgyti..Na yra tokia bendruomenė, kurioje aš irgi esu kažkiek įtrauktas į tą bendravimą.

– Bet per žmoną?

Per žmoną, bet kai kurie iš tų žmonių yra ir asmeniniai mano pažįstami – draugai, iš kažkur kitur, iš seniau.. Be to, ir pats buvau dalis to kolektyvo kurį laiką. Dabar gal per žmoną.. Sunku pasakyti taip griežtai, ar per žmoną ar ne per žmoną. Jo, iš dalies per žmoną. Turbūt, jeigu žmona iš ten išeitų, tai ir aš iš ten išeičiau. mm.. Po to yra ateitininkų visi dalykai.. Ateitininkai irgi iš dalies persidengia, ten ta kompanija. Ir ansamblio žmonės persidengia su choro žmonėmis, ir ateitininkų žmonės persidengia su choro žmonėmis..

– Bet tu priklausai ateitininkų sąjungai?

Jo, aš priklausau. Tai ne tai kad aš ten labai daug dalyvauju dabar kažką.. Epizodiškai dalyvauju renginiuose, galima taip pasakyti, jo. Ai, po to dar yra tas W klubas, kuris irgi persidengia su Ateitininkų žmonėmis. Tai su jais irgi ten yra bendravimo. Ai, o su tuo klubu dar persidengia mano pažįstami iš mokyklos.. Na čia vienu žodžiu, yra daug tokių lyg bendruomenių lyg kažko, kurios kažkaip persidengia [rodo rankomis] ir ten, ir ten, tarpusavy yra žmonės, kurie yra ir ten, ir ten..

– Bendrai tariant, kodėl tu įsitraukei?

Nu į ansamblį tai aš atėjau tiesiog. Mokykloje būdamas dainavau choruose labai ilgai.. Turbūt kiek buvau, tiek dainavau chore vienam ar kitam. Paskui aš baigiau tą mklą ir aš nebenorėjau.. ir va pusę metų nieko nedariau, o paskui užsimaniau. Paskui mkl os alunų renginy iš vyresnės pažįstamos išgirdau, kad yra tas ansamblis, ir nu aš.. kažkaip atėjau va taip [intonacija pabrėžia, kad tai buvo toks tiesiog atėjimas, ne didelis sprendimas]. Repetuočiau man patiko visai tas dainas ir šokius, koncertuočiau gal man ne taip patiko.. bet bendruomenės prasme tai ten tikrai buvo va žmonės, kurie kažkaip į mane panašūs. Tokiu... net nežinau kuo iš tikrųjų. Buvo žmonių, su kuriais vat yra ką pakalbėt įdomiai. Jie ten iš visokių sričių, filologai, fizikai.. belekokių dalykų studentai..

– Bet kažkuo artimi?

Kažkuo artimi, jo. Tai va tas turbūt bendruomenės momentas mane labiausiai tenais įtraukė. Nu ir tai, kad tu ne tik lankai repeticijas, bet daug laiko fainai praleidi kartu, darydamas kažką visai nesusijusio.

– O kuo vis dėlto artimi tie žmonės, jei reiktų įvardyti?

[pauzė] Nu gerai, palauk. Nu, aš net nemoku tau pasakyti žinok. Žmonės, kuriems įdomu, kas vyksta pasauly.. kurie turi kažkokį tokį žvilgsnio platumą..kurie ten turi..aišku, ten pažiūrų įvairovė yra visas politinis spektras tam ansambly. Bet yra kažkokie dalykai, kurie yra..ir kas vyksta pasauly, ir kas vyksta moksle..yra daug dalykų, ką gali pakalbėt.. ir tas domėjimasis muzika, dainaa..vimas [ties šiuo labiausiai dvejoja] kartu.. visokių įdomių detalių, istorijų atknisimas..toks lengvas pafilosofavimas.. toks..[susimala liežuvis] polinkis kalbėt apie panašius dalykus, kai tau yra įdomu.

– Tai kalbėjai, kad yra daug bendruomeninio pojūčio ir ryšių..

Uhm.

– Tai man įdomu, ar kažkokį pasitikėjimą didesnę jauti tiems žmonėms, kurie dalyvauja toje bendruomenėje?

Joo, be abejo.

– Ir tarkim, jei žmogus, kuris dalyvauja toje veikloje, paprašytų kokios nors paslaugos..

Pernakvoti pas mane.

– Taip.

Jo, tikrai. Ir pavyzdžiui net jeigu ten yra koks nors naujokas, kuris nelabai dar yra žinomas, bet toks jau biški palankes.. tai aš tikrai jausčiau pasitikėjimą ir net tokį jausčiau, aa, nežinau, kategorinį imperatyvą. Moralinę paskatą. Kad jo, kad aš turiu taip elgtis [tarsi savaime suprantama] Kad čia yra

toks bendražmogiškas.. Ne, ne bendražmogiškas..

– Teisingas dalykas padaryt?

Teisingas dalykas padaryt, jo!

– Gerai, paskutinė situacija. Tau prireikė būti pavežtam autostradoje. Ar bandytum keliauti autostopu?

Jo... Aš šiaip vieną kartą esu tik važiavęs autostopu. Bet, jo.. Jo. [nevisai noromis, maždaug: na ką gi].

– O gali papasakoti, kaip sekėsi tas kartas?

Jo, viskas buvo normaliai. Sustojo šeima su vaiku. Šeima su vaiku yra nepavojinga [prunkšteli].

– Bet tau būtų svarbu, kas sustoja?

Jo.

– Neliptum į mašiną, jeigu tai būtų banditiškos išvaizdos vyras?

[nusijuokia] Vyras? Ne.

– Į jokio vyro mašiną neliptum?

Ne. Kaip tau pasakyt.. Su vyrais yra taip. Jeigu su juo yra moteris, ji yra tam tikras saugumo garantas. Jis bus mažiau linkęs smurtauti..Nu supranti. [pauzė]

– Gerai, tai jau paskutiniai klausimai. Ar šiaip jautiesi saugiai?

Šiaip? Gatvėj? [nustebęs] Jo.

– Bendrai šitoj visuomenėj.

Oi, koks platus klausimas.

– Na taip, gatvėj, eini Lietuvoje, ir kaip jautiesi?

Gatvėj Lietuvoje. Joo, nu kaip.. Taip. Ta prasme, aš natūraliai išgyvenu tokį nejaukumo jausmą, kai būna tamsu ir tuščia. Mane vieną kartą yra užpuolę naktį. Tai po to dar kurį laiką būdavo nejauku. Ypač, nu kadangi ten buvo taip, kad mašina privažiavo prie manęs..Tai kai eini vienas tamsų vakarą ir girdi mašiną atvažiuojant iš nugaros, tai, nu, būdavo toks baimės jausmas, bet jis praėjo po kurio laiko. O šiaip tai ką.. Šiaip tai jaučiuosi, bendrai paėmus taip.

– O manai, kad ta patirtis tave paveikė kažkaip?

Jo. Jo, jo.

– O ji gerai baigėsi?

Jo, jina gerai baigėsi.

– O jie iš tavęs ko norėjo?

nežinau. Aš nuo jų pabėgau. Iškviečiau policiją ir juos pričiupo. Taip kad.. [šypteli]Win.

– Dar keletas tokių bendresnių klausimų. Kaip manai, ar Lietuvoje gyvenimas gerėja?

Nežinau, žinok. Jeigu reiktų vienu žodžiu atsakyti, tai nemanau.

– O tau?

Man? Nu.. [pauzė] Nu. [niurna:] Ką reiškia gerėja.. [pauzė] Jis sudėtingėja..jis darosi įdomesnis.. dėl to. Ir sunkesnis. Bet tai nereiškia, kad jis blogėja. Jis tiesiog.. Nu aš nenorėčiau gyvent homeostazėj, kur visą laiką esi saugus, visą laiką yra garantuota, kad, nežinau, tau viskas seksis, turėsi savo mažus džiaugsmus ryte ir mažus džiaugsmus vakare.. Aš nenorėčiau taip [šypteli]

– O laikytum save optimistu?

Ne, aš kažkokią tokią turiu sakyčiau stojišką, veikiau nei optimistinę, nuostatą į gyvenimą. Taip buitiškai suprantant tą stojiškumą. Ta prasme, kad jo. Visą laiką bus sunku..tokios visiško džiaugsmo, visiškos laimės akimirko bus trumpos.. Ir gyvenimas yra kova už būvį ir jinaį tęsiasi iki mirties. [sukikena, tarsi prisipažinęs]

– Okay. Bet žvelgdamas į ateitį – ar tikiesi geresnio, ar blogesnio?

[pauzė] Jo, aš kartais labai skeptiškai žvelgiu į ateitį... Būtų sunku paaiškinti dėl ko.. Net. [cakteli liežuviu] Man nerūpi pinigai, man nerūpi ten ekonominis augimas, man nėra..Nėr taip svarbu, ar aš vairuosiu naują mašiną, ar seną.. Aš taip žiūriu, kad ekonomine prasme tau reikia, kad turėtum, ką valgyt. Kai jau nebėra garantijos, kad turėsi ką valgyt, tada jau daugiau pinigų tau atneš kažkokią didesnę laimę. Materialia prasme tai ne. Vat kas mane gąsdina dėl ateities.. Tai yra tai, kad.. Vat aš turiu kažkokį tokį jausmą, kad pasaulis keičiasi tokiu beprotišku tempu, ir aš jo nebesugaudau tiesiog. Ypač, vat kas pareina nuo technologijų.. Kad aš nežinau, kaip po dešimt metų atrodys darbo rinka.. Nu gerai, mano rašinėjimas ten gal dar bus paklausus. Bet turiu galvoj ne tik darbo rinką.. Turiu galvoj – bendravimas. Nu pavyzdžiui, aš išgyvenu siaubą, kai aš įlipu į troleibusą ir aš matau visus žmones scrollinančius telefonus. Ir aš galvoju: jesus. Aš nenoriu gyvent tokiam pasauly. Ir aš galvoju, kad

ateity, kai technologijos užims savrebsę ir svarbesnę vietą žmonių gyvenime.. aš nesijaučiu optimistiškas dėl ateities.

– Ar tu galvoji, kad tiesiog nesugebėsi išlikti tokia pačia..greityje, ar tau tiesiog tai bus nepriimtina?

Gal labiau antras variantas. Ta prasme, kad man baisu, kad žmonės praras kažką tokio žmogiško.. Ką yra sunku apibūdinti paprastais žodžiais.. Nu kažkokius va tuos dalykus kaip pokalbiai su nepažįstamais žmonėmis troleibuse. Jeigu tu pažiūrėsi žmones, kuriems dabar yra 70–80 metų, jie kažkaip tą moka. Jie turi tokį small talko įgūdį, kur jiems nėra problemų tiesiog pradėti kalbėti su nepažįstamu..žmogumi troleibuse... Man tai būna faina, kai mane bobutės užkalbina troleibuse, bet pats tai nedrįstu kažkaip. Ir tas vat pradingsta tame [rodo išmanųjį telefoną].

– Bet ar tave tas tikrai gąsdina, ar tu intelektualiai galvoji apie tai?

Ne nu, aš negaliu visą laiką tuo gąsdintis, nes išprotėčiau. Ta prasme sakai: gerai, neišsigalvok, yra dalykai, kuriuos tu turi dabar padaryti, ir koncentruokis į tai. Tada jo. Bet kai aš pradedu apie tai galvoti, tai gąsdina.

– Gerai. Nebent dar nori dar kažką pridurti?

Ne.

– Tai skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytum save?

Penki.. Šeši. Šiaip kai kalbėjom, supratau, kaip aš pasitikiu žmonėm. Vis dėlto. Labiau nei galvojau. Aš šiaip save priskiriu prie tokių skeptikų pesimistų, kuriems.. Jooo, remiesi prielaida, kad žmonės yra blogi. Bet... kai tos situacijos yra tokios sumodeliuotos, tai pradedi galvoti, kiek tu realiai ja remiesi. Nes kai taip intelektualiai galvoji..Politikai yra korumpuoti. Nu ir taip visada buvo ir taip visada bus. Vairuotojai nesilaiko taisyklių. Žmonės vagia, meluoja. [trumpa pauzė] Bet kai tada yra konkreti situacija ir yra konkretus žmogus, kuris yra traukinys pakliuvęs į bėdą, ir..jam reikia bilieto, ir..jisai tau žada atiduoti pinigus, bet tu pasižiūri į jį ir jauti tokią..nuuu, gal neaišku, ar jis atiduos tau tuos pinigus..bet tu gi gali už jį sumokėti, nu kas tau tai yra. Net jeigu ir neatiduos pinigų.. Tada tai yra kas kita. FIN

Informantas nr. 17: biologas entomologas, universiteto dėstytojas, 40 m.

Interviu data: 2019-04-23

– Kaip manote, ar dauguma žmonių galima pasitikėti?

Ne. [pauzė] Nu, čia toks irgi – dauguma, kas yra dauguma, bet.. Kažkaip manau, kas su amžium gal tas keičiasi. Yra žmonės, kurie užsitarnauja pasitikėjimą, arba tiesiog, nu, žinai, kad jau gali, o su kitais tiesiog nežinai, jeigu neturi patirties. Pagal nutylėjimą tai.. Nežinau net. Ar yra prielaida pirma, kad gali pasitikėti, ar kad negali. Nežinau..negaliu pasakyti dabar, kas pirma būna. [trumpai pasvarsto] Hm, šiaip gal jo, gal visgi iš pradžių.. Iš pradžių daugiau suteiki pasitikėjimo.. avansu. O tada jau žiūri kas būna. Nes iš pradžių žmogaus nežinai. Nežinai, ar gali ar negali. Turi patikrinti kažkaip. Tai sakyčiau jo. Gal pirma vis tiek tada.

– Ar yra buvusi kokia nors patirtis, kuri išlikusi atminty ir pakeitė jūsų elgesį?

Ai, kad visiškai.. Ne, manau, kad tiesiog po truputį įvairios patirtys.. nežinau, sunku pasakyti, ką ten galvojai gal dešimties metų, kai kas nors ten kokio saldainio nedavė ar ką [šypteli, lengvai nusijuokia]. Manau, kad po truputį susidariai bendrą vaizdą apie žmones ir.. nėra mano įsivaizdavimas, kad visi žmonės blogi.. Bet iš patirties.. Nu, nėra buvę kažkokio tokio, kad jau galvočiau: viskas, čia niekuo nepasitikėsiu niekada..nebuvo toks giliai įsirėžęs.

– O gal galėtumėt prisiminti, kokią nors paskutinę situaciją, kai teko turėti reikalą su nepažįstamu žmogumi?

Mmm-h-hm. Su nepažįstamu žmogumi.. [pauzė] mmm-h-h-mm. [mąsto]

– Gali būti kokia nors nedidelė.

Tai va galvoju. Traukiniu važiauvau dabar prieš Vėlykas – tiesiog sėdėjo žmogus nepažįstamas [nusijuokia]

– O kur prireikė turėti kokį bendrą reikalą, kur galbūt pasitikėti reikėjo?

Tai va nežinau. Kažkaip būna dažniau, kad jau bent kažkiek pažįsti žmogų. Praeitą savaitę va buvo olimpiadininkų mokinių stovykla tokia, ir kai kas iš studentų, kuriuos jau kažkiek pažįsti, jie ten

irgi darė kažką tai.. Toks buvo, jau daugmaž žinai, ko tikėtis, ir jau tada gali ir pasitikėt. Šiek tiek yra nepasitikėjimo – nu, tai dar vis patikrini, ar padarė, ką reikėjo [kalba kiek pašaipiai šypsodamasis – tiek iš savo nepatiklumo, tiek studentiško nepatikimumo] Nu, perklaus. Bet, nu, kad nepažįstamas.. Neatsimenu dabar. Gal kas šaus [vėliau] į galvą.

– Gerai. Tai aš dabar apibūdinsiu situaciją ir paprašysiu pasakyti, kaip elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priiustumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Mmm-hm. Taip. Ten išsiplečiant..nu, aš, jeigu.. Nu, būna situacijų, kai kas nors eina, matai, tempia ten, kartais pasisiūlai panešt, ir taip.. nu dažniausiai žmonės [mėgdžioja]: oi, oi, čia nereikia nereikia. Nu, tas dažniausiai, aišku, nebūna čia dažnai, bet kartais būna. Kartais pagalvoji: ai, vis tiek pabijos..Jeigu kokia vyresnė moteris, pagalvos, kad čia nubėgsiu ir pabėgsiu.. Buvo net visai neseniai situacija, kur galvojau, kad galėčiau padėt – su dviem lagaminais, ten vežėsi – galvoju, galėčiau, nors man ten ir priešinga lyg kryptis buvo, galėčiau patempt vieną, bet ką tada – reikia duot piniginę gal su dokumentais, kad tikrai nepabėgsiu..? [juokiasi]

– Tai esat kažkada pasiūlęs ir atsisakė?

Emmm..esu.. pasiūlęs. Dabar galvoju, kad tikrai esu pasiūlęs, bet konkretaus negaliu atsimint... Bet būna... Jo, yra kažkada paprašius.. Yra Gedimino prospekte tokia elgetaujanti bobutė. Tai jinai kažkada yra paprašius įkelt į troleibusą kažkokius jos ten nešulius... Kas čia dar buvo.. Aaah. Čia ta, jo, situacija, kur.. Nu, nesirašau aš į gerų darbų sąsiuvinį [nusijuokia] Nes jeigu gali, tai ir padedi kažką. Padėjai, kažkas padėjo, ir viskas.

– Bet esat patyręs apskritai, kaip žmonės reaguoja į kažkokį pagalbos pasiūlymą, nepažįstami?

Jo, tai vat ir tas mano pavyzdys, kur galvojau, kad galėčiau patempt, bet [nepasiūliau, nes] kažkaip pagalvojau, kad atsisakys, daugmaž [mėgdžioja paplonintą balsą, suvaidintą mandagų atsikalbinėjimą]: „ai ne, nereikia, pati galiu“. Ir tas turbūt su patirtim – kad atsisako.. Bet konkretaus.. Bandau atsimint. Nes aš galvoju, kodėl aš tiesiog tada nebesiūliau – nes esu patyręs, kad atsisako. Bet kada atsisako tiksliai?.. [galvoja žiūrėdamas į tolį. Timpčioja lūpą]

– O jūs pats ar priiustumėt pagalbą?

Jo, lipant į tą kalną.. [sudvejoja] Priiėčiau, man atrodo. Klausimas, kas ten tuose lagaminuose [juokiasi]

– Nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Jo, tai va čia tas pasitikėjimas toks.. nėra beribis. Greičiausiai turbūt tiesiog.. Bet dar irgi nuo situacijos labai priklauso: matai tiesiog žmogų, ir jauti, kad va toks lyg patikimas kažkodėl atrodo. Ir tada galėtum sau ramiai duot.

– Galėtumėt apibūdint, kas jums kelia pasitikėjimą?

Nu nežinau, būna.. Hm. Bendravimo maniera kažkokia. Nu, aišku, kas labai įvaldęs apgavystės meną – taip ir apgauna, atrodo pasitikėjimo vertas, taip ir išvilioja tada iš žmonių pinigus ar ką nors. Tai nu nežinau.. Būna bendravimas kažkoks toks malonus tiesiog,.. Kartais tiesiog su žmonėm randi bendrą kalbą. Tai va tokiu būtų lengviau pasitikėt.. Nors ir lengva gali būt prarast. [šypsosi svarstydamas]

– O kam tikrai neduotumėt?

Ha. [nusijuokia] Kam tikrai neduočiau?.. [atsidūsta] Čia irgi. Tu nežinai, kas tas žmogus. Dažnai turim ir nusistatymų išankstinių. Ten iš kalėjimo kokie.. Dar ten – jeigu daug tatuiruočių, tai dar kokie.. Jei tikrai matytųsi, kad ten girtas, ar narkomanas besivoliojantis.. Tai va tokiem žmonėm manau tikrai neduočiau. O su kitais jau sunkiau pasakyt. Gali būt pirmas žvilgsnis toks – kad kažkoks vo ne ten iš kalėjimo tik išėjęs.. Ir tada galvotum jau, kad „ai, gal ne“.

– Bet galvotumėt, ar tam žmogui apsimokėtų vogti jūsų daiktus, ar apie ką?

Hm.. Geras klausimas, jo.. Čia jo, su tais dalykais, jeigu niekad nebuvo toj situacijoje, tai.. [prasišypso] Gal tuo momentu galvotum: ai tai čia.. Bus tų pinigų. Nu nusinešė – tai nusinešė. Ir ką, ir gyvenį toliau.

– Bet apie tą žmogų, kuris jums pasiūlo pagalbą – ką jūs bandote jame iširti per tas kelias sekundes ar minutes?

Mhm. Nu taip. Tai turbūt ir.. bandai vertint, ar.. Ar, nu, būtų toks, kuris tiesiog norėtų pavogt..

– Jo morale?

Nu taip. Ko gero, taip.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

[pauzė] pff-tt-tf. Tai.. klausimas tada, ar turiu žemėlapi.. Kažkokį. Pirmas turbūt, ieškočiau kokio žemėlapi, kaip ir Vilniuj būna, kad daugmaž susiorientuočiau. O tada.. Klaust. Restorano kokio, ar ten viešbučio.

– Jeigu viskas uždaryta?

Jeigu visai viskas uždaryta.. Ppfff. Nu, aš paprastai neblogai gana orientuojuos [nusijuokia] tai tokia sunkesnė situacija, kad pasiklyčiau visiškai.. Tai.. [surimtėja] vis tiek kas nors būtų. Jeigu ne, tai vis tiek įsivaizduojama kryptimi bandyčiau keliauti, ir vis tiek kada nors ką nors sutikčiau. Vis tiek gi, ne apokalipsė, kur nieko nebėra..

– Tai sutiktumėt. Kaip išsirinktumėt, kieno klausti, jeigu būtų daugiau žmonių?

Aaam. [pauzė] Jeigu daugiau žmonių. [pauzė] Tai iš kur jų atsirado, jeigu nebuvo [priekaištaujančiai įtarus tonas; nusijuokia]

– Na, čia nebuvo paminėta. Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, bet tai yra miestas vis dar.

Tai.. pff.. Dar irgi klausimas – kalbos barjeras.. Tai gali būt [, kad] tiesiog iš eilės bandai.. Bet tai.. Apgalvoji, ar.. amm. Vienas iš pasirinkimų būna šiaip, tai, nu, įsivaizdavimas, ar tas žmogus panašus į vietinį. Jeigu matai, kad irgi turistai, tai nėra prasmės klaust. Jeigu kažkoks jau vietinis, tai tada jau yra prasmė klaust. Nors yra buvę, kad ir manęs užsieny klausė, kur čia ką, ir tada sakai: aš ne vietinis, nežinau nieko [šypsosi, patenkintas]. Mmm. [surimtėja] tai jo, pirmas, žiūrėčiau ar vietinis, ar nevietinis. Tada kai kur irgi, yra tokie sveiko proto dalykai.. Kur irgi stovi tokių potencialiai aktyvaus banditiško amžiaus jaunuolių grupelė, tai šiaip jau yra patartina nelįst. Tai šiaip jau tokia realybė. O daugiau... nežinau, nemanau. Vietinis ar ne vietinis.

– Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?

Taiii laukiu...yra, yra kažkas tokio buvę. Panašiai. Tiesiog, atnešė po to ir.. Ir atnešė..

– Ar svarstėt, ar atneš, ar net negalvojot apie tai?

Gal dalį sekundės ir pagalvoji.. Bet.. tokiais atvejais, tiesiog, žmogus dirba savo darbą ir labai neabejoji, kad parneš.

– O jeigu jina negrįžtų?

Negrįžtų tai negrįžtų. Galvotum: ot.. [šypteli] Nu, nežinau. Nėra ten tokia kosminė suma labai, bet, ko ge-ro [dvejodamas, iš lėto], reiktų nueit į administraciją ir pasakyt, kad kažkas tokio įvyko.. Bet ar eičiau konkrečiai – nežinau, turbūt priklausytų nuo nuotaikos. Jeigu nedideli ten kažkiek eurų, tai galvočiau, ai, nu gal labiau labiau žmogui reikėjo.. Tai tegul turi ir.. Nu, tada manau, vertinčiau, ar apsimoka, laiko prasme gal, ar labai aš ten išlošiu tuos kelis eurus atgavęs sakykim, negu kad ten kažkur vaikščiosiu, ieškosiu, kam čia skūstis, dar čia, kokius popierius, tokia policija.. Nu, labai daug vargo santykinai, tai manau, kad..tiesiog.

– Na, kiti tiesiog teisingumo ieško.

Amm Jjo..gali, gali taip. Bet nežinau, aš kažkaip galvoju, kad – turbūt nedidelė suma, tai gal ir pagalvočiau, kad.. Ai, nu..

– Gerai, o jeigu traukinyje kitas keleivis prašytų paskolinti pinigų, nes jis neturi šiuo metu kaip susimokėti už bilietą.

Pačiam traukiny? [nepatikliai, nepatinka]

– Taip. ir sakyti, kad grąžins pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį.

Jo, čia toks sunkesnis. Čia kaip..visokie ten kaulija pinigų, ir matai, kad ten kelis kartus sutinki prie stoties, [aiškinant] kaip jis čia nori kažkur važiuot, namo reikia būtinai grįžt, neturi pinigų – ir matai kelias dienas iš eilės tą patį žmogų. Tai jau aišku, kad jis ten šiaip pinigų prašo. Aaa...pff-ppfft. Irgi.. tada, nu, priklausytų turbūt irgi nuo konkretaus žmogaus. Kaip jis ten.. Kaip atrodo gal.. Kai kuriam ten irgi keli eurai – galvočiau, ai, nu tai negaila, kad ir apgavo koks..paskui [pauzė] Bet irgi, nu, sakau, tada priklausytų nuo žmogaus. Kartais būna tiesiog, kažkaip galvoji, kodėl aš čia turėčiau tau duot, o kitas pasirodo kažkoks malonus gal, [juokiasi] kažkuo artimas, galvoji: ai..turėk.

– Kažkuo artimas.

Joo, nu.. Irgi. Labai daug kas nuo situacijos, jeigu ten važiuoji ten piktas ar dar ką ir kažkas čia

lenda, galvotum: užsidirbk ir čia ko čia.. O kitą dieną gal būtum pavasariškai nusiteikęs: eeeh.. Dar imk [šypsosi], gal dar ko nors.

– Tai svarbu būtų ne grąžins ar negrąžins, o koks tas žmogus.

Aaa jo, ko gero. Ne, tai.. turbūt pagalvočiau, kad gal grąžins, toks būtų etapas, kur galvotum, ai, nu gal grąžins, o tada jeigu jau negrąžins, tai tada vertini, ar gaila, vos ne, tokiam žmogui dovanot pinigų, ar negaila. Kažkaip taip va.

– Uhm. Tai tokiam, kurį įtartumėt, kad jis tikriausiai tiesiog neturi pinigų ir negrąžins, ir galbūt čia tiesiog kaulija, būtų mažiau linkęs duoti.

Jo.. Nu būna vis tiek tokie tipai, kur kaip ir įtari, kad kaulija ir nuolat kaulija, tai tada paprastai neduodu.. Neduodu aš šiaip kaulitojam; pinigų neduodu. O kai būna kokia situacija, kai galvoji, kad žmogus tikrai čia atsidūrė tokioj kad va, tai tada jau.. [sprendžiu]

– Aha. Ar jūs vairuojat?

Ne, nors teisės turiu, bet šiaip nevairuoju. Aš dviračiu vairuoju tik. Jeigu galima pritempt iki dviračio.. Bet važiuoju gatvėm kartais.

– Na čia automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Na, dabar manau irgi, visokie draudimai, tai..tai jau yra draudimo reikalas, ten pasirašai ir.. Buvo ir pažįstami į avariją pakliuvę, kažkoks ten pagėręs, praradęs teises, atsitrenkė kažkur vidury miškų, kur jiems ten išvis sulamdė mašiną ir sakė: ai, čia susitarkim, susitarkim.. Ir tada irgi kvietė policiją. Manau, šitokiu atveju sakyčiau, tiesiog pildom protokolą ir viskas.

– Na, jeigu tai nėra didelis pažeidimas...

Nu, iki kažkiek..jo. Nu, jo, gerai, jeigu..

– Žmonės kartais nenori fiksuoti įvykio, kad nebrangtų draudimas.

Taip, šita yra situacija. [pauzė] Tai tada irgi tas – įlenkė dureles... Ir, nu reikia kažkaip žinot, ar.. nu, jis duoda kažkiek pinigų.. Ar tai padengs tas dureles ar ne.

– Na jis žada pervesti.

Tai va pervesti.. Nu ne, ne. Jau automobilis man kitas dalykas yra, jau toks... Iš principo automobilis yra prabangos prekė. Aš puikiai gyvenu be automobilio, ir.. tu gali gyvent be automobilio. O jeigu turi, tai jau turi įsivertint, kad tų išlaidų turi daugiau, ir potencialiai, kad apdaužai kitas. Tai aš kažkaip manau, kad jeigu gali sau leist automobilį, tai gali sau leist ir apmokėt baudas... kažkokias. Legaliai, tarkim.

– Ir norėtumėt, kad žmogus iš karto tą darytų, o ne atidėjinėtų.

[atsidūsta] Jo, nu su pačiu.. Nu, čia irgi – gali būt ten mama kokia su vaikais vežimėliais apsikrovus, tai tada jau pradėtum galvot kokias aplinkybes lengvinančias, ir turbūt susitartum.. Jo, ko gero. Tai čia vėl grįžtam prie to, kad nuo situacijos priklausom, koks konkrečiai žmogus, ir kaip tu tada jį vertini. Jo, iš tikrųjų, pagalvojau, kad jeigu būtų mama kokia su vaikais, ir ten ojoj, kur jau matai, kad ten katastrofa gal jai, kur be automobilio niekaip – tai tada turbūt gal ir susitarčiau, kad pervestų.

– Patikėtumėt, kad jinai tą padarys.

Ko gero. Bet tada irgi pagalvočiau: nu, nepadarys – tai..

– Ai, tai tiesiog nuolaidžiautumėt.

Ko gero. Ko gero. [pauzė]

– Nu gerai, tai bet tada tai gali būti žmogus, kuris tiesiog akivaizdžiai sunkiai verčiasi.

Nu, gali. Bet tas sunkiai verčiasi.. Aš pats esu iš šeimos, kuri tikrai nelengvai vertėsi, ir dabar nėra kažkokių ten ypatingų dalykų materialių, bet.. Bet yra, nu, situacija, kai tu kažkaip sunkiai vertiesi, bet bandai kažką daryt o kiti tiesiog, jie sunkiai verčiasi ir nieko nedaro, ir..galvoja, kad kažkas turi duoti.

– O kaip jūs tą suprastumėt?

Ne nu, to negali žinot. Bet tai o kaip gali kažką vertint – tiesiog darai kažkokias prielaidas, ir sprendi tuo momentu, konkrečioj situacijoj. Kaip atrodo. Sakau, kitą kartą būsiu piktas ten koks, šiaip ant pasaulio, neišsimiegojęs ar ką, ir tada tiesiog, nesusitarsiu nė su kuo. Sakysiu, rašykit protokolą.

– Bet galvotumėt, kiek labai tam žmogui reikalingas automobilis, tiek supratau..

Nu, ko gero. Jo, pagalvojau, jo, būtų koks vidutinio amžiaus vyras, įlenkė, ir kaip nors ten bandytų... tai turbūt sunkiau būtų susitart negu moteris su vaikais mažais.. [šypteli] Nors čia irgi toks piktnaudžiavimas. Bet vat.

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

[cakteli lieuviu] Irgi. Yra buvę man.. Tokių situacijų, kur tiesiog buvo akivaizdu, kad nori.. Nu, sakykim, jaunuoliai dviese ar keliese ten atseit nori paskambint, bet jau prieš daug metų, kai tie telefonai dar nebuvo toksai įprastas kasdienis dalykas, kur buvo aišku, kad jei duosi, tai jau nebeturėsi telefono [šypteli] – tai ir nedaviau, apsimėčiau, kad neturiu telefono. O dabar jau..dabar jau tokia situacija, kad ką aš žinau – kad kas nors paimtų ir bėgtų su tavo telefonu..? Mažai tikėtina [šypteli]. Tai jau nebūtų gaila turbūt duot. Bet jeigu bandytų bėgt, tai tada, aišku, vyčiausi – jau telefonas daugiau yra negu tik daiktas, piniginiai dalykai ne taip svarbu kaip visi kontaktai, kiti dalykai.. Ten nuotraukos kokios svarbiau yra.. jeigu nesinchronizuota tai.. Daugiau dėl jau tokių dalykų, kuriuos sunkiau būtų paskui atgamint. Pats aparatas, tai ne, telefono ne taip gaila, jeigu net ir bandytų bėgt [nusijuokia] Bet duot – ne, jau paskambint negaila.. Nes tiesiog, manau, kad nebėra tokios rizikos, kad kažkas imtų ten bėgiot [lyg pašaipiai, tai jo neįtikinanti, juokinga versija] su tuo telefonu.

– Nu kodėl, yra buvę. Būna tokių situacijų.

Nu tai yra, kaip sakiau, man buvę, kad tiesiog nedaviau telefono..mano sesei kažkaip.. buvo, kur jos paprašė ar atėmė, neatsimenu, ji ten vijos vijos ir nusivijo, paskui kažkas ten padėjo pagaut. Bet pastaruoju metu jau retesni tokie [atvejai].. reti.

– Bet galvotumėt, gal jam tiesiog reikia telefono?

[nusijuokia] ar tiesiog reikia telefono..

– Turiu omeny, kai jūsų prašytų, ar vertintumėt riziką?

Nu, pffft.. Manau, visą laiką riziką vertini. Bet kokioj situacijoj. Nu tai tiesiog, gyvenimas yra rizika.

– Bet ar galėtumėt pasakyti, kad neduosiu?

Pffft. Ko gero, kad taip. Vėlgi, jei matai, kad keliese kokie, jaunuoliai labiau nusiteikę.. Manau, kad taip.

– O būtų svarbu, pavyzdžiui, kodėl žmogui reikia, kam jam čia prisireikė paskambinti?

Mmm.. [pamąsto] Gal ne taip svarbu.

– Gerai. Dabar įsivaizduokim, kad į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui (-ei) prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate matę. Ar paskolintumėte siurbli?

[juokiasi] Daugmaž, ar pabėgs su dulkių siurbliu. [nusijuokia] Nu, mūsų kadangi ir kiemas, ir laiptinė rakinama, tai tikimybė, kad svetimas žmogus, nedidelė. Tai turbūt, kad duočiau, jo. Bet pagalvočiau: jo, tikrai kaimynas. Bet šiaip.. Šiaip geras.

– O duodamas klaustumėt ko nors?

[paузė] Nu čia įdomi tokia situacija. [įkvepia] Kažkaip galvoju, kad turbūt ypatingai neklausinėčiau – turbūt padaryčiau prielaidą, kaip sakiau, rakinama-nerakinama, kad tikrai kaimynas, ir duočiau – ir duočiau. Bet gal paskui kaip būna nutrenkia žaibas: o jeigu, jeigu čia apgavikas?[imituoja persigandusį, išgąsčio ištiktą balsą] Aiiii! Bet lygtai.. Čia irgi galvoju, daugmaž gali būt kad paduočiau, o tada galvočiau [vėl imituoja persigandusį, bet jau kiek pašaipų balsą – nori likti nuoširdus, bet nepasirodyti silpnas, pažeidžiamas]: aaa, o jeigu vagys? Siurblio neturėsiu..! [šypsosi]

– Gerai. Tarkim, jūsų laiptinė nesutvarkyta, neapšviesta. Ir vienas iš gyventojų imasi spręsti problemą, rinkti fondą. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Umm... Tai duosiu. Esu buvęs tokioj situacijoj.

– Jūs rinkot, ar davėt?

Daviau. Ten panašiai buvo, kad darė remontą buto, ir sakė, dar čia kažkiek susimesim, tai laiptinę patvarkys tie patys žmonės – padažys gal, ką. O.. kelintas aš ten buvau, neatsimenu. Nebuvau pirmas.. Ne visi davė po to.. Bet kažkaip vis tiek patvarkė ten tą [nusijuokia]. Kažkaip pasitikėjau, kad padarys – gal ir ne tiek daug padarė, kiek tikėjausi, bet tada jau – davei, tai davei.

– Tai, pavyzdžiui, jums nebūtų svarbu, kad tai būtų kažkaip įforminta oficialiai.

Aaaa.ff... tuo metu tai buvo..tiesiog jo. Kaimynė rinko, pasakė, kad kažką ten padarys, ir..daviau.

– O klausėt, ar kiti sutinka?

Neatsimenu.. Bet lyg sakė, kad kažkas gal jau..kažkas ten vienas ar kas gal jau irgi prisideda, su

kitais gal nešnekėjo dar, kažkas ten gal ir neduos.. Manau tikrai buvo kažkokia kalba apie kitus. [pauzė]

– Tai davėt tikėdamasis, kad ir kiti duos, bet tuo pačiu žinodamas, kad kažkas jau nedavė?

Dabar tai neatsimenu tiksliai, bet.. Bet, man rodos, kad tikrai ne visi davė. Bet ir darbas buvo padarytas.. kažkiek. Nebuvo, kad susirinko ir dingo [sukikena].

– Tai klausumėt, ką darytų, jei nesurinktų tų pinigų?

Nežinau, ten gal situacija tokia, kad vis tiek už kažkiek surinktų pinigų kažką gali padaryt. Gal tik mažiau darbų negu kad surinkus daug pinigų. [pauzė]

– Mhm. Ar priimtumėte nepažįstamąjį į savo namus, jei jis pasibelstų sakydamas, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

Hm. Čia vat vėl situacija, kad.. Kažkaip pas mus sudėtinga patekti.. Gana. Reikia pro vartus įeiti į kiemą ir laiptinės surinkti dar kodą.

– Na, galbūt gatvėj tuomet prieitų prie jūsų. Prie tų vartų, prieš patenkant į namą.

Nu, tai čia irgi.. Sitaucija turbūt.. Nu vėl tada, – konkretus žmogus [svarbus]. Kartais būna kokie nors ten backpackeriai, nu matai, kad tikrai backpackeris žmogus. Tai tada.. Su koku nors ten backpackeriu, tai, ko gero, visai ir.. galėčiau pasikviest [svarsto, intonacija vienodia ramį] Su kitais.. Mmm.. su kitais nežinau. Turbūt, labiau kad ne. [pauzė] Beeet, geras sukčius, apsimetęs backpackeriu [pradedą juoktis], galėtų gerai išsibackpackint. [juokiasi] Paskui pabundi naktį – nėra. Ko nors ten. Nors pas mane nieko ypatingo nėra..

– Na, o jei būtų kokios nors pažeidžiamos grupės atstovė, tarkim, moteris, neatrodanti pavojingai.

Nežinau, čia irgi.. [svarsto] Labai sudėtinga apie hipotetines situacijas kalbėt. Nu, bet šituo atveju toks sunkesnis, sunkiau įvyksiantis įvykis.. Kažkaip vis tiek labiau jau yra.. Į erdvę.. Čia jau pasitikėjimo.. ta kraitelė didelė turėtų būt.. [pauzė] Jeigu kas ten dar, nu kaip būna kas nors iš pažįstamų: ai, čia kokie nors ten atvažiuoja, gal gali kur nors apsistot? Nu tai tada jau per aplinkui tą pasitikėjimą gauni. Kai visiškai nepažįstami, tai..

– Aha, tai jeigu tai būtų jūsų pažįstamo pažįstamas?

Jo, tada..[trumpa pauzė] taip.

– Vienareikšmiškai įsileistumėt į savo namus?

Jooo.. [tyliai, tarsi numoja ranka]

– Tiesiog užtektų paslaugos paprašymo?

Nu tai taip. Darant prielaidą, kad nebūtų ten visiškai koks nors pažįstamas, kurį ten vos pažįsti.. Labiau kalbant apie draugus, labiau iš draugų rato, kur tiesiog žmonėms pasitiki šiaip. Jeigu irgi ten koks nors tiesiog pažįstamas iš kažkur nedaug..tai tada irgi toks klausimas: ko čia tu prašinėji?..

– Jeigu draugas jūsų geras?

Nu jo. Žodžiu, prašantysis turėtų būt iš tokių draugų rato, kur jau ganėtinai.. Artimai bendraujančių. O ten jau kas jau kas ten atvažiuoja, tai nelabai svarbu.

– Darytumėt kaip paslaugą draugui?

Jjjo.

– Dar paminėjot backpackerius. Ar pats esat keliavęs?

Mmmm taip vat rimtai, kaip backpackeris, tai nneee, nedaug. Nu, esu šiek tiek tiesiog, kelias dienas, ten važiuom keliese, o paskui esu šiek tiek atskirai pavažiavęs. O būdavo daugiau, kad grupėm. Su kokiais nors.. Su olimpiadininkais mokiniais važiuojam į pasaulines olimpiadas kasmet (būna skirtingoj šaly,) o po olimpiadų kokią dar savaitę pasiliekam kažkur, ten gaunasi, kad septyni žmonės kokie, ir tada reikia..vis tiek kažkiek žiūrėt, mokiniai būna, pilnamečiai-nepilnamečiai, tai reikia žiūrėt jau. Gaunasi, kad prižiūri grupę, o ne vienas pats sau.

– Bet vienas irgi esat keliavęs?

Vienas esu šiek tiek.. kelias dienas. Gavosi, kad aš vienur norėjau, kiti kitur norėjo, tai aš tada vienas. O šiaip tiesiog.. darbo reikalais ar ten kokia stažuotė, bet ten jau daugiau..su visokiais ten nuomotais viešbučiais ar kuo nors.. Tokio grynai backpackerio, ką aš įsivaizduoju, tai.. kelias dienas gal galima sakyti.

– tai esat apsistojęs, pavyzdžiui, pas svetingus žmones?

Aaa..nee..Irgi buvau, hosteliuko ieškojau... bet buvo tokia situacija, kad vienur kortelė veikia – kitur neveikia, paskui grynų kažkiek turėjau...tai tokia situacija buvo. Bet hostely buvau, taip.

– O esat važiavęs autostopu?

Mhm.

– Gal galit papasakot?

Išėini ir.. keli ranką ir važiuoji [šlypteli, tarsi nieko ypatingo] Bet... Pirmą kartą tai važiuoju su... dar mokyklos, gal aš 12-oj buvau klasėj, o draugelis buvo kokiais.. kiek jis ten, gal dviem metais jaunesnis ir.. Tranzavom tada į Vilnių. Dviese. Ir sunkiai mums sekėsi – mes du vaikinai, tai.. [šlypteli]. Jo, būdavo situacijų, kad jeigu arba vienas, arba su.. kokia nors kursioke gal studijų laikais daugiau tranzuodavom.. Tai sunkiau negu.. Ypač jeigu vienos, tai merginos šiaip ateidavo vienos, tai greit jos išvažiuodavo, – tai vaikinams sunkiau būdavo keliaut.

– Čia Lietuvoj taip?

Jo, Lietuvoj taip aš esu. O.. galvoju, ar esu kur nors likęs, visai neišvažiavęs.. Kad nebuvo lyg, visą laiką nuvažiuodavau, kur reikėjo.

– Ir kaip tie žmonės, kurie sustodavo, kokia buvo ta patirtis bendravimo?

Įvairių. Yra kai kurie, sakydavo: ai, nenoriu bendrauti.. Užleidžia kokią nors ten muziką ir tiesiog – sėdi važiuoji. Kai kurie norėdavo bendrauti patys. Jei tranzuojį ten dviese, tai irgi, kuris nors nori mažiau bendrauti, tai kitas sėda į priekį vairuotoją tą užkalbėt.. Yra įvairių. Esu papuolęs visokių žmonių..

– Įžymių?

Jo. Pavyzdžiui, mane. Tai irgi.. Pabendrauom... Vienas buvo, kad pačiam.. Buvo. OI, čia sustojo, kaip čia, ką čia, kaip čia dabar pradėt šnekėt?! [pakeičia intonaciją į nuostabą, susižavėjimą, šiek tiek vaikišką pasigėrėjimą]. Baimė..

– Jau baisu buvo atsisėst?

Ne, įsėst ne – aš jau po to, jau įsėdęs pamačiau. Bet buvo baisu pradėt kalbėt, kokią čia klausimą sugalvot? Nes.. oi, čia gi tas.. O su kitu buvo, kad irgi matytas televizinis veidas, o realybėj ta moteris tokia – ai, ir pasikeikia, tendar kažką... Galvoji: kaip jin čia keikiasi?!

– Tai porą kartų įžymūs žmonės jus pavežė?

Jo, du kartus tikrai.. Jo, du tai tikrai. O daugiau gal ir nebuvo.. Daugiau būdavo įvairių. Visokių ten.. ale verslininkų... Ai, ir aš dar pernai tranzavau vieną kartą. Nes nespėjau į autobusą, ir reikėjo į ten šiek tiek didesnę miestą pavažiuot, tai tranzavau.

– Tai sustoja mašina, ir jūs dėkingas, kad sustojo, lipat greitai, ir tik tada jau pasižiūrit, su kuo važiuojat.

[Trumpai pasvarsto] Taip.. Taip. Nėra man buvę situacijų, kad.. kažkoks.. Yra buvę, tada, kai pirmąsyk tranzavom, kad irgi mes ten pakaitom kažkaip, jau kai pavargom – vienas sėdi kur nors ten kelkrašty, kitas tranzuoja – ir kažkoks ten buvo vyriškis, sustojo, paskui jau pamatęs, kad mes dviese, ojoj, ir nuvažiavo.

– Nors gal jis tiesiog išsigando pats.

Gali.. Jo. Ar išsigando, ar kažkokių turėjo kėslų – galvojo, su vienu kažką paveiksiu, su dviem [prunkšteli] jau ne.. nežinau, neįsivaizduoju. Bet faktas, kad jo. Nuvažiavo. O šiaip nėra buvę, kad įlipi, ir galvoji: ojoj, ką daryt.

– Bet kai sustoja, tyrinėjat tą žmogų, ar tiesiog įlipat?

Tai nelabai ten yra laiko. Kai sustoja, pribėgi, atidarai dureles, ir tada prašai kažkur pavežt..

– Tai ten pokalbis užsimezga, vis tiek galėtumėt kažkaip atsisakyti.

Nu jo, bet nežinau, man atrodo, kad.. ir stoja. Daugiau vis tiek.. Tikrai ne visi stoja.. o tie, kurie stoja, jie irgi kažkokį turi.. kažkokį jau cinkelį..

– Tai neturit baisių vaizdinių, kad stoja tie, kurie turi blogų kėslų?

Ne, neturiu tokių patirčių. Ne, neturiu.

– Gerai, tai dar keletas bendresnių klausimų. Ar dalyvaujate kokioje nors bendruomeninėje veikloje, ar kitame užsiėmime, kuris nebūtų darbas ar šeima?

Tai.. taip. Folkloro ansambly. Mmm.. Asociacijoj.

– Kokioj asociacijoj?

Su darbu šiek tiek..nu, profesija.. Nu, ne darbu. Lietuvos entomologų draugija yra tokia.

– Net nežinau, kas tai yra.

Vabaliukai visokie. Vabaliukų mylėtojai. Va, čia praskrido vabaliukas, norėjau pažiūrėt, kas.

– Tai yra veikla stebėti vabzdžius?

Ten yra hobis, kai kurių profesija.. Mano iš esmės yra profesija, bet ten už darbo ribų.. Daugiau vabzdžių stebėjimą – kur, kokie gyvena.. Kokie nors ten susitikimai, gamtoj išvykos, dar kažkas tokio.

Tiesiog, hobis. Kai kam hobis ir profesija kartu. Šitas. Mmmm.. [galvoja] Dar yra viena..nors, kaip ir karts nuo karto gaunu kažkiek atlygio..nors tas atlygis nėra, dėl ko ta veikla užsiimu. Tai su tais olimpiadininkais. Ruošimas pasaulinėm olimpiadom, Lietuvos olimpiados organizavimas. Nors iš esmės ten apmokama per visokias autorines sutartis. Tai negali sakyti, kad visai savanoriška veikla. Tik realiai pagal laiką.. ir kiek.. ten gauni už tas autorines..

– Tai pusiau savanorystė.

[linkteli. tylą]

– Viskas?

Na, iš tokių.. organizacijų turbūt, kad jo.

– Aha. Tai va šitose organizacijose, tarkim, yra žmonių, kuriuos jūs pažįstat, bet kurie nėra jūsų draugai, tikriausiai?

Uhm. Taip.

– Ar jiems paprašius paslaugos, ar jūs būtumėt labiau linkęs pasitikėti, kad bus pateisinta ta pagalba negu šiaip žmogui bet kokiam?

Mm.. Ko gero taip. Ten.. kaip ir.. Irgi toks yra.. Vos ne, kažkuo artimesnis tas žmogus pasidaro.. Nu nelabai ten pažįsti, bet per tą kokią nors veiklą ar kažką, toks lyg ir artimesnis. Daugiau to багаžo..

– Dėl to, kad laiko daug kartu praleidžiate, ar dėl panašumo?

Pff.. dėl panašumo ko gero irgi..Nu, vis tiek žmonės yra tokie bendruomeniniai įvairiom prasmėm. Socialiai irgi kažkoks bendras ryšys – tu gal nepažįsti, bet lyg ir pasidaro artimesnis, jau kažką panašaus ten veikia ar mėgsta. Tai.. Tai tas. Yra kai kurie, kur ten išvis [tik] iš matymo pažįstamas, yra buvę kažkur užsieny, ar ne, gal Lietuvoj, bet kitam mieste kažkur, tiesiog pamačiau žmogų, kuris ten gal iš bendrabučio matytas – nu tiesiog jį matai bendrabuty, tarkim, bendrabučio laikais, ir pamatai, kad va tas kitam mieste [imituoja labai entuziastingą balso intonaciją]: ooo! čia vos ne, labas, nors ten gyvenime nesi šnekėjęs su tuo žmogum [geranoriškai susijuokia], bet pasilabini. Kažkoks, vos ne, artimesnis, nors.. nepažįsti iš tikrųjų.

– Tai jeigu paprašytų tarkim, toks žmogus priimti jo kažką nakvoti jūsų namuose? Ar tai būtų tolygu kaip draugo prašymas?

Ne, ne.. vis tiek draugai yra draugai ir jau ten kaip ir..daugiau to pasitikėjimo yra. [nekategoriškai, bet užtikrintai, ramiai svarsto] Tai su tais vat mažiau pažįstamais.. Mažiau ryšio.. Nu, sakykim, iš ansamblio, dauguma vis tiek – kiek mes ten, ne su visais taip artimai bendraujam, bet yra didesnis ryšys. Iš draugijos – mmm.. [svarsto] Gal mažiau net. [tarsi suirzta nuo tokio vertinimo] Nežinau. [pauzė]

– O pasitikėjimą kelia tie žmonės, kurie ten yra?

Nu.. būna irgi. Nu. Paprastai gi gyveni kažkokį gyvenimą ir nėra taip, kad reikėtų nuolat prašyti kažkokių ten, nežinau, pagalbos ar ko.. Jau jei kas nors labai rimta gyvenime, tai dažniausiai eini, bendrauji su labai artimais žmonėm. Ir tikrai nėra, kad kiekvienam ten kiekvienam kažkam sakai, kad čia va blogai ir gal pagelbėt gali. Net jei kokia sunki situacija, dažniausiai gi neįmanoma bet ko. Jau turi būti artimas žmogus. Tai.. Tie tokie mažiau pažįstami..jie vis tiek nėra artimiausių draugų rate ir.. Dar gal aišku nuo žmogaus priklauso. Aš labiau intravertas, tai šiaip mažiau dažniau tokiais dalykais dalinuosi. Ir, antra vertus, kaip ir nebūna – gyveni, ir džiaugiesi, kad, ačiū Dievui, nebūna tokių situacijų. Nelabai ten būna tokių reikalų, baisių dalykų nebuvo gyvenime [šypteli].

– Bet jeigu paprašytų, jaustumėtės įsipareigojęs kažką padaryti?

Kažkiek.. Manau, irgi būtų.. Vis tiek, artimumo ryšys yra didesnis su tuo žmogum. Per tas organizacijas vis tiek.. Užsideda daugiau tarsi to pasitikėjimo.. [dvejodamas] ar kažko.

– Nu gerai. Tai dar apsukant ratą, kaip manot, daugiau mūsų visuomenėje – patikimų žmonių ar nepatikimų?

Aaajajaj. Sakiau, kad nepatikimų... [nuvargęs tarsi, nenori kalbėti, šypteli. Tada tarsi konstatuoja, pusiau šaipydamasis iš savo požiūrio:] Sugadinti žmonės yra. Sugadinti [neaišku, ar sarkastiškai, ar rimtai] Santvarkų ir.. Labai.. Manau, kad labai priklauso irgi nuo.. Nuo vietos. Tokiam Vilniuj.. [tarsi numoja ranka, beviltiškai] Kiek ten pažįsti paprastai žmonių?.. Kas gyvena ilgai vienoj vietoj, kokiame daugiabuty, nu tai.. vyresni žmonės paprastai pažįsta kaimynus neblogai. [Bet] jaunesni jau irgi paprastai tų kaimynų nelabai nepažįsta, kas ten gyvena. Tai.. Dideliam, didesniame mieste atstumai tarp žmonių gerokai didesni, negu kokiame mažesniame, kur tu ir daugiau tų žmonių pažįsti, ir daugiau to bendravimo būna.. [aiški priešprieša, intonacija tą rodo] Tai manau, kai lietuviai į miestus išsikraustė, tai sumažėjo tos bendruomenės ir...kaimų kiek išnyko, tas aktyvumas irgi manau, kad

nyksta. Bet...tada gal kažkiek daugėja tų organizacijų poreikis. Visuomeninės veiklos. Vis tiek gi žmonės turi kažkur realizuoti save, turi poreikį. Negali gyventi ten savo butely užsidaręs ar name.

– Na, nėra tokia gyvybinga ta organizacijų veikla Lietuvoje.

Bet.. nu.. viskas nukapota buvo.. Penkiasdešimt metų – pionieriai, komjaunuliai ir spaliukai [paniekinamai] tikrai.. Ir ten kažkas, nežinau, ten kokie nors rateliai įmonių..visokių.. Ne tas pats, aišku, kas buvo prieš tai. [konstatuoja] Tai tikrai.

– Tai matytumėt kokias nors tendencijas?

Nuuu man kažkaip atrodo, kas stiprėja tas bendruomenišk.. Nu kaip, su kuo lyginsi. Dabar gal irgi, jau ateina etapas, kai tikrai ekonominis išsivystymas, jau, bendrai paėmus, aukštesnis lygis tas – atsiranda daugiau žmonių, kuriems nebereikia galvoti, ar čia ką valgysiu rytoj. Ir tada..kai kuriems.. tikrai atsiranda tas poreikis save realizuoti. Ar per labdaringą [veiklą] kokią nors, visus caritus, dar ką nors.. Ir tada ieško, ir atsiranda tų bendraminčių. Tos pačios bendruomenės, kaimuose kai kuriuose tikrai yra stiprių bendruomenių. Nežinau, ar jos ten išsilaikė stiprios per tarybinius metus, bet.. kai kur yra jos stiprios ir jie ten daug ką veikia. Ten gal nėra problemos bendruomenei susiburti.

– Kaip žinot?

Tai esu buvęs.. Su ansambliu, vienas ansambliokas yra iš Žemaitijos, tai jų ten tokia bendruomenė yra stipri. Ten ir bendruomenių namai kažkokie, ten visokių pripirktų instrumentų muzikinių, ir kažkoks vos ne orkestras yra, ir šiaip visokie susitikimai vyksta... Nu, ten mes dalinai tai bendruomenei tokį koncertuką darėm, bet gal dar bendrai iš pasakojimų, kad jie aktyvūs yra. Kitur irgi esam buvę kažkokiam.. miestelio vos ne šventėj, kur kažkas buvo paorganizuota ir visai ten smagiai buvo.. Tai vėl, kaip ir atrodo, kad žmonės organizuojasi.

– Kai sakot, kad stipri bendruomenė, tai reiškia, kad žmonės susirenka.

Taip. Aišku, visur yra organizatoriai. Dažniausiai. Priklauso.. Kai kur labai priklauso nuo konkrečiau... Jeigu yra aktyvus koks nors [žmogus], tai tada suburia. O kai kur.. Gal pasidaro keli ten.. Yra grupelės, kurios ten ką nors organizuoja.. Tai viskas nuo konkrečių žmonių prasideda. Kas yra bendruomenė – yra žmonės. [nusišypso, tarsi atskleisdama tiesą] Jeigu yra ..kur yra problema: jeigu ten išvažiuoja koks nors aktyvesnis žmogus, koks mokyklos ar bibliotekos darbuotojas, jei kokiam kaime ar miestely – ir nebelieka, ir subyra. Tai reiškias, gal nelabai tos bendruomenės ir buvo. Bet.. kažkaip man atrodo, kad gal po truputį vėl atsiranda, stiprėja..įvairios organizacijos..panašu, kad stiprėja. Įvairių yra, aišku. Kokių nors ten vėžiu sergančių, tokių, kur žmonės pagal savo bendras, ten kokių nors vaikų neįgaliųjų turinčių – visokių tokių atsiranda, kur irgi, jiems mieliau gyventi tada. patiem.. Kitų yra pagal pomėgius organizacijų.. Sakyčiau, kad visai nemažai.

– Tai sakot, kad žmonės mieliau pradeda jungtis.

Man toks vaizdas, kad taip. Bent jau miestuose. Bet..jo. Jeigu lygintume su prieškariniu, aišku, tai, man atrodo, dar mažiau yra, negu tada. Bet jei su kokiais 90-ais, tai tikrai daugiau yra.

– O gyvenimas Lietuvoje gerėja?

Mano nuomone, taip.

– Pabaigoje noriu paklausti, jeigu vertintume skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

Aii.. [pagalvoja] Septynis gal.

Informantė nr. 18: mokymų vadovė, 36 m.

Interviu data: 2019-04-26

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Mhm. Aš iš tiesų manau, kad galima pasitikėti, ir man atrodo netgi svarbu pasitikėti.

– Ar esate turėjusi kokių nors patirčių, kuri nulėmė tokį jūsų požiūrį?

[pagalvoja] Taip. Gal dėl to, kad aš domiuosi psichologija [šypteli], ir kas mane tenais domina, tai būtent santykio sukūrimas su kitu žmogumi – toksai santykis, per kurį gali pasitikėti kitu, gali būti atviras ir būti savimi. Tai mane tai labiausiai domina iš tiesų, ir aš kažkaip pati noriu tokį santykį kurti mokėti, ir man tas atrodo labai svarbu. Tai čia tokia mano domėjimosi gal sritis. O šiaip aš pati dirbu Vaikų linijoje. Vaikų linija yra tokia emocinė tarnyba vaikams ir paaugliams, kur jie gali paskambinti arba parašyti, kai turi kažkokių sunkumų, ir pasikalbėti apie tai. Tai iš tikrųjų šita pagalba yra anonimiška ir konfidenciali, mes niekada nežinom, nei kas skambina, nei vardo, nei iš kokio miesto,

bet iš tiesų, kad papasakotų savo kažkokį sunkumą, rūpestį, kurio kartais išvis niekam dar nepasakojo, tai reikia sukurti tokį santykį, kad pasitikėtų. Tai man atrodo tas irgi įtakoja, aš tą matau iš darbo. Kai pasitiki, [kitas] gali pasipasakoti, kaip jaučiasi, kaip gyvena.

– Jūs pati stengiatės kurti pasitikėjimo santykį. Ar tai atsiliepia ir tam, kad jūs esate linkusi kitais pasitikėti?

Mmm... aš manau, kad aš pati.. Nu kaip. Man kartais ne visada savaime įvyksta – kartais tai yra pastanga [tarsi prisipažįsta] Iš tikrųjų. Nes man atrodo, aš turiu tokią nuostatą, kad svarbu turėti pasitikėjimą, tai su kai kuriais žmonėmis aš bandau kurti..nu, tokią atmosferą, per pokalbį, per ryšį. O su kai kuriais iškart gaunasi, tiesiog, kad nu iškart pasitiki – matai žmogų, ir gali ten jam atsiverti ir viską pasakoti. O su kai kuriais žmonėmis reikia tokios sąmoningos pastangos, kad bandyti atrasti tokį ryšį ir pasitikėjimą.

– Bet turit tokią nuostatą, kad visada reikia pasitikėti.

Mm.. ar visada reikėtų pasitikėti..? Nu kaip, gyvenime aš turėjau įvairių patirčių. Kur kartais buvo, kad aš kažkaip pasitikėjau, bet jaučiausi, kaip čia, gal kad apgavo, ar nuvylė. Bet iš esmės, aš pati asmeniškai vis vien stengiuosi pasitikėti.. Kažkaip man atrodo tas svarbu. Ir kol kas labiau pasiteisina ta nuostata pasitikėti.

– Tai tos patirtys, kai apgavo ar nuvylė, nebuvo tokios reikšmingos, kad pakeistų jūsų požiūrį?

Nu jos buvo reikšmingos, bet [prasijuokia, sarkastiškai nutyli]. Matyt, buvo kai kurios reikšmingos, bet.. [staiga pakyla balsas:] Bet daugiau gal buvo, buvo daugiau tokių patirčių, kur va per pasitikėjimą gavau daugiau naudos, ir daugiau apie save žinių.. Ir tas man kažkaip padėjo, įgalino mane gal.

– O vis dėlto tos, kurios nuvylė, gal konkrečiau galėtumėt papasakoti?

Mhm.

– Ar tai buvo su artimais žmonėmis ar ne?

Taip, taip. Tai vienas gal buvo toks romantinis ryšys, įsimylėjimo santykis, kur aš iškart pasitikėjau žmogum, nu iškart taip įsimylėjau. Čia gal prieš dvylika metų buvo. Nu va to žmogaus taip iki galo nepažinojau – mačiau tik kiek mačiau; darbe susipažinom. Bet palaipsniui taip supratau, kad, na, yra nemažai manipuliacijos. Žmogus labiau linkęs, nu, kad pasiekti savo tikslų, tai gali manipuliuoti, gal apgauti. Ir pabaiga tokia gavosi, kad aš jaučiausi tokia apgauta. Tai tas buvo stiprus iš tikrųjų nusivylimas. Ar tikrai aš čia tik iš jausmo, nepažindama žmogaus, galiu eiti su pasitikėjimu? Nes kartais būni įskaudintas. Nu nes nežinai kito žmogaus tikslų, kai nepažįsti. Tai buvo tokia skausminga patirtis. Nu kažkaip taip buvo matyt etapas, kai reikėjo išgyventi. Ir buvo iš tikrųjų etapas, kai pavyzdžiui asmeniniuose santykiuose, kuriant naują ryšį, artimą – nu, reikėjo drąsos, kad vėl pasitikėti. Nu nes nesisinori, kad vėl pasikartotų, tai norisi save kažkaip apginti, apsaugoti. Tai jo. Tai čia va tada gaunasi, kad reikia tos pastangos. [šypteli] Tai jo.. O kitas, dar buvo, prisimenu keli atvejai, mažiau gal tokie skausmingi jausmų prasme, bet aš paskolinau pinigų ir ten negrąžino man [nusivaipo]. Nu tai tokia finansinė prasme gal. Nepasakyčiau, kad labai daug pažinojau tą žmogų, bet kažkaip turėjau tokio pasitikėjimo.. Tai čia.. Nu va. Tai buvo finansinė pasekmė, bet jina gal mažiau tokia, nu.. [nusivaipo] skaudu negu asmeninę patirtis.

– Labai svarbu visa tai, ką pasakėt. Visgi aš dar noriu paklausinėti, kaip jūs elgtumėtės situacijose su nepažįstamais žmonėmis.

Mhm.

– Pirma. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

[iškart] Taip. [nusijuokia] Kažkaip man natūraliai, aš galvoju, net paprašyčiau, kad kas nors padėtų. Nu kažkaip, aš taip linkusi. Nes, sakau, turėjau daug patirčių, kur žmonės ir padėjo. Nu, tokiose netikėtose situacijose, kur aš neprašiau, tiesiog patys.

– Gal galit papasakot?

Pavyzdžiui, patirčių, kur aš sulaukiau daug pagalbos, tai kai ašėjau Santjago kelią. Tai yra toks piligriminis kelias. Ašėjau dalį kelio – iš Portugalijos Porto iki Santjago, nu apie 260 km. Ir ašėjau tą kelią viena. Buvo nedrąsu pradžioj, galvojau, kaip aš čia išgyvensiu? [nusijuokia] Ne tikėjimo prasme, bet apskritai. Bet tenais buvo labai daug patyrimo, kur žmonės, nu tikrai paklausė, tai kaip tau sekasi?

Ar ten nenuspaudė kojų? Gal nori vandens atsigerti? Net nebūtinai moka tą kalbą, bet klausia, rūpinasi, netgi prieina kažkaip. Ir aš tenais susipažinau su žmonėmis, kurie ėjo tą patį kelią – ir mes dalį kelio ėjome kartu. Ir viena buvo tokia šeima, kuri ėjo su mumis, nu, tik dalį mažytę – vieną dieną paėjo kartu. Bet po to taip gavosi, kad aš vienoj vietoj, kur buvau apsigyvenęs, palikau savo tapatybės kortelę, palikau žodžiu, nu, dokumentus – išėjau [šlypteli] viską palikusi. Ir jau daug buvau nuėjęs.. taip supratau – atgal grįžti tuoj pat negaliu. O aš jau kitą dieną turėjau išskristi iš viso. Man reikėjo svarstyti: ar pasieksiu Santjagą – tą tašką, iki kurio ėjau! – ar tada atgal grįžti, ar kaip čia, na žodžiu reikėjo spręsti daug dalykų. Tai ta šeima – jie buvo vietiniai – tai jie nuvažiavo su mašina, paėmė iš mano vietos, kur aš buvau palikusi visus dokumentus, ir atvežė man iki Santjago [vardija su nusistebėjimo intonacija]

– Bet jie ėjo su jumis kartu tą kelią?

Jie buvo vietiniai, tai paėjo tik tą gabaliuką. Mes susipažinom, tai jie dėl smagumo tą vieną dalį paėjo.. Ir po to jau atsiskyrėm. Bet vis vien mes turėjom kontaktus..

– Ir jūs jiems paskambinot pagalbos paprašyt?

Jo, jo. Nu, mes tiesiog kalbėjom, kad gal susitiksime Santjage.. Ir tada taip gavosi, kad čia ta mano istorija, ir tada jie važiavo, paėmė – specialiai važiavo į tą vietą – ir atvežė man atgal mano dokumentus, kad man nereikėtų eiti atgal ir jaudintis, ir taip toliau.. Nu, tai buvo toksai tiesiog – aš, nu.. [tarsi reikšdama dėkingumą pritrūkusi žodžių, ir tuoj pat pridėda, kad tai nieko ypatingo:] Tai daug buvo tokių momentų, kur žmonės vienas kitam kažkaip padėjo. Tai.. Tai aš kažkaip linkusi paprašyti pagalbos. Man atrodo, jeigu paprašai pagalbos, tai žmonės.. nu kažkaip labiau.. Nu tikrai linkę padėti. Vat jeigu neprašai, ten pats tempis, tai gal ir niekas neprieis, bet jeigu paprašai, tai tikrai visi sutinka ir mielai padeda. Nu, čia aš išsiplėčiau.

– To ir reikia.

[juokiasi]

– Bet, turint omenyje, kad tuose jūsų nešuliuose būtų jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

[galvoja] Nu.. tai gal aš vis vien paprašyčiau [nusijuokia] Nes labai sunku ir skubu. Nu nežinau, kažkaip taip.

– Ar kažkaip atsižvelgtumėt, kieno prašyti?

Nu va. [užtikrintai, tarsi apsidžiaugusi, kad mįslė įminta/išrištas jos mąstymas, nors juo ir nesididžiuoja] Šitas gali būt momentas. Kad aš gal pasižiūrėčiau.. kieno paprašyti. Gal vat.. Tikrai nebūtų kad kiekvienu jau dabar pasitikėčiau. Jeigu tai būtų pinigai arba kažkokie svarbūs dokumentai, tai taip bandyčiau kažkaip įvertint žmogų [susigėdusi susijuokia] iš išvaizdos, nors kažin ar tą galima įvertint, bet nu vat jo.. Tada pažiūrėčiau, į ką čia galima kreiptis.

– Kam neduotumėt?

[pauzė] Kam neduočiau, tai matyt, tokį standartišką, turiu stereotipinį matymą. Jeigu iš išvaizdos žmogus..nu, taip atrodytų, kaip..mėgstantis išgerti, arba vartojantis narkotikus, tai labiau turėčiau tokį jausmo pojūtį, nu kad jie tiesiog tada turi labai svarbių savo vidinių poreikių, kurių bet koku būdu stengiasi patenkinti, pavyzdžiui, jeigu nori labai išgerti, ar narkotikus vartoja, tai jau jam nesvarbu tada aplinkui nieko.. Tai būtų didesnė tikimybė, kad pavogtų.[sučiaupia lūpas] Tai nu, taip stereotipiškai žiūrint. Pažiūrėčiau, kaip žmogus atrodo, kaip apsirengęs, ar nusišypso.. Nu, bandyčiau užmegzt akių kontaktą pradžioj. Kaip į tai atsiliptų..

– tai galvotumėt, kas, vis dėlto galėtų pavogti?

Nu, turbūt taip, mintyse tai prasukčiau tokį filmuką.. Aha, šitas žmogus, ar jis čia galėtų pavogti, ar ne.. [nusijuokia] Paanalizuočiau taip greituojų būdu ir – taip, uhm.

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

M-hm... Išsigąsčiau. Mane tokios gąsdina. [nusijuokia] Nes esu tokių patyręs, jo, kai esu buvęs mieste.. Mmm. Ir, šita, ir kai tą Santjago kelią keliavau, nes pradžoj kai viena ėjau, tai vakarais dar išeidavau pasivaikščioti į miestą, ir ten labai greitai sutemsta.. Ir taip pat, jau nusėdinėjo telefonas.. Tai žodžiu, iš pradžių labai išsigąstu. Bijau aplinkos. Tada bandau aplinkui dairytis.. Žmonių. Nu.. bet irgi žiūriu, kuriais galėčiau pasitikėti – tikrai ne prie kiekvieno priečiau.. Bet paprašyčiau, paklausčiau, kur čia nueit ir taip toliau, bet.. ne prie visų priečiau.

– O kas jums keltų pasitikėjimą?

Nu, pavyzdžiui.. Taip, žiūrint dar..nu, jo, čia iš išvaizdos – kaip žmogus atrodo – bet taip

pastebiu, kad dažniau prieinu prie moters negu prie vyro. Nes kažkaip, su vyrais ne visada gali būt saugu, kažkodėl tokį turiu matymą.. Tai dažniau iš tikrųjų prieinu, kad jeigu būna moteris – tai man drąsiau prieiti paklausti.

– O amžius ar turi įtakos, tarkim?

Amžius tai.. gal mažiau turi įtakos.. [pagalvoja] Ne, amžius gal nelabai turi įtakos. [pagalvoja] Labiau lytis gal turi įtaką, ir, kaip minėjau prieš tai, išvaizda. Kur jau ten visiškai.. Kur ten atrodo.. Jau pagalvočiau, kad žmogus turi priklausomybę, tai matyt prie jo neičiau.

– Ar būtinai priklausomybę, ar skurdo elementą?

Ne. [tarsi numoja ranka] Ne, ne – tą tokį ne, bet labiau kaip priklausomybę turintis.

– Na skurdas irgi gali priversti žmones daryti įvairius dalykus.

[įkvepia, ima pritarti netgi nutraukdama] J Jo, jo. Nu, jo. Bet gal taip iš išvaizdos kartais labai sudėtinga pa.. nuspręsti.. Nes aš pati jaučiuosi gana paprastai apsirengus. [pauzė]

– Gerai. Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi grąžos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiatės?

Nu, kadangi tik penki eurai, tai kažkaip patikėčiau, kad jinai taip padarys.

– Na ne, tiesą sakant penkiolika eurų. Jūs duodate jai dvidešimt, ji jums atspausdina penkių eurų vertės bilietą, o grąžą sako atnešianti, kai pereis vagonus.

Nu vat galvoju, taip bandau įvilkti save į tą situaciją. Dažniausiai kaip aš padaryčiau spontaniškai, pirma mintis būtų: „nu tai gerai – atneš“. Tai čia tokia pirma mintis. Antra mintis man visada atkeliaujanti būna: „o jeigu ne, tai kaip tada bus, tai ką daryti?“ Nu, tai va taip aš darau. Tai dažniausiai, jeigu spontaniškai aš sutinku, ir sakau, tai gerai, atneškit, aš būsiu tam ir tam vagone. [prasijuokia] Po to biški pagalvoju, ir tada galvoju, bet gali būt kad ir neatneš, ir apgaus, o tai iš kur aš galiu žinoti? [kylanti įtampa ir susirūpinimas balse] Tada svarstau vat, ar penkiolika daug pinigų ar mažai, jeigu juos prarasčiau? Tada gal bandyčiau dar su ja pasitarti, ar tikrai jinai atneš, gal yra galimybė, gal aš pati galiu eiti jų išsikeisti.. Nu va toks vat. Bet jaučiu, jeigu čia būtų kelionė, tai spontaniškai sakyčiau: ai, gerai...[balsas išduoda ne visai norų sutikimą, pusiau pašaipų požiūrį į save; prasijuokia]

– Bet jaudintumėtės.

Bet jaudinčiausi. Taip, taip, aha. Sutikčiau, bet paskui nerimačiau šiek tiek. Sėdėčiau vagone ir galvočiau, čia ateis ar ne. Uhm [pritariančiai].

– Ir nebūtų svarbu, kaip ji atrodo, ar elgiasi?

Nu ką aš žinau. Aš taip įsivaizduoju, kad kasoje...tai taip.. Nu taip kažkaip tais. Įprastai atrodo [gūžteli pečiais]

– O jeigu kitas žmogus, bendrakeleivis prašo paskolinti pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sako jums grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį.

Nu va čia tai jau nepatikėčiau [nusijuokia]. Kažkaip tais ne. Nes gal, aš sakau, esu patyrus, kai esu paskolinus pinigų, ir man negrąžino.. Tai čia ta patirtis. Tai kažkaip, nu nelabai, jeigu žmogus nori važiuoti, aš taip nusiteikęs, kad, nu, biški keistai, kad jis čia skolinasi dabar – tai kodėl jisai neturi ir panašiai.. Aš esu iš patiklumo davusi visokių pinigų.. Gatvėse, pavyzdžiui, kai prieina ir paprašo žmogus.. Kažkada buvo tokia istorija, kur tiesiog papasakojo, kad va neseniai išėjo iš kalėjimo ir nu tikrai neturi nei darbo, nei pinigų – tai aš ten daviau pinigų. Bet po to mačiau, kad nusiperka cigarečių ar kažką [suraukia nosį, sučiaupia lūpas]. Nu tai taip, jau mažiau pasitikiu ir mažiau va taip skolinu tiesiog iš gatvės. Tai čia sakyčiau, ne, kad neturiu pinigų ir negaliu paskolinti.

– O jeigu žmogus tiesiog neturėtų grynųjų, ir banko atsiskaitymas būtų negalimas? Ar tai keistų kažkaip jūsų sprendimą?

Nu jeigu aš plačiau žinočiau situaciją, tai tada jo, tai keistų. Aš suprasčiau, kad yra tam tikros priežastys.

– Bet veltumėtės į tą situaciją? Nes tai vis tiek nėra jūsų bėda. Gal čia to traukinio, kontrolierės reikalas išsiaiškinti?

[pagalvoja] Nu čia jau labiau svarstyčiau. Ten iš karto sakyčiau: ne, neskolinu, o čia jau pradėčiau svarstyti, kaip čia algtis geriau, gal paskolinti..

– Ar jūs vairuojat?

Turiu teises, bet nevairuoju.

– Gal tada šį praleidžiam.. Kitas klausimas būtų toks. Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje

pasinaudoti jūsų telefonu?

[paузė] Nu esu leidusi taip [prunkšteli] Nes, jo.. Esu leidusi, prisimenu, ėjau gatvę, ir priėjo prie manęs gal indiškai maždaug atrodantis žmogus. Čia Vilniuj tai nėra taip daug. Ir ten šalia jo stovėjo žmona, ir paprašė paskambinti. Jisai sakė, nu, mes norim išsikviest taksį. Tai aš jam.. nu, aš stovėjau šalia, jisai paskambino, taksį atvažiavo, aš ten dar laukiau su jais, kol taksį atvažiuos, nu žodžiu. Tai leidau taip paskambinti.

– Ir laukėt netgi su jais?

Nu biški palaukiau. Jo, jo. Nes ten reikėjo adresą pasakyt kažkaip, tai biški palaukiau. Jo, tai kažkaip kai paskolinau tada, tai nieko negalvojau [susijuokia].

– Ai, nebuvo baisu?

Nu tuo metu tai ne. Po to, jau kai jie ten išvažiavo, viską, aš einu, galvoju: hm, čia galėjo ir kitaip pasibaigti.

– O buvo vakaras?

Ne, diena buvo.

– Bet duodant nebuvo baimės?

Ne, tuo metu tai ne. Bet čia gal priklausytų nuo situacijos, nuo žmogaus. Nes ten buvo vyresnio amžiaus žmogus, ir aš mačiau, kad šalia yra dar moteris, tai žmona ar antra pusė, dar gal net buvo vaikas, tai kažkaip supratau, kad čia, nu, šeimai reikalinga pagalba, tai tokio pasitikėjimo būtų[a]. Jeigu prieitų koks jaunuolis, pvz su kokiais treningais, ir sakytų „paskambint čia reikia..“ [imituoja paplonintą balsą], čia stereotipiškai šaržuojant, bet turbūt sakyčiau, kad ne. Pavyzdžiui, jeigu močiutė prieitų kokia sena, tai irgi duočiau. Čia jau priklausytų nuo to žmogaus matyt.

– O jeigu vyras būtų, be antros pusės?

[susimąsto] Nu, dar priklausytų, kam jam reikia paskambinti. [susijuokia] Kokią istoriją papasakotų.

– Jums būtų svrabu priežastys, kam jam reikia to telefono?

Taip, taip. Kam skambina. Jojojo. Nes šiaip visi šiais laikais turi daug telefonų, tai smalsu, kas ten nutiko, kad negali paskambint ir turi prašyt kitų. Tai jeigu pasakytų kam, manau, kad sutikčiau. Nu, priklausomai nuo situacijos, – ten labai skubu, ar svarbu, ar kažkaip..

– Gal visgi aš užduosiu tą klausimą su automobiliu.

Uhm.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Įsivaizduokime, sakykim, kad jūs turite automobilį. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Oooi, nepasitikėčiau, kad perves. [atsidusdama susijuokia]

– O jeigu siūlytų čia ir dabar, grynaisiais atsisaityti?

Ai, tai tada gerai. Bet taip, kad pasakytų: mes čia susitarėm, aš čia palieku kontaktus, viską, ir vėliau pervesiu – tai matyt nelabai pasitikėčiau.

– Bet jeigu iškart siūlytų duoti pinigų, tada sutiktumėt?

Taip.

– Nebūtų baimės, kad paskui jis įformins įvykį ir apkaltins, kad pabėgote iš įvykio vietos?

Ai, ne [juokiasi], net nepagalvojau.

– Į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate mačius. Ar paskolintumėte siurblių?

Nu jo. [susijuokia] Aš neseniai esu – kaip, prieš pusę metų – atsikrausčius į naują namą, tai va situacijos atliepia [respondentės realią situaciją – U.L.]. Ir ten yra, kad aš ne visus kaimynus tikrai pažįstu. Bet taip bandau įsivaizduoti, taip gyvai, kad va, sako: sveiki, aš čia kaimynas, iš šalia esančio buto, čia reikia siurblio.. Sakyčiau: tai aišku, prašau, va čia imkit.

– Patikėtumėt, kad jis sako tiesą, kad yra kaimynas?

Aha. [entuziastingai] taip, taip.

– Ir klaustumėt ko nors papildomai, kada grąžins arba..?

Jo, jo, nu tai paklausčiau, iš kokio jūs čia buto – bet tam, kad susipažint su kaimynais, tą pokalbį bendrą, kad labiau suprasti. Kada grąžins, kada aš čia būsiu..

– O ta laiptinė rakinama?

Aha, jo.

– Aha, tai tikriausiai ji sutvarkyta, bet įsivaizduokim, kad laiptinė yra nesutvarkyta ir neapšviesta. Vienas kaimynas ėmėsi organizuoti tvarkymą. Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Tačiau į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Nu tai čia labai priklauso, man atrodo, nuo to.. santykio su kaimynu. Šiaip tai, jeigu laiptinėj tamsu, neapšviesta ir nesutvarkyta, tai aš būčiau už tą idėją, kad sutvarkyti..ir man šiaip patinka iniciatyvūs žmonės, kurie taip rūpinasi kaimynystėje – nes man rūpi, bet aš labai retai kažką organizuoju. Tai mano toks tada noras, tai nors prisidėti [prasijuokia, tarsi kiek šaiposi iš savęs] ir palaikyti tuos, kurie organizuoja ir apsiima. Tai jeigu tą kaimyną pažįstu ir žinau, tai aš manau, kad tikrai palaikysčiau jo idėją ir prisidėčiau. Nesvarbu, kad aš pirma [pabrėžia]. Bet, jeigu pavyzdžiui, tai būtų, kad neseniai aš atsikrausčiau ir, nu, nežinau jo apskritai.. Pavyzdžiui, nemačiau ar kažkaip, tai sakyčiau, nežinau, sakyčiau, aš prisidedu, bet palauksiu, kol gal kažkiek surinks.. Bet jeigu aš jį mačius ir pažįstu..Nu pavyzdžiui, kai aš gyvenau su tėvais bute, aš ten daug metų gyvenau, ir mano tėvai daug metų gyveno – nu tai ten visus kaimynus pažįstam. Ten jie visi nuo.. Senieji kaimynai nuo namo pastatymo 85 metais visi gyvenam. Tai ten pažįsti kiekvieną. Kas naują mašiną nusipirko – jau žinai, kad kitą mašiną nusipirko.. Nu, toksai vat bendruomenės labiau.. Tai manau tenais tai visiškai būtų pasitikėjimas, nes aš pažįstu visus kaimynus.

– Ir jie visi yra patikimi?

Taaip. Nu kažkaip aš jais pasitikiu. [susimąsto] Oi, dabar kai paklausėt. Yra toks vienas kaimynas, kuris mėgsta išgerti, pavyzdžiui..[gana greitai sugrįžta prie pirminės minties, lengvai išsprendžia mįslę:] Bet aš vis vien juo pasitikėčiau, nes, n-nuu, manau, kaimynai ne-nelabai linkę apgaut. Kaimynystėj. Nes toliau turi gyventi kartu – nepabėgsi. [šypteli]

– Na, bet nepabėgsi turbūt ir net jei ne tokie artimi ryšiai.

Nu jo. Jo. [linkusi pritarti, bet ieško atsakymo] Nes kaimynystė vis vien yra, kad šalia. Žmogų matai, žinai. Kažkaip to tokio saugumo daugiau suteikia. Nors, aišku, santykiai būna įvairūs, gali negražinti ir gali pyktis visą gyvenimą dėl to.. Tai irgi variantas. Bet kaimynais kažkaip tikrai pasitikėjimas būtų. Tai, sutikčiau. Būtų tas variantas.

– Sutiktumėt, bet jei paties kaimyno nežinotumėt, jums reiktų kažkokio garanto. Kokio garanto, tiksliau?

Taip, taip.

– Paminėjot, kad palauktumėt, kol kažkas daugiau susidėtų, – ką jums tai reikštų?

Uhm..[galvoja] Nu tai pavyzdžiui reikštų, kad kiti, vadinasi, pasitiki – nu, pavyzdžiui, gal jį pažįsta ir pasitiki juo. Ir žino. Tai tada ir aš galiu pasitikėti.

– O galvotumėte, kad reikia tai kažkaip oficialiai įforminti?

Ai, ne. Per daug..šitos biurokratijos..man nelabai patinka tie visi popieriai, įstringa po to kur nors. Kažkaip nelabai.

– tai svarbiausia jums būtų..

Santykis.

– Ar visi kaimynai būtų svarbu, kad dėtųsi?

Aš taip abejoju, kad visi prisidėtų. [prunkšteli] Aš manau, kad.. Būtų gerai, jei dauguma prisidėtų. Manau, vis vien būtų tokių, kurie nenorėtų prisidėti, bet..man tai svarbu, tai aš prisidėčiau.

– O jūs už juos dėtumėt?

Nu jo, jo. Nes aš tai manau, kad žmonės turi kažkokių, man atrodo, priežasčių, kodėl. Dažnai, kad negali – nebūtinai, kad jiems nerūpi, bet finansiškai dažnai negali.. am..Kartais irgi nepasitiki, kad tikrai kažkas gali pasikeisti ir įvykti. Kartais patys bijo imtis iniciatyvos, todėl kitais nepasitiki..tai aš manau, kad.. Aš tai kažkaip.. Aš noriu, aš prisidedu, ir.. Nu, svarbu, kad dauguma – kad nebūtų, kad ten du žmonės viską sutvarko [šypteli] – būtų jau labai brangu. Bet jeigu dauguma, tai aš prisidėčiau.

– O dabar įsivaizduokim tokią ekstremalesnę situaciją, kad kažkas pasibeldžia sakydamas, kad jį ištiko nelaimė ir jis prašo prisiglausti šią naktį jūsų namuose?

Nu, nepažįstamo žmogaus tai neįleisčiau, nesijausčiau saugi, jeigu nepažįstu žmogaus. Aš padėčiau jam surasti kur galima pernaktuoti, nes man atrodo yra Vilniuj ar kituose miestuose organizacijų socialinių, kur tikrai galima rasti tą prieglobstį.

– Bet atidarytumėt jam duris?

[pauzė. galvoja] Ar atidaryčiau duris?.. [cakteli liežuviu, atsідūsta] Nu geras klausimas. Matyt,

toks pirmas impulsas būtų pradžioj, kad atidarau. Bet.. jeigu taip turėčiau daugiau laiko pagaltoti, nebūtų tokia ekstremali situacija, kur mažai laiko galvoti, tai tada matyt per duris šnekėčiau. Bet jaučiu jeigu taip tikrai įvyktų, nu va čia greitai, kažkas, beldžiasi, reikia pagalbos, tai matyt spontaniškai yra, kad atidariai – klausi: nu, kas vyko, kas..?

– O jūs viena gyvenat?

Aš dabar su draugu gyvenu. Bet aš čia atsakinėjau, lyg gyvenčiau viena.

– O jeigu tai būtų jūsų pažįstamo pažįstamas, ar tuomet padarytumėte tokią paslaugą, priiimtumėte žmogų, kurio realiai nesate mačiusi gal net, bet žinotumėte, kad tai kaip ir paslaugos prašymas, kad jį pažįsta tas jūsų draugas ar pažįstamas?

Tai tada priimčiau. Nu aš taip įsivaizduoju: draugės, ir tada kuri nors paprašo, kad va jų artimą žmogų, nu, ar draugę, kurios aš nepažįstu, kad priimti vienai nakčiai, tai tada priimčiau, nes aš savo draugais pasitikiu, tai manau, kad.. Nesiūlytų bet ko [prunkšteli].

– Jums prireikė būti pavežetai autostradoje. Ar bandytumėte keliauti autostopu? Kodėl?

[atsidūsta] Aš esu vieną kartą keliavus, bet ir tai tiktai kai buvau su draugu dviese. Vienai tai man yra toks nesaugumo jausmas. Nu, kelyje. Taip įsėsti į mašiną, kai nepažįsti, kažką – m... turbūt ne. Dabar tai taip nekeliaučiau.

– Dabar? Kodėl pabrėžiate dabar?

Dabar tai.. Aš esu kažkada taip buvus.. Prisimenu, buvau gal kokiam Varšuvos mieste.. kažkaip jaučiausi pasiklydus, neradau, kur ta autobusų stotis, o man jau reikėjo išvažiuoti... Klaidžiojau su žemėlapiu, nu, popieriniu žemėlapiu, ir ten visur.. [vaizduoja pasiklydusio žmogaus su žemėlapiu blaškymąsi]. Priėjo vyras, sako: o, tai pasiklydot. Aš: jojo, nežinau, kur čia ta autobusų stotis. Jisai sako: tai aš galiu jus pavežti. Ir aš sakau: gerai! [entuziastingai naivaus, mergaitiško balso intonacija] Aš įsėdau – ir pavežė mane iki tos autobusų stoties. Po to išlipau.. Ir po to taip [pauzė ir pasikeitusi intonacija rodo susigriebimą] Ai, nu tai gerai, kad [tik] iki autobusų stoties. Nu tai dabar jau taip spontaniškai nebedaryčiau... Nu, kažkaip jau..

– Bet ne dėl to, kad buvo bloga patirtis, ..

[nutraukia] Ne, tai nebuvo bloga patirtis.

– o dėl to, kad tiesiog pagalvojot, ..

..kad gali būti visaip. Po to aš pagalvojau.. Bet šiaip tai ten viskas gerai – pavežė iki stoties, išleido ir viskas, – nes matė, kad aš ten pasiklydus, ir aš jau iš veido matyt buvau išėjus, nes man jau reikėjo greitai atsidurt toj stoty, o aš net nesuprantu, kurioj čia aš miesto pusėj esu, ir tą žemėlapi neieko nesupratnu..[įtampos perteikimas] Ten viena vaikštau sau..[šypteli lyg pasišaipydama iš savęs] Tai žmogus tiesiog, tikrai padėjo.

– Kada tai buvo, ar seniai?

Jau seniai.. Prieš dvylika-trylika metų...Tai, dabar tai daugiau pagalvočiau. Dabar tai taip nee..ne, nedaryčiau.

– Ar dėl to, kad tiesiog turėtumėt ne popierinį žemėlapi?

Ne, aš dabar vis viena nemoku naudotis GPSu, vis vien su popieriniais žemėlapiais vaikštau. Paklausiu žmonių tada, kur čia eiti... bet, pavyzdžiui, dabar sakytų pavežti, sakyčiau: ai ne, ačiū, aš susirasiu pati. O tai autostradoj vat irgi – nee, nestabdyčiau mašinos.

– Ar girdėjot kokių nors įvykių, kurie taip susvarino jūsų pasitikėjimą?

Tai jo, tai čia visuomenėj visokių tų atvejų būna.. Kur pasakoja.. [staiga:] Nu kaip. Apskritai yra tokia mintis, kad čia jeigu esi mergina arba moteris, tai geriau, nu taip..per daug nerizikuoti. Nevaikščioti naktimis gatvėje [susijuokia], į mašinas nesėsti.. Čia yra tokia bendra nuostata iš esmės. Man tai, pf-pf-pf [imituoja nusispjovimą, apsisaugojimą] nebuvo kažkokių tokių įvykių, kurie labai išgąsdintų – sakau, kažkaip atvirkščiai, visada labai teigiamai viskas. Bet iš žiniasklaidos prisiklausius visokių atvejų, tai dabar jau pagalvočiau.

– O kokių atvejų?

Kokių atvejų prisimenu? Dabar galvoju... Prisimenu, kažkoks buvo senas atvejis. Kai mergina kažkokia įsėdo į mašiną.. Gal Klaipėdoj, ar prie jūros kažkur buvo. Ir tada jau jos neberado, jinai dingo. Kažkur tais nuvežė, nužudė.. Man atrodo netgi jaunas buvo, jaunuolis. Kažkokį tokį atvejį prisimenu.. Dar kažkoks yra.. Kur, irgi senas.. Bet taip tiksliai neprisimenu, kur vyras važinėdavo ir paveždavo merginas, ir jas.. nužudydavo. Man atrodo, Lietuvoj čia buvo. [prunkšteli, lyg nepatogiai jaučiasi]. Nu

toksai. Daug yra.. taip merginų nužudęs.. Nu, aš taip prisimenu, nežinau..

– Jūs ne pirma pasakojate šitą.

Ane? [suteikia pasitikėjimo savo pasakojamais dalykais]. Ai, nu, nes tie.. tokie gal įstrigę buvo atvejai, išskirtiniai.

– O užsieny gal labiau pasitikėtumėt?

[pauzė] Nu nežinau, aš pavyzdžiui esu girdėjęs užsieny, kad kai kuriose šalyse geriau netranzuoti. Nu, nes nėr tokios kultūros ir žmonėms labai keista būna pavežti. [pauzė, staiga:] Bet aš kai išvažiuoju į užsienį, apskritai labiau atsipalaiduoju...[prunkšteli] Tai taip visaip pasielgiu [šypteli] Bet irgi ne, netranzuočiau.

– O su draugu jeigu būtumėt?

Ai, su draugu tai jo. Uhm. Tada man saugiau, tai aš galėčiau.

– Bet sustotų žmogus – ar žiūrėtumėt, kas tai per žmogus?

Nu, jeigu su draugu, tai gal nelabai [nuduodanti intonacija, tarsi tada nėra čia ko, nėra problemos]. Tada aš saugesnė jaučiuosi. [staiga, balsas pakyla:] Netgi jeigu su drauge. Tada jau mes dviese, jau kitaip tas jausmas yra...Nors mes abi moteriškosios lyties [šypteli], bet kažkaip vis vien jau dviese, man kažkaip vis tiek tas saugumo jausmas didesnis yra.

– O apie tą vieną patirtį gal galit papasakot, sakėt vieną kartą esat važiavus?

Nu aš galvoju – aš tai esu, jo, iš pajūrio iki Vilniaus tranzavus.. Bet su draugu mes tada važiavom. Tai šiaip labai teigiama patirtis. Nu kaip, nebuvo, kad labai greitai mašinos sustodavo, bet kur sustodavo – pakalbindavo, ir pašnekėdavom, susipažindavom su žmonėm..tai taip buvo įdomu iš tikrųjų.

– Tai ne viena mašina buvo?

Kelios mašinos. Dabar prisiminiau, esu buvus Moldovoj, tai Moldovoj esu tranzavus.. Tai irgi kažkaip teigiama patirtis.. Žmonėms smalsu, kas esi, ką veiki.. – tai ten papasakoji – toks užsimezga..ryšys. [susimąščiusi]

– O ten tranzavot viena ar su kažkuo?

Tenai man atrodo dviese mes, su tokiu pažįstamu vaikinu. [pauzė] Ne, viena tai nesu tranzavus.

– Ir jeigu prispaustų aplinkybės, nedarytumėt to?

Nu jeigu jau labai spaustų.. Gal tada.

– Benzino pritrūktumėt? Ai, jūs nevairuojat, sakėt.

[nutraukia] Nu, pavyzdžiui, jeigu netyčia atsidurčiau autostradoj, matyčiau, kad jau greitai temsta ir nematyčiau, kaip man grįžti, tai gal tada bandyčiau tranzuoti, nes jau matyčiau, kad nėr visai kitos išeities, gal tada jau jo. Bet jeigu būčiau viena, tai pasižiūrėčiau, kas sustoja, ...

– Į vyro mašiną neliptumėt?

Nu, nežinau, gal ir įlipčiau [dvejoja], bet šiaip labiau norėčiau, kad moteris [susijuokia, šiek tiek gėdinasi atsakymo] sustotų. Nu, saugiau jausčiausi.

– Dar norėčiau paklausti apie jūsų veiklą. Jūs pradžioje minėjote, kad dirbate Vaikų linijoje, ar ne?

Taip.

– O dalyvaujate kokioje nors bendruomeninėj, socialinėje veikloje, kuri nebūtų tiesiog darbas?

Uhm. [atsidūsta, lyg nesutampa atsakymas su klausimu] Nu, iš tiesų aš atkeliavau į Vaikų liniją prieš gal dvylika metų, ir pradžioj septynis metus aš ten buvau savanorė.

– Septynis metus?

Jo, septynis metus aš ten savanoriavau.

– Atsakinėdavote į tuos skambučius vaikų?

Jo, jo. Nes ten pradžioj būna atrankos, tada mokymai, ir tada jau gali būt savanoris..tai aš atsakinėdavau į skambučius ir bendraudavau su vaikais.. Tai va. O po to jau įsidarbinau, tai mano darbas susijęs su koordinavimu – projektų koordinavimu – ir dabar savanorių mokymai. Naujai atėjusių žmonių mokymai. Tai užima visai daug laiko.. [jaučiasi, kad nori pasakyti, jog užima labai daug laiko] O kad taip atskirai..Nu ne, aš galvoju, aš per mokslus arba darbus jaučiuosi priklausanti tam tikroms grupėms, bet kad tai savanoriška veikla kažkokia tai, šiuo metu ne.. Nes, nu priklausymas Vaikų linijai yra irgi kaip bendruomenei, nes yra savanoriai – tai darbuotojai yra viena dalis, bet yra kita dalis, kur, nu, savanoriai būna [rankomis braižo du ratus, dvi grupes]. Tai priklausymas tai daliai motyvuoja.. Taip pat vedu mokymus, pagal, dabar Solidarumo korpuso programa vadinasi savanorystės užsienyje.. Jaunimui. Iš užsienio atvažiavusiems savanoriams į Lietuvą. Tai ten irgi yra

toks mokymų vadovų tinklas, tai jaučiuosi priklausanti tam tikram tinklui arba grupei..

– Jis tarptautinis ar Lietuvoje?

Jisai Lietuvoj.. Jo, aš vedu mokymus tiktais Lietuvoj, būtų galima..ne tarptautinis, lietuviškas. Ir dar vedu savižudybių prevencijos tokius mokymus, kur irgi, yra tokia grupė mokytojų, toks irgi kaip tinklas, kur mes turim susitikimus, asmeninius ryšius, kontaktus.. Ta va turiu tokius taškus, kur vat jaučiuosi dalis kažkokios bendruomenės.. Bet tai susiję su darbais arba mokslais – tai nėra savanorystės pagrindas. [jaučiasi, kad aiškiai žio savanorystės apibrėžimą, jis jai pažįstamas]

– Gal dalyvaujate kokiame nors šiaip užsiėmime, klube dalyvaujat?

Turim su draugais knygų klubą įkūrę. Su draugėm, jo.. Čia beveik du su puse metų vyksta. Dalyvauja draugai, draugų draugai, pažįstami. Tai ten..susirenka, ne visus ten būtinai pažįsti, bet toks pažįstamų ratas. Pasirenkam knygą, kurią visi skaitom, ir tada aptariam per knygų klubą. Tai..visai smagu susitikti.

– Ir reguliariai susitinkat?

Jo, tai va čia bus jau treči metai kai mes taip susitinkam... Nu, tai man smagu taip susitikti, apsitarti knygą. O dar lankau tokį būrelį jogos.. Bet tenais aš taip nelabai jaučiuosi, kaip kažkokio bendruomenė, nes aš ten labiau ateinu kaip į užsiėmimą, į praktiką.. Ir tai nėra tas, kur ten labai vienijantis.

– Mano dar klausimas. Vat pavyzdžiui tam knygų klube, kaip pati paminėjot, yra žmonių, kurių asmeniškai nepažįstat, bet jie yra kažkokių ryšių, bendruomenės dalis – ar jais, tarkim, jeigu jie paprašytų kažkokios paslaugos, labiau pasitikėtumėt negu šiaip žmonėm?

Taip.[tvirtai] Taip, kažkaip jais pasitikėčiau.

– O, pavyzdžiui, jeigu paprašytų paskolinti pinigų?

Nu jo, pinigų yra jautresnė tema kaip žinia [kiek ironiškai susijuokia]. Aš manau, kad paskolinčiau [sučiaupia lūpas]. Aišku, priklausytų nuo sumos, nes šiaip neturiu labai daug pinigų, bet aš, nu, pasvarstyčiau, ir manau, kad bent dalį tai tikrai galėčiau paskolinti. Nu, pasitikiu tais, kurie skaito knygas [prunkšteli].

– Ai, dėl to, kad..

[nutraukia] Nu ne ne, juokauju, čia buvo juokas. Labiau pasitikiu vis vien dėl to, kad tai yra iš pažįstamų rato. Nu, draugų draugai, arba pažįstami.

– Dėl to, kad susitiksit vėliau, ar jaučiat...

[nutraukia] Vis vien jaučiu tokį ryšį per kitus žmones. Tada žinau, kad jį kažkas pažįsta, tai tada jaučiu didesnę ryšį ir pasitikėjimą.

– Kad jeigu negrąžintų, tai jūs galėtumėt išsireikalausti tų pinigų?

Nu abejoju, kad reikalaučiau... Bet.. man gal atrodo didesnė tikimybė, kad grąžins. Taip galvočiau.

– Tai ar svarbiau yra tai, kad jaučiatės taip, kad lyg ir numanot, kokios vertybės to žmogaus, ar svarbiau, kad jo kaip ir reputacija ant kortos, nes pažįstamų tinkle galima kaip ir..?

Nu, čia gal keli dalykai. Nes manau, kad tikrai, jeigu esam kažkokiam bendram klube, kažkas mus jungia, tai matyt, kad yra kažkokios panašios vertybės, ar pomėgiai, nu kažkas panašaus. Tai tas žmogus kelia daugiau pasitikėjimo, turi tokį.. ryšį didesnę, nes vat yra kažkokių panašumų. Iš kitos pusės – kraštutiniu atveju, taip, per draugus galima būtų [susijuokia] bandyti išsireikalausti tų pinigų.. Nes vis vien. Bet aš abejoju, kad taip daryčiau. Labiau gal tas, kad vertybiškai panašu yra. Uhm.

– O tada, kai ta draugė jums negrąžino pinigų, jūs kažkaip reikalavote jų? Ten draugė buvo, ar ne?

Ne ne, ten buvo.. Žodžiu, aš čia netgi buvau kitoj šaly. Moldovoj buvau 2009-ais, aš ten savanoriavau pagal Europos savanorių tarnybos programą. Tai va. Ir tenai susipažinau su vietiniais, ir jie paprašė pinigų. Nu, [cakteli liežuviu] Moldova yra ta šalis, kur žmonės tikrai sudėtingai gyvena. [cakteli liežuviu dar kartą] O.. mes ten gaudavom pagal tą programą kažkiek pinigų butui ir kišenpinigiams – bet ten tikrai nebuvo dideli pinigai, nes ten pagal kiekvieną šalį skirtingos sumos, tai tikrai buvo maži. Jiems iš šono gal atrodė didesni, arba apskritai, matymas atvažiavus..io europiečio žmogaus, atrodė, kad daugiau turi pinigų.. Ir mes ten, aš ten savanoriavau organizacijoje, ir tai buvo tos organizacijos savanoriai irgi [cakteli liežuviu]. Vaikiniai buvo. Tai aš netgi dviem buvau paskolinusi. Vienam paskolinau, kur sakė, kad tikrai grąžins.. Ir tada kitam paskolinau, mažesnę sumą.. Ir dar tikėjau, kad grąžins, bet po to jau supratau, kad tiesiog čia, mano paaukoti pinigai [šypteli] šitiem

žmonėm. [liūdnai]

– Bet jie tuo metu buvo jūsų kaip ir bendruomenės dalis?

Taip, taip. Aš juos pažinojau. Uhm.. [staiga:] Bet tai..biški kitoks santykis..nes aš supratau, kad aš tai jaučiausi juos kaip pažįstanti, o jie žiūrėjo į mane biški kaip į svetimą.. [apgalvotas, pateisinantis svarstymas] Nu tikrai, jiems aš buvau.. Nes jie toliau lieka toje šalyje gyventi – o aš pabūnu ir išvažiuoju. Tai po to aš supratau, kad jie į mane žiūrėjo kaip į svetimą žmogų, atvažiavusį iš užsienio..tai aš jais pasitikėjau, bet aš manau, kad jie neturėjo tokio santykio ir ryšio su manim. [labai apgalvotas, pateisinantis svarstymas. Tada ironiškai prideda:] Nu bet, pinigų paskolinti paprasčiau..

– O tai gerai, dabar įsikraustėt į naują namą – tenai jūsų kaimynas paprašytų pinigų, kaip elgtumėtės?

Nee, kaimynui tai neskolinčiau..[pusiau liūdnai]

– Supratau. Nu..

Dabar mažiau, po tos patirties mažiau taip linkusi skolintis pinigų iš tiesų, nes tai tokios atneša įtampos į santyki. Kartais netgi draugystė gali nutrūkti. Draugams tai aš manau tikrai paskolinčiau, bet nuu, svarbu kad tai neįtakotų kažkaip draugystės arba ryšio. [sumurma tyliau:] O kaimynam tai ne, neapsiimčiau taip skolinti..

– Gerai. Pabaigoj dar tokie klausimai.. Kaip manote, kokių yra daugiau žmonių mūsų visuomenėje – patikimų ar nepatikimų?

Lietuvoj?! Ee.. Aš manau, kad patikimų..? [sutrikusi, nustebusi]

– Perklauset, ar Lietuvoj, o ką keistų, koks kitas variantas?

[trumpa pauzė] Ai, nu aš taip galvoju ta platesne prasme. [susijuokia] Apskritai..

– Pasaulį?

Jo, ar apskritai visuomenė, ar žmonėmis galima pasitikėti. Bet aš..nu, vis vien atsakymas tai būtų tas pats.. Kad daugiau yra žmonių, kuriais tikrai galima pasitikėti. Aš manau, kad dauguma yra tokių žmonių.

– O kaip manote, Lietuvoje saugu yra? Jaučiatės saugiai?

Taip. [tvirtas]

– Ir ar manote, kad Lietuvoje gyvenimas gerėja?

Taip. [tvirtai. Susijuokia, bet išlieka tvirta, tik supranta, kad reikia argumentacijos:] Taip, aš taip ir jaučiu, ir matau, ir pagal save, ir savo tėvus.. Ir ekonominis gyvenimas, ir socialinis.. gerėja, ir, ir psichologinė, emocinė būsena – man atrodo, žmonės pradeda po biškį atpažinti – ir savo jausmus, ir kaip jie jaučiasi, ką su tuo daryti, kaip apie tai kalbėtis.. Tai man atrodo kad ta prasme pokytis tikrai labai didelis.

– Nemanot, kad čia tikrai sostinės toks reiškinys?

[cakteli liežuviu] Mm.. ne. Ne, kažkaip tais.. Ne. Aišku, aš daugiausiai laiko tai praleidžiu Vilniuj, nėra taip, kad daug keliaučiau ir matyčiau žmones daug kituose miestuose. Nu, aš kai vedu mokymus, tai kartais būna mažesniuose miestuose. Bet irgi visada pasidžiaugiu teigiamu pokyčiu, kaip miestai gražėja, žmonės atviresni, nuoširdesni.. Nu kažkaip. Aišku, ten šiek tiek yra daugiau nusivylimo negu Vilniuj – Vilniuje daugiau yra to tikėjimo, vilties ir ateities geresnės.. [kiek prunkšteli pripažindama]. Negu mažesniuose miestuose. [susimąsto, susistabdo] Aš nesu..pati iš mažo miesto. Bet aš kai žiūriu iš šono, tai tame irgi tame daug potencialo matau [labai rimtai]. [trumpa pauzė] nes tikrai tikiu, kad yra žmonės, kurie pavyzdžiui, atranda save ir mažesniuose miestuose – arba iš didelių miestų važiuoja ir kuria šeimas..arčiau gamtos.

Papildymas.

Sovietų sąjunga.. mano tėvai labai tenais gyveno. Ir iš to ateina daug nepasitikėjimo, nu, išmokimas toks nepasitikėti – nes ten buvo labai, nu, sudėtinga ta santvarka, kuri ir mokina labai to nepasitikėjimo – nes niekada negali žinoti, net kaimyno negali žinot, ar gali pasitikėt. Ir tas persiduoda man atrodo pusiau, taip nebūtinai sąmoningai, o labiau nesąmoningai – nes tu matai, kaip tėvai būna, kaip jie bendrauja, – persiduoda tas santykis. Jisai man atrodo jau po turputį keičiasi, nes nu vis vien, Lietuva keičiasi, ir pats keičies, bet aš jaučiu, kad, nu, aš dar nesu tiek pasikeitus, kaip kita karta – ji dar atviresnė, dar labiau pasitikinti. Ir savim, ir kitais [šypteli]

– Turit omenį, sovietmečiu žmonės vieni kitais nepasitikėjo dėl politinio persekiojimo priežasčių?

Taip, taip. Aš manau, taip.

– Aš tai kartais kaip tik girdžiu žmones, išreiškiančius ilgesį laikams, kai buvo daugiau bendruomeniškumo.

Nu jo, čia būna skirtingos patirtys žmonių. Uhm. Man tai toks matymas, toks jausmas, kad negali būti savimi, o turi slėpti. Ir tas bendruomeniškumas tada toksai.. Biški man..Priverstiniu būdu. Gaunasi. Ne iš tokio laisvumo ir atvirumo, bet iš to, kad, nu, išgyventi galėtum. Bet tai nebūtinai tame esi atviras. Nu tos, pavyzdžiui, talkos – tai būdavo dažnai, kad kažkur išveža-nuveža. Ne iš to, kad žmogus nori prisidėti ir padėti kažkam.. Va, kaip ir savanorystė, kai aš su tuo kažkiek dirbu, tai [stebiu] kaip keičiasi savanorystė ir samprata. Sako: nu tai čia tos pačios talkos..Tai bet anksčiau buvo tokiu priverstiniu būdu – per tai kad privaloma, reikia. Dabar žmogus renkasi, ar jis nori. Jei nori, tai kur nori. Tai čia jau man atrodo pokytis. Ne dėl to, kad man reikia ten namą, aplink namą susitvarkyti – bet dėl to, kad aš noriu. Nu, bet čia mano toks požiūris. Bet šiaip žmonių patirtys jo, gali būti skirtingos. Jo, gal vyresnių žmonių kitoks patyrimas būna.. [galvoja] Aš įsivaizduoju, mano mama, tai gal jinai taip kalbėtų.

– Ji taip sakytų?

Gal. Bet, man atrodo dabar.. [cakteli liežuviu] Nu, mes dar, kai esam lenkai, tai vėl ta tautybė duoda kažkokį kitokį santykį. Mano tai gal nelabai, bet tėvų yra kažkoks kitoks santykis.. Ne tai, kad jie ten ilgisi tos santvarkos, bet.. Kartais man atrodo.. jaučiasi, kad gal buvo paprasčiau. Vien dėl kalbos – kad galima buvo susikalbėt rusiškai ir lenkiškai. O po to.. Kai jie jau yra savo vidurio amžių, reikia keisti kalbą [nusijuokia rezervuotai] – nu, viskas tik lietuviškai.. Nelabai moka lietuviškai.. Nu, toks didelis pokytis.

– Tai yra tas kalbos barjeras, o šiaip jie jaučia kažkokį, kad nelabai priklauso Lietuvos bendruomenei?

Ne, šiaip tai mes.. Net nesijaučiam kažkaip labai atvykę, nes ir mano seneliai yra gimę Lietuvoj. Nu tai čia iš tų senų laikų, kai čia kažkada atsirado lenkai [prunkšteli] Nu, tai čia daug kartų mūsų. Ne taip kad atvykai, bet čia užaugai. Tai tėvai kažkaip jaučiasi Lietuvos dalis. Ir..Nu, svarbi yra Lietuva tokia. Aš, pavyzdžiui, su Lenkija tai neturiu santykio. Nei su šalim, nei su valstybe. Esu buvus kelis kartus..tai neturiu tokio santykio. [staiga:] Bet, šeimoj pavyzdžiui, mes dažnai kalbam lenkiškai. Nu, tėvai. Bet šiaip tais aš tai jaučiuosi, nu, tokia pilna [susijuokia], gyvenanti Lietuvoj ir su Lietuva.

Informantė nr. 19: mokytoja, koncertų salės vadovė ir koncertų organizatorė, 36 m.

Interviu data: 2019-04-27

– Kaip manote, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Manau, kad galima.

– Ar buvo kokių nors patirčių, kuri nulėmė tokį jūsų požiūrį?

Taip. Nu tai visų pirma tėvai. Šeima. Nes nu, nuo ko viskas prasideda, ar ne. Aišku, yra žmonių, kuriais nusivili. Ir tada tas pasitikėjimas tam tikrais žmonėmis išnyksta. O.. Šiaip tai, nu man atrodo, žmonės gi turi draugų, turi šeimą, turi tuos žmones, kurie yra patikimi.

– O nepažįstamais žmonėmis, kuriuos matote pirmą kartą, kaip jums atrodo, ar galima pasitikėti?

[cakteli liežuviu] Nuuu kaip, – žiūrint koks žmogus. Nežinau, aš turiu tą matymą turbūt, tokį skanerį. Tai.. kažkaip man visą laiką pasisėkdavo [sau tyliai nusijuokia]. Aš matau, kuriais žmonėmis galima pasitikėt, kuriais – ne. Ir pažįstu žmonių, kurie nemato, sakykime, kad nevertėtų, ar ne, tam tikrais žmonėmis pasitikėti, kad jie yra išnaudojami tam tikra prasme..

– O kaip dažniau būna, ar matot tokius žmones, kurias galima pasitikėti, ar tokius, ar kuriais ne?

Ahh.. nu kaip pasitikėt. Ką mes turim omeny pasitikėti. Iš esmės taip žiūrint – kiek tu kokį žmogų prisileidi. Žiūrint kokie tavo yra... mm.. ne poreikiai, bet, kaip čia pasakyti.. [cakteli liežuviu] ko tu tikiesi iš to žmogaus. Galbūt tu sutinki, sakykim, kažkokį praeivį, ar kavinėj ar kažkur, ir nori tiesiog...Nu, tiesiog ramiai persimesti keliais žodžiais, sakiniiais, ar ne. Tai daugiau tu nesitiki nieko iš to žmogaus. Tai čia toks pasitikėjimas tiesiog pokalbiui prie kavos. Kad, nu. Arba.. nežinau, pas mus būdavo koncertų salėj – ateina žmogus ir jis tuo momentu neturi pinigų. O iki bankomato jis jau nespės nubėgti – bilietui įsigyti, ar ten kompaktui. O paskui jau ten nieko nebebus. Ir tu matai – žmogus, ar jisai..iš jo gestikuliacijų, iš to, kiek jisai palaiko akių kontaktą – iš daug dalykų galima tai spręsti.

– Tai sprendžiate, ar jam iš tikrųjų tokia situacija, ar jisai nori apgauti?

Taip, ar jis nepiktinaudžiauja. Aišku, yra tokios situacijos, kur tu tiesiog patikrini, draugus. Kiek

tas žmogus tavim...kiek tu gali juo pasitikėti.. Dėl to ir neturi žmonės paprastai gi nedaug draugų. Visi kiti yra pažįstami, kolegos..ta prasme.. [intonacija rodo atmetimą, atgrasumą, tarsi vardią pavadinimus žmonių, kurie yra nepatikimi]

– Tai draugai yra tie, kuriais gali pasitikėti?

Taip. [tvirtai]

– Gera, aš papasakosiu keletą situacijų ir paprašysiu jūsų apibūdinti, kaip elgtumėtės. Stovite priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais ir nubėgti gabaliuką kelio.

Čia su tuo pačiu kalnu?

– Taip. Stovite su daug sunkių nešulių, kurių negalite pati viena panešti, skubate į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais į tą kalną ir dar nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtumėte nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Taip.

– Turint omenyje, kad nešuliuose yra jūsų svarbiausi daiktai ir pinigų.

Nu tai aš arba juos turiu palikti. Bet kuriuo atveju – arba jų nerasiu – arba aš, nu, čia jau tikrai.. Taip daryčiau. Tiesiog duočiau jam tokius, kurie man atrodytų mažiau vertingi [juokiasi]

– O jeigu tai būtų žmonių susibūrimas, ir galėtumėte pasirinkti, kieno prašyti, kieno prašytumėte? Kas jums daugiausiai pasitikėjimo kelia?

[paузė] nu jeigu tai yra sunkūs nešuliai, tai jau pagyvenusio žmogaus neprašysi. Vaikui irgi neužduosi sunkių nešulių. Tai.. Nu rinkčiaus turbūt moterį kokią [nusijuokia]

– O kam neduotumėt?

[trumpa pauzė; cakteli liežuviu] Nežinau, aš negaliu suskirstyt pagal amžių, pagal lytį.. Iš tikrųjų. Teisiog, nu dabar va, kai pagalvojus, tai duočiau.. Sakykim, mm..M-moteriai [nusijuokia]. Bet gal aš pamatyčiau vyrą, kuris man atrodytų patikimesnis, ar ne.. Nu nes aš galvoju, kad prieš vyrą tu paskui negali pakovoti lygiomis, tai pasveri turbūt pagal tą..mm.. galimybę savo [suprunkščia].

– O šiaip kai žiūrit į žmogų ir bandot nuskanuoti, jisai patikimas ar ne, tai ko ieškot jame, jeigu reikėtų įvardyti?

Nnu.. Aš nežinau, aš visada kažkaip pagal akis matau. Yra, nu žvilgsnis žmogaus labai daug pasako.

– Tai jis turi būt atsakantis?

Nu nežinau, aš turiu tokių gebėjimų. [suprunkščia] Nenoriu čia gąsdinti. [juokiasi]

– Vėlyvą vakarą pasiklydote mieste, kuriame pirmą kartą lankotės. Esate atokiau nuo centro, nežinote, kaip grįžti. Jūsų telefonas išsikrovęs. Ką darytumėte?

Nu ką, užeičiau į kokią pirmą pasitaikiusią veikiančią įstaigą. Nežinau, baras..kebabinė..

– O jeigu viskas uždaryta?

Nu tada stabdyčiau kokią taksi.

– Jeigu taksi nebūtų?

Bet aš kelią žinau kur eit, ar ne?

– Nu jūs pasiklydot, gal žinot galutinį tašką.

Uhm. Nu, jeigu aplinkui būtų žmonių, tai aš užkalbinčiau.. pasiteirauti .. vis tiek žmonės paprastai turi šiais laikais telefonus. Kad mane nukreiptų reikiama linkme.

– Kieno klaustumėt?

Pirmo pasitaikiusio [tvirtai, tarsi savaime suprantamas atsakymas, kiek suirzusi, kad klausinėjama tokių dalykų]

– Nesvarbu būtų, šiuo atveju tai patikimas žmogus ar ne?

Ne. U-um.

– Ar kažkieno neklaustumėt visgi?

Nu jeigu kokį narkomaną pamatyčiau, tai aišku neičiau [suprunkščia] prie jo..

– Nes bijotumėt jo?

Nu taip. [tvirtai, net įžūliai]

– Uhm.

Nu nes nežinai, kas tam žmogui.. Nu, gal jis po dozės, gal jam reikia dozės, gal ten dar kas nors, nežinau – nelabai ten jau.. save valdo tokie žmonės. Tai dėl to kaip ir neklausčiau. [kalba tvirtai, konstatuodama realybę]

– Na čia toks jau ekstremalus atvejis.

Nu taip. Bet jei kažkoks nuošalus rajonas.. dabar kokiuose Naujininkuose naktį pasiklysk. Yra tokių gatvių kur... Labai, labai [žiūri interviuotojai į aki; ironiška realybės konstatavimo intonacija]

– O šiaip vargingai atrodančio žmogaus klaustumėt?

Tikrai klausčiau [tvirtai] Mes Naujininkuose dirbam [tarsi šis faktas viską paaiškina; ta pati konstatuojanti intonacija] Vargingai, tai čia yra – kasdienybė pas mus. [konstatuoja, nusijuokia]

– Gerai, kitas. Traukinyje perkate bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o jūsų 20 eurų banknotą pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus atnešianti iškeistą gražą. Kaip elgiatės?

Ta prasme, jinau mano pasiėmė, ir man gražos nedavė, jo? Nu tai nieko, laukiu. Kada jinau atneš atgal.

– Jeigu neatneša?

M.. bet kontrolierė tebėra traukiny? [intonacija demonstruoja, kad nėra išsigandusi ar sunerimusi, pasitiki situacija, nesitiki apgaulės]

– Nu tai jos jūs nematot. Sėdite vagone, kuriame jos nėra.

Nu aš laukiu, kada matysiu, sakykim, kad iki kelionės pabaigos lieka kokį 15 minučių – tada aš nueisiu jos paieškot [sukikena].

– O jeigu nerasi?

[giliai įkvepia, cakteli liežuviu, iškvepia] Nu nežinau, tas 15 eurų, tai iš vienos pusės.. [iškvepia] ne tokia didelė suma.. Jeigu ten būtų šimtas, tai tada jau skambinčiau į bilietų.. Ten kažkokios yra ten.. Žodžiu, vadovai, kam jie atskaitingi yra.

– Bet taip iš principo dėl teisybės nekovotumėt, jeigu tai nebūtų didelė suma?

[itraukia nosį, cakteli liežuviu] Nu. [trumpa pauzė] Nežinau. Sunku pasakyti. Bet šiaip neдрaskyčiau akių, jeigu ten kažkas negrįžo.. Ir, sakyčiau.. palikčiau turbūt tam žmogui jau ant sąžinės.

– O jeigu bendrakeleivis prašytų pinigų traukinio bilietui apmokėti. Jis sakytų jums gražinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį (ten jo kažkas lauks). Kaip elgtumėtės?

O čia tai jau nežinau. Iš tikrųjų tai.. Tada man čia kaip ir gaunasi problema su juo ieškoti, laukti, kartu su juo vaikščioti [vardija įtampą keliančia intonacija] Nežinau. Manau, kad sakyčiau, kad neturiu grynų.

– Bet čia panašiai, kaip ir toj koncertų salėj, aš taip suprantu.

Taip, bet.. Čia tai žmogus ateina į.. traukinį jisai žinodamas, kad .. nu kaip čia pasakyti – kad jisai nenusipirkęs bilieto nevažiuos, ar ne. [akcentuoja skirtumą] O čia tai žmogus vėluodamas jis gali ateiti. Aš tiesiog įleidžiu žmones – aš žinau, kad jie, ta prasme, gali nueiti, ten penkio minutės nubėgti ir pasiimti. O čia traukinys – tai jeigu tu jau įsėdai į traukinį, tai tu turi turėti bilietą. [sustoja akimirkai, tarsi palikdama laiko suprasti akivaizdumą] Nu tai čia jau nelabai normalu.

– Gali nusipirkti traukinyje. Bet, pavyzdžiui, kortelėmis dažnai nepriima, nes stringa aparatas. Tuomet žmonės, kurie neturi grynųjų, negali nusipirkti.

Nu klausimas. Nu klausimas, turbūt žiūrint kokia situacija. Paprastai traukinys nepajuda iš karto. Tai jeigu žmogus įbėga paskutinę sekundę – tai čia vienokia situacija. Bet jeigu jisai ateina dešimt minučių prieš ir paskui dar prašo tavęs pinigų paskolinti, tai čia jau nelabai normalu. Sakau, priklausomai nuo situacijos turbūt.

– O aš vis dėlto nelabai supratau su tuo koncertu. Žmogus atbėga vėluodamas į koncertą. Ir jūs tiesiog jį įleidžiate, nes jis nusipirks bilietą po to?

Tokių buvo labai mažai.

– Nu, kad ir vienas.

Taip, ten vienas gal buvo. Kuris atėjo ir klausia, sako: oi, pas jus.. nu, nes jis atėjęs pirmą kartą į tą salę. O tai pas jus kortelėmis nepriima? Ai.. Nu, bet – žinau, kad ten yra už 500 metrų bankomatas. Bet jam tada bėgti – man stovėt laukti, kol jis grįš – koncertas jau prasideda – nu ir, nu tiesiog sutari [gestikuliuoja rankomis – skėsteli tarsi bandydama parodyti, kad sprendimas buvo akivaizdus]. Kaip ir sakant, jau niekas čia nenukentės, jeigu tuo vienu žmogum bus daugiau, jeigu jau jisai bus nesąžiningas [kalba labai užtikrintai]. Kita vertus, tų salių Liet..nu, Vilniuje nėra tiek daug – vieną kartą tu kažkur kažką apgavai – nu, sakykime, tu ten grįžt nebegali. Nu, nes tave atsimins. [priduria kita intonacija, lengvesne:] Paprastai kas eina į koncertų sales, žmonės, jie..nu, nebūna tokie jau sukčiai [kikena] Yra vienas atvejis tiesa buvęs, bet ten tokia kitokia situacija..

– Kas buvo?

Viena moteris, jiani pirkto bilietą internetu.. Tai buvo, kaip aš paskui išsiaiškinau, universiteto dėstytoja – tai čia tas sluoksnis, kur tu niekada nesitikėtum, kad kažkas norės sukčiauti, ar ne. Jinai pirkto bilietą, tai buvo festivalis.. Ir jinai klausė, žodžiu jinai parašė iš pradžių elektroniniu paštu, ar šitas bilietas yra į visus koncertus. Nu ir jai buvo atsakyta, kad tai yra į konkretų koncertą. Tai yra parašyta ant bilieto, ar ne [nepatenkintas tonas] Paskui nieko neatsakė. Nu ir jinai atvaikščiojo.. Į vieną koncertą atėjo.. Atsimenu labai gerai, nes aš jai aiškinau – tą laišką aš esu išsisaugojus, labai juokinga [suprunkščia]. Taėjo kitą dieną, – jinaiėjo kiekvieną dieną, bet kadangi aš buvau pasakius, kad čia yra bilietas tik į vieną koncertą, jinai vis ateidavo nusipirkusi po bilietą dar papildomai. Ir praėjus savaitei, kai praėjo festivalis, jinai kreipėsi į bilietų platintoją, raštiškai, kad jinai buvo apgauta, nes jinai žodžiu nusipirkus tą bilietą jinai galės patekti į visus koncertus. [šypsosi, mėgaujasi pasakodama] Ir žodžiu man persiunčia bilietų platintojas tą jos laišką, ir aš matau, kad tai tas pats asmuo.. Nes tiesiog atsimenu, kad buvau gavus tokį keistą laišką, nes nu, aš galvoju, taigi žmogus mato, ką jis perka – ta prasme, kas čia gali smegenyse susižiebtį? Tu skaityt nemoki ar kaip? [auklėjamoji intonacija. Toliau tęsia pergalingu tonu:] Ir žodžiu aš tiesiog persiunčiau bilietų platintojui tą jos ankstesnį laišką, nes aš jau jai buvau atsakiusi spalio mėnesį. O koncertai vyko gruodžio gale. Tai vat. Ir sakau, paskui tiesiog pasigūglinau, kad tai buvo.. Universiteto dėstytoja. [demaskuojamu, nustebinti besitikinčiu tonu. Tada konstatuoja:] Bandė sukčiaut, nes jinai prašė pinigų sugrąžinimo.

– Uhm. O tas žmogus, kurį įleidote, jis paskui nusipirko bilietą?

Taip. Ir buvo vienas, kuris norėjo nusipirkti kompaktinį diską – o kadangi atlikėjai buvo iš užsienio, tai jie iškart išvažiuoja. Ir.. žodžiu, nu

– Tai jūs paskolinote jam pinigų?

Taip.

– Ir jis grąžino tą patį vakarą?

Taip. Nu, jis pervedė.

– Gerai. Ar jūs vairuojate?

Taip.

– Automobilių stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė jūsų automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksitės įforminti autoįvykį, ar pasikliausite, kad žmogus jums perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

[paузė] Nu labai nuo daug dalykų priklauso.. Jeigu aš turiu automobilį apdraudusi, ten, sakykim, Kasko. [paузė, cakteli liežuviu du kartus] Irgi nežinau! Esu paleidusi tokį vieną [nusijuokia]. Paleidus – jis man nieko nesumokėjo, ta prasme, aš tiesiog.. susinervinau, kad tą dieną man jau du kartus įvažiavo į tą mano mašiną, ir, nu, mano mašina buvo labai sena, ir aš mačiau, tas žmogus, jis ten sukuso-suko-suko, žodžiu, ir galiausiai.. O tuo momentu aš buvau sustojusi, nes kažkokiai močiutei [!] padėjau tašes nusinešti, nes jinai nesugebėjo vargšė užlipti ant bordiūro. Ir aš pastačiau automobilį, ir ir, žodžiu, mes tas tašes nunešėm – jinai išsigando, kad aš iš jos atimsiu tas tašes – o aš jai tiesiog padėt norėjau, nes ji nesugebėjo užlipti ant to... Žodžiu, apsiverkė jin ten vargšė.. Nuvedžiau aš ją namo, ir grįžtu, ir.. Man va taip va žodžiu. Tas, kaip ten tas, bamperis. Nu va taip ir stovi dabar tas. Išlipęs vaikinas, ten už galvos sau... Aš sako, antrą kartą jau šiandien, aš nežinau, sako, ką daryt.. Draudimo jis ten man atrodo neturėjo.. Nu ką, pas mane tas.. senas.. bamperis.. Nu ir važiuok, sakau..! [imituoja nustebusį, negalintį patikėti iš laimės balsą:] „Tikrai?!“ [grįžta į griežtą, racionalų dėstymą:] Nu žodžiu. Ir išvažiavo jisai. Šiaip realiai jisai galėjo apkaltinti mane, kad aš jam įlenkiau [konstatuoja]. Tai vat. Tai žodžiu – nežinau. Tada aš jį paleidau, nes man mano mašinos buvo negaila, nes jinai buvo sena [prunkšteli]

– O jo buvo gaila?

Taip. Bet.. Kita vertus, nu jeigu dabar, sakykime, kas nors įvažiuotų, tai aš turbūt forminčiau.

– Nes mašina yra kita?

Mašina yra kita, ir dėl to, kad paskui, jeigu neperves, tai yra kita suma, finansinė išraiška, būtų kita.

– Ar jūs po to supratote, kad padarėte galbūt kvailystę, nes kitas žmogus gali įforminti ir tada jūs liktumėte kalta?

Nežinau, kažkaip neatrodė jisai man sukčius, tas žmogus. Sakau, man jo nuoširdžiai buvo gaila [susijuokia prisiminusi], nes atrodė, kad jau tą dieną ten jam buvo virš visko.. [juokiasi].

– Tai jeigu dabar vėl būtų toks pat žmogus, ir siūlytų jums tą pinigų sumą?

[ikvepia] Aš turbūt prašyčiau, kad jis man parašytų vietoje raštiškai lapą.

– O ką prašytumėt parašyti?

Nu aš nežinau.. Kad jisai.. Pfff. Kad jis įvažiavo, kad jisai yra kaltas, ir kad jis man sumoka ten tą kažkokią sumą, ir kad mes neturim vienas kitam priekaištų. Jeigu ką. Nu nes.. aš gi negaliu žinot, gal jis apsisuks ir sakys, čia tu man įvažiavai? Tai.. tokiais laikais gyvenam [konstatuoja].

– Ar leistumėte nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti jūsų telefonu?

Esu leidus, ne kartą.

– Ir viskas buvo gerai, taip suprantu?

Nu nieks nepabėgo [nusijuokia].

– Galvojot apie tai, kad gali pabėgti?

[įkvėpia, susimąsto] Nu, kyla visada visokių minčių.

– Bet duodat jas nuvydama kažkaip?

Mhm. Nežinau, kažkaip .. Turėjom mes tokią tikybos mokytoją. Jinai sakydavo, kad jeigu tu važiuoji, sakykime, vėl vakarą, mintys materializuojasi, ar ne. Jeigu tu sėdi ir galvoji: oho, šitas, nu šitas jau tikrai mane papjaus..ir tu automatiškai, tas mintis, kažkaip, nu..

– Pritrauki blogus nutikimus.

Taip. O jeigu tu.. [įkvėpia] Sakau, negali.. negali kiekvienos situacijos vertinti tik per vieną prizmę, ar ne. Vat..[iškvėpia, patempia lūpą] Nežinau. Kartais atrodo tikrai žmogus iš išorės toks nevisai.. patikimas [susijuokia]. Bet kai prabyla – nu atrodo, viskas su juo tvarkoj. Ar ne. Mes labai dažnai iš išorės vertiname, ten koks nors auskarų prisivėręs, visas tatuiruotas, sutinki neapšviestoj miesto gatvėj – nu tikrai kažkaip, nu nejaukiai pasijauti, nes, na turim mes tą tokį vertinimą, ar ne. Eis tau su kostiumu koks nors žmogelis ir tu apie jį negalvosi, kad jisai ims ir tave užpuls, ar ne – o gali atsitikti visiškai priešingai.

– Tai esate linkusi žmogų išklaudyti, ir tada spręsti.

Nu taip.

– O gal galit papasakoti, kam davėte telefoną?

[atsidūsta] Buvo.. viena buvo moteris, po to vaikinukas buvo kažkoks, paskui užsieniečių buvo, kurie nebesusigaudė, kur jie yra.. Ir.. nu, nežinau [pavargusi, nepatenkinta, kad yra verčiama vardinti]

– Gerai. Dabar įsivaizduokim, kad į jūsų duris kažkas pasibeldžia. Atidarius duris, išgirstate, kad naujam kaimynui (-ei) prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus jūs dar nesate mačiusi. Ar paskolintumėte siurblių?

Šiaip aš durų niekada neatidarau [tvirtai].

– Nepažįstamiems žmonėms?

Ne [labai tvirtas]. Vienintelį kartą esu atidarius nėsčiai moteriai.

– Ir kas ten buvo, ko jai reikėjo?

Mmm. Ji prašė pinigų.

– Um. Davėt?

Daviau maisto produktų [pašaipiai šypteli; pauzė – tarsi kažkas lieka nutylėta]. Tai vat [jau liūdnai konstatuojanti intonacija]. Tai..Mačiau paskui, kad su kita moterim jos ten prisikrovusios visko – nes visi žmonės turbūt davinėjo maisto produktais [tarsi konstatuoja sukybę, kurios visi vengė]. O šiaip tai.. Paauglystėj turėjau tokį įvykį, kai norėjo mus apiplėšt. Dar kai buvo visos tos gaujos ir visa ką.. Tai nuo to laiko supratau, kad durų atidarinėti svetimiems negalima [ironiškai susijuokia]. Tai durų neatidarinėju. Tiesiog, jeigu matau, kad skambina nepažįstamas žmogus, aš net neatidarau. Nes paštininkė aš žinau, kaip atrodo. Jeigu kažkokios siuntos laukiu, skambina kurjeris.

– O jūs kokiame rajone gyvenate?

Gyvenom senamiestyje tada. Atsitiktinumo dėka durų neatidarėm [intonacija kieta, lyg apie lemtingą įvykį, bet ir šiek tiek ironiška] Todėl kad.. Mes tuo metu buvom pardavę būstą. Bet nu.. Pinigus žmonės paprastai laiko kaip.. Banke [prunkšteli]. Kai parduoda butą. Nu gi niekas tau neatneša lagaminą pinigų – aš perku tavo butą [nusišaipto] Ir tiesiog vienas vyras atėjo, skambino.. Ir mano tėtis niekada irgi durų neatidarinėdavo. Pasakė, kad įvažiavo į jo mašiną kieme. [pasakoja istoriją, šioje vietoje užuomazga]. O mano tėtis iškart pagalvojo: nu viskas labai gi girdisi senamiestyje, kiemai mažiukai, – [bet] negirdėjo jokio triukšmo. Ir jis išėjo į balkoną, tuo momentu jis pasisuko, o ten pas mus buvo dar viena..toks užkampis. Bet tie žmonės tiesiog nematė, kad mes turim tą balkoną, nu, jis buvo tokioj nišoj. O per tą nišą buvo langas. Ir jis pamatė, kad tie vyrai užsikišę, nu, ginklus.

– Ir ką tada darė?

Nu, ir mano tėtis paklausė, „ką jūs čia veikiate?“. Nes butų tai buvo du. Laiptinėje. Tai va. [įkvepia; pasikeičia intonacija iš kietumo į tokį lengvą susitaikymą, sumaišytą su ironija, nusivylimu:] Nu ir ką ir. Tie žmonės pabėgo.. [atsidūsta lyg ir laimėtojos, lyg ir pasimokiusios, pažinusios tikrąjį gyvenimą, bet lyg ir pralaimėjusios tai neteisybei gyvenime – juk nusikaltėliai pabėgo, nors jų ir neapvogė, atsitiktinumo ir tėčio išminties dėka]

– Tai nuo tada durų neatidarot.

Ne. Jau ten man galėtų sakyti, kad dega namas, ar dar kas nors, nežinau..! [suminkštėja:] Nu kaimynui atidaryčiau, jeigu aš matyčiau, kad kaimynas, sakykime, [vėl kieta intonacija:] kas yra irgi negerai iš tikrųjų.

– Kodėl?

Todėl, kad žinau atvejų, kai kaimyną priversdavo paskambinti į duris ir pasakyti, kad kažko man ten reikia. Nu bet čia.. Tais laikais, kada, sakau. 90-aisiais ir iki tol [pabrėžtina, vėlgi ironiška, pašaipei, kiek nusivylusi intonacija] Tai.. Variantų būdavo labai negražių ir labai, labai liūdnu [rimtai].

– Bet jums išlikę vis dar tas?

Taip. [tvirtai]

– Gerai, tai tarkime, pas jus ateina kaimynas, ir sako, kad ėmėsi iniciatyvos tvarkyti laiptinę. Įsivaizduokime, kad ji yra neapšviesta ir apšvietimo įrengimui reikia remonto.

Uhm.

– Visiems gyventojams sumokėjus, bus išspręsta ilgalaikė problema. Į jus pinigų rinkėjas kreipėsi pirmą, fonde pinigų dar nėra. Kaip elgsitės?

Nu, mane visų pirma domintų suma.

– Kas nuo to priklausytų?

Nu, ar aš galiu tą išmokėti.

– Sakykime, kad jūs galėtumėte tai sau leisti, jūsų tiesiog pirmos prašo.

Tai tvarkoj. Jeigu tai yra racionali suma, tai aš, aš sutikčiau. Ir jeigu aš ją galiu sau leisti. Ar ne. Nes būdavo tokių atvejų, kada kaimynai nori remontą daryti laiptinėj, ir praktiškai dar nori sau butą susiremontuoti, nes sumą tokią pasiūlo, projektą padaro – ir tu žiūri ir nesupranti, ar tu čia Ermitažą remontuosi, ar laiptinę tikrai. Tai, ta prasme, nu viskas priklauso nuo, nuo lėšų.

– Ir jums nebūtų svarbu, kad kiti kaimynai dar neaišku, ar sutinka dėtis?

Ne [tarsi nesvarbus šis klausimas] Nu, ta prasme, jeigu laiptinė yra tamsi, aš pirmas būčiau žmogus, kuris tą inicijuotų.

– Bet gal kiti nesusidėtų ir būtų neišspręsta ta problema?

Nu tai jau tada kitas klausimas [atsidūsta suirzusi]. Tai.. lemputę įvesti man atrodo tikrai jau nekainuoja tiek jau ten brangiai. Kad pravest laidą ir lemputę padaryti [paniekinamai].

– Tai manot, kad visi tiesiog sutiktų susidėti?

[pašaukia katiną] Nuuu.. aš nežinau. Tai sakau, laidą pravesti – gi čia.. Nu ką. Kiek jau čia ta lempa kainuotų, tai jau aš tada prisidėčiau ir viena – aš nemanau, kad čia gautųsi daugiau nei 100 eurų [toliau paniekinamai, kietai, nukerta]

– Tai, žodžiu, palaikytumėt.

Taip. [nukerta]

– Supratau. O esat pati organizavusi kokius nors bendruomeninius reikalus?

[pauzė. Gerokai sužvelnėjusiu, ramiu balsu] Bendruomeninius tokius, tai gal ne.. Paprastai kažkaip viskas buvo..tvarkoj [sukikena].

– Uhm.

Nebent ten kokių šuniukų kačiukų prieglaudai.. [glostydama katiną, žiūrėdama į jį, ypatingai paminkštintu balsu] Lėšų rinkimą. Jeigu čia galima prie bendruomeninių priskaičiuoti..tai tada taip [minkštas, papūstas, vaikiškas balsas].

– Tai esate savanorė kažkokios tokios organizacijos?

Ne [tarsi, tai nėra mano įsipareigojimas, dariau tik laisva valia] Kažkada koncertą organizavau, rinkau..pinigus. Šitiems va [meilus balsas, žiūri į katiną]. Gyventojams.

– Bendradarbiavote su kokia nors organizacija, ar tiesiog surinkote?

Taip. Buvo „Penkta koja“ tuo metu. Jie tuo metu buvo dar tik pradėję savo veiklą. Tai visus pinigus mes jiems skyrėm. Visas lėšas. Surinkom atlikėjų krūvą.. Kurie koncertavo. Salę nuomavom. Nu ir šiaip kartais surinkdavom pinigų tiesiog.. [dėmesys nukrypęs, tyliai pašaukia glostomą katiną]

– Tai iš tokių veiklų, esate rinkusi labdarą gyvūnams, o dar kažkokiam tokiam dalyke

dalyvaujat?

Vaikų.. buvo tuberkuliozės, man atrodo, skyrius tenais..palatą kažkokią esame, irgi, organizavę koncertą paremt..ta prasme, tą palatą taip įrengt, kad vaikiškai atrodytų. Nežinau. Neskaičiuoji tų gerų dalykų, ką tu..ką tu darai. Ar ne. Nesireklamuoji [kiek kaltinančiu, pašaipiu tonu, tarsi užuomina į tai, kad smerkia besireklamuojančius, tarsi pasiteisina, kad neprisimena nieko daugiau]. Tai vat.. [liūdnokai]

– Na aš dar noriu paklausti apie priklausymą kokiai nors organizacijai, jeigu priklausot? [pagalvoja] Ne.

– Nes noriu paklausti, ar tie žmonės, kuriuos nebūtinai gerai pažįstate, bet žinote, na, tarkime, tie, kurie priklauso tai organizacijai, su kuria bendradarbiavote, pavyzdžiui, ar šiaip tai pačiai bendruomenei, ar jie jums kelia didesnę pasitikėjimą, net jeigu nėra jūsų draugai?

Ne, tai aišku, jeigu tu pažįsti jau žmogų ir turi jį savo rate, tai jis visada tau atrodo jau... kaip, Vilnius gi pažįstamų ir giminių kraštas. [mėgdžioja intonaciją kito:] oi, čiaaa, va, jau žiūrėk, aš tau duosiu pažįstamą, čia ta padarys tau nuolaidą ir taip toliau ir taip toliau.. [sukietėjusia, ironiška intonacija:] Dažniausiai ten dar dvigubai brangiau būna, ar ne. Tai.. Nežinau, viskas priklauso nuo situacijos, žiūrint ko reikia tau.. Kuom pasitikėt, dėl ko? Savo vaiką palikt? Niekada gyvenime nepasitikėčiau. Tokiem va, iš pažįstamų rato. Išskyrus, kad savo draugam arba šeimos nariam. Kad pasitikėti ką, kad ..nuvežt ten kokį siuntinį? Pasitikėčiau.

– O jeigu jūsų paprašytų paslaugos?

Žiūrint, kokia ta paslauga.

– Pavyzdžiui, pernaktvinti pažįstamą?

[nustembusi, skeptiška:] Pažįstamą. [pauzė] Mmm.. Tai kad nelabai aš turiu paguldyt kur tą pažįstamą [nusijuokia]. Pradėkim nuo to.

– Na, o jeigu jūsų paprašytų pažiūrėti vaiką?

Irgi, žiūrint kieno vaikas [rimtai] Nes tai yra didelė atsakomybė, ta prasme, mm..nežinau. Draugų vaikus – tai taip, o tiesiog kažkokio pažįstamo – nežinau. Žiūrėčiau, kas ten per pažįstamas. Nes čia iš tikrųjų didelė atsakomybė, sakau. Čia kitų pasiimi šunį pažiūrėt, ir aš jau pergyvenu, iš tikrųjų, pergyvenu už tą šunį. Tai.. [nutyla, tarsi duodama susiprasti]

– Dar minėjote, kad turite vaiką. Gal esate įsitraukusi vaiko darželyje ar mokykloje į kokias nors veiklas, tėvų tarybą kokią nors?

Ne.

– Jums prireikė būti pavežėtam autostradoje. Ar bandytumėte keliauti autostopu?

[cakteli liežuviu] ar pati stabdyčiau mašinas? Ne.

– O jei sustotų mašina, jus pamačiusi?

Tai.. tuo labiau. [skambiai nusijuokia] Ne ne ne.

– Ar esate kada nors taip keliavusi?

Mhm. Esu. Mokyklos.. Šitam gi.. Buvom mokykloj ir..keturios mergaitės sumastėm čia taip va patranzuoti. Ir atsimeu, kaip Molėtų plentu, žodžiu, važiavo du vyrukai, jie apsisuko, pakeitė kryptį – ir sakė, kad dvi paveš [nutyla duodama susiprasti]. Staiga pakeitė.

– Ar važiavot?

Ne nu tai kur, čia proto reik turėti. Ta prasme.. Ne, jau šito..[intonacija rodo, kad to negalima net svarstyti] šito dalyko ..[tikrai ne]. Dar buvo tokia situacija..Čia buvo, dabar galvoju.. Prieš du ar tris metus. Mes keliavom aplink Gardos ežerą nuomotu automobiliu dviese su draugu. Ir atgal, žodžiu, nusprendėm pavežėti [ištaria tarsi pasibjaurėjusi tuo žodžiu] – yra tokia pavežėjimo paslauga – pavežėti du pakeleivius. Nes ten, žodžiu, dar uždirbsi, nedaug, bet sakykim..

– Su BlaBlaCar turbūt.

Jojo, jo! Och tu dieve. Žodžiu, važiavom mes iš Italijos į Vokietiją. Ir Insbruke mes paėmėm du..du tuos pavežėtojus žodžiu. Vienas buvo serbas, kitas – žodžiu, juodaodis, nežinau [skėsteli rankomis]. Serbas tai ten, nu komikas tiesiog, mes ten pusę kelio juokėmės. Kol neprivažiavom Vokietijos sienos. Kol..policininkas nepaprašė mūsų dokumentų. O mes visi keturi skirtingų valstybių [susijuokia] atstovai, sakykim taip. [cakteli liežuviu] Irrr.. juodaodis neturėjo dokumentų [konstatuoja kaip esminę aplinkybę]. Ir mus suėmė. [susijuokia ir kurį laiką kikeną]. Ta prasme, situacija buvo tragikomiška, nes aš nesupr..Kas yra, sakau, nesuprantu? Ką mes ne taip padarėm? O tą juodaodį iš karto išvedė. Ir ant mūsų rėkė.. Mums buvo atidarytos durys, mes kažkokiuose laukuose, ten yra tas jų

štabas, ten žodžiu.. durys visos atidarytos, apsirengt neleidžia, traukia šaltis, ten buvo.. Nežinau, nu minusas praktiškai beveik.. Mes sėdim, kratomės, nes nu žiauriai šalta. Ir tie policininkai, jie galvojo, kad mes.. Nes jisai buvo tas.. refugee, žodžiu, ane.

– Pabėgėlis.

Taip. Bet jisai jau buvo gavęs tą statusą Vokietijoje, pabėgėlio, – bet jis neturėjo teisės palikt Vokietijos. [intonacija rodo skepsį dėl tokio lengvabūdiškumo:] O jis išmynė į Italiją, žodžiu.. Ir sumastė grįžt atgal. [surimtėja:] Nu žodžiu, nežinau, kiek ten situacija, bet žodžiu jis turėjo prašyt pratęsimo to.. Bet, nu, žodžiu, jeigu jis nebūtų turėjęs to statuso, tai mus būtų pasodinę į kalėjimą. Kaip po gabentojus. [nuostaba, netikėtumas, situacijos komiškumas, neteisybė komunikuojami balsu] Nes aš iš trečiosios šalies, [pradedą juoktis, kadangi faktai tą rodo – nepakankamai racionaliai jie įvertino aplinkybes, susimovė pasitikėdami] tas mano draugas irgi iš trečiosios šalies, šalia serbas, ir dar.. Nigerijos pilietis [skambiai juokiasi]. Nu ta prasme...Ten buvo tragikomiška situacija, sakau, mus suėmė, išvežė..Mus suėmė.

– O jus išvežė kažkur?

Joo [tarsi entuziastingai priimdama galimybę tęsti pasakojimą]. Konvojumi. Mus gal dvi valandas laikė ant to skersvėjo. Aš labai norėjau į tualetą – man neleido eiti į tualetą. [cakteli liežuviu] Kol galiausiai aš jau ten..pasikeitė pamaina tų apsauginių, vienam jau turbūt manęs gaila matyt pasidarė, nes aš jau visa mėlyna sėdėjau nuo šalčio. Nes palto neleido pasiimti, kuris buvo bagažinėje.. Nu tiesiog tyčiojosi. Atviru tekstu tyčiojosi. Ir aš, nu sakau, ką aš tokio padariau, kad su manim kaip su gyvuliu elgiasi? Jau vienam, žodžiu, pagailo manęs, jis mane nuvedė iki lauko kažkokio tualetų, ir pats stovėjo prie tų durų – ta prasme, nu, kai tu jautiesi pažemintas visom prasmėm [juokdamasi, bet kietu tonu]. Ir sako, tai va, mes jus lydėsime su konvojumi dabar, ir nesugalvokite bėgti – nes pas mus dvidešimties kilometrų spinduliu yra daug, daug, daug mašinų. Ir.. nu man jau tikrai, nu juokas pro ašaras. Nes mums jau ryte buvo skrydis – o čia yra keturios ar trys ryto – o skrydis yra gal dešimtą, mums dar reikėjo sugrįžt iki namų, susidėt daiktus, ir taip toliau.. Tai va čia buvo pavežėjimas tas [sarkastiškas tonas].

– Tai netgi turėjote tokią patirtį, naudodamasi technologijomis – ne tiesiog jus paėmė nuo kelkraščio.

Jo. Taip, taip.. Taip. Ir sakė, kad čia labai dažnas atvejis dabar jau buvo, kada koku būdu yra įvežami. [ramiai, tarsi paaiškindama:] Nu tiesiog bando laimėti kiti – nes tie jiems sumoka. O kai tu esi iš trečiosios šalies, [įtampa balse kyla] ir tu esi mokytojas, kuris greičiausiai daug pajamų negauna [susijuokia] – tai tu esi pirmam ten tam..kategorijoje rizikos, ar ne [šypteli]. Bet paskui jau atsiuntė mums tokį tyrėją, psichologą, kuris ten sėdėjo, klausėsi, ir aš sakau: nu tiesiog, absurdu absurdas. Aš turiu visus susirašinėjimus. Nu..nu čia.. Tai mūsų ką – atsiprašė ir paleido.

– Aha. Tai su šitais dalykais nebeprasidedat.

Nu, daugiau ne. Sakiau, jau čia geriau netaupyt [nusijuokia]. Tai vat.

– Gerai. Tai.. ar manote, kokių yra daugiau žmonių mūsų visuomenėje – patikimų ar nepatikimų?

Nežinau, aš tai linkus tikėt žmonių gerumu. Ir padorumu, ar ne. Bet...mm. Stengiuos nebendraut su tokiais, kurie man, sakykime, neatrodo patikimi. Kam jie reikalingi, taip sakyti, tavo aplinkoj.

– Ar manote, kad Lietuvoje iš principo saugu?

Taip.

– Ar manote, kad Lietuvoje gyvenimas gerėja?

[pauzė. Žiojasi kažką sakyti, susilaiko. Garsiai atsidūsta.] Aa-aa—hm. Nežinau kaip čia.. Turbūt kaip kuriuose sluoksniuose [konstatuoja kietai]. Tai vat. Tie, kurie turi didesnes pajamas – jiems gerėja. Tie, kurie turi mažesnes – jiems blogėja, manau. [tarsi jausdama, kad reikia paaiškinimo, priduria:] Nes viskas brangsta, o pajamos tai.. Tokios pat. Arba. mažesnės.

– O šiaip save laikytumėt optimiste?

Uhm.

– Dešimties balų skalėje, kur 10 būtų – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

Ta prasme, kiek aš save vertinu, ar..?

– Ne, pasitikėjimą kitais žmonėmis. 10 būtų – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus.

[atsidūsta] Nu sakau, čia tokios situacijos.. kur labai visur skirtingos. [rimtai, pasverdama

kiekvieną žodį] Aš linkus pasitikėti, bet ir.. įjungt tą pasitikėjimo.. mygtuką.

– O jums svarbiausia tos situacijos aplinkybės ar..

[nutraukdama:] Taip

– .. ar konkretus žmogus?

Aplinkybės. Ir konkretus žmogus. Nu ta prasme, tu viską įvertini. Tu turi paanalizuoti tą situaciją tuo momentu, nes sakau, kaip.. Sako, jeigu tu jauti, kad.. Kad tave tuoj užpuls kažkas, ir pareina iš priekio, tai tu turi pirma paklaust: „Gal žinote, kiek dabar valandų?“.. Ir panašiai, ar ne. O ne pult iškart bėgt [lyg su pašaipa ar panieka tokiam elgesiui]. Ar ne. Ir tuo metu tas žmogus gal susi.. Nu, žodžiu, tokių situacijų pilna, kur tu turi.. įvertinti padėtį..įvertinti tą savo..nu ne priešininką, kaip čia ji pavadinti..

– Kitą žmogų. O manot, kad žmonės labiau elgiasi iš tokių interesų paskatų ar pagal kažkokią moralę?

Interesų [tvirtai]. [trumpa pauzė]. Pagal moralę mažai žmonių elgiasi.

– Tai jeigu jam trūksta pinigų, jis ir nubėgs su tais jūsų maišais?

Aaa-m. Čia žinot [cakteli liežuviu]. Kalbant apie pinigus.. Mano tėtis buvo pakliuvęs, tais laikais buvo tokia VRS kamera. Senamiestyje.. Prie Filharmonijos toks skersgatvis, ir ten buvo filmuojama slapta, nu, kaip išeina, nu į konvojų, tas, kaip, inkasatorius, su maišu, pilnu pinigų atseit – ir jis krauna tuos pinigus į mašiną, ir vienas maišas iškrenta, o jis nuvažiuoja. Kaip jūs manot, kiek iš filmuotų žmonių vijosi tą mašiną? [retorinis klausimas, pauzė]

– Nu nedaug tikriausiai.

Tik mano tėtis. Jis net nesivijo tos mašinos, jis įnešė tą maišą į tą, nu, pardutovę. [pauzė] Bet žmonės tai ten ėjo ne kokie nors..auskaruoti, tatuiruoti ir iš kokio prasto rajono. [demonstratyviai prikanda lūpą ir cakteli] Tai negali žinoti.

– Bet jūs vis tiek pasitikit žmonėm.

Nu pasitikiu.. Bet, sakau, jeigu reikėtų, kas liečia, sakykim, kažkokias didesnes pajamas, sakykim, finansinį kažkokį indėlį didesnį, tai aš visa tai labai gerai pasveriu. Mes turim visokių patirčių, iš aplinkinių, iš aplinkybių dar kas..ar ne.. Tai tu visą tą arba įsidedi į galvą, arba tiesiog darai kitų klaidas. Tai irgi nuo tavęs priklauso – kaip tu į tai pažiūrėsi.

– O tikit, kad savo elgesiu galit kažkaip paveikti kito žmogaus nuostatą elgtis patikimai ar nepatikimai?

[giliai įkvepia; atsidūsta] Nu, filmuose gi rodo, kad.. [nusijuokia, kiek susikuklinusi, kad matomai tuo tiki] Gali paveikti. [pauzė, surimtėja. Liūdnai:] Bet kiek tas realybėje.. Nu, nežinau.. Labai priklauso nuo to, kokia aplinka žmogaus. Ta prasme.. Aš manau, kad pas visu..pas daugumą yra tikrai ne genetiniai dalykai. Tiesiog, kaip tave auklėjo, kokia tavo aplinka, kokie draugai, kokie.. Nu, pagal tai tiktais. Bet jeigu tu susitinki tą žmogų pirmąkart matai, sakau, yra tiesiog, nu, iš psichologijos tam tikri dalykai, pagal kuriuos tu gali kažkiek įvertinti tą žmogų. Bet, nu.. Mes gi pamatom žmogų per tris sekundes – jau smegenys tavo apdoroja tą informaciją, ar tu gali kažkiek pasitikėti ar ne.

– O kai sakot auklėjimas – kadangi net ir paminėjote ir iš pradžių auklėjimą ir šeimą – kaip manote, nuostata pasitikėti, kaip ji yra ugdoma?

[pauzė]

– Ar ji yra išdava kažkokių kitų nuostatų?

Nu.. aš nežinau, visų pirma, kaip tėvai tarpusavy elgiasi. Ar yra kažkokia pagarba, ar yra, nežinau, rodoma meilė, ir tarp suaugusių, ir.. Man atrodo, pirmas dalykas vaikui yra tėvai. Tie patys suaugę, nu mes dažnai matome, tokių sulaužytų likimų žmonės, ar ne. Tai kaip jie savo tą vaiką auklėja? Kaip juos. Auklėjo. Ar ne. Retas kuris.. Vis tiek, nori-nenori, mes .. [susijuokia] panašūs į tuos tėvus būname. [glosto katiną] Sakau, labai daug dalykų. Aš.. retai turiu kažkokių savo aplinkoj žmonių, kurie, sakykime, būtų, iš, nu kaip sakyt, socialiai kažkokios remtinos šeimos, asocialios kuri, ar ne.. Kad vaikai būtų.. kažkokie..pfft..intelligentai. Dažnai ką jie mato, taip jie elgiasi ir savo aplinkoj.

– O jie patikimi, kaip manot? Jais pasitikėtumėt?

Vaikais galima manipuluot [tarsi atskleidžia tiesą]. Labai gerai.

– O tais žmonėm iš tų socialiai pažeidžiamų šeimų?

Nežinau – sakau, labai skirtingi variantai yra. Ar ne. Yra tokių naivių, kur bepasuksi.. Jie nueis. O vaikais tai.. Vaikai tai čia.. Pff. Minkštas molis. Gali iš jų lipdyt, lipdyt, lipdyt.. Bet sakau, priklausomai nuo to, į kokią aplinką jie pakliūva. Mūsų va mokykloj būdavo, kur namie jie net nevalgė-

negėrę, jie sėdi praktiškai visą laiką toje muzikos mokykloje. Nes juos mokytojai pamaitina. Su jais gražiai elgiasi, ar ne. Iš tikrųjų, tokių būdavo atvejų, kur tu žiūri, ir atrodo, kad tas vaikas tikrai ne iš ten. Bet praktiškai dėl to, kad jisai gyvena toje mokykloje. Ateina po mokyklos, iškart ten – iki vakaro būna. Žiaurių variantų yra, tikrai. Tai va [atsidūsta].

Papildymas.

[pildant klausimą, paaiškėja, kad respondentė yra gyvenusi po keletą mėnesių Londone, Italijoje bei vasarą dirbusi JAV]

– Ar pakeitė kažką patirtys užsienyje?

[kiek sarkastiškai sukikena] Oi, ko tik nebuvo mums ten.

– Bet nuostatas žmonių atvilgiu?

Taaaip, labai daug gyvenimo pamokų gavau. Mus išmetė iš būsto [paūzė]. Į gatvę.

– O ką padarė?

Nieko. Tiesiog atsirado, kas moka daugiau. Tai vat. Po langais vyko susišaudymas. Gyventojų. Pagerintam rajone [gyvenom].

– Čia Italijoje ar..?

Ne ne, čia Londone [kietai sučiaupia lūpas, tarsi leisdama suvirškinti žinutę, kad ji užgriūtų interviuotoją visu svoriu]

– Tai turėjot parsivežt nepasitikėjimo daugiau negu pasitikėjimo?

[šniurkšteli nosimi] Ne, tai tu įvertini. Ta prasme, mano pirminiai..pirminė įžvalgos, jos buvo teisingos. Aš tiesiog norėjau tikėti, kad aš klystu. Bet.. kai tu neturi kur gyventi, ir tau, nu, sutinka nuomoti būstą, ar ne, sakykime.. [nuryja seiles] Jo, buvo variantų. Kaip tik buvo visi tie sprogimai, ir aš pramiegojau. Ir visi pramiegojo per mane. Jo, tokių įdomių dalykų nutinka gyvenime.

– Čia kai buvo tie 2007-ųjų sprogimai?

Taip. [neįrašytas interpas – pasakoja istoriją apie tai, kaip atsitiktinai pramiegojo terorizmo išpuolius Londone, nors pagal planą kaip tik panašiu metu turėjo išlipti išpuolį patyrusioje stotyje – U. L.]

– Paprastai žmonės pasakoja, kad užsienyje patyrė nepažįstamų žmonių pagalbą, tad pasitikėjimo jiems tos patirtys pridavė.

Nu kaip. Su tuo užsieniu.. Visaip gali būti. Ha. [susijuokia] Čia irgi..Prisimenu, važiuojome į Paryžių tokį konkursą, dar mokykloje buvau aš. Aš ir kita mergaitė. Ir mums reikėjo telefono ten kažkaip. Ieškojom kur yra tų telefonų pigiau..Pasakė, kad mes čia turime netoliese kažkokią parduotuvę, kur yra tų telefonų pigiau.. Nes mes stovėjom prie vitrinės ir rinkomės. Nes tais laikais dar [taupėm], Dieve, kada čia buvo.. Aš gal dar buvau kokioje 11 klasėje. Nu ir mes išėjom iš tokio didelio centro, nu, ten priemiestis buvo turbūt.. O ta kita mergaitė buvo..nu šeštokė, penktokė gal, – bet tokia geriau subrendus. Sakau: ne ne, į parduotuvę mes neisim – tai einam į kavinukę. Ten kitoj pusėj gatvės. Tai gerai, tai einam, atneš tada tą telefoną. Nu galvoju, kavinė – vieša vieta.. Ir atveda tokį seną diedą, su auksiniais dantim – iki šiol atsimenu. Ir jis nueina atsisėda.. Ir aš tada staiga sėdžiu ir stebiu: aha, aplink vien vyrai. O ten tokia kaip kebabinė.. Kažkoks ten futbolas.. Nu gerai, galvoju, futbolas-vyrai, – nu, gerai. Skaneris veikia.. [referuoja į interviu pradžioje apibūdintą savo galią/įprotį „skanuoti“ žmones – U. L.] Ir aš matau..prie mūsų sėdi tas vienas iš jų, o kitas nuėjo su tuo kitu, su dantimis, žodžiu, ir tokią krūvą pinigų jam duoda. Ir aš.. Sakau: [imituoja prislopintą balsą] žinai ką, dabar mes atsistojam, lėtai lėtai nueinam iki durų, – ir tada tu bėgi kiek gali..! Link gatvės.. Ir rėki, jeigu ką. Ir tada.. [iškvepia] Mes taip biškį pakilom...Taip lyg lėtai..ten netoli tos durys buvo, ačiū Dievui. Ir mes į kojas iš visų jėgų!.. Skutim link tos gatvės – o mus vejasi! [susijuokia] Aš dabar prisimenu, koks tai buvo košmaras..Ir mes į tą minią..

– Jus vijosi?

Jo, tai mus parduot norėjo [konstatuoja] Toje gatvėje mūsų, tam skersgatvyje nebuvo žmonių. Mus galėjo bet kas ten sugauti ir ten vienodai šviesti. Ir niekas tau ten pagalbos rankos tikrai neišties. Tai vat. Čia irgi pasimokiau[sarkastiškai pabrėžia]. Gerai, kad bent tada dar protas suveikė kažkiek. O Dieve [nuoširdžiai pasibaisėjusi, išplečia akis, bet žiūri ne į interviuotoją, o į šoną].

– Na tikrai ypatingų patirčių esate turėjusi.

[sukikena] Tai dėl to sakau, su tais užsieniais, tai irgi.. gali tikrai, atrodo, sulaukti tos...pagalbos.. Bet gali ir labai, labai..mm..įklimpt kažkur. Nes.. Irgi, atsimenu, Niujorko oro uoste sėdim. Aš jau buvau nemiegojus dvi paras, – nes tuo metu sesija, devynis egzaminus reikėjo išsilaikyti per penkias

dienas, – ir aš ryte išsilaikius, iškart į lėktuvą, tada o tada mes per Frankfurtą, į Niujorką, tada iš ten mes autobusu į Bostoną, iš Bostono į Konkordą.. Žodžiu, aš visiškai nemiegojau, tris paras. Bet esmė tame, kad, nu, šalia sėdi pusseserė, jinau irgi su lagaminu, – o aš jau smiginėju, – o jinau atsijungia visą laiką: atsisėda ir atsijungia, su tuo lagaminu savo..[tarsi jai visia nerūpi]. O aš jau sėdžiu, knapsiu, ir matau, kad aplinkui, ta prasme, yra žmonių, kurie tikrai laukia, kada tu užmigsi [susijuokia] – kad tą tavo lagaminą paimtų. Ir tu bandai.. [susijuokia] laikais iš paksutinių jėgų, kad neužmigt.. Ir, nu tiesiog Tave stebi. Stoty. Tai, nu akivaizdu.. Variantų tokių buvo įvairių.

– O sakėt, kad interesai įstumia žmones į tokias padėtis, kur jie turi pagal juos elgtis. Ar manot, kad žmonės kartais tiesiog kartais yra tokioj padėty, kad negali sau leisti pagal moralinius įsitikinimus elgtis?

Taip [neabejodama. Pauzė.] Nu buvo čia vienas filmas,.. Miss Baja? Miss Bala? Dabar čia, naujai kažkaip.. Rodė. Kaip moteris, nu, meksikiečių kilmės, jinau Amerikoje jau ten gyvenusi.. bet atvažiuoja aplankyti draugės į Meksiką. Ir tą draugę, žodžiu, pagrobia, kai jos nueina į naktinį klubą. Ir yra dalykų, kurių gyvenime jinau tikrai nebūtų dariusi, bet kada tu esi priverstas, nes nori apsaugot draugės, pavyzdžiui, brolių..Kaip ir tu pateisini visas aplinkines puses, iš esmės [pasakoja įsijautusi, nervindamasi, nustebusi savo amoralumu, kurį iššaukia filmo konstrukcija], ar ne – net ir tuos dalykus, ką jinau blogo padarė kažkam kitam, nes atrodo, kad žmogus.. Nebelieka jokio žmogiškumo, jokios moralės, nieko nebelieka, nes tu nori apsaugoti savo tą artimą. Tai va, kaip ir aš sakiau apie tą kaimyną, kur galbūt kažkas ten stovi įrėmęs jo vaikui peilį už kampo. Arba tu skambini savo kaimynui ir išvedi jį į laiptinę kažkoku būdu, arba.. Ta prasme, sakau, gyvenime tokių variantų būna, kur.. Dėl kelių eurų Tave gali užmušti. Ypač jeigu reikia dozės. Jau jam nebeveikia smegenys, nebeveikia moralė – jam veikia kūno kažkokie poreikiai, kur.. Smegenys atsijungia.

– Jūs daug tokių sutinkat, šiaip?

Ne. [suprunkščia, bet sarkastiškai] Ačiū Dievui.

– Minėjot, kad mokykla Naujininkuose, ir kad ten daug tokių..[žmonių]

[nutraukia] Taip. Daug vaikšto tokių įdomių.. Mane čia šokiravo iš tikrųjų vieną kartą. Vasarą. Ten buvo.. Aš turėjau budėt. Tai ten aišku, užsirakini, ir sėdi...

– Per naktį?

Ne ne. Dienos metu. Bet jau ir tas yra neįtikinantis. Aš nuėjau iš ryto, aštuntą ryto. Nubėgau į maksimą nusipirkt bandelę. Ir aš buvau vienintelė, kuri pirko maistą. Pradedant nuo mažiausio, pabaigiant vos pastovinčia senute.

– O kaip mažiausiam parduoda?

Aš nežinau.. Jeigu mažiausias, tai aš turiu omeny, kad, aa, pilnametis, pff, nu bet. Aštuntą ryto. Aš buvau vienintelė, kuri pirko bandelę. Pardavėja pasižiūrėjo į mane kaip į nenormalią. Tai va. Aš dabar gyvenu X rajone [Vilniaus miesto rajonas – U.L.], – ten tokių dalykų nėra. Ir atrodo, kad čia visai kita planeta. Žmonės atrodo visai kito sluoksnio. Bet kai tu nuvažiuoji į Naujininkus, tu pamatai, kaip žmonės iš tikrųjų gyvena... Ir tokia aplinka yra daugumoj Lietuvos kaimelių, mažų miestelių, ar ne. Tą, ką mes matome, čia yra labai maža terpė, kaip žmonės gyvena. Iš tikrųjų, kaip žmonės gyvena, – tai yra baisu.

– O tenais jaučiatės saugi? Minėjot, kad mokykloje vienai budėti baisu.

Nu.. šiaip.. Jo. Viena nenorėčiau ten likti, taip. Bet iš esmės, tai ką... Į mašiną ir iš mašinos. Ir iki maksimos, jeigu nueinu. Aš ten neinu niekur...vakarais ypač, tuo labiau. Nes nu.. Reik ten pabūt, kad suprast, ką aš turiu omeny. Kai tu nueini į lidlą, per gatvę nuo mokyklos, ir paaugliai šneka – net ne paaugliai, dešimtmečiai kokie – ir tu supranti viską, ką jie rusiškai šneka. Ir tai yra baisu. Ar ne.

– Ką turite omeny, kai sakote, kad baisu?

Nu, pradedant žargonu, pabaigiant, ką jie šneka. Ane. Nu, šlykščius dalykus šneka. Iš tikrųjų. Ir, ir.. ne tik vaikinai ta prasme [pauzė, tarsi tam, kad interviuotoja susiprastų.] Tai va. Tai tiesiog sakau, kad tie, kurie galvoja, kad visas tas alkoholis, draudimai ir taip toliau, mm..kas galvoja, kad jie iš nieko atsirado, tai aš galiu pasakyti, kad.. tie žmonės tiesiog yra užsimerkę prieš realybę. Kad Lietuva yra prasigėrusi. Ir labai baisiai prasigėrusi. O jaunoji karta – dar ir prasi..svaiginusi [cakteli lūpa, tarsi konstatuodama liūdna realybę, kviesdama susimąstyti]. Nes prieinamumas yra baisus. Ir kas baisiausia, kad mūsų..tam tikri organai neužtikrina to ir iš to gauna pinigų. Ir tai yra dar baisiau. Tai vat. [vėl cakteli lūpa, konstatuodama] O Naujininkai.. Tai ten yra..Visi žinom, kas tai yra, ar ne. Kaip visi važiuoja su paskutiniais autobusais iki paskutinės stotelės [labai liūdnai].

– Ar esat mačiusi?

Ne, tai [sarkastiškas tonas].. Ta prasme.. [šypteli] Pas mus yra taksi vienas vairuotojas, ne vairuotojas, o vienas mokosi, kuris taksi vairuoja. Žmogus. Tai va, yra tokių baisių dalykų, kur tu kartais galvoji, kad net ir policijos organuose – jie gi gauna už tai pinigus. Kad išpėti, tuos pačius čigonus.. Čigonai savo kojomis padaro vaikus mažus.. Ar ne, kad nuneštų tą dozę. Visus išpėja, kada jie atvažiuos tą reidą daryti.. [liūdnai, susitaikiusi] Tas yra baisiausia. Tie gi žmonės turi vaikų. Bet jie visada galvoja, kad mano vaikams tas neatsitiks [vėl patyli] Ar ne. Kiek yra prekybos žmonėmis atveju.. Visa tai.. Ta prasme, visa tai vyksta, mes tiesiog, kadangi negyvename.. Mums pasisekė, kad negyvename tam tikruose sluoksniuose.. Arba tam tikroje valstybėje gimėme. Čia dabar žiūrėjau tą Keipernaumą..ar kaip jis ten vadinasi.

– Kafarnaumas.

Tai.. Nu ką, kai tu galvoji, kad tu gyveni pakankamai blogai, tai pasižiūri tokius filmus, ir tave sugrąžina į tą realybę – kad galbūt nėra taip jau blogai. Mes galbūt pervertiname daugelį dalykų arba, kaip tik, nedavertiname. FIN

Informantas nr. 20: pardavėjas-konsultantas, 27 m.

Interviu data: 2019-05-01

– Kaip manai, ar galima pasitikėti žmonėmis?

Oi, toks klausimas...Ne visada. Toli gražu ne visada. Nu bliamba, per gyvenimą buvo tokių dalykų, kad.. Ne visada galima jais pasitikėti, toli gražu.

– Sakai, buvo daug dalykų – gal gali papasakoti, kokių?

Nu.. aš vakar kaip tik mąščiau. Juokai juokais, bet.. yra žmonės, pavyzdžiui, kuriems tu padedi, ir yra žmonės, kurie tavim naudojasi. Ir esmė tame, kad.. Yra tokių žmonių, pavyzdžiui, kuriems tu, nu, padedi, padarai, viską.. Bet jie tiesiog atgal nieko tau neduoda. Yra tas posakis, nieko nesitikėk atgal, kad tau žmogus duotų. Bet tada pasitikėjimas dar..kažką, pavyzdžiui, visada suplanuoji, o tas žmogus nepasirodo, arba ten.. pakeičia planus staiga..Nu tas..pasitikėjimas.. Aišku, pradėkime – jei ne nepažįstamais? Ką reiškia nepažįstamas? Žmogų, kurį sutikai, pasakai jo vardą – jis jau tavo pažįstamas. Ar žmogus yra nepažįstamas grynai? Kurį laiką – galbūt.. Bendrai kalbant, mes susipažinome – mes pažįstami. Tai čia jau tu renkies, ar tu pasitiki tuo žmogum, ar ne. Bet buvo situacijų, kada.. viena sako – kita daro. Naudojasi.

– Buvo atvejų, kai pasinaudojo?

Nu.. Buvo situacija, kai, pavyzdžiui, aš paskolinau žmogui pinigų, o jis pažadėjo man – per tą sudėtingą momentą – aš grąžinsiu tau pinigų, – aš išsileidau pinigų, neturiu susimokėt mokesčių, – ir man negrąžino. Ir aš kaip durnius, antrą kartą paskolinau pinigų – man tą patį padarė. Dabar vėl prašė: žiūrėk, sako, tu čia man įdėk dešimt eurų į tokią tokią vietą, tipo grąžinsiu, blablabla.. Ne. Du kartai buvo, ir tai yra daug, trečias kartas – viso gero.

– Ar tai kažkoks draugas?

Draugas, jo, tipo. Aš šiaip labai sunkiai pasitikiu žmonėm, žinok. Man iš viso labai sunku prisileist žmogų prie savęs. Aš visada žiūriu, kaip tas žmogus elgiasi, kokie jie motyvai, ką jis nori, ką jis galvoja.. Nu koks, koks tikslas, pavyzdžiui, kad mes bendraujam. Nes, žinai, pradžioj atrodo labai fainas žmogus, net ir atėjus į darbą pradžioj visi žmonės atrodo žiauriai faini, bet po to pamatai tikruosius veidus.

– Bet vis tiek pradžioj esi linkęs labiau pasitikėti.

Ne nu tai, aišku, einant laikui, aišku, tu pradedi pasitikėt tuo žmogum. Matai, kad, jei tau nepakiša kojos gyvenime, – tai taip.

– Mhm. O prisimeni kokią nors situaciją su nepažįstamu žmogumi?

Ką reiškia nepažįstamas? [pauzė] Visiškai nepažįstamas žmogus, ane.. [pasvarsto] Nu vat, kaip tu interpretuoji nepažįstamu?

– Kaip tu interpretuoji?

Aš nepasitikiu nepažįstamais, nes aš jo nepažįstu. „Aš tavęs nepažįstu, sorry“ [lyg sakydamas įsivaizduojamam žmogui, pateikdamas priežastį jam, kodėl nepadės]. Bet vėl grįžtam prie to, ką reiškia nepažįstamas žmogus.

– Na gerai, aš turiu situacijų, apibūdinsiu ir paprašysiu atsakyti, kaip elgtumeisi.

Gerai.

– Stovi priešais kalną su daug sunkių nešulių, kurių vienu kartu niekaip negalite panešti. Skubi į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais į tą kalną ir dar nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtum nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Nu bet aš vėluoju į autobusą?

– Tu skubi.

Ir žmogus prašo pagalbos?

– Ne, tau reikia pagalbos.

Man reikia pagalbos? Pala, dar kartą pakartok.

– Dar kartą. Na, taip, čia tokia ilgesnė. Stovi priešais kalną su daug sunkių nešulių – na lagaminų, ar kažkokių kitokių, ką sunku panešti. Skubi į autobusą, kuris tuoj paliks aikštelę, o su daiktais reikia užlipti laiptais į tą kalną ir dar nubėgti gabaliuką kelio. Ar priimtum nepažįstamojo siūlomą pagalbą?

Chaaa. Reik pažiūrėt, kaip žmogus atrodo. Jei atrodo patikimai – taip. Jei ne – ne.

– O ką reiškia patikimai?

Patikimai – kai žmogus atrodo normaliai. Ne raudonu veidu, prisigėręs ar narkomanas, ar dar kažkoks tai.. Tai... Pador..Jei kokia mergina, padori eina..Ai, nu bliamba, nu gali po to.. Tada pasitikėčiau priklausomai nuo to, kaip žmogus atrodo. Šiuo atveju, jei aš nepažįstu to žmogaus, aš priimu tą išvaizdą. Tai.. jei man to labai reikėtų, aš tą padaryčiau, pasitikėčiau šiuo atveju. Tam tikru žmogum – ne visais žmonėm – priklauso.. Jei tuo metu nebūtų tokio žmogaus, kuris atrodytų gerai, – ne alkoholas, ne narkomanas, ne šiaip kažkoks tai lochas, kuris vaikšiotų su treningais – tada nee, ne. Bet jei normalus žmogus, suaugęs, nu, visa kita – tada sakyčiau, gal galit, nu, man padėt.

– O būtų svarbu, ar tas žmogus, tarkim, vargingai atrodo?

Tai aš ir sakau, kad tai yra svarbu. Kad jis tvarkingai [galimai klausime išgirdo žodį tvarkingai – U.L.] atrodytų, nes nu tada, jau maždaug žinai..

– Tiesiog galvotum, kas galėtų pavogti?

Nu tai automatiškai tai taip. Nu tu pati, manau, kad taip elgtumeisi. [pauzė] Jei ten kažkoks..amm, narkomanas. Neprašysi jo pagalbos.

– O dar yra tokia papildoma sąlyga. O jei tuose nešuliuose yra tavo svarbiausi daiktai ir pinigų?

Pinigus pasiimi su savim. Ir.. pasitikrini – piniginė.. Ten kažką. Ir padedi daiktus tenais. Jei ten kažkoks sunkus lagaminas ar kažkas.. Niekur labai toli nenuneš. Viskas.

– Kita. Vėlyvą vakarą pasiklydai mieste, kuriame pirmą kartą lankaisi. Esate atokiau nuo centro, nežinai, kaip grįžti. Tavo telefonas išsikrovęs. Ką darytum?

Klausčiau žmogaus.

– Ar bet kokio žmogaus klausum?

Vėl ta pati situacija. Priklauso nuo išvaizdos. Galėtum vos ne į barą nueit. Arba į kavinę, į barą, kokią prekybos centrą paklaust. Tau ten tikrai kažkoks žmogus nepasakys kažko melagingo.

– O jeigu viskas uždaryta?

Uždaryta – klausčiau žmogaus.

– Kieno neklausum?

Tokių pačių, kur man atrodytų nepatikimai.

– Tokių, kaip išvardijai prieš tai?

Taip.

– O ką galvotum, kad jie galėtų atsakyti?

Duok cigaretę, ir peilį išsitraukt..? [retoriškai klausia, palieka pauzę] Jeigu va ten už kampo, reikia eit.. „Paeinam va ten už kampo, parodysiu, parodysiu..“ [susijuokia, mėgdžiodamas kito žmogaus apgavikišką intonaciją] Šiaip niekas taip nedarytų, manau, kiekvieno paklaustum, kiekvienas tau normaliai atsakytų. Šimtą kartų bandžiau, tūkstančius kartų. Niekada nieko tokio nebuvo.

– Pats klausėi?

Tai aišku, daug kartų.

– Tai visi atsako visada teisingai?

Visi teisingai atsako. Arba: nežinau. Arba: jo, va ten rasite.. Lengva.

– Tai galėtum bet ko klausti.

Nu, pirmą aš klausiu.. Ne tų. Tokių baisiai atrodančių žmonių.

– Gerai. Traukinyje perki bilietą. Kontrolierė neturi gražos. Ji atspausdina ir paduoda 5 eurų vertės bilietą, o tavo 20 eurų banknotą, kuriuo mokėjai, pasiima su savimi ir sako perėjusi vagonus

atnešianti iškeistą grąžą. Kaip elgiesi?

Sėdėčiau šalia arti ir laukčiau, kol tai įvyks. Tai reiškia: ne, aš nepasitikėčiau, aš kuo arčiau, arba stovėčiau, laukčiau, sakyčiau: ne, aš noriu dabar tų pinigų, dabar čia.

– Tai bet tu sėdi traukinyje.

Taip. Ai.. tai jinai prieina prie manęs, ane? O, vau, čia geras klausimas. Aš galvoju, kaip autobuse.. Ne. Ne.. Sakyčiau, kai išsikeisit, tada.

– Tai tiesiog sakytum, kad tegu grįžta, kai jinai išsikeis, ir tada nusipirksi.

Jo, jo.. Čia ne mano problemos. Čia jos problemos.

– Ar tu bijotum, kad jinai neatneš?

Gali būt. Gali būt. Nežinau.. Greičiausiai kad ne, bet gali būt.

– O jeigu kitas keleivis, irgi važiuojantis tuo traukiniu, neturėtų pinigų susimokėti savo bilietui, ir paprašytų paskolinti? Jis sakytų grąžinsias pinigus, kai atvažiuosite į galutinę stotį – pavyzdžiui, ten jo kažkas lauks.

Žinai, aš dabar tau pasirodysiu kaip.. evil, bet ne. Ne, kodėl? Nu kodėl. [prunkšteli] Tu manęs.. Aš tavęs nepažįstu. Tokiais atvejais galima sakyti: ne, aš tau neskolinsiu. Kada tu man grąžinsi.. Kas tu toks.. Kur tu gyveni.. [intonacija beveik konspiracinė, įtarinėdamas šnabžda]

– O jeigu būtų padorus žmogus, kaip sakei?

Ne.

– Vis tiek nepasitikėtum, kad jis gali grąžinti?

Ne.. Tada karma man smogtų [špyteli, ironiškai vartoja hiperbolizuotą žodyną], ir tokioj pat situacijoje aš sakyčiau: oh well, tie žmonės manęs nepažįsta, viskas gerai.

– Ką turi omeny?

Ne, žinai aš pagalvoju kartais tokį dalyką, kad kai tu nepadedi kažkokiam žmogui, tave turėtų užgraužt sąžinė. Ane, labai baisiai. Kad tau bus tokia situacija – tau kažkas nepadės.. Bet aš tada priimu labai logišką sprendimą, kad.. Jeigu tas žmogus tavęs nepažįsta, jis turi pilną teisę man neskolinti pinigų. Aš tą patį irgi daryčiau – neskolinčiau. Sakyčiau: žinokit, ne.. Pala, kokia suma? 15 eurų?

– 5 eurai.

5 eurus.. [pasvarsto, cakteli liežuviu] Nu, čia reik pagalvoti. Penki – tai fifty-fifty. Gal taip, gal ne. Priklauso nuo mano nuotaikos. Gali būt, kad mano nuotaika bus bloga ir aš neskolinsiu, galbūt mano nuotaika bus labai gera – ir aš paskolinsiu.

– Jo. Bet aš supratau, kad jeigu tai yra tavo pažįstamas, tai tu skolini, nes tikiesi, kad jis paskui atgal tau padarys paslaugą?

Nuu, aš sakau. Aš, – priklausau nuo nuotaikos. Nu ta prasme, realiai.. Aš nieko nesitikiu iš žmonių. Aš per gyvenimą supratau tokius dalykus – aš kaip senis kalbu – bet per gyvenimą aš supratau, kad.. nereikia pasitikėti. Ir ta prasme, tas visas ššš malimas apie karmą ir.. Ta prasme, to nėra. Ir, jei žmogus prašytų 5 eurų – ir man būtų gera nuotaika, sakyčiau, paimk 5 eurus ir negrąžink man. Fuck it. Have fun. Jei mano nuotaika būtų tikrai bloga – ne, sakyčiau, neturiu. Mano ženklas yra dvynys. Aš arba toks, arba toks. Kaip tu pasielgtum?

– Bet pradžioje pasakei, kad nepažįstamam žmogui nejauti pareigos.

Aš nejaučiu kažkokios pareigos duoti pinigų.. Tuo pačiu nesitikiu iš jo kitą kartą. Ne iš to žmogaus, iš kito žmogaus.. Netikiu karma. Nejaučiu polinkio.. Neturiu reikalo. Gal man tie pinigai yra svarbesni. Gal aš turiu kažką nupirkt už juos. Aš neturiu.. Neturiu teisės tokios. Čia yra mano pinigai.. Tai va.

– O jeigu pažįstamas prašo?

Vėlgi, priklausau nuo situacijos. Jei tas žmogus man negrąžina pinigų skoloj – ne. Jei pirmą kartą prašo – taip. Sakyčiau, o, okay, čia penki eurai – grąžinsi, kada galėsi. Bet jei žmogus negrąžina.. Ne.

– Bet o tau nėra taip, kad, kaip kiti žmonės pasimoko, kai jau vienas draugas negrąžina, ir jau tada niekada niekam nebeskolina?

Ta prasme, jei vienas žmogus negrąžina man, ir aš tada kitiems neduoju? Tai kiekvienas žmogus yra visai kitas žmogus. O va, man ką tik nuostabų dalyką vienas žmogus padarė. Man buvo sunku.. Aš neturėjau pinigų.. Ta prasme, bendrai buvau išsileidęs, žiauriai valgyt norėjau, namo tingėjau važiuoti. Nu, galvoju, nemandagu čia kažkaip prašyt pavalgyt.. Žiūrėk, aš tau dvidešimt eurų duodu, sako, eik pavalgyt, kada galėsi, tada grąžinsi. Vos tik gavau pinigus – davai, ateik čia, tuoj. Atėjo, sako, tai dabar nebūtina, atiduosi, kada galėsi. [vaizduoja, kaip paduoda banknotą] Imk, prašau, dvidešimt eurų, viskas. Aš negaliu sėdėti ant tos skolos. Aš žinau kaip man būtų. Aš nenoriu likt skolingas. Viskas, mes

išsiaiškinom. Kitąkart tu manęs prašysi – aš tau duosiu. Bet jei būtų tokia istorija, kad jis ten man skolingas ir dar prašo.. Nu, seniuk, žinok. Reikia pasimokyt iš tokių dalykų. Negalima skolos negrąžint.

– Tai, žodžiu, pažįstamais iš pradžių esi linkęs pasitikėti.

Nu, pažįstamas. Jei yra draugas ir tokios situacijos nebuvo, paskolink man kažkiek pinigų visa – imk, drąsiai. Grąžinsi, kada galėsi. Galiu netgi antrąkart paskolint, bet trečiąkart neduosiu.

– Gerai. Ar tu vairuoji?

Yeah.

– Gerai. Automobilų stovėjimo aikštelėje besiparkuodamas kitas žmogus įlenkė tavo automobilio dureles. Kaltininkas siūlo susitarti. Ar rinksies įforminti autoįvykį, ar pasiklausite, kad žmogus tau perves sutartą pinigų sumą žalai atlyginti?

Tai čia priklauso nuo vairuotojo. Kokia buvo situacija. Jei netyčia įbrėžė.. [pagalvoja] Tai pala, man jis. [pasvarsto] Gal susitartume. Aš turbūt nebūčiau labai piktas, jei ten truputį kažką.. Sakyčiau, visiems būna. Man ir yra buvę tokių dalykų. Ir mes susitarėm. Jokių mokėjimų, viskas, sakau.. Jei man taip būtų – aš turbūt praleisčiau pro akis. Nes aš nelabai suprantu, kai biškį užkabini, ir ten skandalą kelia. Mano kaimynai, pavyzdžiui. Irgi užkabinau mašiną, tai jie policiją kvietė, nes aš atseit pabėgau. Aš nepabėgau. Aš tik išvažiavau į miestą autobusu, norėjau alaus pasiimti.. Aš tik nepastebėjau, žinai, perstačiau mašiną, šokau į autobusą, nuvariau.. Skambina policininkas: o tai kas čia buvo? Sakau: nežinau, gal netyčia užkabinau mašiną, aš nepastebėjau.. Tai jūs, tai jūs susitarsit?.. Bet svoločiai kaimynai, debilai– jie policiją kaimynui kvietė! Policininkas, jis pats nesupranta: ar jiems gerai, ar ne?.. Sako, jūs čia susitvarkysit? Nu, deklaraciją surašėm. Bet a–a–aš sakyčiau, jei nedidelė žala: žmogau, gyvenk ramiai. Bet jei didelė žala – tada sakyčiau: ne, jokių, arba rašom deklaraciją, arba kviečiam policiją.

– Gerai, bet ar tau būtina, kad iš karto duotų pinigų, ar galėtų pervesti?

Tai galėtų man jų neduot. Ta prasme, jei žmogus tikrai kabino netyčia, nesimato.. Viskas gerai, aš užsidažysiu tą vietą. Jei nežymi.

– O jeigu tavo nauja mašina būtų?

Atsipalaiduok – važiuok – sėkmės. Užsidažysiu. Man nėra tokio dalyko.

– Gerai. Ar leistum nepažįstamajam gatvėje pasinaudoti tavo telefonu?

Gerai. Ai, nu ta prasme, priklauso nuo išvaizdos. Ateina koks ten.. Ne, šiaip buvo situacija. Labai įdomi. Su šituo. Aš grįžau į savo rajoną. Mano rajone jau ten visi išsiskirstę – mano rajone vakarais ten nedaug žmonių, išsiskirstę jau visi vaikščiotojai.. Ir išlipo kažkoks vaikinukas. Vaikšto. „Turi telefoną paskambint?“ O, va tada ir kilo toksai „duot-neduot“.. Nes buvo toks žmogus fifty-fifty. Nei labai patikimas, nei labai blogai atrodantis.. Toks, žinai. Po to kažkaip pastačiau jį į savo vietą – šiuo atveju man būtų šikna. Pagalvojau, atvažiuočiau į šitą suknistą rajoną – autobusų paskutinių nebėra, viskas. Tai reiškia, jisai atsidūrė tokioj situacijoje.. Šiuo atveju, pagalvojau: jo, okay, duosiu, kodėl [ne].

– Kodėl jis neturėjo telefono?

Nu jam turbūt išsikrovė.. Ar ten jis neturėjo, ar ką.. Bet labai išsigandęs kalbėjo telefonu, sako, čia atvažiuau, ar ką, rusiškai.. Paskui atidavė, sako: labai ačiū. Aš mačiau, kad jis ne kažkoks debilas, narkomanas.. Tiesiog toks.. Pacanas kaip pacanas. Ir viskas, išsiaiškinom.

– Viskas gerai baigėsi.

Jo, jisai grąžino telefoną, sako, kur čia man eiti? Padėkojo, viskas.. Visada žiūri pagal žmogų. Kaip tas žmogus atrodo. Jeigu atrodo neblogai – prašau.

– Na bet šiuo atveju tau buvo svarbi ir jo situacija.

Man buvo.. T-taaaip.. Man buvo svarbi jo situacija, bet, sakau, aš negaliu pasitikėti, jeigu ateina girtas, apsvaigęs nuo narkotikų, prisigėręs – tada jau išsijungia automatiškai empatija.. Ne, aš negaliu tavim pasitikėt. Tiesiog atėjo, sakau, penkiasdešimt-penkiasdešimt pacanas, paprastas paauglys kažkoks tai.. Daviau. Nu, gerai viskas baigėsi.

– Gerai, dabar įsivaizduokim, kad į tavo duris kažkas pasibeldžia. Atidaręs išgirsti, kad naujam kaimynui prisireikė dulkių siurblio. To žmogaus tu dar nesi matęs. Ar paskolintum siurblių?

Žinai, kas čia yra juokinga man? [suprunkščia] Aš nežinau, kas pas mane ateina – ar graži mergina, ar senis? [juokiasi] Ne, juokauju. Šiaip tokioj situacijoje iš tikrųjų – vėl, kaip žmogus atrodo [tvardosi, kad nesijuoktų]. Jei normaliai atrodantis kaimynas – čia pat nueini, duodi galvon, moralą

atskaitai, sakai: „duok [atiduok – U. L.] siurbli“.[intonacija lyg tvarkytų reikalus] Nu, ta prasme, jei normalus, padorus žmogus, tai jo, imk. Tu sulaužysi – tu mokėsi. [susijuokia] Viskas.

– Bet pasitikėtum, kad jis tikrai kaimynas?

Kur tu gyveni? Einam, pasižiūrėsim. [imituoja intonaciją] Aš tau nunešiu tą siurbli.. Aš tuoj tau sutvarkau..

– Tai pagalvotum apie tai?

Tai aišku pagalvočiau. Negi šiaip duosiu, „va imk, varyk“?

– Ar jeigu būtų graži mergina, tai neklaustum nieko?

Tas pats, tas pats, aš čia pajuokavau. Bet.. Kur tu esi? Kur tu gyveni? Ar tu tikrai esi mano kaimynė? Joo, aš čia gyvenu. Gerai, kur tu gyveni, aš tuoj tau atnešiu. Jis užgrūstas. Palauk 10 minučių, kur tu čia gyveni, aš tau atnešiu.

– Gerai. Tarkim, ta laiptinė, kurioje tu gyveni, yra nesutvarkyta ir neapšviesta.

Pas mane labai graži. Tai yra papuošta. Skirtingais laikais skirtingai papuošia kaimynai. Jei Velykos – tai grandinėmis aplinkui.. Visokių zuikučių sukabina, piešinukų; per Kalėdas girliandos aplinkui; per vasarą kokių nors.. visokių lapukų.. Rudenį lapų..

– Tai rūpinasi labai kaimynai.

Ooo taip, vienintelė laiptinė turbūt tokia, nes ateina pas mane draugas: [vaidina draugą, netekusį žado:] vaaaa. Ta prasme, ateini į laiptinę ir šviečia lemputės per kalėdinį sezoną. Per praeitas velykas pakabino kašiką.. Tipo, įdėkit ką nors, saldainiuką, dar kažką, tipo share. Sharing is caring.

– Įdėjai kažką?

Saldainį.

– O tai kas pasiėmė?

Kažkas pasiėmė, nu, ten nesvarbu, įdedi ir kažkas pasiima, ten nežinau, vaikas..? Bet ten tiesiog.. Nu tipo, įdėk kažką. Gali šampano buteliuką, kiaušinių, dar kažką.

– O šiaip bendraujat su kaimynais?

Aaa.. cha-cha. Nu tie, kurie vat puošia, jie ten seniai gyvena, tai pasisveikinam, bet kad bendraut – nelabai... Dabar yra daug naujų. Pirmam aukšte tai nelabai.. Ten kažkokie alkoholikai persikraustė.. Dabar labai daug kas keitėsi. Vėliau kas išsikraustė jau į miestą.. Nes ten vis tiek rajonas. Tai.. ne per daugiausiai.

– Nu gerai, bet dabar įsivaizduokim, kad ta laiptinė kardinaliai kitaip atrodo, visiškai nesutvarkyta. Ir vienas iš tavo kaimynų inicijuoja tą tvarkymą..

Mano tėtis. Tai vienintelis žmogus, kuris inicijuoja viską.. Tai yra mano tėtis. Ir rimtai, aš nesigiriu, taip yra, nes jisai sako, man atsibodo visus kviesti daryti, kai visiems pochoi. Išskyrus, aišku, tom dviem moteriškėm, kurios...kažką daro.

– Čia apie tą pačią laiptinę kalbam?

Jep! Tai jo, ką apie jį? [susijuokia]

– O tu jį palaikai, kai jis inicijuoja tuos dalykus?

Nu tai automatiškai sakau: ko tu knisies, ko tu nervuojies, jei kitiems yra pochoi? Sakau, tipo tu padėjai kiek pastangų, stengies, ten darai viską.. Be to, nunešė tom moteriškėm šampano butelį, kurios ten papuošė viską gražiai.. Tvarko.. Ten turbūt taip pat, tos moteriškės.. Bet pasakai taip: palaikai iki tol, kol kaimynai tave palaiko. Jeigu kaimynams yra visiškai tas pats, tai automatiškai ir mums yra viskas tas pats.

– O gal gali papasakoti plačiau kokią situaciją?

Kad viskas tas pats? Nu tas pats, kai pinigus rinkti, tvarkyti... Arba keist kokias duris. Dabar jau dvylika metų jos yra seifinės, bet iki tol ten reikėjo peštis, kol surinko tuos pinigus. Nes nu, mūsų gerovei. Mūsų gerovei, kad ir kas neitų. Ir tai, mano vienas buvęs kaimynas, prisigėręs, prisirūkęs, pradėjo daužyt duris. Vaikystės pažįstamas. Nice.

– Tas naujas duris?

Exactly. Dar čia realiai buvo prieš.. pora savačių. Buvo toksai. Debilas, lochas..[pasibjaurėjęs]

– O kada jūs pakeitėt tas duris?

Ne nu, tai prieš dvylika metų. 2007-aisiais. Jo, bet tipo bendrai, cmon. Durys dar gerai laiko, ir viską. O ten ateina kažkoks lochas [apibūdina su pasiūlykštėjimu], kuris gyveno seniai čia, ir daug duris, nes prisigėrė, prisirūkė žolės, ir nesupranta, kas vyksta aplinkui. Jo, bet principas tas, apie ką aš norėjau pakalbėti, tai.. Tokių incidentų buvo.. Ir šiaip buvo kaimynų, kuriems realiai nieks nerūpi. Elektra dingdavo vienu metu. Tėvas eidavo žiūrėt. Ten aiškintis, kas yra, kodėl dinga elektra, vis tiek..

[numoja ranka tarsi rodydamas į kaimynus:] Tas pats.

– Tai kaip jūs pakeitėt tas duris?

Trys-keturi-penki žmonės, kurie susimetė. Ir pakeitė. Nu tai mes gyvenam. Mums vis tiek dabar.. Komfortas. Negi mes dabar be elektros sėdėsime, nes kažkuriems vienodai. Vis tiek susimėti daugiau ir pasidariai.

– Supratau. Tai gerai, o jeigu, tarkim, tu gyventum atskirai..

Kitais metais.

– Taip. Ir tarkim, ta laiptinė, kurion įsikelsi, būtų nesutvarkyta. Pas tavo ateitų tavo kaimynas, ir sakytų, nu tai ką, dedamės, aš turiu projektą, kaip remontuosim. Reikėtų visiems dėtis. Bet pas tavo ateitų pirmą pinigų.

Bet yra tas bukletas su parašais?

– Ne.

[paузė] Nu bliamba, čia reikia.. Aš sakyčiau.. Žinai, kaip aš pad.. Aš padaryčiau gudriai. Aš sakyčiau, jūs kitus kaimynus paklausinėkit. Jūs.. Ne, pirma sakyčiau, o kurioj vietoj mes tvarkom? Yra kažkur parašas, įrodantis tą dalyką, ką jūs čia investuojat? Yra tas dalykas? Nėra. Nu tai kur nėra.. Man, nu, įrodymo.. Nes nu.. Už ką aš moku? Iš kur aš žinau? Aš jūsų nepažįstu.. Tiesiai šviesiai ir pasakyčiau. O ateitų parašais, bet mano pats pirmas būtų.. Sakyčiau: žiūrėkit, jūs nueikit pas šitus kaimynus, aš paieškosiu pinigų. Aš pasidėjau, kažką.. Nueikit, tada, pamatyčiau, kad pasirašė kiti.. Gal jis pasirašys – gal jo draugai, bet bus tas bukletas parašų. Pirmą kartą duosiu. Ten dešimt eurų. Jei matysiu, kad niekas nepasikeitė, nieko nevyksta – nueinu, susigražinu. Viskas easy.

– O tai kiek reikėtų, kad žmonių sutiktų, kad tu irgi galėtum dėtis?

Bent trys.

– Tik trys, net ne dauguma?

Trys-du. Aš sakau: pirmas kartas yra pirmas kartas. Jei matai, kad pirmą kartą nieko nevyskta, tada jau ne.

– O tau būtų svarbu, kad tai teisiškai būtų įforminta?

Nu taip. Nu bent kažkoks tai lapukas. Pas mane kaimynai visada ateina su lapukais.

– Na lapukas tai lapukas, tai ne tas pats, kas visa oficiali procedūra: susirinkimas, steigimas..

[nutraukia] Nu aš sakau taip: pirmą kartą aš tai duočiau. Bet po to, jei neįvyktų, aš kaimynų paklauskiau, ar, tipo, tas žmogus rinko ir ar kažkas buvo. Jei buvo ir viskas gerai, bet nieko netvarko, tai žinosi kitą kartą. Nu kas tie dešimt eurų.

– O jeigu daugiau?

[paузė] Jeigu daugiau – turbūt ne. Reikėtų susirinkimą, sakau, čia nemaži pinigai, gal mes susirenkam, pakalbam.

– Pats prisidėtum prie organizavimo?

Aš manau, jo.

– Būtum, kaip paties tėtis?

Kaip jis – ne. Aš pasyvesnis žmogus nei jisai... Bet jo, prisijungčiau.

– O dabar tokia situacija: į tavo duris beldžiasi nepažįstamasis, sako, kad jį ištiko nelaimė ir jis neturi kur šią naktį prisiglausti?

[kažką prisimena, nusijuokia] Tai prankus žiūrėjau, bliamba, kaip juokingai buvo.. Aš mačiau tokį vieną, kai labai išvaizdi mergina prieina prie vaikino, su lagaminais, ir sako, ar galėčiau apsistoti pas tavo, nes mane vaikinas išvarė. Bet ji tikrai graži, gera figūra. Ji apklausė gal.. dešimt vaikinų, – ir tik du ar trys pasakė taip. Vos ne praignoravo ją.. Ir aš taip: vau! Nors ir matai, išvaizdžiai atrodo, bet.. Tu negali tuo pasitikėt. Todėl grįžtant prie to klausimo, turbūt ne. Jei nepažįstamas – ne.

– O jeigu tai būtų tavo pažįstamo pažįstamas?

Jei pažįstamas sakytų, kad tokia situacija, tai va, yra lova, kodėl ne.

– Tai jei tavo pažįstamas prašytų?..

Jei tikrai sakytų, va, žiūrėk, jis yra mano draugas, yra tokia problema, jis gal gali pas tavo apsistoti? Aš manau, leisčiau. Kodėl gi ne.

– Ar dalyvauji kokioje nors veikloje, bendruomenės veikloje, organizacijoje? Jau supratau, su kaimynais kažkiek bendrauji..

[pertraukdamas susijuokia] čia čia.. [paniekinamai kiek] Beveik su jais nebendrauju. Veikloje?.. [lyg nusistebi] Ta prasme, savanoriauju?

– Taip.

Aš kažkada tai dariau. Bet.. planuoju dabar vėl nauja veikla užsiimti. Aš dirbau su paaugliais iš socialinių šeimų. Aš savanoriauau.. Gal čia 2015-ais buvo.. 2014-2015-ais. Po to išėjau, nes man trūko kantrybė, aš supratau, kad negaliu su jais dirbti.

– Kur konkrečiai tai darei? Kažkokiam centre?

Jo, centras buvo, tiesiog savanoriškai ateini, su jais leidi laiką, stalo fūlę žaidi, renginius darai, dar kažką.. padedi organizatoriams. Dabar kažkaip savanorystė man [nusivaipo]..

– Kodėl ten nuėjai?

[pagalvoja] Tuo metu neturėjau darbo, norėjau kažkokios veiklos, man pasirodė tai ganėtinai įdomu. Be to, ten tuo metu buvo dažnai stalo žaidimo vakarai. O šiaip tai po to išėjau, nes man nepatiko nei vadovų elgesys – ne vadovų, vadovės vienos – kaip jie elgiasi su tais paaugliais.. Ir.. kai kurie paaugliai, kurie.. nu akivaizdžiai jie yra.. nu ir dabar jie užauga tokie nelabai. Iš tokių šeimų – ir patys tokie užauga. Su jais per daug buvo švelniai elgiamasi. Su kai kuriais per daug žiauriai, su kai kuriais – per daug švelniai. Sako, kad taisyklės tokios: nusikeiki – visai dienai išeini iš organizacijos. Tai koks tolkas padėti paaugliui socializuotis, jei jis pasako vieną keiksmą ir jis yra išvaromas iš to centro šiandien. Tai jūs.. jį realiai motyvuojate jį gerti toliau, ir rūkyti gatvėse...[nuoširdžiai pasipiktinęs] Nes aš nesupratau tokio – nu tegul pasikeikia, tam tikras limitas turėtų būti, tipo ne visada, bet čia yra paaugliai, čia suprantama jiems, nu aš pats pasikeikiu.

– Bet šiuo metu nieko tokio panašaus nedarai, nesavanoriauji?

Ne.

– Nepatiko, išėjai? Gal turi kitą užsiėmimą, klube kokiam nors esi?

Aš viešąjį kalbėjimą lankysiu.

– Dar tik lankysi?

Jo, aš planuoju.

– O tais paaugliais, pavyzdžiui, pasitikėdavai?

Kai kuriais.

– Nuo ko priklausydavo?

Nuo jų elgesio.

– Pavyzdžiui?

[griežtai] Ne nu tai, turim pagarbą vienas kitam jaust. Jei aš stengiuosi, tu su manim gražiai bendrauk. Jei ne – tai ne.

– Paskutinė situacija. Tau prireikė būti pavežtam autostradoje. Ar bandytum keliauti autostopu?

Aš visada galvojau apie autostopą tokį... Nežinau, žinok... Reikėtų patekti į tą situaciją, kad pagalvoti. Gal laukčiau autobuso. Nežinau.

– O esi keliavęs autostopu?

Ne.

– Ar bijotum?

Aš manau, kad vis tiek.. Nu vis tiek yra baimė. Neaišku su kuo susitiksi, kas tave... Aš visada jei keliauju, keliauju labai oficialiai.

– Net jei stovėtum vidury autostrados, tarkim, būtų baigęsis benzinas, ką darytum?

Ne nu tai kažkieno stabdyčiau nebent ne autostopu – prašyčiau, kad man kažkas padėtų. Plius, baigtųsi degalai, negi man palikti savo mašiną vidury lauko? Nepaliksiu gi taip.

– Galėtum paprašyti pavežti iki kolonėlės.

Nežinau. Sunku pasakyti, nežinau.

– Tai jei tau reiktų pasakyti, kokių žmonių daugiau – patikimų ar nepatikimų?

[ilgokai galvoja] Man atrodo per pusę. Penkiasdešimt-penkiasdešimt.

– Ar jautiesi saugiai?

Kur?

– Lietuvoje?

[pasimetęs] Kur.. Visuomenėje?

– Na, iš principo?

Pakankamai.

– Ar manai, kad Lietuvoje gyvenimas gerėja, ar blogėja?

[pagalvoja, cakteli liežuviu] Nu čia... [dar pagalvoja] Net neįsivaizduoju. Gal gerėja

[abejodamas]. Nors žinai, nu tai irgi.. Rast kažką naujo, kažkokio darbo.. reikia daugiau pastangų įdėti. Vis vien matai, tas toks.. Kas yra gerėja? Kai tu turi pažįstamų – gerėja. Kitiem ne. Tas gerėjimas.. kaip kam [pabrėžia, nuoširdžiai mąstydamas suformuoja mintį]. Nežinau. Priklauso nuo situacijos..

– O tau?

Man..? [galvoja] Nežinau. Aš nenorėčiau čia gyvent.

– Norėtum išvažiuoti?

Jei būtų galimybė, aš kelčiausi kur daugiau saulės, daugiau šypsenų, energijos [vardija energingai], kur žmonės su labai skirtingais mąstymais. Aišku, čia irgi yra tokių žmonių, bet jaučiasi tas sovietmečio, žinai toks mąstymas [pamėgdžioja kitą intonaciją, jaučia, kad kalba klišėmis], tie principai, kai tau kiekvienas bando prikišt savo nuomonę, kažkokią ten tūpą, kad vos ne ten taip ar anaip, kad turi tokio ir tokio amžiaus būt apsiženijęs ar kažką.. Nu tas toks senas požiūris dar vis jaučiasi. Aišku, dabar žymiai moderniau Lietuvoje, ir labai daug visko pasikeitė į gera. Beet, žie-mą man trūksta saulės, trūksta energijos ir aš šiaip nemėgstu šalčio. Tai jei galėčiau, gyvenčiau kitur. Nooors, jei pagyvenčiau kitur – gal pasiilgčiau Lietuvos.. Sakytčiau, aš noriu grįžti į Lietuvą.

– Ar esi gyvenęs kažkur kitur?

Gyvenęs ne, aš keliauju.. Gyvenęs – ne.

– Keliauji tiesiog savo malonumui?

Jo, tiesiog taip. Žinai, nu pasižiūriu, gal šaus galvon, nuspręsiu pasilikti kitoje šaly. Gal kas darbuotojo ieško kažkur kur tai. This is me. Bet matai va, vėlgi su tais darbais. Lietuvoj dar, žinai, ieško darbuotojų užsienyje fizinio darbo. Aš noriu kavinėj dirbt. Norėčiau bare dirbti, įpilt žmogui, paduot. Sandėliuotojai visokie, gamybos darbuotojai – nenoriu aš tokių. [įtraukia nosį]

– Save laikai optimistu ar pesimistu?

[vaidina, kad prajuokino klausimas, nenori atsakyti] Realistu.

– Ką?

Realistu. Iš tikrųjų.. Irgi vat labai priklauso nuo situacijos. Kaip iš tikrųjų, gyvenimas nėra lengvas. Pripažinkim taip. Gal tu dar labai jauna, gal tu vėliau suprasi. Bet gyvenimas nėra lengvas. Viskame tu turi įdėt pastangų. Stebuklų nebūna. Ne, nu okay, būna tipo, pasižiūri, kad sveikatą turi gerą, pavyzdžiui, nueini pas gydytojus, pasako, kad viskas okay – mua, ačiū, ačiū! [vaizduoja siunčiamus bučinius] Bet kas liečia socialiai.. gyvenimas niekada nebuvo lengvas ir viską, ką tu turi pasiimt, tu turi pasiimt savo rankomis. Tai aš kažkada sakiau, ką tu čia kalbi: „turi pats būti savo gyvenimo kalvis“. Kas čia per nesąmonė? Dabar suprantu, kad taip ir yra. Kol tu pats nestatai savo gyvenimo, tol niekas už tave nepastatys. Tu gali būt, vaikščiot mieste, nieko neveikti, – taip gali –, bet tuo metu galėtum daryti kažką, dėl savo svajonės kažką veikt.

– Turi omeny, kad gyvenimas yra sunkus, nes nuolatos reikia stengtis?

Iš esmės, jo. Žinai, aš neseniai supratau, kad, pavyzdžiui, dėjimas pastangų nėra pats smagiausiais dalykas. Nes tu turi palaikyti labai stiprų pozityvą. Turi labai stipriai tikėti. Beet bėgant gyvenimui kartais tas pozityvumas, jis išyra. Nes kai tu tikiesi gaut kažką labai – tu negauni, tada tai išnyksta. Tada tu turi vėl sulipdyt tą viską iš naujo, jau iš tos motyvacijos iškyla pastangos, tu žinai, akd tai įvyks, ir tu stengies. Bet jei tu nežinai iš tikro, ar tai įvyks, galvoji, kam man dėt tas pastangas, kam man knistis, jeigu aš negausiu?.. Pastangų dėjimas yra ganėtinai sudėtingas dalykas, nemanai?

– Na bet, pavyzdžiui, tie paaugliai, su kuriais savanoriavai, tai jiems dar sudėtingiau buvo, ar ne?

Jie paaugliai. Jie užaugs ir jie supras. Jie tik paaugliai, tik vaikai.

– Manai, kad pats gali nulemti savo likimą, nesvarbu, kokioje šeimoje gimei?

Ne, nu tai yra tos situacijos, kur tu nežinai – ar susirgsi ar į avariją pateksi – tu tiki, kad to nebūtų. Bet čia neišvengiami dalykai, kurie tau gali nutikti ar tavo šeimos nariams. Bet apie gyvenimą [intonacijos pokytis nurodo, kad tarsi kas prieš tai kas pasakyta – nėra apie gyvenimą, jo esmę], ką tu darai, ko tu nori siekti.. Jo! [nudžiugęs, kad gali išsikalbėti] Pavyzdžiui, žinai tą momentą, kai nori dainuoti, bet pasirodo, kad neturi tam balso, nori groti instrumentu, bet neturi tam talento. Bet tu turi svajonę. Tada reikia ant tiek knistis, ant tiek pastangų dėt, daug atstūmimų praeit.. Čia reikia būt labai labai stipriu žmogumi, labai stipriu žmogum.. Aš apgalvoju, žmonės, kurie sugeba tą pasiekt, nors šimtą kartų jiems buvo pasakyta, kad tu negalėsi, tu nesugebėsi, tau nepavyks. Tie žmonės yra žiauriai nuostabūs. Tai ant kiek jie tikėjo ir dėjo pastangų, kad tą pasiekt. Čia yra mažuma tokių žmonių. Didesnė dalis žmonių tau aiškina kaip tau gyvent, ką tau daryti, reguliuos tavo gyvenimą. Pavyzdžiui..

Tu turi vaikiną? Tau ateis tas momentas, kai visi įrodinės, kai tau visi sakys, kodėl tu neturi, kaip tu čia – nesusituokusi? Pradės aiškinti tau kaip tau gyvent. Tu norėsi verslą savo apdaryt, kažką.. Tau tai nebus galvoj – vestuvės ar kažką. Bet tau aiškins žmonės, kaip gyvent. Gal tavo gyvenimo svajonė yra susijęs su tavo specialybe, gal tu norėsi to. Bet tau vis tiek aiškins, kaip tau gyvent.

– Ar manai, kad čia tik Lietuvoje ar visur pasaulyje?

Manau, visur taip pasauly yra. Tėvai tavo, draugai tavo.. seneliai, pažįstami žino geriau, kaip tau gyventi geriau! Man ir dabar aiškina ir man reikia pradėti suvaldyti tokį dalyką, kad sorry – čia mano gyvenimas – ne tavo. Palaikyk mane arba sorry, mes nedraugausim. Mano svajonė yra pasidaryt didelį youtube kanalą. Su geiminimu, streaminimu, visa kita. Aš žinau, kad reikės daug pastangų įdėti, aš turiu planą persikelti kitur gyventi..pradėti projektus, žiūrėti, kaip sekasi.. Daug kas sako, kad tai yra šūdas. Bet aš žinau, ko aš noriu. Ir aš žinau, kad aš prie to vis sugrįžtu. Tai reiškia, aš turiu svajonę. Tai mano patarimas tau: siek, ko nori, ir neklausyk kitų.

– Interviu užbaigiant, toks klausimas. Skalėje nuo 0 iki 10, kur 10 – dauguma žmonių galima pasitikėti, 0 – niekada negali būti pernelyg atsargus, kur pastatytumėte save?

Nuo 0 iki 10, ane? Koks.. nuu.. Penketas. Nes per pusę. 5, gal 6. Gaaal šešetą duočiau, nu, nes žinai, nėra taip blogai, kaip gali atrodyti. Būtų 6.

– Papasakojai apie savo svajonę, kaip manai, ar bus žmonių, kurie tau padės, tave palaikys, ar bus daugiau tų, kurie tave trukdys?

Tie draugai, kurie yra mano draugai, žmonės, kurie mane myli, tai mane palaikys. Bet bus daug tokių, kurie sakys, ką tu čia šūdą mali. Aš manau, yra daug draugų, kurių aš dar negaliu vadinti draugais. Ateis momentas, kai bus sunku, jie sakys: neee, ką tu čia. O kai man pasiseks, pradėsiu keliauti, jau įsiuksiu tą filmavimą, jie galės sakyti: oooo, kaip tau čia pavyko, labas! [imituodamas nusistebėjusią, draugišką intonaciją. Tuomet priduria sarkastiškai:] Right.

Pasitikėjimas nėra vien Lietuvoje. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje yra žmonės. Žmonės. Žinai tokį faktą, kad blogą dalyką darantis žmogus negalvoja, kad jis daro blogą dalyką?

– Ka turi omeny?

Bet ką. Žmogus, kuris tarkime.. Emmmm..kai kažką, tarkime, nužudo – aš niekada, man tai yra žiauru, kai žmogus nužudo, gyvūną ar kažką – jis laikė tą žmogų kitą, blogą. Tarkime, jisai yra blogas visuomenėje – aš jį nužudysiu. Jisai tada galvoja ką? Kad gerą darbą daro. Žmogus iš tikrųjų darydamas kažką savanoriškai niekada negalvoja, kad jis daro blogą dalyką. Gerai, imkime paprasčiau, tarkim, pavagia darbą baigiamąjį, pavyzdžiui. Jis galvoja, kad jis daro gerai – sau. Jis negalvoja, kad jis tau blogai daro, jis daro gerai sau. Žmonių yra daug, žmonės yra skirtingi, ir tas pasitikėjimas – jis visur. O tas visur – tai turėtų būti kažkiek atsargi, nes tu niekada nežinosi – galbūt tu pasitiki blogu žmogumi. Visur yra rizika, supranti. Pasitikėjimas irgi yra rizika.

– Bet tu pats sprendi, kiek tos rizikos prisiimi.

Nu tai čia jau priklauso nu tavęs.

– Pavyzdžiui, aš taip supratau, kad tu visada pirmą kartą skolini pinigus, ar ne. Kiti žmonės išvis niekada neskolina, nerizikuoja.

Taip, aš pirmą kartą skolinu pinigus, o paskui jau žiūriu, kaip tas žmogus elgiasi.

– Bet tu rizikuoji.

Bet aš rizikuoju.

– Kodėl tu rizikuoji?

Aaam.. [pasimeta] dėl to, kad aš gal geras žmogus, dėl to..? Aš esu geras žmogus.

– Ar tau svarbu tai? Kad tu būtum geras kitiems, net nesvarbu, kokie tie kiti žmonės?

Vėl mes grįžtam prie to, kaip atrodo tas žmogus. Jei matau, kad tas žmogus tikrai nuoširdus, tai aš manau, kad jam gal kažką gero padarysiu. Įsijungia gal toks..tas empatiškumas, noras kažkam padėti, – tai yra žmogiškas instinktas. Tai bet.. vėlgi, tai yra nuotaika. Aš labai prastai balansuoju nuotaiką. jei jos neturėsiu – aš tau neduosiu. Jeigu nuotaika gera – aš žinau, kad galbūt tas žmogus man kažką gero irgi padarys. Bet galbūt ir ne.

– Ar tiki, kad geras elgesys generuoja, kad ir tie žmonės elgsis geriau?

Taip, tai yra teisingai, bet nėra iš tikrųjų tiesa [lėtai, atsargiai dėsto]. Nes žmonės nebūtinai elgsis gerai, jei tu su jais gerai elgiesi – jie gali tavim naudotis, ką šenkėjom nuo pat pradžių. [įsijaučia] Arba tavim naudojasi, arba prašo pagalbos. Jeigu jau aš matau, kad piktnaudžiaujama, ir prasideda: padėk man tą, tą, trečią, ketvirtą, penktą, šeštą. Ir tada jau žiūri, kad, nu... Žmogau, o tu, padėjai man, kai prašiau? Ne! [demaskuodamas, lyg su piktdžiuga]

– Jei padarai nepažįstamam žmogui gerą darbą, kaip manai, ar jis irgi taip pasielgs?

Jo, aš manau. [lengvai sutinka] Jo. Ta prasme.. Jei aš pirmą kartą padariau gerą darbą, aš manau, kad.. Aš gausiu iš jo kokį atsaką, ar tas kitas žmogus.. Žinai, kas jau bus tarp to kito žmogaus ir jo, jau yra jo reikalas. Kad aš būčiau kažkoks empatiškas dar KITAM žmogui – to nėra. Aš gal galvoju, kad man bus jis kaip tik tas žmogus, kuris man... man padės kažką ateity. Aš nežinau, kaip jis ten elgsis su kitais ateity, man jau ten nelabai net rūpi. Nes tai nuo jo priklauso, kaip jis ten elgsis su kitais. Bet šiuo atveju, aš galvoju, jei aš tau paskolinsiu pinigų, tai tikėsiuosi, kad ir tu man paskolinsi, jei ne, tai na nieko tokio, bet tu toliau prašinėsi ir man nieko neduosai – mes nedraugausim.

Tas pasitikėjimas yra slidus dalykas, tai.. Pagalvok, ką sakiau. Žiūrėk kuo pasitikėti, ar verta pasitikėti, žiūrėk, ar tie žmonės tau padės, kai reikės gyvenime. Mylėk savo šeimą, savo giminaičius – jie svarbiausi žmonės tavo gyvenime.

Priedas Nr. 3. Informantų Sociodemografiniai Duomenys⁹⁵

Informant o eilės numeris	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Profesija (veikla)	Vidutinė s pajamos per mėnesį	Šeiminė padėtis; vaikų skaičius	Tautybė	Religija	Gyvena moji vieta	Gyvenamosios vietos pokyčiai per paskutinius 10 m.	Vaikystę praleido
1	mot	22	Nebaigtas aukštasis	Studijuoja	-	Nesusituokusi	lietuvė	-	Vilnius	Dvi vasaras dirbo JAV	Vilnius
2	mot	80	Aukštasis	Pensininkė, istorikė	300	Susituokusi; 2 vaikai	lietuvė	Nepraktikuojanti katalikė	Vilniaus raj.	-	Vilniaus raj. ir Vilnius
3	mot	41	Aukštasis	Ekonomistė	> 5000	Išsiskyrusi	<i>Nenorėjo priskirti</i>	Katalikė	Ciurichas (gyvena tarp Lietuvos ir Šveicarijos)	Gyvena tarp Lietuvos ir Šveicarijos	Anykščių raj.
4	mot	45	Aukštasis	Chemikė	1500	Susituokusi; 3 vaikai	lietuvė	Nepraktikuojanti katalikė	Vilnius	~10 m. (JAV)	Šiauliai
5	vyr	52	Aukštasis	Banko tarnautojas	1500	Susituokęs; 2	lietuvis	-	Vilnius		Vilnius

⁹⁵ Duomenys nurodomi pagal pačių respondentų prisiskyrimą ar įvardijimą.

						vaikai					
6	vyr	54	Vidurinis	Statybininkas	1000-1500	Susituokęs; 2 vaikai	baltarusis	-	Vilnius	Kartais uždarbiauja kituose miestuose	Vilnius
7	mot	47	Vidurinis	Dažytoja	1000	Našlė; turi ilgalaikį partnerį; 2 vaikai	lietuvė	katalikė	Vilnius	-	Kaime (nenorėjo sakyti kokiam)
8	mot	49	Aukštasis	Biuro vadovė	1000-1500	Susituokusi; 2 vaikai		-	Vilnius	-	Vilnius
9	vyr	32	Aukštasis	Prekių krovėjas	900–1000	Išsiskyręs	lietuvis	-	Vilnius	Dirbo emigracijoje Didžiojoje Britanijoje	Žagarė
10	mot	68	Nebaigtas aukštasis	Pensininkė, valytoja	800 (vasaros metu – 400)	Antrą kartą susituokusi; našlė	lietuvė	katalikė	Grigiškė, Vilnius	-	Grikiškės, Trakų raj.
11	vyr	25	Vidurinis	Salės darbuotojas	500–600	Vienišas	lietuvis	-	Varėna (Važinėja į darbą Vilniuje)		Varėna

12	mot	38	Aukštasis	Apskaitos ir finansų kontrolės vadovė	>3000	Susituokusi; 2 vaikai	lietuvė	katalikė	Vilnius	Prieš 10 m, iš Kauno	Kaunas
13	vyr	38	Aukštasis	Teisininkas	> 3000	Vedęs; 2 vaikai	lietuvis	-	Vilnius	-	Kaunas
14	mot	46	Specialusis vidurinis	Prekių surinkėja	700	Išsiskyrusi; 2 vaikai	lietuvė	stačiatikė	Vilnius	-	Vilniaus raj.
15	vyr	35	Aukštasis	Verslo konsultantas	> 3000	Vedęs; 2 vaikai	lietuvis	-	Vilnius	-	Kaunas
16	vyr	24	Nebaigt. aukštasis	Žurnalistas	800	Vedęs	lietuvis	katalikas	Vilnius	Pusmetį studijavo pagal mainų programą Austrijoje	Vilnius
17	vyr	40	Aukštasis (mokslų daktaras)	Biologas entomologas, universiteto dėstytojas	1500	Vienišas	lietuvis	-	Vilnius	-	Radviliškis
18	mot	36	Aukštasis (viešasis administravimas)	Mokymų vadovė, projektų koordinatore	600	Vieniša	lenkė	katalikė	Vilnius	-	Vilnius
19	mot	36	Aukštasis	Mokytoja; koncertų	800	Išsiskyrusi; 1	lietuvė	katalikė	Vilnius	Po keletą mėnesių	Vilnius

				salės vadovė ir koncertų organizatorė		vaikas				praleido pagal įvairias mokymosi mainų ir studentų darbo programas Italijoje, Londone bei JAV	
20	vyr	27	Aukštasis neuniversiteti nis (marketingas ir rinkodara)	Pardavėjas- konsultantas	500	Vienišas	lietuvis	-	Vilniaus raj.	-	Vilniaus raj.